STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00832

NYU INGLAND

Isaac Raboy

Permanent preservation of this book was made possible by
John & Zahava Doering
in honor of
the children

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

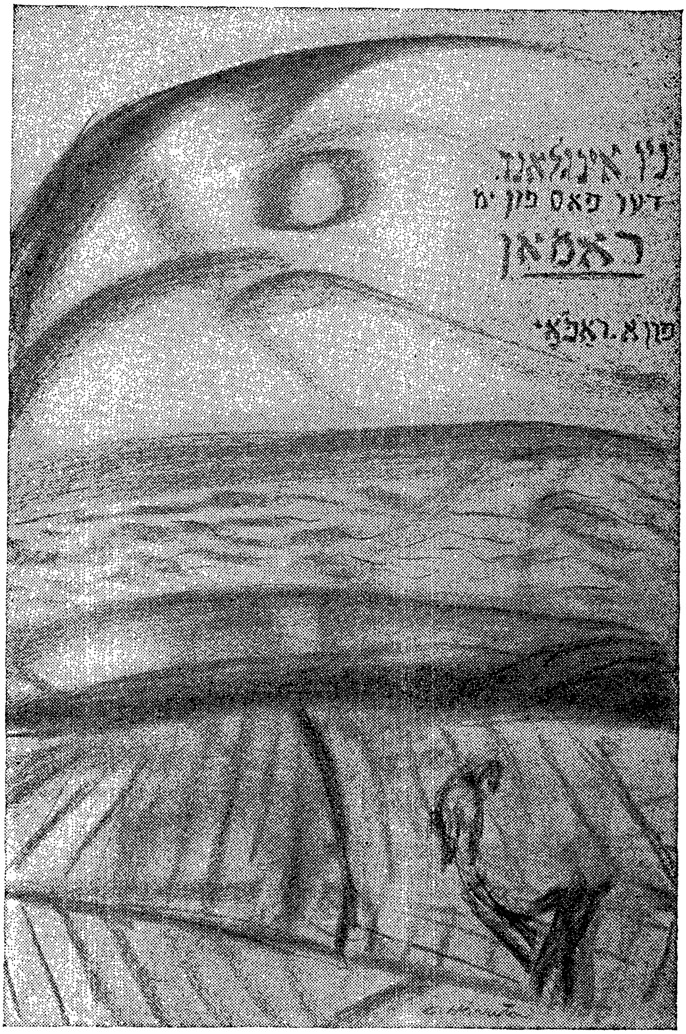

באצירונגען פון א. הערימאן.

פערלאג אמעריקא

Copyright, 1918
by
I. RABOY

צו מיין פאָטער יוסף חיים
און צו מיין מוטער חיה רייזי
א מתנה.

דער פּאַס פון ים. ראָמאַן

ערשטער טייל

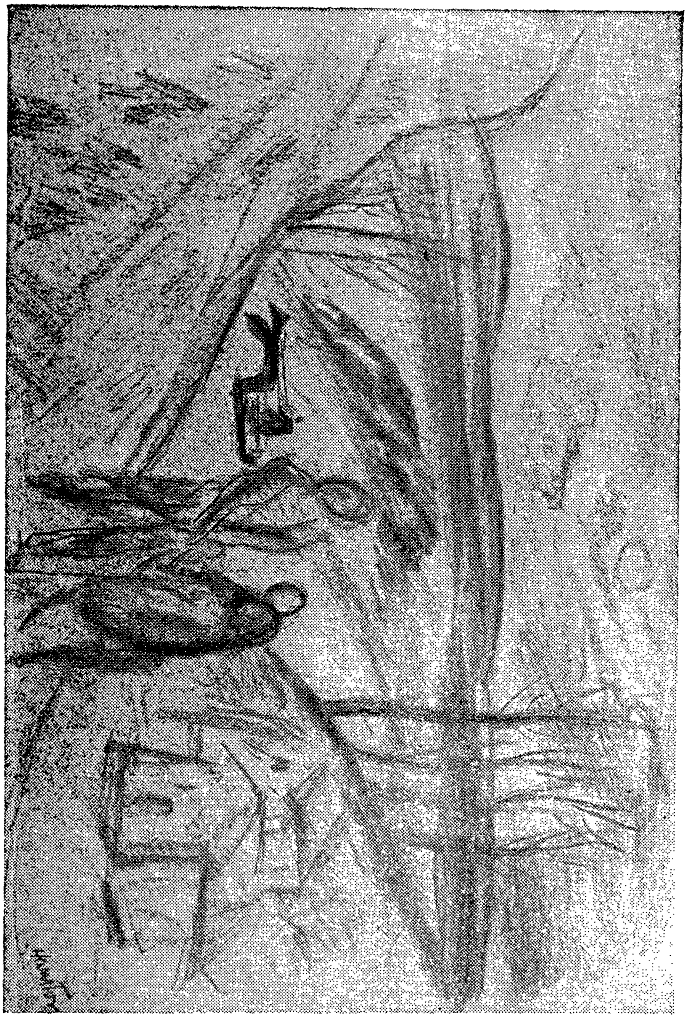

I

דער נייער וועג

פוןביידע זייטען טשייפעל־הילער וועג, לויפען צוואוואָרפענע, פערפלאָנטערטע און קרומע אויסגעבויגענע וועלדלאַך.

שמאָל און קרום און אויסגעבויגען איז דער וועג.

געהט מען, מיט דעם וועג, דאַכט זיך, אז אָן דאָרט ווייט האקט ער זיך אָפּ און עס הויבען זיך אָן וועלדער.

און בלייבט מען אזוי שטעהן אין מיט וועג, מען פערטראַכט זיך:

„דער מענש, וואָס האָט דעם דאָזיגען וועג געשניטען, האָט ניט געהאַט דאָס גלייכקייט אין זיינע פיס: געשניטען א שטיקעל וועג, זיך אָפּגעשטעלט, געקוקט צוריק און נאָכדעם, ניט ווילענדיג, ווייטער אָנגעהויבען צוהאקען דעם וועג“.

מר. וויינבוים האָט עפּעס אזוינס געטראַכט אהיים געהנדיג פון שטעדטעל און ביי זיך אָפּגעמאַכט נאָך אמאָל:

„ווייל מען האַלט נאָך אָפען די אויגען, בעדאַרפען דעם וועג צורעכט מאַכען. פריהער מוז מען די וועלדלאַך פון ביידע זייטען ארומהאקען און פערגלייכען און נאָכדעם דעם גאַנצען וועג איבערצוגראָבען און איבערשיטען מיט קליינינטשקע שטיינדלאַך און פון אויבען בעדעקען מיט זאמד און איהם גוט איינפּרעסען.

און נאָכדעם וועלען מענשען פאָהרען און זיך גלאַט וואַנדערן אויף דעם שעהנעם וועג. און אַ צווייטען מאָל וועלען מענשען פאָהרען און וועלען גאָט ליבען און דאַנקען דערפאַר וואָס זיי דאַרפען ניט אַזוי פיעל קירעווען מיט זייערע פערד און אָקסען, און די שטומע בהמה, דער אָקס און דאָס פערד וועלען פיהלען אַ לייכטקייט אין זייערע פיס.

אַט אַזוי האָט מר. וויינבוים געטראַכטען און געגאַנגען לאַנגזאַם ביים זייט פון זיינע אָקסען. זיין האַרט, גרויליך בערדעל איז געווען אַביסעל אויפגעהויבען פון זיין ברייטער, איינגעפאַלענער ברוסט און זיינע אויגען זיינען טיעף ביי איהם אונטער זיין שטערען אַרומגעלאָפען הין און הער און פערבליקט דעם גאַנצען וועלדליכען אַרום־און־אַרום.

— דזשי! — האָט מר. וויינבוים אויסגעזונגען. און באַלד, ווי ער וואָלט זיך פערענטפערט פאַר די אָקסען דערפאַר וואָס זיי זיינען דורך זיין „דזשי" שיער ניט אריין אין וועלדעל אריין, — האָט ער אַ ברום געטהאָן אין דער גיך:

— האָה, ברים, האָה, האָה!

ברים, דער ברוינרויטליכער, גרויסער אָקס מיט די פערדרעהט[...]ע, וויס־זילבערנע, גרויסע הערנער, האָט מיט זיין ברייטביינינען קליפּ און נאַקען אַ שטופּ געטהאָן זיין חבר בראַד, אויף לינקס.

דער אַלטער וויינבוים האָט אויסגעזונגען זיינע „דזשים" און „האָהס" און אַלע מאָל אַ פּאָך געטהאָן מיט זיין ווייכען, לאַנגען [...]ייטש אין דער לופט אריין.

און די אָקסען האָבען מיט זייערע גרויסע, וויס־גרויע אויגען, [...]עלכע האָבען פון אָפּשיין פון זייערע דונקעלרויטע ברעמען אויסגעוויזען [...] די אויגען פון אַ מענשען וואָס אַרבייט זעהר אַ סך און שלאָפט [...]הר ווינציג, — געוואַכט וויינבוימס קלענסטען קעהר.

און מיט זייערע גרויסע, געלע אויערען, וועלכע זיינען געווען בעוואַקסען אַרום די ברעגען מיט שיטערע, לאַנגליכע האָר, האָבען זיי געשאָקעלט אַראָפּ און אַרויף און זיך איינגעהערט צו מר. וויינבוים'ס געזאַנגען.

ווייל, ווען דער ווידערקלאַנג פון אַ בעפעהל, אויף רעכטס, האָט זיך נאָך געהאַלטען אין איבערוואַרפען פון איין זייט וואַלד צום אַנ־

דערן זייט וואלד, איז שוין פון מר. וויינבוימען געקומען אן אנדער בעפעהל, אויף לינקס:

— ברים, הא, האה!

מר. וויינבוים האט דעם דאזיגען ברייטביינינגען אקס „ברים" און אויך זיין חבר „בראד" אויפגעצויגען פון קליינע קעלבלעך. זיי האבען איהם געקענט, ווי קינדערלאך קענען זייער טאטען.

און דערפאר איז ער זיך גענאנגען ביי דער זייט, מיט דער וויי־כער, לאנגער בייטש אריבערגעווארפען אויף זיינע אקסעל און ווען ער האט בעדארפט צו זיי געבען זיין בעפעהל, האט ער זיך געטהאן א דרעה אוים צו זיי און געזאגט צו די אקסען:

— קינדערלאך, אט אזוי! — און ווייטער גענאנגען ביי דער זייט.

דער טאג, א שעהנער און זעהר א קליינער, האט געהאלטען ביים אוועקגעהן, און די זון האט שוין אנגעהויבען זיך צו בעהאלטען און איינדעקען אין אבענדליכע וואלקענס.

עס האט אנגעהויבען צו ווערען טונקעלער און טונקעלער, און פון ביידע זייטען וואלד האט זיך געשפארט א פיאלעטעווער שאטען און זיך געשפרייט אויף דעם קרומען וועג.

מר. וויינבוים'ס הויכליכע פיגור האט אנגעהויבען צו וואקסען פון זיינע דארע ביינער ארוים. ער איז איצט געגאנגען ביים זייט פון זיינע אקסען און געטראכט פון זיין קליינער און פריילליכער אסתר, וועלכע ער האט היינט געזעהן אין שטעדטעל און פון וועמען ער פיהרט א געריס צו דער מאמען.

און עס האט זיך איהם פלוצים פערוואלט שוין צו זיין אין דער היים. ער האט אויפגעהויבען זיינע אויגען און פון ווייטען האט זיך איהם אויסגעוויזען, אז אן דארט־א שטעהט א בוים אין מיטען וועג. עס האט דאך אבער ניט געקענט אויסוואקסען אזא גרויסער בוים אין מיטען וועג. מיט דעם אייגענעם וועג איז ער דאך היינט אין דער פריה געפאהרען אין שטעדטעל.

און ווידער האט זיך מר. וויינבוימען שוין געטראפען א סך מאל, אז ער האט גאר פלוצים דערזעהן א זאך אויף אזא ארט, וואו ער האט יאהרען זיך אומגעדרעהט און עס קיינמאל ניט געזעהען...

דערווייל האט זיך אויסגעלאזען פון בוימעל אין מיטען וועג, אז דאס איז געווען א מענש מיט א האק אריבערגעווארפען איבער דעם אקסעל.

— אַ גוטען אָבענד, מר. וויינבוים! — האָט יענער אַ הויב געטהאָן מיט זיין האַק אין דער הויך און זי צוריק אַרונטערגעלעגט איבער זיין אַקסעל.

— אַ טפו... גוטען יאָהר אייך, וואַלדען. וואָס אַן אַלטען אידען קען זיך אויסדראַכטען: אַ בוימעלע שטעהט אין מיטען וועג... אַנטלייהט מיר אייער האַק, וואַלדען, וועל איך דאָס בוימעלע אָפּהאַקען...

אַזוי האָט מר. וויינבוים געזאָגט, און דערביי געשמייכעלט און געוויזען מיט אַ בויג ווי ער וועט דאָס בוימעלע אונטערהאַקען, און זיך געכאַפּט און פערענדיגט שוין אַביסעל פערטראַכט:

— דער וועג איז אַזוי אויך אַ שלעכטער, בעדאַרף מען נאָך אַ האַק מיט זיך מיטנעהמען אין וואָגען און האַקען בוימלאַך פון מיטען וועג.

וואַלדען האָט ברייט און איין־זיך געשמייכעלט, פערוואָרפענדיג זיין גרויסען קאָפּ אויף צוריק און פון זיין גרויסען מויל האָבען זיך בעוויזען און גיך פערשוואונדען געזונדע ווייסע צייהן.

מר. וויינבוים האָט ניט פערפעהלט צו בעמערקען, צום ערשטען מאָל, וואַלדענס שטאַרקע, שעהנע צייהן און זיך אַביסעל פערטראַכט און באַלד זיך צוריק געכאַפּט, אַז מען טאָר ניט גאָט דערצאָרענען און זיך פערטראַכטען איבער זיינע בעשעפעניסען.

דער „יאָך־אָקסען“ זיינען געשטאַנען פון הינטען און אונרוהיג געביטען זייערע פיס און געדרעהט זייערע גראָבע העלזער אין דעם שווערען הילצערנעם יאָך, פון וואָס דער אַלטער, גלאַנציגער און פערהאַרטעוועטער יאָך האָט געסקריפּעט, און אַלע מאָל האָט זיך איין אָקס מיט דעם אַנדערן געפּלאָכטען הערן אין האָרן.

וואַלדען האָט אויף זיי געקוקט און זיך געוואונדערט, ווי אַזוי אַזוינע גרויסע, שווערע אָקסען קענען זיין אַזוי אונרוהיג. מיט דער האַק איבער זיינע אַקסלען האָט ער געדרעהט, ווי מיט אַ לייכטען שטעקעלע און האָט געוואַרט, אַז מר. וויינבוים זאָל אָנהויבען צו ריידען פריהער.

צי דער אַלטער האָט יע געוואוסט אַז יענער וואַרט, צי ער האָט ניט געוואוסט, נאָר ער האָט אַליין אָנגעהויבען צו ריידען פריהער:

— איך וואָלט נאָך איין זאַך געוואָלט דערלעבען, וואַלדען, אַז מיר זאָלען זיך צוזאַמענגעהמען אַלע אידען פון טשייפּעל הילל און מאַכען אַ גוטען וועג. מיר זיינען, אַ דאַנק צו גאָט, איצט דאָ אַלע

גוטע שכנים; אידען, וואָס קענען האַלטען אַ האַק אין זייערע הענט און איטליכער האָט זיך זיינע פערד און אָקסען; פאַר וואָס זאָלען מיר ניט אויסגלייכען דעם וועג?

— זעהר שעהן, זעהר שעהן! — האָט וואָלדען גערדרעהט מיט דער האַק איבער זיין אָקסעל און ווייטער געשמייכעלט מיט זיינע ווייסע ציינער — אָבער איך וויים ניט צו וועמען איך זאָל זיך צוהערען. מיין פאָטער בעדאַרף נאָר פריהער האָבען אַ שול... ער וויל, אַז מיר זאָלען ערגעץ אין וואַלד אויפבויען אַ שול, אַז אידען זאָלען קומען אַהין דאַווענען.

— טאַקע, אויך שעהן! — איז דער אַלטער וויינבוים געוואָרען אַ פערפּלאָנטער און אַ הויב געטהאָן מיט זיינע אַקסלען — אַה, ווי שעהן עס וועט זיין. אַ שול אין ערגעץ, אין מיטען וואַלד! אָבער, פריהער קומט דער וועג. אַז עס וועט זיין אַ שעהנער וועג, וועלען מענשען קענען געהן אין שוהל אריין, כע, כע.

— מען דאַרף אַ שמועס טהאָן מיט מיין טאַטען, — האָט וואָלדען געזאָגט זעהר פויל, ווי ער וואָלט שוין סיי ווי סיי געוואוסט, וואָס זיין טאַטע וועט ענטפערען, — אָבער איך וויים, אַז אַזוי ווי עס איז ביי אייך אַ שעהנע זאַך דעם וועג צורעכט צו מאַכען, אַזוי איז עס ביי מיין טאַטען נאָך שעהנער צו אויפבויען אַ שול, אַז מענשען זאָלען אַהין קומען גאָט בעטען און ביי אַן אַנדערן, קען זיין, איז אפשר דאָס שעהנסטע אין דער וועלט, אַז ער זאָל האָבען אַ גוט פערדיל, ער זאָל האָבען מיט וואָס זיינע פעלדער צו בעאַרבייטען און זאָל קענען ציהען זיין ברויט פון דער ערד.

— איהר מיינט, איך וויים, איך וויים, ראָזענבערג'ן, טאַקע אַ רחמנות, אָבער אין דעם איז ניט גאָט און ניט לייט, קיינער ניט שולדיג — נאָר געגונג, איך וויל ניט ריידען קיין לשון־הרע.

און דערנאָכדעם האָט מר. וויינבוים אַ קוק געטהאָן אויף וואָלדע־נען און מיט די לאַנגע דאַרע פינגער פון זיין האַנד אַ קוועטש געטהאָן וואָלדענס האַנד, ארום מוסקעל וואָס אין דער אויבערשטער טהייל פון אָרעם, און געזאָגט:

— נו, איהר זייט דאָך אפשר מיעד, אַ גאַנצען טאָג געהאַקט האָלץ. איך בעט אייך אָבער, אַז איהר זאָלט אַרונטערקומען צו אונז אין הויז, שבת צו נאַכט. מיין אסתר'ל וועט זיין אין דער היים, וועלען מיר אַביסעל פערברייננגען. איבערהויפּט לאָזט אייך ניט בעטען

און קומט אריין אפט. עס איז אזוי גוט ווען מען זיצט צוזאמען ביים טיש, ווינטער. קומט איהר ארונטער שבת־צו־נאכט?

— מיט פערגעניגען!

אזוי האט וואלדען געענטפערט און זיך פערנויגט און אוועק אין זיין וועג.

II

זיינס!

אז מר. וויינבוים איז צוגעקומען פאר דעם טויער פון זיין הויז, וועלכע איז געשטאנען א פיער־עקיגע, א גרויסע ביים וועג, איז שוין אין דרויסען געווען פינסטערליך.

קעגענאיבער אויף דער אנדער זייט וועג איז געווען א טויער צו מר. וויינבוים׳ס לאנקעס פון וואנען עס האט זיך אויפגעהויבען פון דער ערד עפעס א רונדער גרויסער פלעק, וואס מר. וויינבוים האט געוואוסט, אז עס איז זיין אייגענער וועלדעל, אויף וועלכען ער האט יאהר־איין, יאהר־אויס געהאפט און געארבייט און ווייטער געהאפט, אז די בוימער וועלען גרעבער ווערען, אז די בוימער וועלען הויך ווערען, וועט ער זיי פערקויפען צו א סוחר פון ברעטער, אדער ער וועט זיך גאר אליין אפגארען, ווארטען און ווארטען, און דערנאכדעם, אז די בוימער וועלען גראב און הויך אויסוואקסען וועט ער זיי לאזען פאר זיך אליין — זיינס!

אויף יענער זייט פון וואלד איז א גרויסער שטיק הימעל פערבלייכט געווארען און דאס גרויסע ראד פון דער פולער לבנה האט אנגעהויבען זיך ארויסצודרעהען פון וואלד ארויס.

פון וועג האט מען זיך בעדארפט א שארפען דרעה טהאן אין טויער אריין. האט מר. וויינבוים אנגעהויבען ריידען אביסעל העכער צו זיינע אקסען.

עפענט זיך אויף די טיהר פון הויז. עס דערהערט זיך א פאטש מיט צוויי הענט און א קוויטש.

מר. וויינבוים האט זיך דערשראקען, באלד געקומען צו זיך און דערזעהן זיין פרוי אויף דעם גאניק פון זיין הויז.

— אוי, א פייער, א פייער! — האט זיין פרוי געשריען און געקוויטשעט.

— רבקה, נאט איז מיט דיר, נאט איז מיט דיר!

— עס ברענט!

— רבקה, וואו ברענט? נאט איז מיט דיר!

— אָן דאָרט!

— נארעלע, עס איז דאך די לבנה. נאט איז מיט דיר, עס איז די לבנה...

מר. ווייבבוים האט געלאָזען זיינע אַקסען מיט דעם וואָגען אין מיטען הויף און איז צוגעלאָפען צו זיין פרוי און זי אַרומגענומען מיט ביידע הענט און פעסט א טרייסעל געטהאָן.

— וואס פאלט דיר איין, נאר פּלוצים. ניט דאס ערשטע מאל אז די לבנה קומט ארויס קעגען אונזער הויז, נאט איז מיט דיר!

רבקה האט א קוק געטהאן אין יענער זייט, וואו די לבנה איז שוין געשטאנען א קיילעכיגע, א גרויסע. און באלד, ווי זי וואלט נאך ניט ארויסגעשלאגען פון איהר הארץ דעם פחד פאר עפּעס אַן אומגליק, וואס הויערט איבער זייער הויז, — האט זי באלד א פרעג געטהאָן:

— געזעהען אסתר'לען?

— געזעהען, נארישע אידענע, געזעהן!

— וואס־זשע האסטו זיך אזוי שפּעט פערזאמט?

— איך האב אנגעטראָפען א מענשען אויף'ן וועג, האבען מיר אביסעל גערעדט.

נאכדעם איז מר. ווייבבוים אוועק צום וואגען, ארויסגענומען עט־ליכע פעקלאך און זיי דערלאנגט רבקה'ן און געזאגט:

— בריינג ארויס דעם לאמטערען. האסט איהם שוין אנגעצונ־דען?

— פון איצט אָן. עס שטעהט שוין דער לאמטערען אָן אנגעצונ־דענער שוין פון לאנג, ווארט און ווארט. האב איך דערווייל אריינגע־נומען די קוה אין שטאל אריין און די קעלבלאך פערמאכט אין די קעמערלאך — —

— נענוג, נענוג, לאז איבער אויף שפּעטער, איצט ברענג ארויס דעם לאמטערן און קום ארויס דורך דער הינטער־טיהר, אין שטאל אריין.

מר. ווײַנבוים האָט ווײַטער אָנגעהויבן צו ריידן מיט זײַנע אָקסען און דער וואָגן האָט געסקריפּעט און ער האָט געטראַכט:

„— רבקה איז עפּעס אַזוי געוואָרן, אַז זי שרעקט זיך פאַר איהר אייגענעם שאָטן."

ביים שטאַהל האָט ער אַרויסגעשלעפּט די פּלעקער פון ביידע זייטען פון דעם יאָך, און די אָקסען זײַנען געבליבען שטעהן פרייע און האָבען זיך גענומען אָפּלעקען מיט זייערע צינגער.

דערווייל איז אַרויסגעקומען רבקה מיט דעם לאַמטערן און אַ לאַנגער פּאַס מיט ליכט האָט זיך אוועקגעלעגט איבער דער ערד און איז אַרויפגעשפּרונגען אויף די אָקסען און אויף דער וואַנד פון שטאַהל.

מר. ווײַנבוים האָט אויף די אָקסען אָנגעשריען, געעפענט די טיהר און זיי זײַנען אַריין אין שטאַל און האָבען, ווי דערשראָקענע קינדער, זיך געוואָלט ביידע דורכשטופען מיט איין מאָל דורך דער שמאָלער טיר פון שטאַל.

אויף וואָס מר. ווײַנבוים האָט זיך שטאַרק אָנגעבייזערט.

די אָקסען האָבען זיך צושטעלט אויף זייערע ערטער, אַריינשטעקענדיג גיך זייערע קעפּ אין די הילצערנע האַלטערס, און מר. ווײַנבוים האָט אויך אַזוי גיך פערקיימעלט איבער די קעפּ פון די אָקסען די שווערע אייזערנע קייטלעך, כדי זיי זאָלען ניט קענען אַרויסגעהן פון זייערע ערטער איבער נאַכט.

די קיה, וועלכע זײַנען שוין געלעגען אויף זייערע מיט שטרוי אויסגעשפּרייטע „בעטען" און געקייעט מיט פערמאַכטע אויגען, גע־דרעמעלט, און אפשר שוין געוואָלט באַלד פערגעסען אין זייערע פליכ־טען צו מר. ווײַנבוימען און זײַנע פליכטען צו זיי, האָבען זיך איצט געטהאָן אַ שטעל־אויף, פריהער מיט די הינטערשטע פיס און דער־נאָכדעם אויך אויף די פאָדערשטע פיס, מיט אַ פריילינבען קלאַפּען, און איינע נאָך די אַנדערע שטילערהייט געמריקעט.

די קליינע קעלבלאַך האָבען דורך די ווענטלאַך און דורך די שפּאַלטען וואָס צווישען איין ברעט און דער אַנדערער, געשטעקט זייערע קעפּלאַך און מיט די צינגלאַך געלעקט און קורץ און ברוגז׳לאַך אַרויסגעלאָזען אַ מריקעניש, ווי זיי וואָלטען זיך איינער מיט׳ן אַנדערן נאָכגעקרימט.

און רבקה האָט געהאַלטען דעם לאַמטערן אין דער הויף. און מר. ווײַנבוים האָט פון דער הויכער הורבע מיט היי אַרונטערגעוואָרפען

גאַנצע פּאַכען, איינגעפּרעסטע און פערפלאָנטערטע גראָזען. עס האָט זיך אויפגעהויבען איבער דער גאַנצער שטאָל אַ שאַרפער ריח פון קרייטיכער.

און אַז אַלע בהמות זיינען שוין געשטאַנען מיט זייערע קעפּ טיעף אריינגעגראָבען אין די פערפלאָנטערטע שטרויעלעך, האָט מר. ווייגבוים זיי נאָך אַ גלעט געטהאָן, איטליכער בהמה בעזונדער איבער'ן קאָפּ, צווישען די הערנער.

ער האָט אויסגעמלאָקען זיינע קיה, אָנגעטרונקען די קליינוואַרג מיט מילך און שוין צום הונדערטסטען מאָל זיך געוואונדערט ווי אַזוי די קעלבלאַך, נאָכדעם ווי זיי טרינקען אויס די גאַנצע מילך פון דעם עמער, קלאַפּען מיט זייערע קעפּ אין דעם דעק פון עמער, אַז דער דעק זאָל געבען נאָך מילך.

און דערנאָכדעם איז מר. ווייגבוים אוועק אין הויז מיט רבקה'ן זיך אָפּנעהמען זיינס — דאָס וואָס רבקה האָט איהם אָנגעגרייט און דאָס וואָס נאָט האָט זיי געהאָלפען, אַז זיי זאָלען קענען אָנגרייטען. זיינס !...

III

עס הויבט אָן שנעען.

שפּעט אין אבענד האָט דוד וואָלדען שוין געוואָלט צוריקכאַפּען דאָס וואָס ער האָט צוגעזאָגט מר. ווייגבוימען „מיט פערגעניגען“, און עס האָט איהם באַנג געטהאָן וואָס ער האָט זיך באַלד נאָכדעם צוזע־געגענט מיט איהם און אוועק אַהיים.

עס האָט געקענט הייסען :

— מיט פערגעניגען וויל איך קומען זעהן אייער מיידעל אסתר.

און :

— לענגער שטעהן מיט אייך, און איהר זאָלט מיר אריינקוקען אין מיינע אויגען, וויל איך ניט.

נאָר, וואָס פּאַלט איהם איין אַזוינע זאַכען ? — האָט דוד גע־לאַכט פון זיך.

אַ שכן בעט זיך ביי איהם צו קומען אין זיין הויז אריין. מיינט ער, אַז דוד וואָלדען זאָל קומען.

און אז דאָס מיידעל וועט זיין אין דערהיים, איז דאָך נאָך בעסער. אינטערעסאַנט!

דוד קען זיך עס ניט אַרויסשלאָגען פון קאָפּ.

מר. ווײַנבוים וויל מאַכען אַ נײַעם וועג.

מען איז געזעסען ביי דעם טיש, דוד און זיין טאַטע־מאַמע. געגעסען שטיל.

דוד האָט געקוקט אויף דעם פּנים פון זיין טאַטען. עס איז געווען דאָס פּנים פון אַ ווייט פערטראַכטען מענשען.

דער פאָטער דערצעהלט גאָר נישט אין הויז. פון זיינע פערטראַכטע ווייטע אויגען לייענט מען עס אַרויס, פון זיין שווייגען און פון זיין אָפּטער אויפגעקאָכטקייט, ווען ער ווערט בייז, און עס געהט ביי איהם דער כעס אין דער גיך אַוועק און ער צושמייכעלט זיך.

דוד'ן האָט ער שוין אַ העלפט פון זיין פערטראַכטער זאַך, אומבעוואוסט, אַרויסגעגעבען.

זיך נאָכגעפרעגט צי עס איז דאָ ביי זיי אין וואַלד אַ סך טענענבוימער. און אויב דוד איז זיכער, אַז דאָרט וואו די סקאָלע איז אין וואַלד, אויב יענער אָרט איז אויף זייער לאַנד.

— אונזער לאַנד, טאַטע! — האָט דוד געענטפערט און עס איז פאַר זיינע אויגען אויפגעשטאַנען זיין טאַטענס שול אַרומגערינגעלט מיט יונגע בוימלאַך. די בוימלאַך וועלען פּאַטשען מיט זייערע צווייגען אין די פענסטער פון שול. אינעווייניג וועט זיין לײַדיג און טרויעריג.

דער רעגען וועט די שול וואַשען און דער ווינד וועט זי טריקענען.

די זון וועט אַריינקוקען דורך אַ פענסטער און אָפּוואַרפען אַן אַנדער זון אין דעם קעגענאיבערדיגען פענסטער און זיך דורכשטיפען און אַנטלויפען אין וואַלד.

און אין די ווייסע לבנה־נעכט וועלען הירשען אַרומשפּאַנען אַרום די ווענד פון דער שול און זיך איינהערען צי עס געהט ניט עמיצער אויף זיי שיסען.

טראַכט דער פאָטער דערפון, וואָס זיין פּנים איז ווי פון אַ ווייט פערטיעפטען מענשען?

און ווער וועט קומען אין זיין שול?

שכנים!

מען פֿאָהרט מיט איין וועג, אַלע מאָל, אַהין און צוריק. מען ציהט דאָס שטיקעל ברויט פֿון איין ערד און פֿון וואַלד.

איינער וויל אויפֿבויען אַ נייע שול און איינער וויל מאַכען אַ נייעם וועג...

נאָך דעם עסען, האָט זיך דוד אוועקגעזעצט אין דעם וויעגשטוהל מיט זיין בוך און מיט דער פֿייף. געראויכערט, לאָזענדיג פֿון איין עק פֿון זיין מויל קליינע אָפּגעריסענע ציילכעלאָך מיט רויך. געקוקט אין בוך און ניט געלעזען.

אַ גאַנצען טאָג געוועזען אין די וועלדער. זיך איינגעזאַפּט מיט ווילדקייט. מיעד זיינען אַלע גליעדער. און עס ברענען די אויגען פֿון דעם ליכט פֿון קליינעם לאָמפּ. פֿון דעם אייזערנעם אויוועז פֿליסט אַ וואַרעמע פּאַרע פֿון פֿלאַמיגען גרינעם האָלץ און פֿון צולאָזענער טמאָלע.

דוד'ס מוטער איז אַרויס, מיט אַ פּראָל פֿון טיר, אין דרויסען און ווי אַ דערשראָקענע צוריק אַריינגעלאָפֿען, ציהענדיג מיט די אַקס־לען און שווער אָטעמענדיג:

— עס הויבט אָן שנייען!

— זאָל גאָט העלפֿען אַ שנעע — האָט דער פֿאָטער געזאָגט מיט פֿרייד, ווי אַ קליין קינד איבערזאָגענדיג נאָך אַ מאָל דאָס וואָרט „אַ שנעע"!

מען איז געגאַנגען שלאָפֿען.

דוד האָט נאָך ניט געהאַט צייט אַ טראַכט צו טהאָן פֿון דעם מיידעל, וואָס וועט זיין שבת־צו־נאַכט אין דער היים און פֿון דעם שנעע, און ער איז איינגעשלאָפֿען אין אַ שווערען, פֿערפֿאַלענעם שלאָף.

IV

דער לאַנגער פּאַס פֿון ים

איצט, ווייל דער שנעע פֿאַלט אין דרויסען, און צו שבת־צו־נאַכט איז נאָך ווייט, וועל איך אייך, דערוויייל, דערצעהלען, אַז אין דעם פֿאַרם, וואו די וואַלדענס וואוינען, האָבען אַמאָל געוואוינט דריי ברי־דער. זיי האָבען געהאַט דריי ווייבער, און אַליין געוועזען פֿערנומען מיט אַרבייט אין דער גרויסער שטאָדט.

און די ווייבער זיינען געוועזען אין הויז, אויף דעם פעלד און אין וואלד.

און אז עס איז געקומען אויף א יום־טוב, זיינען די דריי ברידער אהיים געקומען צו זייערע ווייבער און מיטגעבראכט דאס גאנצע געלט, וואס זיי האבען אפגעשפארט פון דער ארבייט אין שטאדט.

און אלע מאל, ווען די ברידער זיינען אהיים געפאהרען, זיינען זיי פון שטאדט אוועק מיט דעם געדאנק מעהר אהין ניט צוריק צו קומען.

נאר, ווי דורך עפעס א פערשאלטענער זאך, אז זיי זיינען אלע דריי אהיימגעקומען און אוועקגעגעבען זייערע ווייבער דאס ביסעל געלד און ארויסגעגאנגען א מאל איבער די פעלדער און אן אנדערש מאל אויף אין וואלד אריין, און א קוק געטהאן, ווי עס וואלגערען זיך שטיינער איבער די פעלדער און דער וואלד איז אנגעווארפען מיט איבערגעקעהרטע בוימער, און אז זיי האבען א קוק געטהאן אויף דער הויז זייערער, ווי דא און דארטען פעהלט א ברעט און די ווענט און דער דאך איז בעוואקסען מיט גרינעם מאך און אין די קוימענס איז דא לעכלאך ארום און ארום, פון וואנען עס שפארט אזוי דער רויך, און צום סוף — זייערע פערפראָרענע קינדערלאך —

האבען זיי א שפיי געטהאן אויף דעם דארף און אוועק צוריק אין שטאדט אריין. ווייטער ארבייטען און ווייטער פערדינען און שפארען געלד.

אט אזוי האט זיך געדרעהט דאס רעדעל ביז איינמאל האבען די ווייבער, אלע דריי, דאס רעדעל אפגעשטעלט און געלאזט וויסען זייערע מענער, אז זיי ווילען אויך אין שטאדטאריין.

איז די ברידער פינסטער געווארען אין די אויגען.

וואס זאלען זיי טהאן מיט זייערע ווייבער און אזוי פיעל פער־פרעמדטע קינדערלאך אין דער גרויסער שטאדט?

און עס האט זיך זיי אויסגעדאכט, אז די שטאדט איז שוין אזוי אויך אנגעפילט מיט מענשען און עס וועט ניט זיין קיין ארט פאר זייערע ווייבער און קינדערלאך.

נאר, אז די ווייבער ווילען אין שטאדט אריין, נא, האבען זיי שוין איבערגעקעהרט ועלטען.

און אז די דריי ברידער זיינען אויף אן אנדער יום־טוב אהיים געקומען אין דארף אריין, זיינען שוין די פענסטער געווען אלע אויס־

נעקלאפט און פערשטעקט מיט שמאטעס, און אינעווייניג אין הויז זיינען די שפאלירען געהאנגען אויף די ווענט, ווי לאנג ניט געוואשענע פארהאנגען; און אז מען האט מיט א טיר א קלאפ געטהאן, האט זיך אנגעהויבען שיטען פון די ווענט זאמד און שטיינלאך; און דער דיל האט אויסגעוויזען, ווי מען האט פון איהם געבראכען שטיקלאך ברעט־לאך, דעם אויוועז אונטערצוהייצען; און אין ברונען איז דער פערד געלעגען א דערטרונקענער מיט די הינטערשטע פיס ארויף... און די שטעכיגע דראטען פון די פלויטען האבען ארומגעשפרונגען איבער די לאנקעס און זיך געקייקעלט אין קיילעכיגע, גרויסע רינגען און קיין מענשען ניט געלאזט ארומגעהן איבער די פעלדער.

אליין האבען די ווייבער איינע מיט דער אנדערער ניט גערעדט.

די קינדערלאך האבען זיך גערופען צונעמען און געהאט געשוואר־לענע אויגען און שווארצע הענט, און ארומגעלאפען מיט איבערגע־קעהרטע שיך, אהן זאילען, און זייערע רעקלאך אהן קנעפלאך און מיט שטריקלאך ארומגעבונדען.

האבען זיך די דריי ברידער זעהר מצער געווען און זיך אנ־געהערט מיט אזוי פיעל קללות פון זייערע ווייבער. און נאך יום טוב האט מען גענומען ווייב און קינדער און איטליכער בעזונדער איז זיך מיט זיין ווייב און קינדער אוועק, מיט אן אנדער וועג, אין דער גרוי־סער שטאדט.

דאס הויז, פעלד און וואלד, אזוי ווי עס איז געגאנגען, סיי ווי, צום ווינטער, איבערגעלאזען אויף הפקר.

נאר אין דער גרויסער שטאדט האבען די ברידער געהאט טאטע־מאמע, און זייערע ווייבער האבען אויך געהאט טאטע־מאמע. די עלטערן האבען געהערט פון דעם שעהנעם סוף פון זייערע קינדערס נחלה, האבען זיי זיך ארייגעלעגט אין שלום.

און עס איז בעשלאסען געווארען, אז די „קינדער" זאלען פערקוי־פען זייער פארם און מיט דעם געלד זיך צוטהיילען אויף דרייען.

האט מען אין א צייטונג אריינגעשטעלט אזא מין אנאנס:

„א פארם צו פערקויפען פאר מזומן געלד, פון דריי ברידער. די אורזאך פון פערקויפען איז, וואס די דריי פאמיליען קענען ניט לעבען אונטער איין דאך. ווייטער איז די פארם א שמאלץ־גרוב: א נייע, גרויסע הויז, מיט א סך צימערען, פעלדער צום אקערען און פערזייען. גוטע און פעטע ערד, און א וואלד פון טויזענד בוימער, און א ברונען

מיט קוואַל־וואַסער, אַלס צוגאָב: שטאַלן, מאַגאַזינען און קעמערלאַך.
פּרייז: זעהר ביליג. קומט און געפינט אליין דעם אמת.“

בעראַרף גאָט אַזוי פיהרען אַז דער אַלטער וואַלדען, וואָס איז אַלע אָבענד נאָך דעם עסען געזעסען און געקוקט אין דער צייטונג און נאָכגעזוכט אַן אַנאָנס וועגען אַ פאַרם, אַז ער זאָל דערזעהן די אַנאָנס, וועלכען די דריי ברידער האָבען אין צייטונג אַריינגעשטעלט.

און אַזוי ווי ער דערזעהט דאָס, אַזוי פאַלט איהם איין אַ געדאַנק: אָט, דאָס איז עס!

און געוואָלט האָט דער אַלטער וואַלדען אַ פאַרם דערפאַר:

ווייל, ערשטענס איז ער אין זיינע יונגע יאָהרען, אין רוסלאַנד, געוועזען אַ פּאָסעסאָר פון לענדער און מיט גרויסע מאַטערנישען, און איינשטעלענדיג דאָס לעבען, געוואָהנט אויף דעם פעלד און פון דאָרטען אַרויסגעטריבען געוואָרען און וויטער געוואוינט אויף דעם פעלד. און דאָ אין אַמעריקאַ מעג דאָך אַ איד וואוינען אַפילו אין מיטען פעלד. און צווייטענס האָט ער שוין געוואָלט אויסרוהען זיינע אַלטע ביינער אויף זיין אייגענעם לאַנד און גאָרטען. און דריטענס האָט ער געהאַט עטליכע הונדערטער אין אַ באַנק און געוואָלט בעסער איבער־לאָזען זיין איינציגען זוהן אַ גוטע און פעסטע ירושה, ווייל ער האָט געוואוסט, אַז זיינע יאָהרען געהען שוין באַרג אַרונטער. און דאָ פלעגט אַרויפשווימען דער לעצטער פונקט:

דעם אַלטען וואַלדען האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז פון דער שטאָדט איז אַפילו גאָט׳ס נאָמען שוין לאַנג אַוועק און דאָרטען ערגעץ אין פעלד און וואַלד וועט ער זיך אפשר קענען נעהענטער צוקוקען צו גאָט׳ס וועגען...

— אָט דאָס איז עס!

האָט דער אַלטער וואַלדען ניט געטראַכט קיין סך, נאָר ער מיט זיין ווייב מיט זייער זוהן זיינען אַוועק, מיט די דריי ברידער אָפּגע־רעדט, און באַלד אַוועקגעפאָהרען אָנצוקוקען דעם פאַרם.

איינער פון די דריי ברידער, דער קליגסטער, איז מיט זיי אויך געפאָהרען.

און אַז זיי זיינען אַהין פערפאָהרען און דערזעהען די אַלטע אָפּ־געריסענע הויז, האָט דער קליגסטער פון די ברידער געזאָגט:

— אַ נייע הויז, נאָר די ווייבער האָבען זיך געפוילט האַלץ אָנצור־

האקען פון דעם וואַלד און בעסער געבראַכען די ברעטער פון די ווענט. ווייבער!

און אין וואַלד אַריין האָט ער די וואָלדענס גענומען מיט אַן אַנ־דער קנאַק:

— מיינע ליעבע אידען, זייט אַזוי גוט און צעהלט אַליין איבער די בוימער. טויזענדער!

נעהט און פּ..לגט איהם אַ גאַנג און צעהלט די בוימער פון אַ וואַלד.

און אויף די פעלדער האָט זיך דער קלינגסטער פון די ברידער געמאַכט אַזוי גוט און פרום:

— ווי איך זעה, מיינע ליעבע מענשען, זייט איהר אידען, וואָס ווייסט, וואָס ערד איז. ליינט זיך אַוועק און טהוט, זייט מוחל, אַ שמעק צו דער דאָזיגער ערד, וועט איהר שוין אַליין וויסען ווי פעט דאָס איז...

דער אַלטער וואַלדען האָט פרום געשמייכעלט אין זיין גראָהען באָרד אַריין און נאָר געזאָגט:

— אַלע ערדען זיינען ניט מעהר ווי ערד, עט!

די אַלטע פרוי וואַלדען איז אַרומגעגאַנגען אַ שטומע און אַ בלייכע פון דעם ווייבען ליכט פון דער אָסיענדיגער זון און געטראַכט וואָס דער מאַן און איהר זוהן וועלען זאָגען וועט זיין רעכט אַזוי.

נאָר אַז דער יונגער וואַלדען האָט אויפגעהויבען זיינע אויגען און אַ קוק געטהאָן אין דער הויף און אַרום און דערזעהן דעם לאַנגען פּאַס פון ים העט וויים איבער אַלע פערפּלאָנטערטע וועלדער און איבערגעפלאָכטענע בערג, און אויף דעם פּאַס איז געשוואומען אַ שיף מיט ווייסע זעגלען, וואָס האָט אויסגעוויזען פון וויימען, ווי אַ וויי־סער ים־פויגעל פליהט — האָט דער יונגער וואַלדען זיך אַ ווענד געטהאָן צום אידען:

— הערט, מיסטער, וויפיעל ווילט איהר פאַר דער שעהנער הויז מיט די פעטע ערדען און גרויסען וואַלד, נאָר ניט געטראַכט קיין סך!

דער קלינגסטער פון די ברידער האָט זיך דערשראָקען. ער האָט ניט געקענט פערשטעהן צי מאַכט דער יונגערמאַן פון איהם שפּאַס, צי עס איז איהם אַזוי שטאַרק געפעלען, וואָס ער איילט זיך אַזוי.

— אויב איהר האָט אַ טויזענדער, וועט עס זיין גוט — האָט דער איד געזאָגט און געקוקט אויף דעם יונגען וואַלדען'ס פּנים. און

אז ער האָט בעמערקט ווי יענעמס פּנים מאַכט עפּעס אַ בעוועגונג, האָט ער זיך צוגעאיילט און ערנסט אָבגעהאַקט:

אויב איהר מיינט, אַז מיט ווינציגער פון אַכט הונדערטער קענט איהר דעם פּלאַץ אָפּקויפען, איז אַ רחמנות אויף אייער צייט.

נאָר מען איז שוין דורכגעקומען.

און אַז מען איז געפאָהרען צוזאַמען אין וואָגען אויף דעם וועג צום שטאָדט־שרייבער מאַכען דעם קאָנטראַקט, האָט זיך די אַלטע פרוי וואַלדען דערמאָנט:

— אוי, די צימערען ניט אָנגעקוקט. און ווער ווייסט צי איז דער ברונען נאָהענט פון דער קיך.

דער אַלטער וואַלדען האָט אַ שמייכעל געטהאָן אין זיין גרויהער באָרד אריין.

— אַ אידענע האָט איהרם אין זינען. וואָס זאָגט איהר, רב איד — האָט ער פון דער זייט שאַרף אָנגעקוקט דעם אייגענטימער פון פאַרם — איז ביי אייך אין הויז פאַראַנען צימערען, און ווי ווייט איז דער ברונען פון דער קיכענטיר.

— מיר קענען זיך נאָך אומקעהרען — האָט דער קליגסטער פון די ברידער געזאָגט מיט זיכערקייט — און איהר וועט אַליין אַ קוק טהאָן. איהר וועט דאָך ניט גלויבען אַז עס איז דאָ אין אונזער הויז צעהן צימערען מיט אַ בוידעם און מיט אַ קעהלער פון שטיינער געמאַכט. און אַז מען עפענט די טיר פון קיך און מען טהוט דריי שפּאַן איז שוין דאָ אַ ברונען און ביים ברונען שטעהט אַן אַלטער בארען־בוים.

— ביי מיר האָט אַ מענש אַ וואָרט — האָט דער אַלטער וואַלדען געזאָגט גלייך אין דער לופט אריין.

און דער יונגער וואַלדען איז געזעסען אַ פערטראַכטער אין וואָגען:

„— שטיינער וועט ער צונויפזאַמלען פון די פעלדער און זיי אויסלייגען אין אַ הויכען טורעם און פון שפּיץ פון טורעם וועט ער קוקען צו די שיפען מיט די ווייסע זעגלען אויף דעם ווייטען פּאַס פון ים—“.

V

פון שטאָדט אין דאָרף אַריין

ווי אין אַ מעשה־ביכעל איז זיך געלאָפען דוד וואַלדענס לעבען פון זינט ער איז פון „פּאַבליק סקול" אַרויסגעקומען.

זיין פאָטער איז געווען אַן עהרליכער און מיטעלמעסיגער געשעפטסמאַן און אויך אַ פרומער איד — פרום איבער די כחות פון אַ אידען פון זיין שטאַנד. האָט ער געוואָלט מאַכען זיין זוהן פאַר אַזא מין געשעפטסמאַן אַט אַזוי ווי ער איז, און אויב זיין זוהנס גליק וועט שפּיעלען זאָל ער וואַקסען און גאָט וועט העלפען. די מוטער האָט אָבער שטילערהייד געטרוימט, אַז דער איינציגער זוהן זאָל אַרויסגעהן פון „פּאַבליק סקול" און אַריין ווייטער אין אַ העכערע שול און פון דאָרט זאָל ער געהן העכער אין אוניווערסיטעט און ענדיגען אויף עפּעס אַ פּראָפעסיאָן.

און נאָכדעם וועט מען דעם זוהן חתונה מאַכען.

דאָס איינגעל האָט קוים, קוים געענדיגט און דערלעבט דעם טאָג ווען ער איז אַרויס פון „פּאַבליק־סקול".

ער איז שוין דעמאָלט געווען פערצעהן יאָהר.

זיינע מוסקולען זיינען שוין געווען פערהאַרטעוועטע. ער האָט געהאַט אַ ליעבע צו קוקען אויף שווערע אַרבייט. נעקענט אַמאָל אָפּשטעהן אַ גאַנצען טאָג און זיך איינקוקען, ווי אַ מענש האַקט מיט אַ פּיקע אָדער מיט אַ גראָבאייזען דעם שטיינערנעם אַספאַלט אין גאַס. עס איז ביי איהם געוועזען דאָס גרעסטע פערגעניגען צו שטעהן און זיך צוקוקען ווי מען בויט אַ נייע הויז.

און אין אַטלעטישע זאַכען איז ער געווען אַזוי פערטהאָן, אַז דער טאָג איז געוועזען קליין פאַר איהם. און ער האָט נאָך אין אָבענד פון זיך אַרונטערגענומען די געוויינליכע קליידער און שיך, זיך אָנגעטהאָן אין אַ וואָלענעם אַנצוג, פון איין שטיק, און מיט לייכטע גומענע שיך, און דעם גאַנצען אָבענד אַזוי אַ האַלב־נאַקעטער אַרומגעלאָפען איבער דער גאַס.

געלאָפען איז ער מיט אַ דערהויבענעם קאָפּ און מיט קליינע טריט.

איז ער שוין צו פערצעהן יאָהר געוועזען אַ שטאַרקער, אייזער־

נער אינגעל און האָט זיך פּלוצים אריינגענומען אין קאָפּ אריין אַז ער מוז אַוועק פון דערהיים.

עס האָט איהם געצויגען צו זעהן די ברעגען פון פּאַסיפיק.

קיין געלד האָט ער ניט געהאַט און האָט ניט געדאַרפט.

נאָר אין איין שעהנעם פּאַרנאַכט, אַזוי אַז מען זאָל זיך ניט קענען יאָגען נאָך איהם, איז ער זיך ארויסגעגאַנגען פון שטאָדט און אַנגעהויבען זיין „שפּאַציר" צו די ברעגען פון פּאַסיפיק.

ביי זיך האָט ער אַבגעמאַכט קיינמאָל ניט פאָהרען מיט פערד און וואָגען, ניט מיט קיין שיפען, און אויך ניט מיט דער באַהן. סיידען עס וועט זיך מאַכען אַ שעהנער פערד און ער וועט קענען זיך דורכ־פאָהרען אַביסעל רייטענדיג.

ער איז געגאַנגען איבער דעם גאַנצען לייִנג פון לאַנד. זיך אָב־געשטעלט אומעדום, וואו עס איז נאָר געווען אַ שטוב און די שטוב האָט געהאַט אַ דאַך.

...אָ האָט ער געהאָלפען האַקען האָלץ און דערפאַר האָט מען איהם ...בען אַ גוטען מאַהלצייט און געלעגער, און געלד אויך אין קעשענע ...ריין.

און אין אַן אַנדער אָרט האָט ער צוגעכאַפּט דאָס האַרץ פון דער ...עהנער טאָכטער אין שטוב, און עס מיט זיך געטראָגען אַזוי לאַנג, ...ז ער האָט עס אין אַ וויטען וואַלד אַוועקגעוואָרפען.

ער האָט זיך צוגעפּאַסט גיך און קלוג צו אַלערליי ארבייטען.

איז ניט געשטאַנען אויף איין אָרט מעהר ווי צוויי, דריי טעג ...ין אַ דאָרף. און ניט מעהר ווי ניין, צעהן טעג אין אַ שטאָדט.

אין יעדען דאָרף און אין יעדער שטאָדט האָט ער זיך גערופען אַן אַנדער נאָמען. דאָ האָט ער געהייסען אייזיק און אין אַ צווייטען אָרט האָט ער געהייסען פיליפּ, ווייל עס האָט קיינעם ניט געהאַרט, ווי אַזוי ער הייסט, אַבי ער האָט אַ נאָמען.

און איינער אַליין איז ער געגאַנגען אויף די וועגען און דורך וועלדער און אויסגעטראַכט זיין נייעם נאָמען און עפּעס אַ נייע מעשה און געלאַכט צו זיך אַליין פון די מענשען, וועמען ער האָט ערשט געזעהען.

צום טייפעל!

געזעהן מענשען, געזעהן וועלדער, פעלדער און טייכען — אַלע־מען! אָבער קיינער האָט איהם ניט געזעהען.

און אזוי ווי ער איז אוועקגעגאנגען פון זיין היים אין איין העמד און שיך, אזוי איז ער צוריקגעקומען אין פיער יאהר ארום אין איין העמד און שיך.

נאר זיין אויסזעהען האט זיך געאנדערשט. ער איז געווארען העבער. דער קאליר פון זיינע האר און פנים האבען זיך געביטען און זיינע אויגען זיינען געווען ארומגערינגעלט, ווי מיט לייכטע שא־טענס פון עפעס פערבארגענעס.

ער האט קיינעם ניט געוואלט דערצעהלען, וואו ער איז געוועזען און וואס ער האט געזעהען.

פון „ארבייט און מאך דיין לעבען זיס" האט ער ניט געוואלט אפילו הערען.

און האט ער א מאל ארויסגעהאלפען זיין פאטער, נאך א לאנגען און וויינענדיגען בעטען פון זיין מוטער, האט דער פאטער גערדאנקט גאט און אנגעהויבען צו מיינען, אז ער ווערט שוין א מענש. אבער דאס איז ניט געוועזען אויף לאנג.

ווייל דער טאג איז פאר איהם און זיינע אייגענע באדירפניש קורץ געוועזען.

אין דער פריה איז ער פאר'ן איבערבייסען ארויס געגאנגען אין פארק און געמאכט קערפערליכע איבונגען. זיך געהאנגען אויף זיי־נע הענט אין די גרויסע אייזערנע רינגען און זיך אזוי געווארפען אהין און אהער. אדער געקראכען אויף דעם הויכען אייזערנעם סלופ און זיך צוריק ארונטערגעגליטשט מיט צונויפגעדרעהטע הענט און פיס. ארויפגעשפרונגען אויף דעם הילצערנעם פערדעל און זיך צוריק ארונטערגעווארפען מיט איין בעוועגונג פון זיין לינקען פוס.

נאכדעם האט ער אריינגעשטעקט א ברייטען איבערבייסען.

און נאך איבערבייסען פערפאלען געווארען אין די געדיכט פער־דרוקטע בלעטלאך פון עפעס א בוך.

די מוטער האט געקענט ריידען און רייסען איהם ביי די לאצען פון זיין ראק און ער האט ניט געהערט, וואס עס טהוט זיך ארום איהם.

און לאנג האבען מאטע־מאמע געשמועסט וועגען איהם און ניט געקענט קומען צו קיין ברעג.

דער פאטער האט שוין איינמאל געוואלט פלוצים זיין זוהן א פרעג טהאן:

„מיין ליעבער הערר, אויף וועמען ווארטען „זיי?...“ נאָר די מוטער האָט געוויינט און געבעטען זיך, אז ער זאָל ניט איינרייסען מיט איהם. ער זאָל נאָך א מאָל ניט אוועקגעהן אין ערגעץ פון דער היים. און אויב ער וועט, חלילה, איצט אוועקגעהן, קען ער שוין דאָרט ערגעץ פערפאַלען ווערען.

און אָט דורך דעם, כאָטש טאטע־מאמע האָבען עס קיינמאָל ניט אויפגעבראכט אויף זייערע ליפּען, איז אָבער דאן שוין געקומען צו זיי דער געדאנק זיך ארויסצוקלייבען פון שטאָדט אין דאָרף אריין.

VI

א טויטער פערד אין ברונען

און אזוי ווי די וואָלדענס האָבען אָפּגעלעבט עטליכע איינזאמע יאָהרען אין דער גרויסער טשאָדט און ניט געהאט קיין אינטימע פריינד, פון דעסטוועגען איז זיי געווען שווער אויף זייערע הערצער אין דעם טאָג, ווען זיי האָבען די שטאָדט פערלאָזען.

דער אַלטער וואָלדען האָט געדאוונט גאַנץ פריה, אין קלויז, מיט דעם ערשטען מנין.

און נאָך דעם דאוונען האָט ער געוואָלט זיך פלוצים אוועקשטעלען און אויסשרייען צו אַלע אידען: „זייט געזונד!“

אָבער ער האָט עס ניט געטהאָן, ווייל ערשטענס, זיינען אַלע אידען דעמאָלט אין קלויז געווען פרעמדע און האָבען זיך עפּעס זעהר געאיילט. און צווייטענס, איז דער אַלטער וואָלדען געווען א איד, וואָס האָט קיין מאָל ניט ליעב געהאט יענעם צו בעלעסטיגען מיט זיינע אייגענע איבערלעבונגען.

און שווער איז איהם געווען און נאָך שווערער זיין ווייב.

ווען זי האָט פערלאָזען דאָס הויז, זיינען אויף דעם גאניק און אויף די טרעפּ פאר דעם הויז געשטאנען ווייבער און זיך איינגעגעסען מיט זייערע אויגען אין איהר. און ניט ווארטענדיג ביז די פרוי וואָלדען וועט זיך אליין זעגענען, האָבען זיי, גאָט ווייסט פון ווען זיי האָבען זיך דאָס דערוואוסט, איהר געוואונשען, אז זי זאָל פאָהרען געזונד און דאָרט אין פעלד און וואלד זיך אויפבויען א פרעהליכע, גוטע היים.

דוד האָט זיך אויך ניט געהאַט מיט וועמען צו שיידען, און נאָר דורך דעם פענסטער פון קאַר זיך געזעגענט מיט די הויכע טורעמס פון דער שטאָדט. און געפיהלט אומבעוואוסטעס פאַר דעם נייעם לעבען, וואָס איז ערגעץ געוועזען אין די פעלדער און וועלדער. און ער האָט געוואָלט, אַז עס זאָל די צייט אַריבערפליהען.

ער האָט זיך שוין געוואָלט זעהען אַלס אַ שקלאַף פון יענע ווייטע האָריזאָנטען, אָדער ער זאָל זיין זייער פּרינץ.

אַז די וואָלדענס זיינען אָנגעקומען אין פאַרם מיט זייער מעבעל, געפּעס און בעטגעוואַנט און אין איילעניש, ווי אַזוי עס איז, זייערע זאַכען אוועקגעשטעלט און די פרעמדע מענשען מיט די וועגענער אַרויסבעגלייט, און געבליבען אַלע דריי אין זייער נייער היים, און זיך ניט געוואוסט צו וואָס פריהער צו נעהמען, האָבען זיי, ווי פּלוצים אויפכאַפּענדיג זיך פון אַ שווערען שלאָף, אַלע אינאיינעם אַרויס־געזאָגט:

— מען וועט מאַכען פייער אין אויווען און אויפשטעלען טהעע.

דוד איז אַרויס און געפונען אין אַ קעמעריל אַן אַלטע פערזשאַ־ווערטע האַק און אָנגעשפּאָלטען עטליכע שייטלאַך האָלץ און זיי אַריינ־געבראַכט אין הויז אַריין.

זיין מוטער האָט דערווייל דעם אויווען אויסגערייניגט און זיך געלערענט, ווי אַזוי מען בעדאַרף די טירלאַך אויפמאַכען און די רינ־לאַך פערריגלען, אַז דער אויווען זאָל גוט ברענען און ניט רויכערען.

נאָר איין זייטיג טירעל האָט זי ניט געוואוסט, צו מען דאַרף עס אויפמאַכען פאַר דעם אונטערצינדען, צו מען דאַרף עס ערשט אויפמאַכען נאָך דעם ווען דאָס האָלץ ברענט שוין גוט.

זי האָט זיך בעראַטהען מיט איהר זוהן און מען האָט בעשלאָסען, אַז מען זאָל דאָס דאָזיגע טירעלע לאָזען דערווייל פערמאַכט.

דערווייל האָט די מוטער אָנגעלעגט האָלץ אין אויווען, אונטער־געצונדען און זיך דערמאָהנט, אַז אויב מען וויל טרינקען טהעע, בע־דאַרף מען אַריינברענגען וואַסער פון ברונען.

דוד האָט געכאַפּט אַ גרויסען טאָפּ און איז אַרויס צו דעם ברונען.

ער לאָזט אַרונטער דעם עמער מיט דעם אָנגעבונדענעם שטריק, וועלכען ער האָט געפונען וואַלגערענדיג זיך ביים ברונען, און פיהלט, אַז דער עמער שלאָגט זיך אָן אין עפּעס אַ האַרטער זאַך.

ער קוקט אריין אין ברונען. דערשרעקט זיך.
לויפט אריין אין הויז אריין.

די מוטער בעגעגענט איהם מיט א פרייד, אז זי האט שוין גע־פונען דעם סוד, צו וואס דאס טירעלע, ביי דער זייט פון אויווען, איז געמאכט געווארען.

און אז זי טהוט א קוק אויף איהר זוהן, ווי ער איז אזוי בלאס, פרעגט זי איהם:

— דער שטריק האט זיך איבערגעריסען?

— ניין, ניט איבערגעריסען. טאטע, קום אהער. איך האב א סוד צו דערצעהלען.

דער פאטער איז צוגעקומען, זיינע הענד געריבען איינע אין דער אנדערער און מיט א שמייכעל געזאגט:

— וואס קען דא זיין א סוד. איך, די מאמע און דו אליין און ווייטער נאר גאט אין הימעל.

— דאס טאר אפילו די וואנט ניט הערען, — האט דוד געזאגט זעהר שטיל און ארונטערלאזענדיג זיינע אויגען צום דיל האט ער נאך שטילער ארויסגעמורמעלט:

— א פערד ליגט אין ברונען מיט די אונטערשטע פיס ארויף.

די מוטער האט א פאטש געטהאן מיט ביידע הענט, ארונטער־געריסען פון זיך דאס פארטוך און אנגעהויבען ארומצולויפען פון קיך אין אנדערען צימער, דורך דער אפענער טיר, און צוריק און מיט א הייזעריגען קוויטש אין איהר קולות געשריגען:

— צוריק אין שטאדט אריין, שוין צוריק!

עס איז געוועזען אפשר דאס ערשטע מאל אין דעם איינזאמען, רוהיגען לעבען פון מאן און ווייב, אז זי האט אזוי ווילד געשריען. און פאר וואס האבען דער פאטער און זוהן זיך צו דעם ניט איינגע־הערט?

נאר זי אליין האט זיך דערשראקען פאר דעם געוואלד, וואס זי האט אנגעמאכט, און איז אליין באלד אנטשוויגען געווארען, געבליבען שטעהן ביי א פענסטער און ארויסגעקוקט אין פעלד. פון ווייטען איז אויך, אין שאטען, געשטאנען א וואלד. זי האט געוואלט זיך אויסוויינען און ניט געקענט.

די מענער זיינען אין דרויסען ארויסגעגאנגען.
דער אלטער וואלדען האט געזאגט:

— פאַר וואָס האָט דער איד ניט געזאָגט, אַז ער האָט אויך אַ פערד אין ברונעם?

און צוקומענדיג צו דעם ברונעם, האָט דער פאָטער לאַנג אַריינגעקוקט אין ברונעם און אויפהויבענדיג זיין קאָפּ האָט דער פאָטער, מיט אַ לייכטען פּחד אין זיין קול, געזאָגט:

— הערסטו, דוד, איך האָב מורא, אַז דאָס פערד לעבט נאָך. מען דאַרף איהם ראַטעווען.

— גערה, גערה. זיינע טריט אַרום ברונעם זיינען שוין לאַנג פערשוואוּנדען, — האָט דוד געזאָגט מיט כּעס, — ווער ווייס וויפיעל טעג און יאָהרען ער ליגט שוין דאָרט.

— הכלל, וואָס וועלען מיר טהאָן.

— אַרויסציהען, טאַטע.

— ניין, איך זאָג, אַז מען זאָל רופען מענשען און זיי דערצעהלען.

— מענשען! — האָט זיך דוד צופּלאַמט — רוף זיי צוזאַמען מיט זייערע ווייבער און קינדערלאַך און זאָלען זיי קוקען אין ברונען אַריין און שפּייען.

— זאָל מען כאָטש זעהען אונזער שאַנד — האָט זיך דער פאָטער געבעטען.

— פּאַפּאַ, מיר וועלען דאָס פערד אַליין אַרויסציהען פון ברונען. וועסט זעהען, קיינער בעדאַרף ניט וויסען.

דוד האָט זיך דערמאָהנט, אַז אין וואַלד האָט ער געזעהען אַ ריטשקאַלע. האָט ער געכאַפּט דעם עמער, אָפּגעבונדען דעם שטריק און איז אַוועק און געבראַכט פון וואַלד אַן עמער וואַסער.

די מוטער איז שוין אַרומגעגאַנגען מיט אַ ווייסען טיכעל אַרומגעבונדען איהר קאָפּ, און מיט אַ פערשאַטענדיגען פּנים און זיפצענדיג געמאַכט פאַרטיג דריי גלעזער טהעע.

עס איז געווען פאַרמיטאָג און דער אַלטער איז שוין געווען אין „אָפּגעדאַווענטער". האָט מען אויך עפּעס צוגעביסען צו דער טהעע.

נאָכדעם איז דוד אויפגעשטאַנען פון טיש, אויסגעקנאַקט זיינע הענט, ציהענדיג זיי אין דער הויך, און געזאָגט:

— פּאַפּאַ, גיב אַהער עפּעס געלד. איך גערה אין ווילעדזש קויפען אַ שטריק און אַנדערע זאַכען. איהר טהוט אין הויז, וואָס מען בעדאַרף. אָבער געדיינקט, מיר בלייבען דאָ!

— מיט גאָט'ס הילף! — האָט דער פאָטער דערלאַנגט זיין זוהן א פּאַפּירעל און געשמייכעלט.

דוד איז אוועק פון הויז.

זיינען מאַן און ווייב געבליבען אויג אויף אויג. נאָך א לאַנגען שווייגען האָט די אַלטע געזאָגט:

— אברהם, איך האָב מורא, אז עס איז א שלעכטער סמין, א טויטער פערד אין ברונען...

האָט זיך אברהם וואַלדען צולאַכט:

— עס איז גאָר נישטאָ קיין סמנים אויף דער וועלט. נאָר אויב דו ביסט א אידענע און גלויבסט יאָ אין סמנים, ווייסטו דאָך, אז א צוואָק פון א טויטען פערד'ס קאָפּיטע איז זעהר גוט פאַר מזל. הייגט, אז מיר האָבען א גאַנצען טויטען פערד...

נאָכדעם האָבען זיי שטילערהייד און פלייסיג גענומען טהאָן די ארבייט אין הויז.

אַלע מאָל זיך געקריעגט, ווייל ער האָט אוועקגעשטעלט א ביינ־קעל אין יענעם ווינקעל. האָט זי געוואָלט, אז דאָס ביינקעל זאָל שטעהן אין דעם ווינקעל.

און אז דער אַלטער האָט געהאַט די געלעגענהייט ארויסצוגעהן אין דרויסען, איז ער צוגעגאַנגען צו דעם ברונען, זיך איינגעבויגען און אריינגעקוקט, זיך אַליין נים געוואָלט גלויבען זיינע אייגענע אויגען און שטילערהייד מיט זיך אַליין אָנגעהויבען צו פיהרען א מלחמה.

אויף זיין ווייב אַלע מאָל אָנגעשריגען, ווען זי האָט איהם דער־מאָהנט אין טויטען פערד און אַליין געקלעהרט פון דעם, ווי אזוי ער וועט קענען שטאַרבען, אָט דאָ אויף זיין אייגענער ערד.

מען וועט איהם אריינלעגען אין דער אייגענער ערד, וואו דער טויטער פערד וועט בעגראָבען ווערען.

VII

גאָלדענע בלעטער

עס איז געווען א מילד, ווארעמער טאָג, און די זויערקייט פון די פערוויאַנעטע בלעטער און די אָפּגעפאַלענע עפּעל, וועלכע דאָס פרעס־מעל האָט נעכטען ביינאַכט איינגעבּיסען און אוועקגעוואָרפען ביי די

זייטען פון וועג; גאָט דאָס דאָזיגע זויערקייט האָט ווי פערוויעגט די לופט אין א זיסען דרעמעל.

האָט זיך דוד וואָלדען געכאפּט, ווען ער איז געגאַנגען אהיים פון ווילעדזש, אז עס וואָלט אפשר געווען א פּלאַן, ווען ער וואַרפט אוועק דעם שטריק אָט דאָ אין מיטען וועג און נעהט זיך אזוי אין גאַנצען אוועק פון זיינע עלטערען מיט זייער נייער היים.

נאָר דאָס ליכטיגקייט פון די דורכזיכטיגע וועלדלאַך און די אָנגעפּאַלענע בערג מיט רויטע און גאָלדענע בלעטער; דער אַראָמאַט פון עפּעל קוואָס וואָס איז געשוואומען אין דער לופט און דער איינאיינציגער וועג אויף וועלכען עס איז אזוי ווייך און גוט אליין צו געהן, האָבען דוד'ן ארומגענומען הענד און פיס און ניט דערלאָזען, אז ער זאָל איבערלאָזען דעם טויטען פערד אויף טאַטע-מאַמע אליין.

ער האָט זיך אויסגעקליבען, ביים זייט פון וועג, א ווייכען, לאַנגען וויטש-אייזעל, איהם אָפּגעשניטען מיט זיין קעשענע-מעסעריל און איז אזוי ווייטער געגאַנגען אין דער מיט פון וועג און געפּאַטשט מיט דעם לאַנגען פּרוטקאָלע די אָנגעוואָרפענע בלעטער.

און ער האָט אין געדאַנק געמאַכט פּלענער ווי אזוי דאָס טויטע פערד פון ברונען ארויסצוציהען און פערגיכערט זיינע טריט, כדי ער זאָל נאָך אהיים קומען אין צייט.

און דאָ אין דער לינקער זייט און דאָרט ווייטער אין דער רעכטער זייט פון וועג איז וואו ניט וואו ווייט און אליין געשטאַנען א הויז ארומגערינגעלט מיט לאָנקעס. ביי דוד'ן אין די אויגען האָט עס אויסגעוויזען ווי אויסגעביסענע שטיקער פון די וועלדער.

דאָ און דאָרט, ביי א הויז, האָט דוד געשאָקעלט זיין קאָפּ צו איינעם און צו א צווייטען.

מען קוקט אויף איהם און מען פרעגט שטומערהייד:

— וואוהין געהט א בחור?

ענטפערט דער בחור שטומערהייד:

— וואוהין זאָל א בחור געהן?

יעדערער טהוט זיך זיין ארבייט, ביים הויז אָדער אין פעלד און דער בחור געהט ווייטער זיין וועג.

שטעלט זיך דוד אָפּ נעבען א פּלויט, ווישט זיין שטערען. לייגט יענער אוועק זיין ארבייט און קומט צו נאָהענט צו דעם פּלויט.

— א שעהנער טאָג!

— זעהר א שעהנער!

— צו וואָס טויג אייך אזא גראָבער שטריק?

— איך בעדארף.

— און אז איהר בעדארפט אזא שטריק וואָלט איך אייך געקענט אַנטלייהען מיינעם.

— ווער קען וויסען, צי ביי אייך איז פאַראַן אזא שטריק.

— א שאָד געלד. געלד איז אַן אָרימע זאַך, דאָ אין דאָרף.

— טאַקע א שאָד.

און אזוי רעדט מען זיך פונאנדער. און עס ווייזט זיך ארויס אז יענער איז אויך א איד און אויך איינער ביי זיינע עלטערן. אוי, ווען זיינע עלטערען זיינען איצט דאָ אין דער היים, א שאָד. ווי וואָל־טען זיי זיך דערקוויקט מיט א נייעם מענשען.

זיי זיינען אין שטעדטעל אוועקגעפאָהרען. ער איז אַליין גע־בליבען. קארטאָפליעס גראָבט ער. שוין באַלד ווינטער. און אויב דער שנעע וועט צופאַלען איז — „גוד נייט"!

— און ווארום האָט דוד ניט געפרעגט ביי איהם פריהער, וואָלט ער דאָך ניט פערקראָכען אין דעם דאָזיגען אָרימען, ווילדען עק.

— פארוואָס האָט איהר ניט געפרעגט ביי אימיצען און אויך אהערצו פערקראָכען?

— איך?!

דאָ צושמייכעלט ער זיך מיט צוויי קנויטשען ארום זיינע נאָז־לעכער:

— איך בין דאָך ניט פערקראָכען. איך בין נאָר א גאַסט ביי מיינע עלטערן.

— א גאַסט. און וואו וואוינט איהר אַלע מאָל?

— אין שטאָדט. איך האָב היינטיגען יאָהר גראַדואירט. בין איך אביסעל ארויסגעקומען זיך אָנצונעמען מיט רוים און האָריזאָנטען.

דוד האָט א שמייכעל געטהאָן:

— איך בין געקומען אהערצו ניט ארויסצונעמען די לופט פון די האָריזאָנטען, נאָר זיי מיט מיר אַליין אָנצופילען.

— איך בענעהם די פסיכאָלאָגיע דערפון.ביים וועג, וועל איך אייך האָבען די עהרע צו דערצעהלען, אז איך בין א גענענדיגטער דאָק־טאָר פסיכאָלאָגיע.

— גראָבט איהר איצט קאַרטאָפליעס?

— דער וועג פון דער מאָדערנער פּסיכאָלאָגיע איז אַזוי קלאָהר, אַז גראָבען קאַרטאָפּליעס איז שוין אביסעל צו שווער און פּערדונקעלט. איך שטעק אַריין דעם גאָפּעל אין דער ערד און טרעף מיט די צייהנער פון גאָפּעל פּונקט אין דער האַרץ פון די קאַרטאָפּליעס. עס פּערדריסט אביסעל.

— נו, איך בעדאַרף געהן. — האָט דוד זיך א כאַפּ געטהאָן.

— וואָס איילט איהר זיך, יונגערמאַן. ביזטאָך אַן אַמעריקאַנער געבאָרענער, ניט ווי מיין פאָטער, וועלכער איז שטענדיג אין איילעניש, יאָגט פון זיך אַרויס די נשמה. איך בין אויך געבאָרען היע, און דאָ וויים מען ניט פון אַזוינע זאַכען. איהר הערט, יונגערמאַן, אפשר ווייסט איהר א פּלאַן, אַז מען זאָל ניט בעדאַרפען גראָבען קאַרטאָפּליעס פון דער ערד. צום טייפעל, די פּלייצעס ברעכען זיך ביי מיר אויף קליינע שטיקלאַך.

— מען לאָזט זיי פּוילען אין דער ערד —

— דאָס איז ניט קיין שפּאַס — האָט דער יונגער דאָקטאָר נעזאָגט מיט אַזא אויסגעצויגענעם און בענומענעם טאָן, ווי ער וואָלט געלייענט א לעקציע. — איך בין זיכער, אַז מען קען אויסטראַכטען אַן אַנדער וועג, אַז די קאַרטאָפּליעס זאָלען בייטען זייער פּסיכאָלאָגיע און אָנהויבען צו וואַקסען אויף בוימלעך.

דוד וואָלדען האָט זיך צולאַכט, ניט געקענט זיך צוריקהאַלטען פון געלעכטער און דער דאָקטאָר האָט זיך עפּעס דערפיהלט ווי א נאַקעטער.

— ווי אַזוי איז אייער נאָמען, איך בעט אייך — האָט דוד געפרעגט.

—מיך קענט איהר רופען איזידאָר — האָט דער דאָקטאָר זיך עלעגאַנט פערנויגט.

— און מיך רופט מען דוד — האָט זיך דוד וואָלדען אויך פערנויגט און איז אַוועק פון פּלויט, נאָכשרייענדיג אַזוי ווי ער וואָלט אוועקגעוואָרפען א שטיינדעל:

מיר וועלען זיך נאָך זעהן!

דוד איז נאָכדעם אהיים געקומען, ווען די זון האָט אָנגעהויבען צו בעהאַלטען זיך הינטער די ווייטע בערג.

פון וועג האָט זיין היים אויסגעוויזען ווי איינגעטונקען אין פלאַמען.

ער איז אריין אין הויז, דעם שטריק אוועקגעוואָרפען אין אַ ווינקעל, האָט זיך געוואַשען זיינע הענט און זיך צוגעזעצט ביים טיש.

אין הויז איז שוין געוועזען דונקעל, האָט די מאַמע אָנגעצונדען דעם לאָמפּ.

נאָכדעם האָט מען געגעסען שטילערהייד.

דוד האָט זיך אַלע מאָל דערמאָנט אָן דעם דאָקטאָר מיט זיין פּסיכאָלאָגיע און געלאַכט אין זיך.

מען איז געוועזען זעהר בעדריקט. קאָן זיין אויך פון דעם נייעם לאָמפּען־ליכט, צו וואָס זייערע אויגען זיינען ניט געווען צוגעוואוינט.

דער פאָטער האָט טאַקע געזאָגט:

— פינסטערליך אין הויז.

— מיר וועלען באַלד דאָס פערד ארויסציהען פון ברונען, וועט שוין נאָכדעם זיין ליכטיג אין די אויגען.

די מוטער האָט אויף דעם לאָמפּ געקוקט.

— נאָך היינט ביינאַכט? — האָט דער פאָטער געפרעגט.

—מען קען ניט לאָזען אויף מאָרגען, פּאַפּאַ.

— ניין, מאָרגען איז אויך אַ טאָג — האָט די מוטער זיך גע־בייזערט — מאָרגען אין דער פריה וועט איהר אויפשטעהן מיט קלאָרע אויסגערוהטע אויגען. וועט אייך זיין גרינג צו טהאָן עפּעס.

מען איז גיך נאָך דעם עסען געגאַנגען שלאָפען.

דוד האָט פון זיין בעזונדערען צימערעל זיך אביסעל איינגע־הערט אין דעם שטילען געמורמעל פון זיינע עלטערען. און אַזוי ווי ער איז געווען זעהר מיעד האָט ער ניט געקענט כאַפּען קיין איין וואָרט און איז הינטער די שטילע טענער פון זייער געמורמעל, שווער, ווי אין דער מיט פון אַ שווערען וועג, איינגעשלאָפען.

די עלטערען האָבען אַזוי לאַנג געשמועסט שטילערהייט, ביז דער פאָטער איז אויך איינגעשלאָפען.

די מוטער האָט עטליכע מאָל עפּעס געזאָגט צו איהר מאַן און אַז זי האָט ניט געהערט פון איהם קיין ענטפער, האָט זי זיך אויך אָנגעהויבען איבערצוגעבען דעם שלאָף.

אָבער דער שלאָף איז אוועק, און זי ניט מיטגענומען אין זיינע ווייטע ערטער. זי איז געבליבען מיט אָפענע אויגען.

שפּעטער האָט זיך איהר אויסגעוויזען, אַז דער טויטער פערד שטעהט ביים פענסטער און לעקט מיט זיין צונג די שויבען.

זי האָט פערמאַכט איהרע אויגען.
און נאָך שפּעטער האָט זי געהערט ווי אימיצער האָט געפרעגט:
וואָס וויל דער טויטער פערד?

VIII

שולדיג זיינען מיר!

אויף מאָרגען איז דוד וואָלדען אויפגעשטאַנען און פּלוצים דער־פיהלט אַז ער האָט זיין פּלאַן קלאָהר און ליכטיג אין זיין קאָפּ.
ער איז אוועק אין וואַלד, אויסגעהאַקט דריי לאַנגע, גלייכע בוימער און פון זיי די צווייגען אַרונטערגעריינינט און זיי אַהיים געבראַכט אויף זיינע פּלייצעס.

ער האָט די דריי סלופּעס צונויפגעבונדען מיט אַ שטריק ביי איין עק, אויך אָנגעבונדען ביי יענעם עק אַ רעדעלע. דורך דעם רעדעלע האָט ער דורכגעצילעוועט דעם שטריק.

די סלופּעס האָט ער אויפגעשטעלט אין דער הויף און צושפּרייט, מיט די דריי פערשפּיצטע עקען אריין געשטעקט אין דער ווייכער ערד אַרום דעם ברונען.

איין עק פון שטריק איז געהאַנגען איבער דעם מויל פון ברונען און דעם אַנדערן עק האָט דוד אויך דורכגעצילעוועט דורך אַן אַנדער רעדעל, וואָס איז געהאַנגען אויף דעם הויכען באַרען־בוים ניט ווייט פון ברונען.

נאָכדעם האָט דוד אָנגעטהאָן זיינע גומענע לאַנגע שטיוועל און איז אריינגעקראָכען אין ברונען.

די מוטער איז געשטאַנען און געציטערט פון פּחד.

דער אַלטער וואָלדען האָט אָנגעהויבען הנאה צו האָבען פון זיין זוהן. דוד איז ביי איהם אין די אויגען געוואַקסען העכער און העכער, וואָס טיעפער ער איז געקראָכען אין ברונען.

דער שטריק האָט זיך אַ שאָקעל געטהאָן און די רעדלעך האָבען זיך גיך איבערגעדרעהט.

דוד איז אַרויסגעקומען פון ברונען, האָט אויסגעשפּיגען עטליכע מאָל, פערוויכערט זיין פּייפ.

די מוטער האָט זיך ביי איהם געבעטען אַז ער זאָל אריינגעהן עפּעס עסען.

ער האָט גאָר ניט געענטפערט און אָנגעהויבען צו ארבייטען.

מען האָט אָנגעהויבען צו שלעפּען דעם שטריק. עס איז געגאַנגען פון אָנהויב גרינג.

דער אַלטער האָט אַ זיפץ געטהאָן און בעמערקט:

— דאָס אָרימע פערד איז טויט, וועגט עס אַ לויט...

נאָר דערנאָכדעם איז געוואָרען שווער צו שלעפּען דעם שטריק. עס האָט זיך פּלוצלונג דערהערט אַ קלונג פון וואסער וואָס גיסט זיך אויף אנדער וואסער.

דער אַלטער האָט געוואָלט זאָגען, אַז מען האָט בעדאַרפט רופען עמיצען אויף הילף, נאָר אַז ער האָט געזעהען ווי זיין זוהן טהוט אַלע מאָל אַ שפּרונג און כאַפּט זיך אָן ביים שטריק, העט אין דער הויך, שרייענדיג ווילד „האָפּ“ און מיט זיין גאַנצער וואָג שלעפּט ער אַראָפּ דעם שטריק, האָט דער אַלטער זיך אויך איבערגעגעבען מיט זיינע גאַנצע כחות צו דער ארבייט און בעוועגליך געצויגען דעם שטריק.

די מוטער האָט אויך געוואָלט העלפען, אָבער דוד האָט אויף איהר אָנגעשריען:

— מאַמע, מען דאַרף ניט! בריינג בעסער אָט יענעם ברעט און אַז מיר וועלען דאָס טויטע פערד ארויסציהען זאָלסטו די ברעט ארונטערלייגען איבער דעם מויל פון ברונען. האָב ניט קיין מורא, וויל דער שטריק איז שטאַרק.

דאָס טויטע פערד האָט אָנגעהויבען ארויסצובעווייזען זיך פון ברונען. פריהער די פיס, און עטוואָס שפּעטער האָט זיך בעוויזען דאָס גאַנצע פערד מיט זיין קאָפּ פערבויגען אָן אַ זייט און צוגע־טוליעט צום האַלז. די לאַנגע האָר פון זיין האַלז זיינען געווען נאַסע און צונויפגעקלעפּטע. דאָס איינציגע אויג וואָס מען האָט געקענט זעהן איז געווען אָפען, גרויס און וואסערדיג און גרוי.

עס האָט אָהן אויפהער געליאָפּעט דאָס וואסער פון פערד'ס מויל, נאָז און אויערען.

אַז די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אויף דעם טויטען פערד האָט זי זיך דערשראָקען און ארויסגעלאָזען די ברעט פון איהרע הענט. די ברעט האָט אַ פּאַטש געטהאָן אין דער ווייכער ערד אריין.

דוד האָט אַ געשריי געטהאָן, ווי אַ ווילדער:

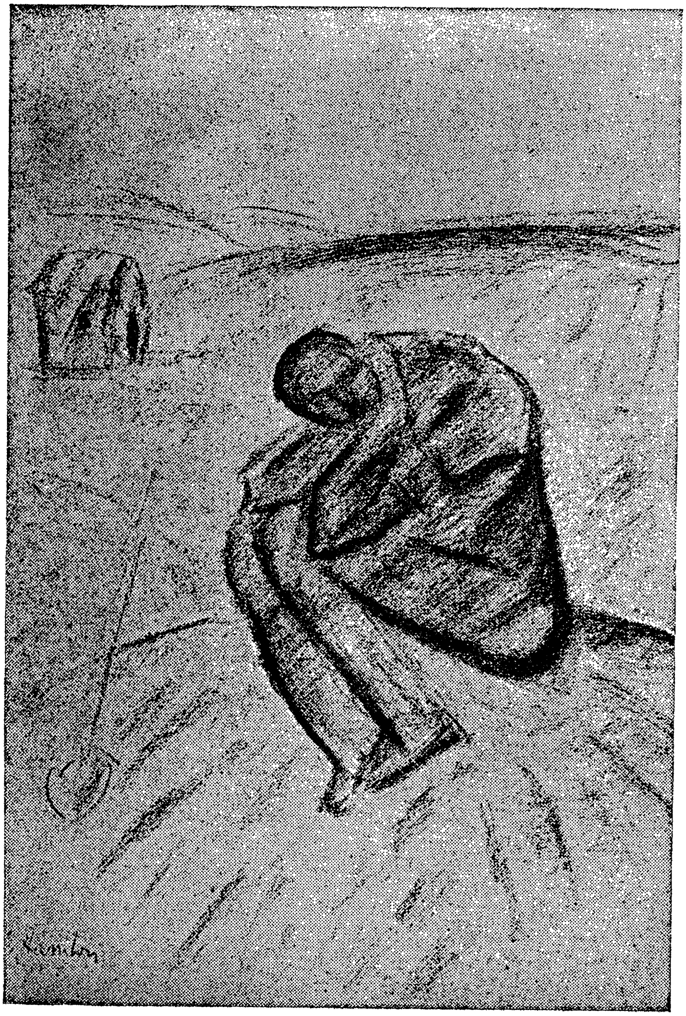

— לייג אונטער די ברעט, מאַמע.

די מוטער איז געקומען צו זיך, מיט איהר פּנים אויסגעדרעהט אין אַ זייט, האָט זי אַוועקגעלייגט די ברעט אויף דעם מויל פון ברונען און איז אַריין אין הויז, זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם נאָך ניט פערבעטענעם בעט און אָנגעהויבען שטיל און פרום צו וויינען.

די מענער האָבען בעטראַכט דאָס טויטע פערד.

דער פאָטער האָט געזאָגט:

— איצט, דוד, אַז מיר האָבען איהם שוין אַרויסגענאָרט פון ברונען, קום אַריין און רוה זיך אַביסעל אָפּ ביז די מאַמע וועט עפּעס אָפּקאָכען.

דוד האָט געשוויגען. ער האָט ניט געקענט עסען, ביז ער וועט דאָס פערד ניט ברייגגען צו זיין אייביגער רוה.

עס האָט איהם אָנגעכאַפּט אַ געפיהל פון צאָרען. עס האָט אָנגעהויבען צו זידען אין זיין הארץ און ער האָט געוואָלט עמיצען בייסען מיט זיינע ציינער וועלכע האָבען זיך צונויפגעדריקט אין זיין מויל.

— איך וועל ניט געהן אין הויז אַריין — האָט ער געזאָגט מיט אַזאַ מין וויינקייט, ווי מען רעדט צו אַ קינד ווען מען איז אין כעס גאָר אויף עמיצען אַנדערש, — געה אַליין אין הויז, איך בעט דיך. פריהער מוז איך דעם טויטען פערד אין דער ערד פערבעהאַלטען.

דער אַלטער האָט שוין געזעהען אַז ער וועט ניט געהן און אַוועק אין הויז אַריין, אַליין.

דוד האָט אָפּגעזוכט אַ רידעל און אַ גראַבאייזען און איז אַוועק צו דער נאָהענטסטער לאָנקע, וועלכע איז געוועזן פערשטעלט פון וועג מיט דער הויז, און האָט אָנגעהויבען צו גראָבען די גרוב.

ער האָט געגראָבען מיט כעס. פריהער מאַכענדיג לויז די ערד מיט דעם גראַב־אייזען און נאָכדעם אַרויסגעוואָרפען די געלבליכע ערד מיט דעם רידעל אויף איין זייט פון גרוב.

גראָבענדיג מיט דעם גראַב־אייזען, האָט ער איהם הויך פערוואָרפען איבער זיין קאָפּ און איהם נאָכדעם אַרונטערגעלאָזט צו דער ערד מיט איין גלייכער בעוועגונג, אַזוי אַז דער שפּיץ האָט זיך איינגעבּיסען אין דעם האַרטען קלעע. און ער האָט געפיהלט, אַז ער בייסט מיט זיינע ציינער די געבלאָכע ערד.

וואָס איז איהם געוועזען די שטומע ערד שולדיג?

שטומע ערד!

שולדיג זיינען מיר! ווייל מיר זיינען געמאכט פון א הויפען ערד.
מיר טרעטען מיט אונזערע פיס אויף דיר, ערד.
מיר ציהען אונזער ברויט פון דיר, ערד.
און מיעדע קעהרען מיר זיך צוריק צו דיר, ערד.
און מישען זיך אוים מיט דיר און בעצאָהלען דיר דיינם: —
דעם הויפען ערד פון וואס מיר זיינען בעשאפען געוואָרען!
דוד וואָלדען האָט א טיעפען, לאנגגען גרוב אויסגעגראָבען.
עס איז שוין נאכט געוואָרען. ער איז נאָך אלץ ניט אריין אין הויז עפעס אָפעסען און האָט זיך גענומען צו דער ארבייט.
דעם פערד בריינגען א גאנצען צום גרוב האָט ער ניט געקענט:
דעם טויטען פערד איז אלץ איינס.
מיט א לאָמטערען ביי דער זייט, האָט וואָלדען מיט א האק געהאקט גליעדער און שטיקער הארטע, בלאסע פלייש פון טויטען פערד און זיי אריינגעוואָרפען אין גרוב אריין.
צום לעצט האָט ער אין זיין האנד געשלעפט דעם קאָפ פון פערד, און אין דער אנדערער האָט ער געטראָגען דעם לאָמטערן.
דעם קאָפ אריינגעוואָרפען מיט כעס. דעם לאָמטערן אוועקגעשטעלט ביי דער זייט פון גרוב.
האָט זיך ארומגעקוקט. זיך אוועקגעזעצט אויף דעם בערגעל פרישע ערד.
עס איז געוואָרען א טיעפער אויסגעשטערנטער אָבענד און עס האָט זיך נאָר געהערט א שטילער זום-זום אין דעם ווייטען, אָפענעם האָריזאָנט.
ווי א טיעפע, גרויסע שיסעל איז זיך געשטאנען די גאנצע וועלט.
אויף דעם דנאָ פון שיסעל שטעהט א לאָמטערן און שלאָגט אָפ א קליין ראָזאָווע ליכט. און א מענש זיצט מיט זיין קאָפ אריינגענעמען צווישען זיינע קניה און מיט די הענט אריבערגעוואָרפען איבער זיין האלז.
פאר וואָלדענם אויגען איז אויפגעשטאנען: ווען ער איז נאָר וואס געבוירען געוואָרען, האָט מען איהם אריינגעלעגט אין א גרויסע שיסעל וואסער און ער האָט דערפיהלט דאָס ערשטע מאָל, אז ער איז אויף עפעס א נייער וועלט.
א לייכטער דראָזש איז דורכגעגאנגען זיינע ביינער.
די טיר פון הויז האָט זיך צופראלט און אין איינעם מיט דעם

ליכט פון הויז, וואָס איז געלאָפען איבער דער ערד, איז אויך אַ שטימע נאָכגעקומען:

— דוד, מאַך שוין דאַרטען אַ סוף. שוין אַזוי שפּעט.

וואַלדען האָט זיך אויפגעכאַפּט, פאַרשאָטען דעם גרוב. נאָכדעם זיך איינגעהערט אַביסעל אין דעם שטילען זום־זום פון דער נאַכט.

אַ טראַכט געטהאָן:

— די ערד קריכט שוין און שטרעקט די אָרעמס נאָך דעם וואָס איהר קומט...

וואַלדען איז אַוועק אין הויז אריין שוין גאָר אַן אַנדערער.

IX

קינדער, זאָלען זיי זיך שפּיעלען!

די וואַלדענס האָבען זיך צו־ביסלאַך איינגעפונדעוועט.

דעם גאַנצען ווינטער האָט דוד פאַרדיענט מיט זיין האַק. גע־ארבייט אין די גרויסע וועלדער, ביי דער זעג מיהל. ווילד הנאה גע־האַט פון זיין ארבייט. און אויך די „גיינג" האָלצהעקער האָבען איהם ליעב געהאַט פאַר זיין שווייגען און פאַר דער גוטער און געוויכטיגער האַנד, וואָס דוד האָט געהאַט.

עס איז געוועזען אין דוד׳ס הענט עפּעס אַזוינס איינגעבוירענעם. ער האָט אויפגעהויבען די האַק איבער זיין קאָפּ מיט איין בעוועגונג, אָדער, ווי איינער פון דער „גיינג" האָט געזאָגט, גאָר אָהן אַ בעוועגונג. דאָס הייסט אַזוי: ער טהוט אין דער גיך און ניט בעמערקבאַר אַ הויב די האַק איבער זיין קאָפּ. ניט ווי אַנדערע, וועלכע האָבען פריהער אַ שפּיי געטהאָן אין דער האַנד אריין און נאָכדעם זיך אַ כאַפּ געטהאָן און אַ דרעה געטהאָן מיט׳ן קאָפּ און אויפגעהויבען די האַק.

זיין האַק האָט זיך אַלע מאָל אַריינגעביסען אין בוים אריין מיט דעם גאַנצען שטאָהלענעם שאַרף. און האָט ער געוואָרפען זיין אויג אויף איין אָרט, איז די האַק שוין אַהין באַלד געפלויגען און זיך ניט אָפּגענאַרט.

און אַז ער האָט דעם בוים אַרונטערגעהאַקט, איז דער סטאַמפּ געבליבען מיט אַ רונדען, גלאַטען פּליאַם, אַזוי ווי מיט אַ הובעל אָפּ־געהובעלט.

און צו די אַלע אייגנשאַפטן האָט ער נאָך געהאַט אַזאַ גוטן אויג, אַז מיט איין בליק האָט דוד געקענט וויסן וואוהין דער בוים וועט מוזן פאַלן, אַז מען וועט איהם אונטערהאַקן.

און איין מאָל האָט ער גאָר געוויזן אַ קונץ און אומגעוואָרפן אַ גאַנצן ריידעל מיט בוימער דורך דעם, וואָס ער האָט איין בוים צו זיי אומגעוואָרפן.

עס איז געווען אין יענער צייט, ווען די זעג־מיהל האָט זיך אַריינגעכאַפּט אין די נײַ־ענגלענדער וועלדער און געשניטן פון די שענסטע בוימער און דעמבעס, ברייטער און שפּאַלן.

האָט דוד געלד פערדינט.

פון דעם און אויך פון דעם ביסעל, וואָס זיינע עלטערן האָבן מיט זיך געבראַכט פון שטאָדט, איז געווען גענוג אויף דעם אָרימען ביסען ברויט און דערצו האָט מען זיך איינגעקויפט אַלע מאָל עפּעס אַן אַנדער זאַך צום רעמענענט.

דאָס האָט מען געקויפט אַ קוה און שפּעטער האָט מען געקויפט אַ אַקער, און נאָך שפּעטער, אַז די שנעען זיינען אַרונטער פון די פעלדער, האָבן די וואַלדענס געקויפט אַ פערד.

אַלע אָבענד איז דוד אהיים געקומען פון די וייטע, וועלדער און מיט זיך געבראַכט דעם רעש פון יענע גרויסע קיילעכדיגע זעגען אין דער מיהל און דעם ריח פון זעגאַכץ אין זיינע קליידער. און ווי אַ מיעדער גרויסער ריעז, וואָס האָט זיך געשלאָגן מיט גראָבע און הויכע בוימער און האָט זיי אַלע ביינגעקומען, האָט דוד געפּלאַפּעלט האַלב פערשלאָפן און האַלב שמייכלענדיג. אַלע אָבענד נייע זאַכען.

און אין פריה מאָרגען פלעגט ער אוועקגעהן אַ פרישער און אַ פרעהליכער, און, געהענדיג, דיינקען, פאַר וואָס זיינע עלטערן בלייבען איבער אין דער היים, פאַר וואָס זיינען אַלע מענשען ניט אייביג יונג, און פאַר וואָס זאָלען אַלע אין הויז ניט אויפשטעהן אין דער פריה און נעהמען זייערע העק איבער די אַקסלען און געהן אַזוי הויך אויפשטעלענדיג זייערע קעפּ און זיך וויעגען שטילערהייד צווישען בוימער און לאַנקעס און שפּרינגען איבער פּלויטען און ריטשקאַלעך און ניט וועלען קיינעם שטערן די מאָרגענדיגע רוה, געהן אַזוי שטיל און וויעגענדיג.

אַזוי איז זיך געלאָפן דער ערשטער ווינטער אין דאָרף ביי די וואַלדענס.

דוד איז געגאַנגען אין די ווייטע, גרויסע וועלדער אַלע אין דער פריה און אהיים געקומען אין אָבענד. פערגעסען אין טוידטען פערד און אַלע מאָל זיך דערמאָהנט און געכאַפּט א קוק אין דער ווייטקייט צו דעם פּאַס ים.

ער האָט גאָט געבעטען, אַז קיין אַנדערער זאָל אָט יענעם פּאַס פון ים ניט באַמערקען.

עס איז ביי איהם געווען, ווי דאָס מאַטעריאַל פאַר א גרויסע, וואונדערשעהנע לעבענס ווערק, אויף וועלכען דאָס אויג, וואָס איז געבוירען געוואָרען צו זעהען, קוקט אַלע מאָל פון ווייטען און צו ביסלעך. און עס זעהט היינט דאָס, וואָס ער האָט נעכטען ניט גע־זעהען.

אַזוי האָט דוד געקוקט אויף דעם פּאַס ים אין דער ווייטקייט און עפּעס דערפון ביי זיך אַלע מאָל בעהאַלטען.

און א גאַנצע וואָך געאַרבייט אין די וועלדער. און דוד'ס על־טערען האָבען זייערע טעג אַלע מאָל מיט עפּעס אַנדערש אויסגעפילט.

זיינען זיי אַרויסגעגאַנגען אויף א שפּאַציר איבער די לאָנקעס. בעטראַכט און אָפּגעמאַכט, אַז דאָ וועט מען פערזייען קאָרן און דאָר־טען וועט מען פערזעצען א גאָרטען. און מאַן און ווייב האָבען זיך געקריגט. זי האָט געזאָגט, אַז א גאָרטען האָט זי ליעב נאָהענט פון הויז, וועט זי קענען אי קאָכען אָנבייסען און זיך אויך אַרויסכאַפּען עפּעס טהאָן ביים גאָרטען. ער האָט אָבער בעוויזען, אַז דער גאָרטען בעדאַרף זיין ווייט פון הויז. און ער ווייסט וואָס ער רעדט. געהאַל־טען פעלדער און פּאַסטעכעס.

אָבער זיי זיינען גאָר אוועקגעגאַנגען אין זייער וועלדעל אריין און בעטראַכט יעדען בוים. און עס האָט אַמאָל געטראָפען, אַז זיי האָבען געפונען אין וואַלד א ווילדען פרוכט בוים. זי האָט תמיד גע־לייקענט, אַז דאָס איז ניט קיין פרוכט בוים, כאָטש דער אַלטער וואַל־דען האָט עס דערוויזען מיט דעם, וואָס אויף די נאַקעטע צווייגען היינגט נאָך א פערטריקענט עפּעלע און אויף דער ערד אַרום דעם בוים וואַלגערען זיך נאָך א סך אַזוינע פערטריקענטע עפּעלעך.

דאָס האָט זיי געבראַכט פרייד אין הויז אריין. און אין אָבענד, אַז זייער זוהן איז אהיים געקומען, האָט דער פאָטער תמיד אויסגע־כאַפּט און פריהער דערצעהלט דוד'ן פון דעם גליק, וואָס זיי האָבען אין דעם ווילדען וואַלד. „איין עפּעל בוים!...“

האָט שוין די מוטער ניט געקענט איינהאַלטען זיך און איז אַריין אין די רייד און צוקלאַפּט די גאַנצע פרייד, ווי מען צוברעכט פּלוצים און ניט ווילענדיג אַ גלעזערנע זאַך. וואָס איז זיך דאָ צו פרעהען מיט אַן עפּעל־בוים, אַז ער וואַקסט אין וואַלד?

דוד האָט אויסגעהערט וואָס זיינע עלטערען האָבען געזאָגט, און זיך געשאָקעלט אויף דער וויעג־שטול, מיט זיין קאָפּ אַריבערגעוואָרפען איבער דעם ווענטעל פון שטול און האָט געשמייכעלט אַזוי ווי אַ פאָטער, ווען זיינע קינדערלאַך דערצעהלען פאַר איהם עפּעס זייערע אַ מעשה.

אַזוי איז געגאַנגען די וואָך. נאָר אַז דער שבת איז געקומען, האָט אָנגעהויבען צו ווערען ענג און אומעטיג.

דוד האָט ניט געאַרבייט שבת און זונטאָג. אין די צוויי טעג האָט ער ניט געהאַט מיט וואָס אויסצופילען. געלעזען, געגעסען און געשלאָפען.

שבת האָט זיך דער אַלטער וואַלדען געשאָקעלט אַ גאַנצען טאָג איבער זיינע ספרים, און מיט זיינע געזאַנגען געפּרופט פערשרייען דעם אומעט.

די מוטער האָט געלעזען, אין אַ ווינקעל פון הויז ביי אַ פענסטער, דעם דייטש חומש און דעם קב הישר און אַלע מאָל זיך צוואווינט אי־בער עפּעס אַ טרויעריגע מעשה אין יענע ספרים.

נאָר ענגער און אומעטיגער איז געוואָרען, ווען דער אַלטער וואַל־דען איז פּלוצים געבליבען זיצען, ווי אַ שטומער, ביי דעם אָפענעם ספר, און אַריינגענומען זיין קאָפּ צווישען זיינע הענד, און אַלע מאָל אַרויסגעלאָזען פון זיין מויל נאָענדע, ניט פאַרענדיגטע קלאַנגען, אוי זיי געוואָרפען איבער דער גאַנצער הויז.

און די מוטער האָט אָנגעשריגען אויף איהם. וואָס וויל ער האָ־בען פון זייער לעבען? זאָל ער לערנען זיינע ספרים און וויינען פאַר זיך אַליין. אָדער זאָל ער געהן אַביסעל שפּאַצירען, זעהען אַ מענשען.

זיי זיינען נאָך צו קיינעם ניט געגאַנגען צו גאַסט.

נאָר אַזוי ווי זיי זיינען געוועזען נייע מענשען און ניט לאַנג פון שטאָדט, און אַזוי ווי דוד׳ס נאָמען איז שוין געוועזען אין אַלע מיילער, אַז ער איז אַ יונג, וואָס ווייסט, ווי אַזוי צו האַלטען אַ האַק אין זיינע הענט, האָבען זיך איינמאָל אין אַ שבת נאָכמיטאָג צונויפ־

גענומען די שכנים מיט זייערע קינדער און געקומען מיט א וויזיט צו די וואַלדענס.

דוד איז דעמאָלט געלעגען אין זיין צימער אויף דעם בעט און גערוהט.

אז ער האָט דערהערט א רעש און א גערודער פון ביינקלאַך אין גרויסען עס־צימער, האָט ער זיך פון בעט אויפגעהויבען, אָנגעטהאָן זיין ווייסען ברייט־ברימיגען הוט און איז שטיל אריין אין הויז אריין, זיך מיט איטליכען געגריסט מיט זיין האנד; דערביי האָט ער איט־ליכען געשמאָק און שטארק א דריק געטהאָן די פינגער און זיך אוועק־געזעצט ביים טיש שטיל און שווייגענד.

צווישען די געסט איז אויך געוועזען מר. וויינבוים מיט זיין פרוי און זייער מיידעל אסתר.

אסתר האָט עפּעס אזוי פיעל געפלאַפּעלט. ניט געלאָזען קיינעם קיין וואָרט אויסריידען און דערביי האָט זי זיך געקייקעלט פון געלעכטער און אַלע מאָל, ווי אַנבּאלענדיג פון דער זייט, גאָר אונפּלוצים עפּעס א פרעג געטהאָן ביי דוד וואַלדען.

דוד האָט זיך ארויסגעדרעהט פון א גראָדען ענטפער א מאָל קלוג און אַן אנדער מאָל אויםגעלומפּערט און נאַריש.

אסתר איז געזעסען ביים טיש, ווי ביי איהר מאַמען אין דער היים. מיטביידע הענט האָט זי זיך געשפּיעלט אויף דעם געפלאָכ־טענעם קאָלירטען טישטוך און אויף יעדען וואָרט, וואָס זי האָט ארויס־בעקומען פון דוד וואַלדען, האָט זי עפּעס אזוי גוט און אָהן אויפהער געלאַכט, אז דער גאַנצער עולם האָט זיך מיט דעם אָנגעשעטעקט און אויך מיטגעלאַכט.

און פון דעם אליין האָט זי זיך צוריק אָנגעשטעקט און ווייטער געלאַכט. און זיך געדרעהט אויף דעם ביינקעל, אהין און אהער און מיטגעשלעפּט דאָס טישטוך. און געמוזט אלע מאָל זיך אויפהויבען און אריבערבויגען איבער דעם טיש דאָס טישטוך צו פערשפּרייטען.

און געוויזען דוד וואַלדען איהרע קורצינקע הענטלעך מיט איהר רונדען האלז.

דוד איז געזעסען ביים טיש און שווער געשוויגען קוקענדיג מיט זיינע אויגען ווי פאר זיך אליין.

די געסט זיינען אוועק אַנקוקען די צימערען. צופראָלט טירען. מען האָט בעטאַפּט אלע ווענט און בעוואונדערט דאָס ריינקייט און

געריהמט די הענט, וואָס האָבען אזוי שעהן די ווענט באַקלעפּט מיט אזוינע צוגעטראָפענע שפּאַלירען.

נאָך דעם געטרינקען אַרום טיש שבת'דיגע טהעע און געקוויקט זיך מיט דעם גרויסשטאָדטישען „איינגעמאַכץ", וואָס די אַלטע מרס. וואָלדען האָט דערלאַנגט צום טיש.

דוד וואָלדען האָט זיך איינגעהערט צו דעם אָטעמען און זיך שווער געפיהלט פון דעם געלעכטער, וואָס אסתר האָט אַלע מאָל פון איהר מויל, אזוי ווי פון א פייער ראַקעט, ארויסגעשאָסען. און גע־שוויגען.

צו האָט ער ניט געלאָזען זיך ארייננציהען אין דעם קרייז פון דער דאָזיגער גאַנצער מענשען פאַמיליע. איינער צו דעם אַנדערען גלייך. ווייסען איינע דעם אַנדערען. דערצעהלען אזוינע זאַכען, וואָס אַלע ווייסען, שוין אפשר צום הונדערטען מאָל און האָבען אפשר גאָר קיין בעזונדערע מעלות און חסרנות און זיינען געווען פאַר דוד'ס נייעם און פרעמדען אויג ווי א קנויל קליינע הילפלאָזע חיה'לאך, וועמען די מוטער האָט איבערגעלאָזען אין א גרוב אין טיעפען וואַלד. זיי רייבען איינער דעם אַנדערען און אָט בעלעקען זיי זיך און וועלען קיינ־מאָל איינס דאָס אַנדערע ניט קענען אויפפרעסען.

צו האָט ער ניט געהאַט פון וואָס צו ריידען.
דאָס האָט קיינער ניט געקענט ווייסען.
און מען האָט אפילו ניט בעמערקט אזא זאַך:

אַלע געסט האָבען זיך געזעגענט און אַלע צוזאַמען ארויס פון הויז. די וואָלדענס האָבען ארויסבעגלייט זייערע געסט ביז צו דעם וועג.

און אזוי זיינען זיי געגאַנגען אין דער מיטען און אַלע געסט האָ־בען זיי ארומגערינגעלט און מען איז געווען פערטהאָן אין א גע־שפּרעך, ווי עס טרעפט אָפט, אין אזא געשפּרעך, וואָס הויבט זיך ערשט אָן וועבען צווישען מענשען ווען זיי בעדאַרפען זיך באַלד צו־שיידען.

אסתר איז פערלאָפען פון אונטען און ארונטערגעכאַפּט דוד'ס ווייכע הוט, זי אָנגעטהאָן אויף איהר קאָפּ און איז אוועקגעלאָפען מיט דעם וועג.

דוד איז איהר נאָכגעלאָפען. און ווי זי האָט נאָר דערפיהלט, אז דוד איז נאָהענט פון איהר האָט זי זיך א דרעה געטהאָן אָן אויסגע־

בויגענע און מיטביידע הענטלעך אין דער לופטען, און איז אוועק געלאָפען א שטיק וועג אויף צוריק.

זי איז געשפּרונגען ביים זייט פון דעם וואלד, וואו עס איז גע־וועזען אָנגעוואָרפען שטיינער און אַלטע איבערגעפוילטע צווייגען, ניט פערפעהלט איין שטיין, וואו זי זאָל זיך ניט ארויפשטעלען מיט איין פוס, זיך ארומקוקען און אויסבויגענדיג זיך מיט איהרע צולאָז־טע הענט, ארונטערשפרינגען און אוועקלויפען ווייטער.

דוד איז געבליבען שטעהן אביסעל אין מיטען וועג און ניט גע־וואוסט וואָס ער זאָל טהאָן.

נאָר אז זיינע עלטערען מיט די געסט ארום זיי, זיינען צוגע־קומען נעהענטער צו איהם, און אז מען האָט אויף איהם א קוק גע־טהאָן און דערזעהן זיינע צואוואָרפענע האָר, וועלכע זיינען געלעגען אויף זיין שטערען ווי שטיקער שווארצע בלאָטע, האָט זיך מר. וויינ־בוים אומגעדרעהט און געזאָגט:

— קינדער! זאָלען זיי זיך שפּיעלען!

דעמאָלט האָט זיך דוד געכאַפּט אז מען קוקט אויף איהם אפשר מיט טויזענד אויגען, ער האָט פערשארט זיינע צואוואָרפענע האָר און איז אוועק אָניאָגען אסתר'ן.

אסתר איז געשטאַנען אויף א גלאַטען און גרויסען שטיין, וואָס איז געלעגען ביים זייט פונ'ם וועג. זי האָט זיך געשאָקעלט, ווי א דראָט־געהעריין, אלע מאָל פערוואָרפען מיט'ן קאָפּ, אויסציהענדיג איהר קורצען האלז, און איז זיך פערגאַנגען אין א געלעכטער.

דוד איז צוגעלאָפען, זי אָנגעכאַפּט ביי איהרע הענט.

אסתר האָט ניט געקענט און אפשר ניט געוואָלט אויסמיידען אַ־ן איז ארויפגעפאלען אויף דוד'ן.

נאָכדעם זיינען זיי שוין געגאַנגען מיט'ן וועג, ענג געשלאָסען אסתר אין דוד'ן און דוד אין אסתר'ן.

דוד האָט זיך געבעטען ביי איהר, אז ער בעדארף באלד צוריק אהיים געהן.

אסתר וויל אז ער זאָל אריינגעהן איצט צו זיי אין הויז אריין, אזוי וויל זי.

זאָל איהם ניט ארען, וואָס ער טראָגט אזוינע פּראָסטע קליי־דער. זי ווייסט אז ער האָט וואָס אָנצוטהאָן, אָבער זי האָט ליעב די גראָבע, שטארקע שיך זיינע און דעם בלאָהען, קארטענעם אנצוג מיט די מעשענע קנעפּ.

דוד׳ס האנד האָט זיך דערווייל געוואָרעמט אונטער אסתּר׳ס אָרעם און אסתּר האָט געהאַלטען אין איהר האנד די פינגער פון זיין צווייטער האנד.

ביים טויר פון וויינבוים׳ס הויז האָבען זיך אַלע געזעגענט.

די וואַלדענס און די איבריגע זיינען אוועק צוריק אהיים. מען האָט זיך געוואונשען פון דאָס שעהנסטע וואָס עס איז נאָר פאַראַנען אויף דער וועלט און אַלע מיט אמאָל געערדט.

דוד האָט ארויסגענומען זיין האנד פון אסתּר׳ס אָרעם און גע־וואָלט אוועקגעהן אהיים.

אסתּר האָט איהם אָנגעכאַפּט מיט ביידע הענטלעך, ווי מיט זילבערנע צווייגעלאַך, און איהם ניט אַפּגעלאָזען.

האָט דוד געמוזט נאָכשרייען צו זיינע עלטערען, אַז ער וועט שפּעטער אהיימקומען און איז מיט ניט זיכערע און שטילע טריט פון זיינע גרויסע שטיוועל אריין דאָס ערשטע מאָל צו די וויינבוימס אין הויז.

אויפ׳ן וועג איז מרס. ראָזענבערג, די ערשטע שכנה, מיט די וואַלדענס געוואָרען זעהר רעדעוודיג, געוואָרען נאָהענט מיט זיי און געזאָגט, אַז אזוי שנעל ווי זי קומט נאָר אהיים, שיקט זי איהרע צוויי גרויסע מוידען אוועק צו די וויינבוימס, זאָלען זיך די קינדער אָפּלע־בען צווישען מענשען.

דוד׳ס מוטער האָט אָנגעקוקט די קליינטשיגע, גראָבעטשקע מרס. ראָזענבערג, מיט גרויסע, פערוואונדערטע אויגען און ניט פערשטאַנען צו וואָס זי דאַרף דאָס איהר דערצעהלען אַז זי וועט שיקען איהרע מוידען צו די וויינבוימס.

דער אַלטער וואַלדען איז זיך געגאַנגען און אונטערגעברומט עפּעס אַ פרעהליך מאָטיוועלע און געקוקט אין אַלע עקען פון דעם בלאָסליבען הימעל, זיך געקוויקט מיט דעם לייכטען פרעסטעל וואָס האָט זיך ארונטערגעלייגט צו דער ערד, און פּלוצים אַ זאָג געטהאָן צו זיין פרוי:

— מיר זיינען, ווייזט אויס, נאָך גאָר גוטע נאַראָנים. לאָזען איבער אַ הויז מיט אַלעם אַליין, אויף הפקר.

זיין פרוי האָט זיך אַ כאַפּ געטהאָן און ווי אָנגעהויבען צו געהן מיט שנעלע טריט.

מרס. ראָזענבערג האָט זיך אריינגעמישט, אז דאָ מעג מען אי־בערלאָזען אַלעס און קיינער וועט עס ניט אוועקנעהמען, דערפאר ווייל איטליכער האָט געגוג זיינע איינענע זאכען. און אויב איינער האָט זילבער און גאָלד און דער אנדערער האָט נאָר האַלץ און זאמד איז דאָס אַלץ איינס פון גאָט...

X

זי הייסט אויך אסתר

דער ווינטער איז אוועק און עס איז געקומען צולויפען דער קליי־נער, יונגער פריהלינג און האָט זיך בעזעצט אין די וועלדער פון טשיי־פעל הילל.

בייטאָג האָט ער געברענט די איבערגעטריקענטע, אַלטע, צונויפ־געפּלאָנטערטע צווייגען, און די וועלדער זיינען געווארען וואס אמאָל דורכזיכטיגער און דער שנעע וואָס איז געלעגען ערגעץ פערבעהאַל־טען, האָט זיך אין גאנצען צולאָזען און געשמאָלצען אין לאנגע, גע־דרעהטע ריטשקעלעך.

אין אבענד איז דער יונגער פריהלינג געזעסען א שטומער און זיך איינגעהערט ווי זיין פויגעל האָט געזונגען דאָס ליעדעל פון וויפּ־פּור־וויל — וויפּ־האָ־וויל...

און די ריטשקעלעך אין וואלד זיינען אנטלאָפען, זיך געגאָסען איינער אין אנדערען און זיך אָנגעכאפּט אינאיינעם און געקראָכען איבער די שטיינערנע סקאלעס, בארג אראָפּ, אין טהאַל אריין, אין דעם לאנגען, ברייטען טהאַל, וואָס זיינע וואסערען בעגעגנען זיך מיט דעם ים.

דוד וואלדען האָט אויפגעהערט צו ארבייטען אין די ווייטע, פרעמדע וועלדער און זיך א נעהם געטהאָן צו זיין אייגענער ארבייט אין דער היים.

און דעם ערשטען טאָג האָט ער געהאַט אזא איבערלויף.

ער קומט ארוים פון הויז גאנץ פריה און דערזעהט, אז פרעמדע קיה פּאשען זיך אויף זיינע לאַנקעס. האָט ער זיי אָנגעהויבען צו טרייבען, ווילען זיי ניט געהן, גלייך ווי מען האָט זיי אין דער היים אָנגעזאָגט אז זיי זאָלען זיך ניט לאָזען ארויסטרייבען.

האָט ער אַרויסגערופען זיינע עלטערן און אַלע צוזאַמען האָבען קוים, קוים די קיה פערטריבען אין וואַלד אַריין.

פון וואַלד זיינען די קיה אַוועק מיט אַ שמאָלען שטעגעלע. דוד האָט זעהר געוואָלט וויסען פון וואַנען די קיה זיינען געקומען.

איז ער אַזוי נאָכגעלאָפען די פרעמדע קיה, ביז מען איז צוגעקומען צו אַ דראָטענעם פּלויט, וועלכען די קיה זיינען אַריבערגעשפּרונגען איינע נאָך דער אַנדערער.

דוד איז צוגעקומען צום פּלויט און האָט זיך דערשראָקען.

ביי איינעם פון די סלופּקעלעך פון דראָטענעם פּלויט איז געשטאַנען אַ מיידעל מיט פערקאַשערטע אַרבעל און צולאָזענע לאַנגע האָר.

— זיי זאָלען נאָר אויס׳פּגר׳ן, שפּרינגען אַריבער דעם דראָטענעם פּלויט — האָט דאָס מיידעל געזאָגט און איז פערפלאַמט געוואָרען.

דוד איז נאָך ניט געקומען צו זיך פון דער איבעררראַשונג און האָט זיך אַרומגעקוקט פון אַלע זייטען, ווי ער וואָלט זוכען נאָך אַ לעבעדיגען מענשען, אַז דאָס מיידעל האָט זיך צוגערוקט נאָהענט צו דעם פּלויט און האָט אַוועקגעלעגט איהרע נאַקעטע, רויטליכע הענט אויף דעם דראָט און שמייכלענדיג געזאָגט:

— איהר דערקענט מיך שוין ניט?

— ניין. מיר דאַכט, איך זעה אייך דאָס ערשטע מאָל.

— געדענקט איהר ניט, אַז איך מיט מיין שוועסטער זיינען געוועזען ביי די ווייגבוימס אין הויז, דעמאָלט ווען איהר זיינט געוועזען...

— וואָס זשע טהוט איהר דאָ?

— פון דער זייט פּלויט איז מיין טאַטענס פאַרם. איך האָב פערשטאַנען, אַז אונזערע קיה זיינען ביי אייך אין שאָדען, בין איך אַליין שוין געלאָפען זיי אָפּטרייבען. איהר האָט מיר איינגעשפּאָרט אַ שטיק וועג.

— אַזוי, קומט דאָך מיר אַ דאַנק. נאָר וואַרט בעסער אויף מאָרגען, וועט איהר מיר שוין אָפּצאָהלען אינאיינעם, וועיל אויב איך וועל אייערע קיה כאַפּען ביי מיר אויף דער לאָנקע נאָך אַמאָל, וועל איך זיי איינשפּאַרען אין שטאַהל און זיי געבען עסען...

— איהר וועט פערשפּאַרען מיינע קיה — האָט דאָס מיידעל זיך ניט געלאָזען איינריידען און אַרויסגעשטעקט איהר צינגעל צווי־

שען די קליינע ליפעלעך. — וואָס בין איך שולדיג, אַז די קיה שפּרינגען איבער דעם דראָטענעם פּלויט?

— בין איך שולדיג. אָבער זאָגט מיר ווי מען רופט אייך. לאָמיך כאָטש וויסען וועמעס קיה איך האָב געטריבען.

— איך הייס אויך אסתר, ווי וויינבוים'ס מיידעל... — האָט דאָס מיידעל געזאָגט, שאָקלענדיג מיט איהר קאָפּ און גרויס מאכענדיג איהרע אויגען — און מיין פאָטער הייסט מר. ראָזענבערג.

— אסתר, נעהמט ארונטער אייערע הענט פון דעם דראָט, איהר וועט זיך נאָך צושטעכען די הענט — האָט דוד פּלוצים געזאָגט, האַלב אין ערנסט און האַלב אין שפּאַס.

— מיינע הענט האָבען ניט קיין מורא. איך בין דאָ אויפגעוואקסען אויף דעם שטעכיגען דראָט.

— וועט איהר נאָך לאָזען אייערע קיה געהן צו אונז אין שאָדען?

— איך וועל זיי זאָגען אַז זיי זאָלען ניט געהן.

— טאָ געהט און זאָגט זיי.

— דאָ, פון דער זייט פּלויט, איז מיין טאַטענס פּארם, און איך קען שטעהן אָט דאָ וויפיעל איך וויל.

— שטעהט.

— איך פרעג ביי אייך ניט.

— זיינט איהר, הייסט עס, געוועזען אין וויינבוים'ס הויז מיט מיר צוזאמען.

— איך געדענק שוין ניט.

— מיט אייער קליינער שוועסטער זיינט איהר געוועזען, א שעהנערע פון אייך.

— איך פרעג ניט קיין מיינונג.

— אָבער איהר זיינט היינט עפּעס מעהר רעדעוודיג ווי דעמאָלט.

— אויב איך האָב דעמאָלט געשוויגען האָב איך געוואוסט וואָס איך טהו.

— זיכער. איהר האָט זיך געשעהמט.

— איך שעהם זיך קיינמאָל ניט, סאָ ליגען! — איז שוין דאָס מיידעל געוואָרען אויפגעבראַכט און געקלאַפּט מיט א פויסט אין

דעם שטייף אָנגעצויגענעם דראָט פון פּלויט. דער דראָט האָט אַ ברום געטהאָן און די סלופּעקלעך האָבען אַ ציטער געטהאָן.

— דאָ אין וואַלד, זיינט איהר אַ שטאָלצע — האָט דוד שוין אַליין ניט געוואוסט וואָס צו זאָגען.

— יענע איז אַ שטאָלצע... איך בין אַ פּראָסטע, ווי מיין מאַמע איז אַ פּראָסטע.

— ווער איז יענע, וואָס איז שטאָלץ ?

— איהר ווייסט שוין. אויב ניט, וועט איהר שוין שפּעטער וויסען.

— אינטערעסאַ־אַ־נט.

— איך האָב אויף אייך רחמנות.

— כאַ־כאַ־כאַ !

— ניט איינעם האָט זי שוין אָפּגעדרעהט דעם קאָפּ.

— ווער איז זי ?

— איהר ווייסט שוין. איך ווייס, אַז איהר ווייסט שוין...

— איהר ווייסט אַז איך ווייס, אַז איהר ווייסט ניט, דאָס וואָס איך ווייס ניט.

— איך בין דעמאָלט געזעסען און געשוויגען. איך האָב מיין שוועסטערל אויסגעקניפּען שטיקער פליייש אונטערן טיש צוקוקענדיג ווי אַזוי זי האָט אייך געשפּינען אַ געוועב.

— אייך פערדריסט, פאַר וואָס איהר קענט ניט שפּינען.

אין דער מיידעל'ס אויגען האָבען זיך אַוועקגעשטעלט טרערען. זי איז געוואָרען בלאַס ווי שנעע.

— אַז איך וועל וועלען, וועל איך אויך קענען שפּינען ווי אַ שפּין שפּינט איהר געוועב.

— פאַר וואָס ווילט איהר ניט ?

— ניט מיט אייך.

— איידער איהר ווילט ניט שפּינען אייער געוועב מיט מיר, פערגעסט ניט, אַז אייערע קיה זאָלען ניט קומען מעהר צו מיר אין גאַסט — האָט וואָלדען געזאָגט מיט אַ בייזליכען טאָן. ער האָט זיך אומגעדרעהט און איז אוועק צוריק אַהיים מיט דעם שמאָלען שטעגעל פון וואַלד.

געהענדיג מיט דעם קרומען שטעגעלע האָט ער זיך איינגעקוקט אין די קליינע, נידריגע בוימעלעך פון ביידע זייטען און דערזעהן, אַז זיי הויבען שוין אָן ארויסצולאָזען קנאָספּען און פון די קנאָספּען

קריכען פאמעלעך ארוים גרינענקע שפיצעלעך פון וועלכע עס וועט ווע־רען בלעטלאך.

און אויף די גרויסע, הויכע בוימער איז נאך גאר ניט געוועזען קיין גרינע צייכענס פון אויפשטעהן.

א גרויסער בוים איילט זיך ניט. שטעהט דערווייל פערטראכט און הערט זיך איין...

עס איז איהם פלוצים קלאהר געווארען, אז די ראזענבערגס שי־קען, מיט א שלעכטען מיין, זייערע קיה צו איהם אויף די לאנקעס, און עס מוז ערגעץ זיין א לאך אין דעם דראטענעם פלויט, דורך וועל־כען די קיה ווערען רוהיג און אהן צער דורכגעטריבען.

אהיימקומענדיג האט ער אויסגערעדט זיינע עלטערען אז מען דארף ניט זיין אין כעס אויף א שכן. מאלע וואס עס קען טרעפען.

עס איז דאך ניט מעהר ווי א קוה, האט די בהמה דערשמעקט, אין פריהלינג, אז עס איז ערגעץ דא א גרין גרייזעלע, וועט זי נאך דעם לויפען אויף מיילען ווייט, וועט זיך איינמיעדען און עס קען זיין ביז זי וועט קומען צו דעם גרינעם, נייעם גרייזעלע, וועט זי ערגעץ אין וועג פאלען פון די פיס. דערפאר איז דאס א בהמה...

עס האט דוד'ן גענומען א גאנצען טאג אפצוריייניגען די לאנקע, וועלכע ער האט געוואלט פערקערען. נאכדעם האט ער אנגעגרייט דעם אקער און אנגעשאטען דעם פערד א בעסערען מאלצייט און מיט דעם גערעדט אזוי גוטמוטיג און קינדעריש:

— פעדי, מאדען אאוים דעהען אטערען...

און דאס פערד געגלעט איבער'ן האלז און עס צערטליך געקלאפט מיט זיינע הענט איבער די קליפעס אויף וואס דאס פערד האט גע־ענטפערט, דרעהענדיג מיט זיין עק, א שמייסטהוענדיג דוד'ן אין פנים אריין.

אויף מארגען.

די פרעמדע קיה זיינען ווייטער דא צוגאסט.

דוד איז געווארען אן אויפגעזאטענער.

איז אריין אין הויז, איבערגערעדט מיט זיינע עלטערן, אפגע־מאכט אז די פרעמדע קיה זאל מען פערשפארען, אז מען זאל דעם דאזיגען ראזענבערג'ן אפשרעקען. איצט טהוען זיי ניט אזויפיעל שאדען. אבער אז מען וועט זיי איינגעוואהנען, וועלען זיי קריכען שפעטער אין דעם קארנפעלד אדער אין גארטען.

זיינען די וואלדענס ארום און אנגעהויבען צו פערטרייבען די פרעמדע קיה צו זיך אין שטאל אריין. קען מען פערשפארען דעם ווינד?

מען איז זיך גוט אנגעלאפען ביז מען האט דריי דארע, ביינער־דיגע קיה אריינגעגארט אין שטאל אריין. די איבריגע זיינען זיך צו־לאפען.

דוד האט נאכדעם, אן אויפגערעגטער, איינגעשפאנט זיין פערד אין דעם אקער, האט די לייצעס פערבונדען ביים עק און זיי אריבער־געווארפען ארום זיין האלז, אנגענומען מיט איין האנד דאס רעכטע הענטעל פון אקער און א געשריי געטהאן צום פערד, אז עס זאל געהן.

ארויפקומענדיג צו דער לאנקע האט דוד זיך געפיהלט אביסעל נערוועז און האט עס ניט געוואלט ארויסווייזען צו זיינע עלטערען.

— דאס ערשטע מאל אין מיין לעבען אקער איך.

נאכדעם האט ער געבעטען טאטע־מאמע אז זיי זאלען זיך אוועק־שטעלען אין דער ליינג פון לאנקע, כדי ער זאל האבען צייכענס, נאך וועלכע ער זאל קענען מאכען א גלייכען שניט אין דער ערד.

דאס פערד איז ניט געוועזען צוגעוואהנט צו אזא ארבייט.

דוד האט שווער געארבייט. געהאלטען מיט איין האנד דעם אקער, מיט דער אנדערער האט ער געהיט די לייצעס, מיט די אויגען געציעלט, אז דעם פערד'ס קאפ זאל זיין אין א גלייכער ליניע מיט זיין פאטער און מוטער.

ער איז בעגאסען געווארען מיט שוויים.

און די ערד האט זיך געקלעפט צו דעם אקערמעסער.

אבער זיין הארץ האט זיך געפרעהט, ווען ער איז צוגעקומען צום אנדערען עק פון לאנקע און געזעהן, אז ער האט אויפגעשניטען א גליי־כען פאס ערד.

טאטע־מאמע זיינען צוגעקומען. די מוטער האט פערלייגט איה־רע הענד אויף דער ברוסט. דער פאטער האט פערלייגט זיינע הענט אויף הינטען.

אלע דריי האבען לאנג געקוקט אויף דעם שווארצען, גלאנציגען פאס ערד און גאט געבענשט און זיך געפרעהט, און אין זייערע אוי־גען האט זיך געשפיעלט די זון.

„גאט האט געהאלפען אויפצוציהען אזא קינד ווי דוד".

„גאָט האָט אריינגעגעבן אַ גוטען געדאַנק צו קויפען איינגעבן ערד.“

דער אַלטער וואַלדען האָט זיך איינגעבויגען, אַ נעהם געטהאָן, ווי אַ שמעק טאַבאַק, מיט צוויי פינגער אביסעל ערד, עס צוריען און געזאָגט:

— די ערד איז גוט פאַר קאָרען.

XI

ליעבע מאַמע, זיי ניט ברוגז.

אין אָבענד איז געקומען צולויפען אַ מיידעלע, זיך אוועקגע־שטעלט ביי דער אָפענער טיר פון וואַלדען׳ס הויז און מיט פערוויינטע אויגען און אַ וויינענדיג קול געפרעגט:

— האָט איהר ניט געזעהן אונזערע קיה?

אברהם וואַלדען האָט זי ניט געקענט. האָט ער דאָס מיידעלע אויסגעפרעגט ווער זי איז און נאָכדעם געזאָגט:

— ביי אונז פאַראַן, מיידעלע. געה אהיים און היים שיקען אַ גרעסערען פון דיר.

— ניין, גיט מיר אָפּ מיינע קיה — האָט זיך דאָס מיידעלע בעליידיגט.

— ווי אזוי וועסטו זיי קענען נעהמען? האָסט דאָך ניט קיין קעשענעס.

— ניין, גיט מיר אָפּ מיינע קיה — האָט שוין דאָס מיידעלע אָנגעהויבען צו וויינען — גיט מיר אָפּ מיינע קיה.

פרוי וואַלדען איז ארויסגעקומען און דאָס מיידעלע בערוהיגט, אז זי וועט איהר אָפּגעבען די קיה. זי האָט דאָס מיידעלע אָנגענומען ביים הענטעל, אוועק מיט איהר אין שטאַל אריין און ארויס געלאָזט די פרעמדע קיה.

— אַנטלויף אהיים, מיידעלע.

די דריי ביינערדיגע קיה האָבען זיך צוזאָגט מיט פעריסענע עקען און ארונטערגעבויגענע קעפּ, אונטערשפּרינגענדיג אַלע מאָל און שטויסענדיג איינע די אַנדערע אין די פלאַנקען מיט די הערנער. דאָס מיי־

רעלע איז זיי נאָכגעלאָפּען א ווייגענדיגע, און העט פון וועג האָט זיך נאָך געהערט איהר געוויין, ווי דער קלאַנג פון ווייטע גלאָקען.

דוד האָט אין שטאַל אריינגעבראכט דאָס פערד און אז ער האָט דערזעהן, אז די פרעמדע קיה זיינען שוין נישטאָ איז ער אוועק אין הויז אן אויפגעבראכטער.

— וואס איז דאָס פאר א פיהרונג? וואו זיינען די קיה?!

— א קינד איז געקומען און געוויינט, האָב איך זיי ארויסגע־לאָזט.

— און וואס וועט זיין אז מאָרגען, אָדער איבערמאָרגען וועלען קומען צוויי קינדער און וויינען?

— וועט די מאמע טאקע אוועקגעבען זיי די קיה — האָט די מו־טער ווי זיך גערייצט.

— און איך האָב געמיינט, אז איך בעדארף אויך וויסען וואס עס טהוט זיך.

— משוגע'נער, די מאמע האָט ארויסגעלאָזט די קיה — האָט דער פאָטער געוואָלט בערוהיגען איהם.

— די מאמע? אזוי?!

מעהר האָט ער ניט גערעדט יענעם אבענד. אויף אַלעם האָט ער געענטפערט מיט א שאָקעל מיט זיין קאָפּ. די מוטער האָט געזעהן אז ער איז אָנגעכמורעט און האָט געטראַכט, זאָל ער זיין וואס ער וויל זיך. זי האָט אויך עפּעס צו זאגען. א קינד וויינט, האָט דאָס קינד, א מאמע. בעדארף מען זיך דערבארעמען אויף דעם קינד.

דער פאָטער איז אָבער ארויסגעקראָכען, ווי מען זאָגט, פון זיינע נעגעל, און אליין ניט געוואוסט ווי אזוי אָנצוהויבען א געשפּרעך מיט זיין זוהן און דוד זאָל שוין אויך ווערען אריינגעצויגען און אָנהויבען צו רעדען.

וואס מעהר ער האָט אָבער געפּרובט, אַלץ שטארקער איז ביי דוד געוואָרען דאָס געפיהל פון זיין אליין, און ער איז אוועק אין זיין צימער פריהער ווי תמיד, זאָגענדיג אין דער אָפענער טיר:

— איך אַקער און איך וועל זייען, וויל איך עפּעס האָבען צו שניידען.

אין זיין צימער האָט זיך דוד באַלד אויסגעטהאָן, און אריינגע־לעגט אין בעט שלאָפען.

דאָס ווייבע בעטגעוואנט האָט איהם אריינגענומען אזוי ווארעם און ווייך.

ער האָט דערפיהלט א שווערע מיעדקייט אין אלע זיינע ביינער. די פיס האָבען געברענט פון א גאנצען טאָג ארומגעהן נאָך דעם אקער.

ווער עס אקערט ווייסט אליין ניט וויפיעל מיילען ער נעהט אָפּ אין א טאָג.

דורך דעם שטיקעל אָפען פענסטער האָט א קיהל ווינטעל נע־בראכט דעם ריח פון דער צוקערטער ערד און דעם אראָמאט פון די נייע גראָזען אויף די לאָנקעס און דאָס ווייטע צושפרייטע בענקעניש פון א פויגעל, וועלכער האָט געזונגען ערגעץ אין וואלד זיין קליין ליעדעל: וויפ־פור־וויל, וויפ־האָ־וויל.

דוד האָט ליעב געהאט איינצושלאָפען מיט די טענער פון מוזיק און ער האָט איצט פון זיך אוועקגעטריבען אלע זיינע געדאנקען, צו־גויפגעדריקט זיינע אויגען און ניט געוואָלט טראכטען פון גאָר ניט.

ער האָט אָבער, ליגענדיג אזוי א ווײַלע, זיך דערוואוסט, אז ער שלאָפט ניט.

ליגען איז געווען אזוי ווייך, ווי נאָר א מוטער קען דאָס בעט מאכען ווייך פאר איהר זוהן.

נו, ליגט ער זיך מיט צונויפגעדריקטע אויגען און טראכט. די געדאנקען זיינען ניט קיין גאנצע, שפרינגען, אָט זיינען זיי דאָ און אָט זיינען זיי שוין ווייט.

א מאמע האָט ליעב איהר זוהן, זי מאכט איהם דאָס בעט ווייך, אָבער פאר וואָס איז זי היינט אבענד געווען עפּעס גאָר אן אנדערע?

און אָט דערמאָנט ער זיך אָן דער מיידעל ביים דראָטענעם פלויט דאָרט אין וואלד. ראָזענבערג׳ס מיידעל, און די ראָזענבערגס שיקען זייערע קיה אז זיי זאָלען איהם טהאָן שאָדען.

און דער פּראָפעסאָר פון פּסיכאָלאָגי גראָבט קארטאָפּלים און איהם האָט מען געדארפט פריהער א פרעג טהאָן אויב מען האָט גע־וואָלט קויפען ערד. אזוי וויל ער. מען בעדארף צו איהם ארונטער געהן. א מענש, אָן אינטערעסאנטער עקזעמפּליאר.

איצט, זאָל ער איהם זאָגען, דער פּסיכאָלאָג, פאר וואָס מאכט די מאמע אזוי ווייך דאָס בעט און איז פונדעסטוועגען אויף איהר זוהן עפּעס אָנגעטראָגען? עפּעס הויבט זיך אָן אין איהרע בעוועגונגען א

קידער־ווידער רעגונג קענען איהר זוהן, און אזוי פּלוצים איז דאָס גע־שעהען.

און נאָך אמאָל ראָזענבערג'ס מיידעל... האָט זי רויטע הענט און גרויסע, ווי ביי א שמיעד. רייצט זיך מיט איהם אז זי הייסט אויך אסתר, ווי וויינבוים'ס מיידעל.

ניין, ליעבע מאמע, בעדארפסט ניט זיין אָנגעטראָגען אויף דער פרעהליכער און שפּרינגענדינער קליינער אסתר וויינבוים... זי האָט מיין הוט דעמאָלט אויף דעם וועג צוגענומען. דערווייל ניט מעהר. און דאָס, האָט זי מיר דעם הוט באלד צוריקגעגעבען...

ליעבע מוטער, זיי ניט ברוגז!

דוד האָט נאָך אלץ ניט געקענט איינשלאָפען. געלעגען אין דעם ווייכען בעט א גלייכער און א רוהיגער און זיך איינגעהערט אין דעם פּלאָנטער פון זיינע געדאנקען.

און אין דער שפּעטער, פער'חלום'טער נאכט האָט זיך פון ער־געץ ווייט געהערט דאָס לויפען פון א באהן.

פון דעם וואלד האָט דער פויגעל געזונגען וויפ־פור־וויל.

און ערגעץ נעבען א היים האָט א הונד א הויכען, אָפּגעריסענעם ביל געטהאָן.

און דער באהן איז אוועק — וועק־וועק אין דער גיך און דוד האָט ניט געקענט שלאָפען.

אזוי פיעל ארבייט ליעגט און וואַרט אויף זיינע הענט.

אלע לאָנקעס בעדארף מען איבעראקערען און איינע נאָך דער אנדערער צו פערזייען מיט נייע גראָזען.

די פּלויטען זיינען שוין אלט.

און אויף דער הויז בעדארף מען אָנטהאָן א נייעם שינדלענעם דאך.

און דאָס הויז אָפּפארבען מיט ווייסע פארב און די שטאָל מיט רויטע.

און אָנגרייטען א פולען קעלער מיט קארטאָפעליעס, עפּעל און בוראקעס מיט מערען אויפ'ן ווינטער.

און אויב די קוה וועט האָבען א קעלבעל, וועט מען עס אויסהאָ־דעווען און פעט מאכען, און עס וועט זיין איינגעזאלצענע פליש אין הויז.

מיר וועלען, ליעבע מאמע, וואָהנען אין א ווייסער הויז, ווייל איך וועל די הויז אָפּפאַרבען מיט ווייסער פארב.

און דו, מאַך מיר אַלע אויפדערנאַכט דאָס בעטוועגוואַנד ווייך.

וועל איך אַקערען, זייען, שניידען און דרעשען, מעלקען די קוה און פון איהר רייניגען דאָס מיסט. און דאָס מיסט צושפּרייטען אויף די פעלדער, וועלען די פעלדער פעט ווערען און עס וועט אויף זיי וואַקסען און איך וועל ווידער שניידען און די קוה וועט עסען געזונטערהייט און גיבען מילך מיט פּוטער. און די פערד וועלען עסען און ארבייטען און זיין געזונד. זייער מיסט וועל איך צוריק שפּרייטען אויף די פעלדער.

איך וועל האַקען האָלץ און טראָגען וואַסער פון ברונען. נאָר אז דו, ליעבע מאמע, וועסט אַלט ווערען, וויל איך, זאָלסט זיצען אויף א וויעגשטול.

אָבער קיין שוועסטער האָבען מיר ניט.

ווי גוט וואָלט דיר געוועזען, מאמע, ווען דו האָסט אזא קליינע אסתר מיט א רונדען גלאַטען האַלז.

ווי אַזוי זשע וועסטו קענען זיצען אויף דעם וויעגשטול, ווען דו וועסט אַלט ווערען, און זיך וויעגען א גאַנצען טאָג נעבען פענסטער, אין שיין פון דער זון?

ווער וועט קאָכען און באַקען, און ווער וועט מאַכען מיין געלעגער ווייך?

אז קיין שוועסטער האָבען מיר ניט!

איך וועל פרעגען די קליינע שפּרינגענדיגע אסתר, וועלכע האָט מיין הוט דעמאָלט פון מיין קאָפּ ארונטערגעכאַפּט, אויב זי וויל מיין שוועסטער זיין...

ניין, מאמע, זיי ניט ברוגז אויף דער קליינער אסתר מיט דעם קליינעם רונדען האַלז...

XII

וויטער פון א מענשענס אויג

און אויף מאָרגען, איידער ער האָט זיך גענומען צו דעם אַקער, איז דוד פריהער ארונטערגעגאַנגען זיך זעהען מיט ראָזענבערג'ן.

פון טויר האָט מען בעדאַרפט אַרונטערגעהן באַרג אַראָפּ צו ראָ־זענבערג׳ס הויז.

דוד האָט געטראַכט, אַז ער וואָלט ניט געבויט זיין היים, אַז מען־שען זאָלען צו איהם בעדאַרפען קומען פון אַ באַרג אַרונטער.

דערווייל האָט ראָזענבערג׳ס הונד אָנגעהויבען צו בילען, לויפענדיג אַקעגען דוד׳ן און שפּרינגענדיג און וואַרפענדיג זיך איבער דער ברייט פון וועג.

דוד איז געגאַנגען, ווי תמיד, ווען אַ הונד איז אויף איהם אָנגעפאַלען, אַ גלייכער ווי אַ דעמב און ניט אומגעקוקט זיך אין הונד׳ס אויגען אריין.

אין די פענסטער פון הויז האָבען זיך בעוויזען פּנים׳ער.

די קליינע קינדערלעך האָבען זיך גוט איינגעקוקט אין דוד׳ן, פון וואָס עס איז איהם עפּעס געוואָרען ניט היימליך.

ראָזענבערג איז אַרויסגעקומען אין דרויסען, אָנגעשריען אויף דעם הונד און אויך זיך אַ נייג געטהאָן צו דוד וואַלדען, און איהם אַריינ־געבעטען אין הויז אַריין.

עס האָט אין דוד׳ס נאָז אַ זעץ געטהאָן פון דער הויז מיט עפּעס זויערעס.

די קורצינקע און גראָבעטשקע מרס. ראָזענבערג האָט דוד׳ן אַ כאַפּ געטהאָן אין מיטען שטוב ביים אַרבעל, אַ קוועטש געטהאָן מיט דער אַנדערער האַנד דוד׳ס מוסקול, און הייזעריג געזאָגט:

— אַ געזונד אין זיינע ביינער, ער האָט מאַסקאָלעס!

דוד איז געבליבען שטעהן, ניט געוואוסט וואָס ער זאָל טהאָן, צי זאָל ער אַרויסלויפען פון דעם הויז, צי זאָל ער צוגעהן צום טיש און זיך אוועקזעצען.

די צוויי דערוואַקסענע מיידלעך, וועלכע האָבען ביידע אויסגע־וויעזען גלייך ווי איינע איז עלטער פון דער אַנדערער און די אַנדערע איז עלטער פון דער ערשטער, האָבען ביידע געכאַפּט אַ יעדערע אַ שטול און עס אוועקגעשטעלט שוויינענדיג און גערויטעלט.

דוד האָט זיך צונעשפּאַרט אויף דער לאַנגער באַנק צווישען די קינדערלעך.

די קינדערלעך זיינען זיך צולאָפען פון באַנק.

— איך בין ניט געקומען זיצען — האָט דוד אַ צומישטער אַריינ־געוואָרפען.

— יונגערמאַן, עס איז אייער וועלט — האָט ראָזענבערג אויס־געצווינגען זיין אזוי אויף לאַנגען האַלז נאָך לענגער און זיך א קראַץ געטהאָן אונטען אַן אויער — אָבער מען איז דאָך מענשען, האָט מען צייט. דער זומער הויבט זיך ערשט אָן און די ארבייט וועט ניט אנט־לויפען.

— פון מיין מאַן אנטלויפט קיינמאָל ניט די ארבייט — מישט זיך אריין די מרס. ראָזענבערג, צושפרייטענדיג מיטביידע הענט אין דער לופטען — ביי לייטען אָקערט מען שוין...

— יאָ, איך אָקער... איך וועל זייען... גאָט וועט געבען רעגען... עס וועט וואַקסען... וועלען קומען אייערע קיה און עס צוטרעטען.. — האָט דוד וואָלדען עפּעס גערעדט אזוי שווער, ווי ער וואָלט געוואָר־פען שווערע שטיינער איבער א דאָך — טאָ, צו וואָס טויג מיר מיין אָקערען ?...

— א געזונד אין דיר, מיין קינד — ענטפערט מרס. ראָזענבערג אין דער גיך, איילענדיג, ווי זי וואָלט פערכאַפּען און ניט לאָזען עמיצען אנדערש ריידען און קאַליע מאַכען — וואָס הייסט אונזערע קיה וועלען צוטרעטען ? מיר זיינען דאָך ניט די וויינבוימס, גאָט די נשמה שולדיג, און זייערע קיה שלאָפען און עסען ביי אונז אין גאָר־טען און מיר האָבען מורא צו זאָגען א וואָרט, זיך מיט די וויינבוימס אָנצוהויבען...

— האָסט שוין אָנגעהויבען ? — טהוט ראָזענבערג א קוק מיט קרומע אויגען אויף זיין ווייב.

— זאָלען מיינע קליינע קינדער אזוי נאָך דערלעבען גליק, ווי וויינבוים'ס קיה פאַסען א גאַנצען זומער די האָר פון מיין קאָפּ און איך רעד צו מיין מאַן און ער קוקט צום רויך פון קוימען.

— הכלל, א סוף — איז ראָזענבערג שוין געוואָרען אין כעס, — איהר וועט זיך, יונגערמאַן, איינהערען צו די ווייבער וואָס זיי דער־צעהלען אייך, וועט פון אייך ווערען א בארג מיט זאַלץ. לאָמיך בעסער הערען וואָס איהר ווילט, אז איך זאָל טהאָן פאַר אייך.

— איהר זאָלט טהאָן פאַר מיר ? — האָט זיך דוד אויפגעהויבען פון באַנק און האָט אָנגערוקט זיין הוט טיעפער איבער די אויגען — איך וויל אז איהר זאָלט עפּעס טהאָן פאַר אייערע קיה, אז זיי זאָלען ניט געהן צו אונז אין שאָדען.

— איך קען דאָך זיי ניט צובונדען די פיס.

— טהוט וואס איהר ווילט.

— אפשר בעדארף מען מאכען א העכערען פלויט.

— מאכט.

— קען איך דען אליין מאכען א פלויט?

— וועל איך אייך העלפען.

— נו, גוט. געהען מיר ארוים אפילו מארגענדיגען טאג מאכען א גוטען פלויט. איך וויל זיך ניט פערקריגען מיט א שכן.

— זאל זיין אפילו מארגען.

— איצט וועלען מיר ריידען פון פרעהליכערע זאכען — האט זיך מרס. ראזענבערג פלוצים ארייגעמישט — ווי שמעקט אייך עפעס דאס לעבען דא אין דארף?

— שעהן! —

— די ווייבער, וואס האבען געוואהנט פאר אייך, האבען ניט גע־טויגט א קאץ א שוואנץ, איהר זאלט מיר מוחל זיין.

— זעהסט דאך ווי דו טויגסט — האט ראזענבערג אריינגעוואר־פען א וויץ.

— קינד, מיינס — רופט זיך אפ מרס. ראזענבערג מיט א גע־מאכטער מיטלייד, — זאג מיר, וואס האט איהר דארט געטהאן מיט דעם פערדעל וועלכעס איז נעבעך געלעגען ביי אייך אין ברונען?

דוד איז געבליבען שטעהן, אז ווען א גרוב עפענט זיך אונטער איהם וואלט ער גאט געבענשט און אריינגעשפרונגען.

ער האט געפיהלט ווי זיין פנים פלאמט ביי איהם און עס שפארט א היץ אין זיינע אויגען. ער האט געוואלט א געשריי טהאן, נאר דערמאנענדיג זיך אז ער איז אין א פרעמדער הויז האט ער מיט מא־טערניש געזאגט:

— א פערד איז קיינמאל ביי אונז אין ברונען ניט אריינגע־פאלען.

— אוי, מאמעלעך. עס מוז נעבעך ליגען שוין אויף דעם דנא פון ברונען — איז שוין מרס. ראזענבערג אריינגעפאלען אין א וויי־נענדיגען טאן — און איהר טרינקט דאס וואסער, איהר קענט זיך נאך פער׳סם׳ען און בעקומען די כאלערי, גאט זאל אויסהיטען.

— איהר וועט זיך איינהערען וואס ווייבער וועלען אייך דער־צעהלען — האט ראזענבערג געקלאפט דוד׳ן אין פלייצע — וועט פון אייך ווערען א בארג מיט זאלץ.

— אז איך האָב ניט געזעהען און ניט געהערט פון קיין פערד. קומט ארויף וועל איך אייך ווייזען אונזער ברונען — איז דוד שוין געוואָרען קיהלער און זיכערער.

— הא, האָב איך אַ קאָפּ, דרעהט ער זיך ווי אַ מילעכבעל. עס ליגט טאַקע אַ פערדעל אין ברונען, ניט ביי אייך, נאָר ביי אַן אַנ־דערען — דרעהט זיך מרס. ראָזענבערג ארויס מיט אַ ביטערע שמייכעל — אַ קאָפּ ביי מיר, דרעהט ער זיך ווי אַ מילעכבעל.

דערווייל האָט זיך דערהערט אַ טופּען מיט פיס אין אַנדערען צימער.

דורך דער אָפענער טיר האָט מען דערזעהן וויביידע דערוואַקסענע מיידלעך זיינען שוין אריינגעפלאַכטען איינע אין דער אַנ־דערער'ס האָר. אָט ליגען זיי ביידע אויף דעם בעט, אין די אָנגעוואָר־פענע בערג פון בעטגעוואַנטאון בריקען מיט די נראָבע, האַלב נאַקעטע פיס, און אָט קייקלען זיי זיך ביידע אראָפּ אויף דעם דיל און הויבען זיך צוריק אויף און רייסען זיך די האָר ארויס. ביידע האָבען גע־קוויטשעט און אריבערגעשריען איינע די אַנדערע, זייערע פּנים'ער זיינען געווען רויט און פערלאָפען מיט בלוט, ווי צו פאַסעוועטע מיט בייטשען, און זייערע האָר האָבען זיך צושאָטען און ארומגעשפּרונגען איבער זייערע העלזער און פּלייצעס.

די קלענערע קינדערלעך זיינען זיך צונויפגעלאָפען אין אַ אַ ווינ־קעל און אָנגעהויבען צו בלעקענען ווי קליינע לעמעלעך.

ראָזענבערג איז געשטאַנען און געשאָקעלט מיט זיין קאָפּ אראָפּ און ארויף.

מרס. ראָזענבערג האָט זיך געטהאָן אַ פּאַטש מיט די פויסטען אין קאָפּ אריין און איז אוועק געלאָפען, קייקלענדיג זיך ווי אַ באָל און אריינפליהענדיג צווישען איהרע צוויי מיידלעך.

זי האָט אָנגעהויבען צו ארבייטען מיט ביידע הענט, איינטהיי־לענדיג דאָ דער מיידעל און דאָרט דער צווייטער אַ פּליק אין אויער און אַ קלאַפּ אין זייט אריין.

דוד'ן האָט זיך פּלוצים אויסגעוויזען אז די צוויי מיידלעך האָ־בען זיך איצט געשלאָגען איבער איהם, און אזוי גיך ווי די מוטער וועט זיי צונעהמען און צוטרייבען, וועלען זיי צו לויפען און זיך אָנ־כאַפּען אין זיינע קליידער. האָט ער זיך דערשראָקען און זיך ארויס־

געכאפּט פון דעם ראָזינגען הויז, אריינשרייענדיג פון דער אנדערער זייט טיר צו ראָזענבערג:

— מאָרגען זעהען מיר זיך ביים פּלויט.

דערנאָכדעם האָט דוד געאַרקערט א גאַנצען טאָג.

זיך אלע מאָל פאַרגעוואָרפען פאר וואָס ער איז אזוי פערבעהאַלטען פון מענשען. און פאר וואס ער ווערט נאָך אָפּט אין געזעלשאַפט רויט און פערשעהמט.

געוועזען אויף דער גרויסער וועלט און געזעהען אזוי פיעל מענשען.

און פערשעהמט זיך נאָך ווי א קינד.

ער האָט ביי זיך אָפּגעמאַכט, אז ער וועט ערשט איצט אָנהויבען צו געהן צווישען מענשען און זיין מיט זיי אלע מאָל אָפּענהערציג.

ווייל, מענשען ווייסען סיי ווי פון אלעם. מען קען פון זייערע אויגען גאָר ניט בעהאַלטען.

ער האָט איבערהויפּט עטליכע מאָל געוואָלט איבערלאָזען דאָס אַקערען און אוועק געהען צו די ראָזענבערגס אין הויז און זאָגען דער גראָבעטשקער, קליינטשיגער פרוי, אז איהר קאָפּ דרעהט זיך ניט ווי א מילעכעל, און אז עס איז טאַקע ביי זיי אין ברונען געלעגען א פערד, און ער האָט איהם ארויסגעצויגען און דריי טעג נאָכדעם געשעפּט דאָס וואסער פון ברונען און דעם ברונען גוט אויסגעוואַשען.

פערקעהרט, עס וועט בעסער זיין, ווען זיי וועלען מיינען אז זיי ווייסען ביי דיר פון אלעמען און דאָך זיין בלינד און ניט זעהן טיעפער פון דעם, וואס מען קען מיט דעם מויל ארויסריידען און מיט דעם אויג פערכאַפּען.

ער האָט עס ניט געטהאָן איצט און עס געלאָזען פאר א בעסערע געלעגענהייט.

XIII

דער ווינט צובלאָזט דאָס שטרוי

דוד וואָלדען האָט זיך אריינגעוואָרפען אין דעם ים פון זיין אַרבייט, וועלכע ער האָט אליין אָנגעהויבען אויף זיין נייער היים, מיט זיין לייב און זעעלע.

צוגעטראכט אלע טאג נייע זאכען און זיי פערטראכטערהייד און מיט אן אייזערנעם קאפריז נאכדעם איינגעפיהרט.

א מאל האט זיך איהם די נייע פערטראכטע זאך איינגעגעבען און עס איז ארויסגעקומען שעהן און עס האט הארמאנירט מיט דעם גאנצען אויסגעשפרייטען און פערטראכטען בילד, וועלכעס האט בעדארפט הייסען א רוהיגע היים און וואס עס האט זיך נאך געווארעמט אין דוד׳ס פאנטאזיע.

און א מאל איז גאר ניט ארויסגעקומען. און ניט נאר דאס, נאר עס האט דאס ניט איינגעגעבענע נאך צופלאנטערט און צוברעקעלט, דאס וואס דוד האט שוין ביז איצט אין זיך געפונען.

מיט זיין מוטער איז ער עפעס דורך א קלייניגקייט געוועזען ברוגז.

און אונטער דער דאזיגער קלייניגקייט איז געווען זעהר פיעל גרעסערע זאכען, וועלכע האבען געשפרייט דעם אבגרונד צווישען איהם און זיין מוטער.

אבער דער ברוגז איז ארויסגעקומען דורך אזא קלייניגקייט:

„די מוטער האט געטראגען אביסעל שטרוי פון שטאהל אין א ווינדיגען טאג און דאס שטרוי האט זיך צובלאזען און צושפרייט איבער דעם גאנצען לאן ארום הויז“.

נו, האבען זיי ניט גערעדט צווישען זיך.

און אז מען איז געזעסען ביים טיש און גערעדט וועגען עפעס, האט די מוטער ארייגעווארפען א ווארט אין דער דריטער פערזאן און דער זוהן האט אויך אזוי געענטפערט.

דער אלטער וואלדען האט א מאל געפרובט אוועקנעהמען זיין זוהן אין א זייט און מיט איהם שטילערהייד ריידען.

אט אזוי האט ער איהם איין מאל דערצעהלט, אז די מוטער רייסט זיך צוריק אין שטאדט אריין און אז זי האט שוין דערשמעקט, אז עס וועט זיך גוט ניט אויסלאזען און חוץ דעם איז זי א מאמע און זי וויל, אז איהר זוהן זאל דא, חלילה, ניט פארפאלען ווערען אין די וועלדער.

דוד האט דעמאלט אויף זיין פאטער זיך גוט אויסגעשריען. דוד איז שוין גענוג מאן אליין צו בעשטעהן זיין אייגען שטעדטעל און אז ער בעט קיינעם ניט צו ווארפען שטיינער אויף זיין וועג, און אז ער האלט קיינעם ניט ביי די פאלעס.

ווער עס וויל קען אוועקגעהן.

אלע אין דער פריה, איידער די זון איז נאך אויפגעשטאנען, האט שוין דוד אנגעהויבען זיין טאג ארבייט.

און ערשט שפעט אין אבענד, ווען עס איז שוין געווארען בלאה און קיהל אין דרויסען, האט ער זיין ארבייט געענדיגט.

אבער ער האט אליין ניט בעמערקט, ווי די ארבייט האט זיך ביי איהם קיין מאל ניט געקענט ענדיגען פאר גוט און פול. עס איז ביי איהם אלע מאל פערבליבען פון היינט אויף מארגען עפעס ניט געענדיגטעס.

נאר איין זאך האט ער פערטראכט:

אז עס וועט קומען דער טאג, ווען אלע ארבייטען וועלען זיין געענדיגט, און דעמאלט וועלען קומען די טעג פון רוה... רוה...

האט ער אזוי פערטראכט און עמיצער האט געהערט און געלאכט.

די ערד איז געוועזען ארים. מען האט יאהר איין יאהר אויס פון דער ערד געצויגען און איהר גאר ניט צוריק געגעבען.

וואס זשע קען די ארימע ערד טהאן?

האט דוד ניט געקענט דאס ערשטע יאהר אומקעהרען דער ארי־מער ערד זיינער דאס, וואס אנדערע האבען ביי איהר אויסגעזויגען.

נאר זיין געשמאק און זיין מיה אין דער דאזיגער ערד אריינ־געלעגט.

און אז די קערענדלאך האבען אנגעהויבען צו שפראצען פון דער ערד ארויס, האט דוד זיך אוועקגעלעגט אויף דער ערד און זיך לאנג איינגעקוקט, ווי אזוי דאס גרינע שפיציקעל קריכט פון דער ערד ארויס. און מורא געהאט, אז דאס שפיציקעל איז ניט פון די קע־רענדלאך, וועלכע ער האט פארזייט.

האט ער אזוי לאנג געקוקט אויף די גרינע שפיציקלאך, ביז ער האט אליין מיט זיינע אויגען געזעהען, ווי עס פיקט זיך די ווייכע ערד און ווי עס שטופט זיך א קליין שמאהל בלעטעלע העכער און העכער.

אז וואויל איז דעם אויג, וואס קען דאס אליין זעהען.

די גאנצע ערד איז אזוי בעדעקט מיט גרינע, שמאלינקע און שפיציגע בלעטלאך.

מארגען איז שוין די גאנצע ערד פערצויגען, ווי מיט א נרינעם, דינעם און דורכזיכטיגען וואואל.

אין עטליכע טעג ארום קייקעלט זיך שוין א ווינטעל איבער געדיכטע שמאָלענקע און דונקעלגרינע בלעטעלאך. זיי לויפען, דאכט זיך, ערגעץ אוועק און קומען צוריק און דאָס ווינטעל טרייבט זיי צוריק אוועק.

עס גייען אוועק וואָכען. האָט שוין די ערד ניט מעהר אין איהרע אָדערען קיין זאַפט צו שפּייזען די פלאַנצען.

זעהען די פלאַנצען, אז זיי וואַרטען שוין אומזיסט אזוי עטליכע טעג און קיינער דערמאָהנט זיך ניט אין זיי, אז מען זאָל זייערע טרוקענע ליפּען בענעצען. דערשרעקען זיך די פלאַנצען און לאָזען ארויס קנאָספּען פאַר דער צייט, קליינערהייד. און הויבען אָן צו מאַכען קערענדלאך. טהיילען זיך איין מיט דער אנדערער כאָטש צו איין קערענדעל אויף א זאנג, כדי איטליכער זאָל כאָטש דערלעבען ביז מאָרגען און ברייגגען א קערענדעל אויף דער וועלט.

דוד זעהט דאָס און ווייסט ביי זיך, וואָס ער וועט טהאָן אויף איבער־א־יאָהר.

זיין מוטער בעדאַרף ניט מעהר. זי האַלט אין איין שיטען פעך אויף די וואונדען פון איהר מאַן:

— אז איך האָב געזאָגט, אז דאָרט וועט זיין גוט פאַר דעם גאָרטען. נעבען א הויז האָט ער געוואָלט, אז עס זאָלען וואַקסען גערשטען...

דער מאַן וויל זי בערוהיגען און ווייס ניט מיט וואָס.

ווייל דער גאָרטען איז אויך ניט קיין געראָטענער. און די בולבעס זיינען קליינציגע, און די רוטינקע, קליינע בוקעלעך קריכען שוין ארום אויף זייערע בלעטער און בויערען לעכעלאך אין זיי.

דער פאָטער פּרובט אָנצובאָטען זיינע הענט. ער וויל אויך עפּעס טהאָן, העלפען. אָבער דוד וויל ניט מען זאָל איהם העלפען. און חוץ דעם וויל ער אז זיין פאָטער זאָל שוין רוהען. ער האָט שוין אין זיינע יאָהרען גענוג געטהאָן. איצט זאָל ער ארומגעהן און בעטראַכטען גאָט'ס וועלט מיט א רוהיגען קאָפּ... שוין צייט!

און וואָס קען דאָ דעם מענשענס הענט העלפען?

די ערד איז שוין פון לאַנג אויסגעהונגערט און אין איהרע אָדערען איז אַלעס טרוקען, זויער און פערשטיינערט.

וועט קומען איבער א יאָהר, וועט מען וויסען וואָס צו טהאָן.

דערווייל איז געוועזען אין טשייפּעל היל א טרוקענער זומער.

שעהנע טעג, ווארימע טעג. אָבער עס דערעסט אויך. און האָט זיך אמאָל דער הימעל פּערוואָלקענט, האָט מען אין זיך געצויגען דאָס פייכטקייט פון די ווייטע וואָלקענס און זיך דערקוויקט.

קיין רעגען איז דאָך ניט געגאַנגען. נאָר אין אָבענד איז דורך דער נאַכט און אין פריהמאָרגען האָט א ווייסע פּארע גענעצט די ערד מיט די גראָזען און בוימער און דערפון האָט זיך געלעגט א זשאַווער־קייט אויף בלעטלאַך און אויף בלימעלאַך. און אַז די זון פלעגט אויפ־געהן, האָט די פּארע זיך צוריסען און אַנטלאָפען. און איבערלאָזען נאָך זיך אזא מין קלעפּעדיגע פייכטקייט, וואָס איז אָנגעקלעפּט גע־וואָרען אויף דיין ליִב, אין דיינע פינגער.

דער גערשטען האָט געברענט. קליין, נידריג און ווערט פאר־ברענט.

האָט דוד געכאַפּט און איהם אָפּגעשניטען.

און אַז מען שניידט גערשטען קען מען דאָך ניט זיין אויף דעם לאָון, וואו די בולבעס וואַקסען. האָט ער דעם גערשטען אָפּגעשניטען און איהם צונויפגעשאַרט אין קופּקעלאַך און איז אויף דעם דריטען טאָג ארוים אָנקוקען די בולבעס.

האָט ער שוין דערזעהען, אַז פון די בולבעס פלאַנצען איז נאָר געבליבען אָפּגעגריזשעטע שטעקעלעך.

און די רויטינקע, קליינע בוקעלאַך זיינען שוין געלעגען מיט געשוואָלענע בייכעלאַך אויף דער ערד, איבערגעקעהרטע מיט די קליינ־ציגע פיסעלאַך ארויף און גיך געשאָקעלט מיט די פיסעלאַך, ניט קע־נענדיג זיך צוריק איבערקעהרען אויף זיי.

די אָפּגעגריזשעטע שטעקעלאַך פון די בולבע פלאַנצען זיינען שוין שוואַרץ, ווי די ערד, אין וועלכער זיי שטעקען אזוי, ווי באַלד אומצופאַלען.

איז ער פון דאָרט אוועק צו זיין גאָרטען און דעם גאָרטען גע־פונען שוין פערוואַקסען מיט ווילדע, הויכע גראָזען.

דוד האָט א משוגענער זיך א נעהם געטהאָן צו זיין גאָרטען. געריסען די הויכע, ווילדע גראָזען פון דער ערד און אויפגעדעקט פאַר דער שיין פון דער זון די פערשמאַכטע, קליינע מעהרען פלאַנץ. און די ציבעלקעלאַך זיינען שוין געוועזען בלייך פון די שאָטענס, וואָס די קראַפּעווע האָט אויף זיי ארויפגעוואָרפען.

אזוי האָט זיך דוד געפּלאָנטערט און האָט זיך אליין געשטראָפט

און געוואוסט, אַז ער אַליין איז שולדיג אין די אַלע פּלאָנטערס און דאָך ווייטער זיך געלאָזען וואָס מעהרער אַריינדרעהען אין זיי.

עס איז פאַר זיינע אויגען געשטאַנען עפּעס אומבעשטימטעס און ער האָט געוואוסט, אַז ער קען עס מיט איין מאָך פון זיין האַנד טהאָן אַ כאַפּ פאַר זיך אַליין. אָבער ער האָט זיך נאָך געוואָלט גוט אָנ־רייצען. דערווייל האָט ער גערייניגט דעם גאָרטען פון די ווילדע גראָזען.

איז פּלוצים אָנגעקומען אַ גראָבע, קיילעכדיגע און גרויע שטיק כמארע און פאַרשטעלט דעם הימעל.

האָט זיך דוד דערמאָנט אין די קופּקעלעך אָפּגעשניטענעם גערשטען.

גיך אוועק, איינגעשפּאַנט פערד אין וואָגען און זיך בעגאָסען מיט שוויים איבערפיהרענדיג דעם גערשטען אין שטאָהל אַריין.

אין דרויסען איז געוואָרען וואָס אַ מאָל מעהרער פינסטער.

עס האָט געהאַנגען אַ גרויסער דורכשלאַג איבער דער ערד, מיט גרויסע לעכעלאָך און באַלד וועט זיך אָנהויבען צו גיסען דאָס וואַסער פון דורכשלאַג.

עס האָט זיך דוד'ן אויסגעוויזען, אַז עס איז דאָ אַזוי פיעל גערש־טען. און פיהרענדיג אַהיים אין שטאַהל אַריין, האָט ער געשטופּט זיין האַנד צווישען די פייכטע שטרויעלעך און געטראַכט, אַז ער קען נאָך אין שטאַהל אָנהויבען צו ברענען.

זאָל עס פאַרפוילט ווערען, זאָל עס ברענען!

און דערנאָכדעם, אַז דער גערשטען איז שוין געלעגען אין שטאַהל אויף דעם בוידעם, האָט זיך דער הימעל אויסגעלייטערט און עס איז געוואָרען שעהן.

אַזוי איז עס געגאַנגען דעם גאַנצען זומער, פּלאָנטער נאָך פּלאָנ־טער.

און דערצו האָט נאָך דוד געדאַרפט אַלע מאָל טרייבען פון זיך דעם טאַטען, וואָס האָט זיך געריסען איהם צו העלפען.

פאַרשטענדליך אַז דער פאָטער איז געוואָרען זעהר אָפּגעלאָזען עס איז זומער, דער טאָג איז אַ לאַנגער און אַרום און אַרום זיעדט מיט אַקערען, זייען און שניידען.

און דער אַלטער וואָלדען האָט גאָר ניט וואָס צו טהאָן.

קוקט שוין זיין ווייב אויף איהם, ווי אויף אַן איבעריגען און זידעלט איהם, אַז ער איז אַ וואָרעם, וואָס לאָזט אויף זיך טרעטען.

איין מאָל אין אַ רעגענדיגען טאָג... — אַז עס האָט ניט גערעגענט האָט ניט גערעגענט, נאָר אַז עס האָט מיט אמאָל אַ זעץ געטהאָן אַ רעגען האָט שוין דוד געמוזט זיצען אין הויז.

האָט דער פאָטער אריינגערופען זיין ווייב און צו איהר אַזוי געזאָגט:

— איך וויל וויסען, וואָס עס וועט זיין דער סוף? דו ווילסט דאָך צוריק אין שטאָדט אריין. איך אליין קען דאָ ניט בלייבען. וועלען מיר דוד'ן אוועקגעבען דאָס לאַנד און זאָל ער זיך בויען זיין נעסט.

— איהם אוועקגעבען?!

— וועם דען?

— נו, און איך וואו בין?!

— וועסטאָך זיין מיט מיר אין שטאָדט.

— אַזוי! ער האָט אונז פערנאַרט און איצט וועט ער אונז אוועקטרייבען. ניט ביי מיין לעבען!

— וואָס איז מיט דיר געוואָרען? — האָט אברהם וואָלדען זיך צושריגען.

— צו אַ פרעמדען יאָ, אָבער ניט איהם!

— פערקויף עס איהם; דיין זוהן מעגסטאָך פערקויפען.

— ניט מיר און ניט איהם. זאָל ער זיך וויטער געהן איבער דער וועלט.

דוד איז געזעסען איבער זיין בוך. געהערט. געשוויגען.

ער האָט דאָך געוואוסט, אַז היינט אָבענד וועט איהם זיין מוטער, סי ווי מאַכען ווייך דאָס בעטגעוואַנט...

XIV

עס וועט זיין צום גוטען!

אין אָבענד האָט נאָך אַלץ געליאַפעט דער רעגען. בליצען האָבּ געשפּאָלטען הימעל און ערד און די דונערען האָבען זיך געקייקעלט אויף דעם דאָך און זיך אָנגעשלאָגען, ארונטערפאַלענדיג אויף דער

ערד, אין די געגנטער, מיט אזא מין אומפ־טאראבוים, אז די שויבען זיינען שיער ניט אַרויסגעפאַלען.

די וואַלדענס זיינען אוועק שלאָפען פריהער ווי תמיד און אויף די בעטען האָבען טאַטע־מאַמע אָנגעהויבען אַזאַ מין שמועס:

ער: איך ווייס ניט וואָס עס וועט פון דיר זיין?

זי: אַז דו ווייסט ניט, ווייס איך אויך ניט.

ער: איך האָב אַמאָל יאָ געוואוסט.

זי: ווען דו ביזט געווען אַ יונגער מאַן.

ער: ביזטאָך אויך ניט אַזאַ יונג מיידעלע.

זי: און וואָס מיינסטו, אַז איך בין שוין עלטער, בעדאַרף איך שוין ניט לעבען.

ער: עס ווענט זיך, וואָס דו רופסט לעבען.

זי: איך וויל נאָך אויך לעבען און מעהר גאָר ניט.

ער: ווער לאָזט דיך ניט.

זי: אַז דיך אַרט ניט, צו מען לאָזט מיך, צו ניט.

ער: איך פערשטעה ניט וואָס דו רעדסט.

זי: פון זינט איך האָב מיט דיר חתונה געהאַט, פערשטעהסטו מיך ניט.

ער: הע,הע, עס הויבט זיך שוין אָן.

זי: דיין זוהן האָט אָנגעהויבען, ניט איך.

ער: רייד ניט מיט קיין סודות.

זי: אַ סוד? וואָס איז, דו ווייסט ניט, אַז ראָזענבערג'ס קיה קומען שוין באַצייטענס אַהערצו פאַסען. און דיין זוהן איז געוואָרען אַ גאַנצער גוטער ברודער מיט ראָזענבערג'ען. מען מאַכט שוין פּלויטען אין איינעם. און איך ווייס נאָך פון עפּעס...

ער: און וואָס נאָך עפּעס ווייסטו?

זי: וועסט איהם איבערלאָזען דאָס לאַנד, וועט דער זוהן חתונה האָבען מיט ראָזענבערג'ס מיידעל און צווישען ראָזענבערג'ס לאַנד און אונזער לאַנד וועט מען אויפברעכען די פּלויטען און עס וועט ווערען איין גרויס שטיק לאַנד...

ער: וואָס אַ אידענע קען איינפאַלען!

זי: איך ווייס עס.

ער: ביזטאָך ברוגז מיט דיין זוהן.

זי: ווייל איך בין ברוגז מיט איהם, לעהן איך עס פון זיינע אויגען.

ער: איך האָב געמיינט, אז דו האָסט געהערט איהם ריידען פון שלאָף וועגען די אלע זאכען...

זי: א מאמע קוקט אריין אין זוהנ'ס אויגען, לעהנט זי.

ער: זיי ניט קיין מיידעלע. נו, און אויב ער וועט טאקע חתונה האָבען מיט א אידישער טאכטער, פאר וואָס זאָלען מיר ניט זיין דאָ מיט איהם. דאָס יונגע ווייבעל וועט מאכען אונזער הויז פרעהלאך. און מיט זייערע קליינע קינדערלאך וועלען מיר זיך שפּיעלען.

זי: זאָל ער חתונה האָבען מיט א מיידעל פון ערגעץ ווייט און זיך געהן צו איהר טאטענ'ס הויז אריין.

ער: האָסטאָך איהם פון קליינערהייד ליעב געהאט און איצט פּלוצים ערשט פיינט בעקומען. ארבייטער ער ניט אזוי שווער ווי אן אָקס און גיסט זיך אָפּ מיט שוויים.

זי: איך האָב איהם פיינט, זינט איך האָב פון זיינע אויגען געלעהנט. ער איז שוין גאָר אן אנדערער. טראָג איך א בינטעל שטרוי. א הוהן בעדארף אבסמאָלען אויף שבת. קומט ער אָן און צושרייט זיך: „איך וויל ניט, אז זאָלסט אליין נעהמען שטרוי!" וואָס בין איך דאָ? א דיענסט. דאָס איז נאָך איצט, ווען ער איז נאָך מיין קינד. אָבער וואָס וועט זיין, אז ער וועט זיך אריינברענגען זיין אייגען ווייבעל? איך וועל דארפען זיצען אויף דעם בוידעם אָדער אין קעלער, אָדער מען וועט מיך גאָר אין גאנצען ארויסטרייבען אין וואלד אריין.

ער: ביי די אמעריקאנער האלט מען זעהר חשוב טאטע און מאמע און דיין זוהן איז דאָך א גאנצער אמעריקאנער יאט.

זי: אז איך וויל ניט.

ער: האָב איך דאָך געזאָגט: פערקויף דאָס לאנד מיט דעם הויז און שטאהלען און מיר וועלען אוועק צוריק אין שטאָדט אריין.

זי: האָסט דיך שוין פערביינקט נאָך דעם קלייזעל?

ער: איך?! דו ווילסטאָך אין שטאָדט אריין.

זי: איך וואָלט געוואָלט אין שטאָדט אריין, אָבער פערקויפען זאָל זיין פערקויפט. זאָל ראָזענבערג קויפען אונזער לאנד און דערמאָלט וועט מיך ניט הארען. ניט אז מיין קינד זאָל מיט זיין שוויים בעצאָהלען פאר פעלדער און וועלדער און מיט זיינע הענט אקערען און

זייען און ראָזענבערגען וועט עס דערנאָכדעם אָנקומען אַ געבראָטענע טויב אין מויל אריין.

ע ר: וואָס זשע ווילסטו פון מיר?

ז י: איך וויל, אַז זאָלסט זיין אַ מאַן צו דיין ווייב.

ע ר: וואָס זאָל איך טהאָן פאַר מיין ווייב?

ז י: רייד מיט דיין זוהן און שלאָג עס איהם ארויס פון זיין קאָפּ.

ע ר: ווילסט, אַז איך זאָל צוגעהן צו דוד'ן און איהם אָנכאַפּען אָט אזוי, מיר ניט דיר ניט, און איהם זאָגען אויף דעם בוידעם אַ יאַריד.

ז י: וואָס האָסטו מורא. דעמאָלט בין איך דאָך גערעכט, אַז דו ביזט ניט ווערט צו זיין אַ מאַן.

ע ר: אַן אומגליק אויף מיינע עלטערע יאָהרען, בעדאַרפט נויטיג.

ז י: אה, אה, ביז שוין געקומען צו מיינע רייד. איך האָב גע־זאָגט פון דער ערשטער מינוט, אַזוי ווי איך האָב נאָר דערהערט, אַז אַ טויטער פערד ליגט אין ברונען, אַז מיר בעדאַרפען אַנטלויפען צוריק אין טשאָרט.

ע ר: זאָל זיך דיר דאַכטען, אַז מיר זיינען שוין אַנטלאָפען.

זי צוּאוויינט זיך שטילערהייד.

ע ר: אַלע מאָל קען איך מיט דיר ניט ריידען. ווייל אַלע מאָל לאָזט זיך ביי דיר אוים מיט אַ געוויין.

ז י (וויינענדיג): מיר חלומט זיך אַלע נאַכט עפּעס אַן אנדער שלעכטער חלום. איין נאַכט האָט זיך מיט גע'חלומט, אַז איך שטאַרב אין מיטען וואַלד און ליג אזוי מיט אָפענע אויגען און די פויגעל פליר־הען איבער מיר. נידרען אַראָפּ און פיקען מיט זייערע שנאָבלען פון מיר שטיקער פלייש. איך קען ניט שרייען און קען זיי ניט אוועק־טרייבען... און אַן אנדער נאַכט האָט זיך מיר גע'חלומט, אַז מיינע קליידער האָבען זיך אויף מיר אָנגעצונדען און אין די פלאַמען איינ־געהילט בין איך ארויסגעלאָפען פון הויז און אריינגעשפּרונגען אין ברונען. נאָך דעם האָט מען מיך ארויסגעצויגען און מיך בעגראָבען אויף דער לאָנקע, ניט ווייט פון דעם אָרט, וואו דער טויטער פערד ליגט בעגראָבען...

ע ר: עס וועט זיין צום גוטען... צום גוטען, שלאָף שוין, שלאָף.

XV

אוועקגעלעגט דעם שטיין

דער זומער איז אריבער. איין טאָג האָט זיך געפלאָכטען אין אנדערען און נאָכגעיאָגט עמיצען, וואָס איז אנטלאָפען. עס איז ניט געווען קיין צייט זיך ארומצוקוקען און א טראכט טהאָן אויף דעם וואָס עס איז נעכטען און עהערנעכטען געווען. אזוי איז דער מאָר־גענדיגער טאָג געוועזען ערגעץ ווייט אין גרויען נעבעל, און אזוי איז דער זומער אוועק.

דער אלטער וואלדען האָט אָנגעהויבען צו טראַכטען עפּעס אזוינס וואָס ער האָט מיט זיך אליין ארומגעטראָגען און קיינעם אין הויז ניט געוואלט דערפון דערצעהלען.

ער איז ארומגעגאנגען, טאָג איין טאָג אויס, און געקליבען אַן אָרט, וואו ער זאָל קענען בויען א קאמער, זעהר א פּראָסטען קאמער מיט פיער ווענט און א טיר און מיט פיער פענסטער.

אין דעם דאָזיגען קאמער זאָלען די אידען פון גאנץ טשייפּעל הילל קענען קומען גאָט בעטען.

עס איז אויף טשייפּעל הילל געוועזען א ספר תורה, וואָס איז געשטאַנען אין א קאסטען אויף אַן אָרט, און דער איד פון יענעם אָרט האָט דאָס ספר תורה ניט אָפּגעהיט.

אין דעם אייגענעם הויז וואו דאָס ספר תורה איז געשטאַנען און וואו מען האָט געדאַווענט אלע שבת, האָט יענעם אידענס ווייב גע־קאָכט אויף דעם אויווען און געבאַקען.

און יענעם אידענס הונד שלאָפט ביי נאכט אין דעם אייגע־נעם צימער.

יענעם אידענס בחור, עפּעס א געענדיגטער דאָקטאָר, זיצט תמיד אין דעם אייגענעם צימער אָהן א היטעל, און שפּיעלט זיך מיט דעם הונד...

מען איז צוגעשטאַנען צו דעם אלטען וואלדען, אז ער זאָל צו־נעהמען אין זיין הויז אריין דאָס ספר תורה און אלע אידען פון טשיי־פּעל הילל זאָלען זיך צונויפקומען אין זיין הויז און דאָרט דאַווענען אי שבת אי יום טוב.

ר׳ אברהם וואלדען האָט נאָך ניט געזאָגט די אידען צי ער וויל

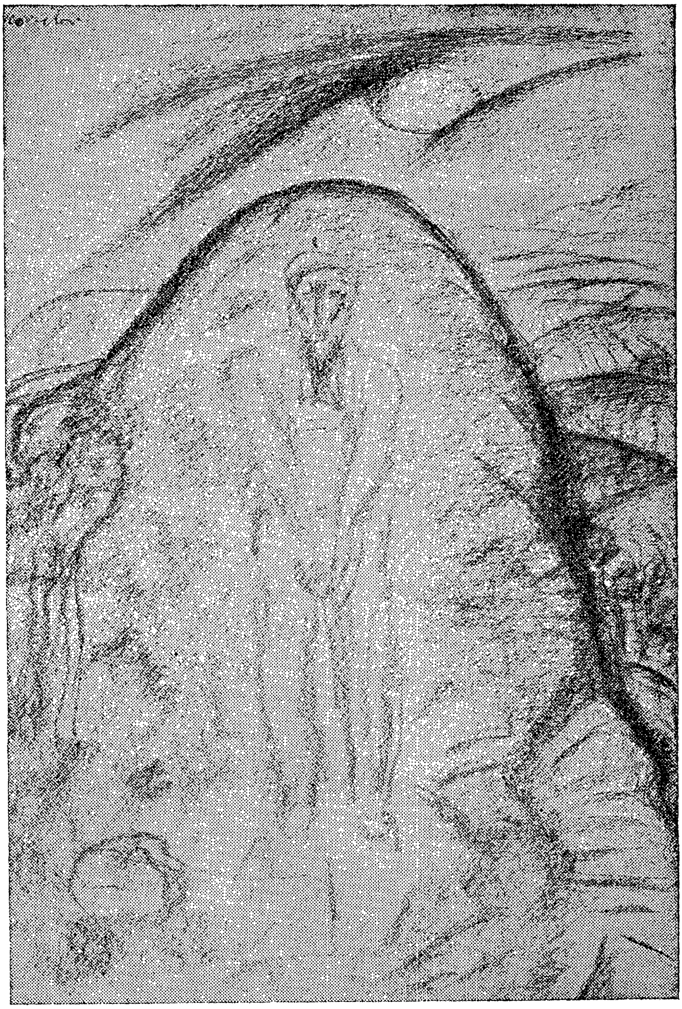

צי ער וויל ניט, איז שוין זיין זוהן ארויסגעשפרונגען און אנגעהויבען צו שרייען, אז ער וויל ניט.

ער וויל ניט מאכען פון זיין הויז און פון זיין היים א היי‌ליג ארט.

דער פאטער האט זיך פערוואלקענט פון אנהויב, אויף זיין זוהן, און שפעטער האט ער שוין פערשטאנען אז ער איז גערעכט, אז א היים בעדארף זיין א היים.

נאר דערווייל איז ער ארומגעגאנגען און געזוכט אן ארט, וואו צו בויען א פראסטען קאכער.

אין וואלד ביי זיי איז געווען א הויכע סקאלע. ביי דעם פוס פון סקאלע א טיעפער טהאל.

די וואנט פון דער סקאלע האט געהייסען גאט'ס טרעפ. „אזוי האט מען דאס אמאל א נאמען געגעבען," — האט מר. וויינבוים, וואס האט אין טשייפעל היל שוין געוואהנט אן ערך פון דרייסיג יאהר, איבערדערצעהלט.

עס זיינען געלעגען אנגעווארפען שטיין אויף שטיין פון דעם טהאל ביז דעם שפיץ פון דער סקאלע און מען האט געקענט דורך די דאזיגע שטיינער ארונטער געהען און ארויף געהען.

פאר וואס די אמאליגע מענשען האבען דאס א נאמען געגעבען גאטס טרעפ, ווייסט אפילו מר. וויינבוים אויך ניט.

אבער אז ער וועט דעם פראסטען קאמער אויפבויען אין טהאל און מען וועט דורך די שטיינער אראפ און צוריק ארויף געהען גאט בעטען אין דעם פראסטען, קליינעם קאמער, וועט עס טאקע הייסען, אז די דאזיגע סקאלע שטיינער זיינען גאט'ס טרעפ.

איז דער טהאל ביים פוס פון סקאלע געווען פערוואקסען גע־דיכט מיט גראבע און הויכע דעמבעס.

און דא און דארט איז זיך געלעגען א גרויסער עקיכדיגער, שוואר־צער שטיין. א מענש האט שטעהענדיג ביי איינעם פון די שטיינער אויסגעוויזען ווי א פליג אויף דער וואנד.

ר' אברהם וואלדען האט זיך געוואונדערט ווי אזוי די שטיינער האבען זיך ארונטערגעקייקעלט פון דער סקאלע און געקומען אהער. צי זיינען זיי געפאלען איבער די שפיצען פון די גראבע בוימער, צי האבען זיי זיך דורכגעשפארט צווישען די שטאמען פון די גראבע בוימער.

נו, האָט ער זיך געוואונדערט. אָבער אוועקצונעהמען אַזוינע גרויסע שטיינער וועט מען ניט קענען און אויסהאַקען די גראָבע בוי־מער, האָט מען ניט געטאָרט, ווייל טאָמער שפּאַרען זיי אונטער מיט זייערע שטאַמען און גראָבע קאָרעניעס די גאַנצע סקאַלע?

האָט ער דערפאַר ביי זיך אָפּגעמאַכט, אַז די פּראָסטע קאַמער וועט ער בויען אויף דעם שפּיץ פון סקאַלע.

און אוועקגעלייגט אַ שטיין אויף דעם אָרט פאַר אַ סמין...

און אַזוי איז ער שוין פון צייט צו צייט אַרויסגעגאַנגען אויף יענעם אָרט אין אַן אָבענד און געדאַווענט אַ מנחה און מעריב.

אויף דעם אַנדערען טאָג, נאָכדעם ווי ער האָט זיך נעכטען אי־בערגערעדט מיט זיין ווייב, איז ער גאַנץ פריה אויפגעשטאַנען און איז אוועק אויף יענעם אָרט אַ ניכטערער, אָהן אַ גלאָז טעה, און זיך אוועק־געזעצט אויף דעם שטיין, זיינע אויגען פערמאַכט און אָנגעהויבען צו בעטען:

. . . פאַר וואָס האָסטו מיך פערלאָזען אויף דער עלטער?
וואָלט ניט בעסער געוועזען, ווען איך וואַקס אויס אין אַ פּויערס הויז
האָב חתונה מיט אַ פּויערס אַ מיידעל,
מיר לעבען אַזוי אויף אונזער ערד אָט אַ דאָ,
און מיר האָבען קינדער מיט פערהאַרטעוועטע הענט און פיס.
פיהרען זיי די אָקסען אין אַקער,
זייען, שניידען און דרעשען.
פאַר וואָס בין איך איצט אַזוי אָפּגעלאָזען און פערוואָלקענט.
איך וואָלט אַליין נאָך געוואָלט קענען אַקערען און זייען,
אָנשאַרפען די האַק און האָלץ האַקען,
נעהמען די קאָסע און אַרויסגעהען אין פעלד,
שניידען מיינע ברויטען און גראָזען.
וואָס וועל איך איצט טהאָן אין דער גרויסער שטאָדט,
אויב איך וועל נאָך מיין ווייב׳ס קאָפּ נאָכלויפען.
גיב איהר אַזאַ גוטע מחשבה,
אַז זי זאָל מיך ניט וועלען איבעררייידען.
קעהר מיך אום צו די יונגע יאַהרען.
אָדער גיב מיר די קרעפטען פון אַן אַלטען פּויער.
לאָם איך נאָך קענען זיך בויגען איבער די בייטען פון מיין גאָרטען.

און ברייננ אריין פרייד אין מיין הויז אריין.
זאָל דאָרט קלינגען אין אבענד,
דאָס לאַכען פון קליינע קינדער פון מיין זוהן און שנור.
איך זאָל אהיים קומען גלייך, ווי מיין זוהן, פון פעלד,
און נאָך דעם עסען זיך אוועקלעגען אויף דעם דיל,
מיינע אייניקלעך זאָלען אויף מיר קריכען
און אויף מיינע פלייצעס רייטען ווי אויף א פערד.
איצט בין איך א צובראָכענער טאָפּ
פול מיט דארע ביינער.
איך געה ארום איינגעבויגען ביז צו דער ערד,
און מיינע פיס פּלאָנטערען זיך
און איך זעה שוין ניט אויף מיינע אויגען ווי אמאָל.
זאָל מיך מיין זוהן לאָזען טהאָן, דאָס וואָס ער טהוט.
איך האָב איהם קליינערהייד געלערנט צו טאָן דאָס וואָס איך האָב געטאָן.
איצט האָט ער שוין פערגעסען און באָדט זיך אין מיינע בלייכע בלוטען.
און איך האָב זיך ניט פאר וועמען, חוץ דיר, צו בעקלאָגען.
איך זיץ דאָ איצט אויף דעם שטיין,
וועלכען איך האָב אוועקגעלעגט פאר א סמין
אז דאָ וויל איך בויען א קאמער,
א פּראָסטען פון פיער ווענט מיט א טיר און מיט פיער פענסטער.
בעט איך דיך, אז זאָלסט מיר העלפען.
אויב עס איז מיר נאָך בעשערט צו לעבען ניט לאנג,
זאָל איך כאָטש דערלעבען אויפצובויען דעם דאָזיגען קאמער.
איך זאָל ניט שטארבען אין דער מיטען פון מיין ארבייט
און אנדערע וועלען קומען און פון דעם דאָזיגען קאמער
מאכען א שטאַל פאר זייערע פערד.
וועסטו הערען מיין געבעט ?...

דער פּאס פון ים. צווייטער טייל

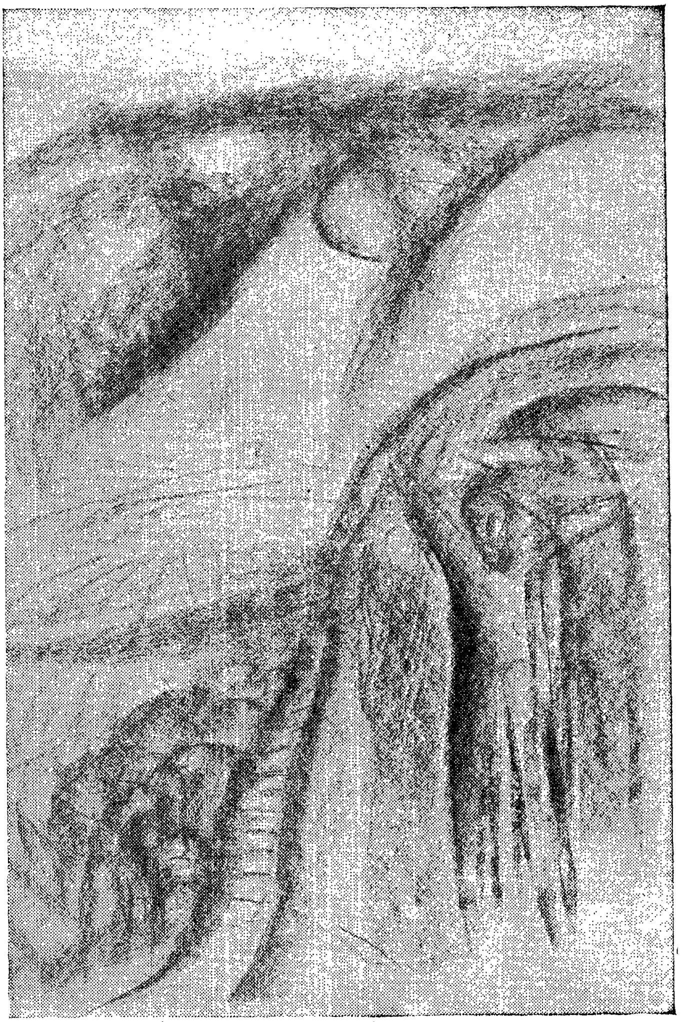

I

פ ע ר ד

עס איז געווען פאר ראש השנה. איינמאָל, ווען דוד איז אריין אין הויז, איז די מוטער פּלוצים ארויפגעפאַלען אויף איהם און איהם אָנגעהויבען צו קושען און האָט זיך נאָכדעם צעוויינט, בעהאַלטענדיג איהר קאָפּ אויף זיינע אַקסלען.

דוד איז פערציטערט געוואָרען און האָט אויך געוואָלט בעהאַלטען זיין פּנים, נור האָט זיך געשעהמט און איז אַזוי געשטאַנען איינגעהילט אין זיין מוטער'ס הענט און ניט געהאַט קיין אָרט פאר זיינע פים.

דערנאָכדעם איז מען נאָך ביים עסען געזעסען ארום טיש און געשמועסט אַזוי וואַרעם און רוהיג.

— זעה נור, דוד, ווי דו זעהסט אויס? — האָט זיך די מוטער פּלוצים א כאַפּ געטהאָן.

— עס איז גאָרניט, מאַמע, איך וועל זיך פעריכטען. עס געהט צו ווינטער צו.

ראש השנה און יום כפור האָט מען געדאַוועגט ביי מר. ראָגאָווין, וואו דאָס ספר תורה איז געשטאַנען אין א קאַסטען.

די גאַנצע טשייפּעל הילל'ער קהלה איז געווען א קליינע.

די טאַטעס און מאַמעס שוין אין די עלטערע יאָהרען. גרויע האָר מיט מאָגערע, צורונצעלטע און צוקרימטע פּנים'ער, מיעדע סאַרע אויגען און מיט אָנגעבלאָזענע, צובייזלטע הענט.

און עס האָט זיך געוואָרפען אין די אויגען, דאָס וואָס עס איז ניט געווען קיין יונגע מענער. דער האָט געהאַט נאָך גאָר קליינע קינדער און דער אַנדערער האָט געהאַט טעכטער און א דריטער האָט גאָר קיין קינדער ניט געהאַט.

נור צוויי יונגען זיינען געווען. איינער דער זוהן פון ראַגאָווין, וואָס ביי איהם אין הויז האָט מען טאַקע געדאַווענט, און דער צווייטער יונג איז געווען דוד וואַלדען.

און דערפאַר, אז דוד איז ניט געקומען צום דאַוונען, וואָס עס האָט דעם אַלטען וואַלדען אפשר שוין ניט געהאַרט, — האָט עס אָבער ביי די אידען פון טשייפּעל הילל געמאַכט אַ איינדרוק, אז ער האַלט זיך ערשטענס פאַר א קלוגען און וויל זיך ניט געהן מאַכען נאַרעש אין דער קיך דאָרט, וואו נאַראָנים האָבען אוועקגעשטעלט א ספר תורה. און צווייטענס האַלט ער זיך, אַט יענער דוד, פאַר א גאַנצען גרויסען מאַן, און וויל אז אויב מען דאַרף, זאָל מען קומען צו איהם אין הויז אריין מיט איהם ריידען. דאַוונען קאָן ער דאָך סיי ווי ניט.

דוד'ס עלטערען האָבען גאָר ניט געענטפערט, ווען מען האָט זיי געפרעגט פאַר וואָס זייער זוהן איז אויך ניט געקומען דאַוונען. עס האָט געהייסען, אז זיי אַליין ווייסען אויך ניט פאַר וואָס.

דוד'ס מוטער האָט אָבער דערצעהלט אין דער היים, ווי אַזוי דעם אידענס זוהן, דער געענדיגטער דאָקטאָר, איז די גאַנצע צייט פון דאַוונען ראש השנה און יום כפור געזעסען אויף א ביינקעל, מיט א מחזור איןביידע הענט און ניט גערעדט מיט קיינעם קיין וואָרט און פרום אריינגעקוקט אין מחזור. אַלע ווייבער האָבען געקוקט אויף און איהם געלויבט, אז דאָס איז אַן איידעלע אידעשע נשמה, טאַקע א גרויסער מאַן, נור ווען עס קומט צו דעם טאָג ווען אַלע פּראָסטע אידען לייגען אַוועק די האַק און דעם האַמער און קומען זיך צונויף אויף איין אָרט צו לויבען און בעטען גאָט, איז אַט דער גרויסער מאַן אויך דערמאָלט איינער פון די אַלע פּראָסטע אידען. אָבער ער זיצט עפּעס טאַקע ווי אַן איידעלע, ליכטיגע נשמה און האַלט אין

זיינע ווייסע, קליינע הענט דאָס מחזור און ווייסט ווי אַזוי מען בעדאַרף זיצען פאַר דעם גרויסען גאָט.

דוד האָט זיך איינגעהערט צו זיין מוטער׳ס רייד און עס האָט איהם אָנגענומען צוויי געפיהלען. איינער האָט זיך מיט איהם, ווי פון תמיד־אָן, געקריגעט פאַרוואָס איז ער אויך ניט אָט אַזוי, ווי יענער יונגער דאָקטאָר פסיכאָלאָגיע. פאַר וואָס איז ער אַוועק פון דעם וועג, וואָס האָט איהם געקאָנט פיהרען אַהין און פאַרוואָס קעהרט ער זיך ניט צוריק אום, ווייל עס איז נאָך דאָ צייט צו יענעם וועג? דאָס אַנדרערע געפיהל איז זיך געלעגען אין א ווינקעל ביי איהם אינעווניג און אַזוי שטיל געשמייכעלט, אַז עס איז דוד׳ן געוואָרען אַזוי לייכט און פריי אויף זיין קאָפּ און הארצען.

דוד האָט אין די דריי הייליגע טעג גערוהט פון זיין אַרבייט און געפיהלט אַזא נאָגענדע בענקעניש נאָך עפּעס, אַז עס האָט איהם וועה געטהאָן הענט און פיס.

ער איז אַרומגעגאַנגען איבער דעם הויז, ווי א שאָטען. אָבגענומען די פּאָסט און דורכגעלעזען אַלע בלעטער און צייטשריפטען פון ערשטען בלעטעל ביז דעם לעצטען. האָט זיך אַזוי פיעל אָנגעלעזען, אַז ער איז געוואָרען פול און אָנגעפּאָמפּעט און שוין ניט געקאָנט טראַכטען וועגען זיך אַליין און זיינע ווירדיגע פּלענער.

די טעג זיינען געווען ווייסע און ליכטיגע, און דוד׳ן האָט זיך געדאַכט, אַז ער פליהט אַרום, ווי א פויגעל אַרום די האָריזאָנטען און אָט וועט ער אַרונטער ניעדערען און איינטונקען זיינע פיס אין דעם ווייטען פאַס פון ים.

ער האָט זיינע פערד און קיה אויך אַרויסגעלאָזען איבער די אָבגעשניטענע לאָנקעס, איז אַריין אין שטאַל, בעטראַכט דאָס אָבגעשניטענע היי און שטרוי און נאָכדעם צוריק אַרויס אויף די צוגראָבענע לאָנקעס פון וואַנען ער האָט שוין געהאַט אַרויסגענומען אַלעס וואָס די ערד האָט פאַר איהם געקענט אַרויס געבען, און דערזעהענדיג זיין אָרימקייט און קליינקייט אַנטקעגען אָט די ווייסע און ליכטיגע האָריזאָנטען.

ער האָט זיך אַוועקגעלייגט אויף דער לאָנקע קעגען דער זון און זיך איינגעקוקט ווי אַזוי דער פערד קנייפּט די ניעדעריגע גראָזען מיט זיינע צייהן און ווי אַזוי די קוה זוכט נור אַזוינע ערטער וואו עס איז דאָ העכערע גראָזען און פאַר וואָס שטעקט זי אַרויס איהר צונג

און פערנעהמט אלע גרייזעלעך אין איין בינטעלע און נאכדעם בייסט זי זיי אב מיט איהרע צייהן. א פערד קאן לעבען אויף די ניעדריג־סטע גראזען און א קוה בעדארף שוין העכערע גראזען — האט דוד געטראכט — ווייזט אויס אז די קוה איז מעהר איידעלער אין איהר כאראקטער ווי דער פערד, מעהר ווייבליכער.

און אפשר דערפאר האט דוד ליעב דעם פערד בעסער פון דער קוה.

דוד האט אזוי פיינט די קוה, אז ער טרינקט נים די מילך פון איהר. ער האט פיינט צו קוקען ווי אזוי א מענש נעהמט און טרינקט אויס א גלאז מילך. ער האט פיינט דעם ריח פון מילך ווען מען קאכט זי.

אבער אמאל כאפט איהם אן א רחמנות אויף זיין קוה, ווייל עס דאכט זיך איהם אוים, אז זי איז אזוי אומבעהאלפען ווי א קליין קינד. תמיד שטעהט זי און בעט זיך, אז מען זאל זי ארייננעהמען אין שטאל אריין. פערקעהרט, דאס פערד מוז ער אלע מאל, ווען ער לאזט איהם ארויס איבער די לאנקעס, געהען כאפען און אריינ־נעהמען אין שטאל אריין.

זומער קאן זיך דער פערד פערגינען און אוועגלייגען און זיך קייקלען אויף זיין קריזש מיט די פיס ארויף און זיךווארפען אהין און אהער. און א קוה מוז תמיד ליעגען אויף א זייט, אדער אויף דער רעכטער אדער אויף דער לינקער.

ווינטער שטעהט די קוה און ציטערט פון קעלט. עס איז איהר־נור ווארעם ווען זי עסט. האט זי אבגעגעסען, שטעהט זי שוין ווי־דער און ציטערט פון קעלט, און דער פערד קאן ארבייטען, און אז מען ארבייט, פערשטענדליך, דערווארעמט מען זיך.

אין שטאל איז דער פערד מעהר ריהרעוודיגער, און אז עס מאכט זיך אמאל מען דערשרעקט זיך, טהוט ער זיך א כאפ און באלד האט ער זיינע פאדערשטע פיס אויף ווערכע ער שטעלט זיך אויף, און אז מען שטעהט שוין אויף די פאדערשטע פיס, — שטעהט מען שוין!...

די קוה אז זי לייגט זיך אוועק אין שטאל איז דאס ווי א שטיק ליים. אז זי דערשרעקט זיך מוז זי פריהער אנהויבען צו וויעגען מיט איהר קאפ אהין און אהער און נאכדעם זיך אוועקשטעלען אויף די צוויי פאדערשטע קניהעס און שפעטער הויבט זי זיך אויף פריהער

אויף די הינטערשטע פיס און אז זי שטעהט שוין אויף די הינטערשטע פיס דערמאַנט זי זיך אז זי שטעהט נאָך דערוויי־ל אויף די פאָדערשטע קניהעס, הויבט זי ווייטער אָן צו שאָקלען מיט איהר קאָפּ אהין און אהער און שטעלט זיך קוים,קוים אויף מיט די פאָדערשטע פיס.

א קוה האָט א פערשטאָפּטען קאָפּ. נעהם און פיהר זי אוועק ביי נאכט פון דער היים און לאָז זי אָב העט ווייט אין א וואלד, וועט זי שוין מאָרגען ניט וויסען ווי אזוי צוריק צו געהן אהיים און וואו זי וועט דערזעהן א שטאַל וועט זי מיינען אז דאָס איהר איהר היים.

א פערד האָט ליכטיגע אויגען אין זיין קאָפּ. אז דו נעהמסט איהם אוועק פון זיין היים, קוקט ער מיט זיינע ליכטיגע אויגען אויףביידע זייטען פון וועג און מאכט זיך צייכענס. דאָ שטעהט אן אויס־געקרומטער אַלטער בוים, און דאָרט לויפט א ריטשקעלע, און איבער דעם ריטשקעלע איז איבערגעוואָרפען א בריקעל, און ער צעהלט די הייזער אויף די זייטען פון וועג און געדענקט אז דאָס הויז איז רויט געפארבט, און אז יענע הויז איז געפארבט ווייס מיט גרויע קאַנטען. ער האָט נאָך אזא מין קלוגהייט אין זיינע פיס, אז זיי טרעטען אויס דעם וועג, וואס פיהרט צו זייער היים און וועלען שוין אין דער פינסטערער נאכט קענען פיהלען צי איז דאָס דער וועג אהיים צו ניין.

די קוה איז א קאַלטער, שטומער מיטגליעד אין דער היימישער פאַמיליע. אמאָל קען זיך טרעפען, אז דו זיצט און די מעלקסט, וועט זי דיר טהאָן א דריגע מיט א פוס אין הארץ אריין, אדער עס וועט זיך טרעפען, אז דו וועסט איהר געבען עסען, וועט זי דיך נעהמען אויף דער האָצקע מיט איהרע הערנער, אָדער זי וועט דיר גאָר גע־בען א שטאָך מיט איין האָרען אין דער זייט אריין, אָדער איהר קאָן זיך גאָר פערגלוסטען און זי וועט דיר גאָר ניט וועלען געבען די מילך און פערבעהאַלטען די מילך פאר זיך אליין. זי קען...

א פערד איז א שפּרינגענדיג קינד און א גוטער פריינד פון דער היים. ער וועט לויפען אין פייער און אין וואסער, אויב עס וועט זיך טרעפען אן אונגליק מיט דיר. קענסט צו איהם אריינקומען אין מי־טען דער נאכט וועט ער גיך זיך אויפהייבען פון זיין בעט און דיר קוקען אין דיינע אויגען און שמעקען צי עס איז עפּעס ניט גוטעס מיט דיר, וועט דיך אהיים ברייננגען א לעבעדיגען אָדער א טויטען אין דיין הויז אריין, וועט האָרעווען מיט דיר איינאיינעם און וועט דיר העלפען

שלעפּען דעם יאָך פון דעם לעבען, אָדער ער וועט דיך אַמאָל פיהרען צו דעם אָרט, וואו דו וועסט געפינען דיין גליק.

און דערפאר האָט דוד שוין פון לאנג פערטראַכט, אז ער וועט האָבען אין זיין שטאַל נאָר איין קוה אָבער פערד האָט ער געוואָלט האָבען א סך.

און די איינע קוה האָט ער אויך צוליעב זיין פאָטער און מוטע געקויפט. פערד וועלען ביי איהם זיין א סך, ווייל ער האָט זיי ליעב.

און דאָס ערשטע פערד האָט ער געקויפט א זי, און האָט איהר א נאָמען געגעבען עדנא.

עדנא טראָגט שוין א לאָשעקעל אין איהר בויך. זי שטעהט שוין אזוי קענגען דער זון אויף דער לאָנקע א פערטראַכטע. איהרע האָר גלאַנצען, ווי דונקעל רויטער, ווייכער סאַמעט און איהרע אויגען ווייסלען זיינען קלאָהר ווי שנעע, און דאָס בלאָהע אויג אָרום די שוואַרצאַפּלען איז בלאָהער פון די הימלען צווישען נאכט און מאָרגען.

עדנא איז שעהן, ווען זי פערטראַכט זיך. זי ווערט יונגער פון טאָג צו טאָג. זי מוז טראַכטען פון איהר קינד, צי עס וועט זיין א „מיידעל" צי א „בחור", און צי עס וועט, גאָט זאָל אויסהיטען, האָבען אזוינע לאַנגע אויערען ווי אן עזעלע, און צו עס וועט האָבען א פּינטעלע צווישען די אויגען אויף דעם שטערן, וואס עס וועט בעווייזען אז עס איז א קלוגער פערדעלע, און צי עס וועט האָבען א קליינעם קאָפּ, אָט אזוינס ווי זי אליין, די מאַמע, האָט. און אפשר טראַכט עדנא גאָר פון דעם טאָג ווען זי וועט „געהן צו קינד" און עס דאַכט זיך איהר אויס, אז זי וועט שטאַרבען פון די געבורט וועהען.

דוד בעמערקט אַמאָל ווען ער געהט אריין אין שטאָל צו עדנא'ן, אז זי קוקט מיט איין אויג אויף איהרע פלאַנקען, ווי זי וואָלט זיך בעטען ביי איהם, אז ער זאָל איהר ניט געבען קיין שטויס מיט דעם שטאָהל־גאָפּעל דאָרט וואו איהר קינד ליעגט אין בויך.

דוד רעדט אָפט צו זיין עדנא'ן אזוי:

איצט, עדנא, געהט צו ווינטער, און אזוי ווי דו ביזט אין א „שווערען" צושטאַנד, וועסטו שטעהן אין שטאָל און עסען און טרינקען, ניט טהאָן קיין שווערע ארבייטען. וועט זיין שעהן אין דרויסען וועל איך דיך ארויסלאָזען אויף דער פרישער לופט, אין זון־שיין, און אויב עס וועט זיין שנעען און רעגענס, וועסטו שטעהן אין שטאָל איינגעדעקט מיט א ווארעמען צודעק. וועט זיין שעהן אין דרויסען

און עס וועט אָבער זיין א סך פערפרוירענע אייז אונטער די פיס, ועסטו ניט ארויסגעהן כדי דו זאָלסט ניט פאַלען אויף דעם אייז און גאָט בעהיט אָבוואָרפען דיין קינד.

און ווען ער זעהט אמאָל ווי די קוה שטעהט און לעקט עדנא׳ן מיט איהר צונג, לויפט דוד ארוים און צוטרייבט זיי, ווייל ער האָט מורא אז די קוה מיט איהר פערשטאָפּטען קאָפּ קען זיך נאָך פער־גלוסטען און טהאָן עדנא׳ן א שטויס מיט א האָרען אין עדנא׳ס פלאַנק און דעמאָלט — גוט נייט!...

II

אַ מאַמע

דוד׳ס מוטער איז געווען קעגען דעם, אז מען זאָל רופען א פערד מיט א נאָמען, און אזוי ווי דוד האָט זי ניט געפאָלגט און זיין [illegible]ער גערופען „עדנא“, האָט זי ניט געקענט פערליידען. פונדעסט־[illegible]ען האָט זי עס ניט ארויסגעזאָגט אָפען, אפילו ניט צו דעם פאָטער.

דערנאָכדעם האָט זי אָנגעהויבען צו האָבען רחמנות אויף דער שקאַפּע, ווען זי איז געוואָר געוואָרען, אז די שקאַפּע טראָגט.

זי האָט זיך געשראָקען פאַר יענעם טאָג, ווען די שקאַפּע וועט געהן צו קינד, ווייל זי האָט קיין מאָל אין איהר לעבען ניט געזעהען קיין פערד אין איהר הויזגעזינד. און האָט גאָר געהאט א פאָרשטע־לונג, אז פערד האָבען ניט קיין מאַמעס.

חוץ דעם האָט זי געמיינט, אז ווייל א פערד האָט לייכטע ביי־נערדיגע פיס, דערפאַר, איז אויב עס טהוט איהם עפּעס וועה, וועט ער זיך אויפהויבען און טהאָן א בריקע מיט די פיס און אנטלויפען...

נאָ ווי קען אזא באַשעפעניש זיין א מאַמע?

דערפאַר האָט זי שוין ליעב געהאט די קוה זייערע, וועלכע איז געווען א גראָע, מיט רויטע קלייענדיגע פאַרב באַשפּרינקעלט און אָהן הערנער. זי האָט די קוה ניט גערופען מיט קיין שום נעמען. נאָר צו איהר גערעדט אידיש, און אז זי האָט די קוה בעדאַרפט רופען, האָט זי די קוה גערופען: „קום, בהמה מיינע“.

זי האָט מיט דער קוה געלעבט זעהר גוט. איהר אום ווינטער

געטראָגן ווארימע וואסער צום טרינקען. האָט פאר איהר נעקאכט א קאשע פון קלייען מיט קוקורוזע מעהל און עס איבערגעמישט מיט געשניטענע שטרוי.

און אז דוד'ס מאמע האָט געקאכט א באָרשטש, האָט שוין די קוה געהאט א גוטען מאָהלצייט פון די איבערגעבליעבענע בוראקעס. די מאמע האָט די בוראקעס צושניטען אויף קליינטשינקע שטיקלאך און זיי איבערגעשאָטען מיט קלייען און געבראכט דער קוה.

האָט די מאמע אָפּגעוואָרפען פון דער זויער מילך קעז און ארויס־געטראָגען די סירוואָטקע נאָך א ווארימע און די קוה האָט עס געזופּט. האָט די מאמע דערביי געטראכט: נעבאך, בהמה מיינע, טרינקט סירוואָטקע און איך טרינק טהעע.

און א גאנצען זומער האָט די מאמע געריסען ביים וועג די ווילדע גראָזען און זיי געטראָגען פאר איהר בהמה. דאָס פערד פלעגט עס זעהען און קוקען מיט אזוי פיעל קנאה פאר וואָס מען גיט איהם אויך ניט אביסעל גראָזען. אָבער די מאמע האָט צו דעם פערד פון וויטען גערעדט, אז ווען ער איז ניט קיין פערד, וואָלט ער דאָך געוועזען א בהמה און געגעבען מילך, וואָלט זי איהם אויך געגעבען גראָזען.

כאָטש די מאמע איז געוועזען ניט אלע מאָל זעהר נאָהענט מיט א קוה, ווייל זי האָט קיין קוה אין זייער הויז געזינד קיינמאָל ניט אָנגעזעהן, פונדעסטוועגען האָט זי כאָטש אלע מאָל געטרונקען מילך און געוואוסט, אז מילך קומט פון א קוה.

אליין איז די מאמע געווען א פרוי אן ערך עטליכע און פופציג יאָהר. זי האָט מיט ר' אברהם וואָלדען חתונה געהאט זעהר יונג, נאָר ניט געהאט קיין קינדער ביז עט אויף דער עלטער פון עטליכע און דרייסיג יאָהר איז ביי זיי געבוירען געוואָרען א זוהן. ווען דער זוהן איז אלט געוואָרען 5 יאָהר זיינען זיי אָנגעקומען קיין אמעריקא. באלד האָט דער זוהן אָנגעהויבען רעדען די אמעריקאנישע שפּראך, וועלכע האָט זיך אוועקגעשטעלט אזוי ווי א וואנד צווישען זיי און זייער זוהן. ווייל דאָס איז שוין געווען ביי איהר די לעצטע פרעמדע שפּראך, וועלכע זי האָט שוין ניט געוואָלט זיך אויסלערנען... איצט קען ער שוין, דער זוהן, ריידען אביסעל אידיש, אָבער זיינע שטיק, וואָס ער האָט דאָ ערגעץ אויפגעכאַפּט, קען זי ניט פאַרטראָגען. רופט א פערד מיט א נאָמען פון א מענשען. און אז דאָס נעהמט זיך קעמען און בערשטען זיין פערד, געהט איהם אַוועק דער טאָג. עסען עסט

ער אליין ווי א פערד; ווינטער האקט ער האלץ אין די וועלדער, אדער אפשר איז ער ערגעץ א גזלן אין די וועלדער. ווער קען איהם וויסען?

אזוי טראכט די מאמע וועגען איהר זוהן דוד.

איבערלאזען איהם אליין אט דא, האט זי מורא, אז עס וועט איהר פארפאלען ווערען דער איין־און־איינציגער זוהן. ווידער זיין מיט איהם אט דא, קען זי ניט איבערמאכען זיינע וועגען, ווייל דער אלטער איז א שוואכער, האט מורא פאר דעם בחור. זי זאגט איהם, אברהם, האב ניט מורא. שריי אן אויף איהם, ווייז אז דו ביסט א טאטע. און ער האט מורא. טאמער וועט זיין זוהן נעהמען די האק צו איהם. אז דאס קען א טויטען פערד צוהאקען און איהם שטיקערווייז בע־גראבען. אז דאס האט א גבורה פון א פערד און א הארץ פון א וואלד גזלן...

נאר וואס קען א מאמע טהאן?

זי קען זיך אנברוגז׳ן אויף איהר זוהן און זיין אין דער הייסער מינוט אזוי שטארק ביי זיך, אז זי וואלט קענען טהאן ווער ווייסט וואס.

געהט איהר אבער באלד איבער דער כעס, און ווען זי פארבעט איהם דאס בעטגעוואנט, קען זי שוין מעהר ניט זיך איינהאלטען. זי צוואויינט זיך און איז איהר זוהן מוחל.

וויל ער שוין אבער ניט ריידען מיט איהר.

טראכט זיך די מאמע: מיין קינד, איך בין דיין מאמע, קענסטו טהאן מיט מיר וואס דו ווילסט. אבערווארט, ועסט ווערען א טא־טע, וועסטו שוין וויסען, וואס עס הייסט א מאמע צו איהר קינד.

אזוי טרייסט זיך די מאמע און ווארט און שווייגט ביז עס געהט אוועק א לאנגע צייט.

זי דערלאנגט דעם זוהן עסען, מאכט זיין בעט ווייך, פארמערע־זשעט איהם די זאקען, און איינמאל בעטראכט זי זיך, אז זי איז פארט א מאמע און ער איז דאס קינד, האט זי דאך מעהר שכל פון איהר קינד און פאלט ארויף אויף איהר קינד און הויבט איהם אן צו האלזען און בעט זיך מיט איהם איבער.

געהט אבער אוועק א טאג אדער צוויי, פארגעסט די מאמע שוין ווייטער וואס עס איז געוועזען ביז איצט, און דורך עפעס א קליי־ניג־קייט צושרייט זי זיך אויף איהר זוהן און דער זוהן איז דאך ניט

מעהר ווי אַ קינד, ווערט ער אַן אַנגעבלאָזענער און וויל ווייטער מיט איהר ניט ריידען.

און די לעצטע קריעג איז ארויסגעקומען פון דעם, וואָס דוד האָט אָנגעהויבען מיטצונעהמען ראָזענבערגען אין די וועלדער, וואו ער האָט געהאקט בוימער פאַר דער זעג־מיהל.

ראָזענבערג איז געקומען צוגעהן און זיך אויסדערצעהלט אָפען פאַר דוד וואַלדען, אַז עס איז איהם שלעכט, אַז זיין ווייב איז אַ שלעכטע און דערצו האָט ער שלעכטע קינדער און זעהר אַ שלעכטען פערד: מען קען מיט זיין פערד ניט טהאָן גאָרניט. נאָר דערלאַנג איהם עסען און לאָז איהם שטעהן אין שטאַהל...

דוד איז זעהר געריהרט געוואָרען, און נאָך דעם אויף ראָזענבערג׳ן אַ גוט וואָרט געזאָגט פאַר דעם באַלעבאָס פון דער זעג־מיהל און יענער האָט געהייסען, אַז ראָזענבערג זאָל קומען מיט זיין האַק צו דער אר־בייט.

עס איז דערנאָכדעם אוועק אַזוי: אָדער ראָזענבערג איז געקומען אין וואַלדענס וואַלד אריין גאַנץ פריה און געהוקעט און געפייפט, אַז דוד זאָל ארויסגעהן. אָדער, אויב ניט, איז שוין דוד ארויס אין זיין וואַלד און אַז ער האָט ראָזענבערגען אויף דעם געוויסען אָרט ניט געפונען, האָט דוד אָנגעהויבען צו הוקען און צו פייפען, אַז ראָזענבערג זאָל אונטערקומען.

ראָזענבערג האָט דערצעהלט דוד׳ן, אַז ער וויל היינטיגען ווינטער ניט פאָהרען אין דער גרויסער שטאָדט. כאָטש ער פערדיענט דאָר־טען זעהר פיעל געלד, אָבער ער וויל ניט.

עס איז איהם שוין נמאס געוואָרען די שטאָדט און ער קען שוין דאָרטען ניט אָנקוקען די מענשען, און אויב עס איז יאָ דאָ אַזאַ זאַך ווי אַ זעג־מיהל, און אויב דוד וויל איהם ווייזען ווי מען האקט ארונ־טער בוימער, וויל ער בעסער פערדיענען דאָס אָרימע שטיקעל ברויט נאָהענט פון זיין ווייב און קינדער.

דאָ קען איהם איטליכער און ער האָט ביי איטליכען אַ נאָמען. ער איז טאַקע אַן אָרימאַן, אָבער ער צאָהלט זיין טאַקסע אַזוי ווי דער רייכער און אַז ער געהט פערביי אַ מענשען, זאָגט ער יענעם גוט מאָר־גען, ווייסט שוין יענער ווער עס האָט גוט מאָרגען געזאָגט און ענט־פערט גוט יאָהר.

דוד האָט ראָזענבערג׳ן געבראַכט אין די וועלדער, וואו די זעג־

מיהל איז געשטאַנען, האָט איהם איבערגעגעבען אין די הענט פון דעם באַלעבאָס, און דערנאָכדעם האָט איהם דער באַלעבאָס צוריק איבערגעגעבען אין די הענט פון דוד וואַלדען, אַז זיי זאָלען ביידע האַקען אינאיינעם, דאָס הייסט אַז ראָזענבערג זאָל העלפען דוד'ן.

האָט דוד אָראָבגעלאָזען אַ בוים און ראָזענבערג האָט דעם בוים בעדאַרפט בארייניגען פון די צווייגען און דערנאָכדעם האָבען ביידע, אי דוד אי ראָזענבערג מיט אַ גרויסער זעג צושניטען דעם גראָבען דאָמב אין קורצע קלעצער.

אַזוי האָבען זיי געאַרבייט אַ פּאָר וואָכען.

ביז עס איז ראָזענבערג'ען נמאס געוואָרען.

זיי זיינען פאר דער קורצער צייט געוואָרען זעהר נאָהענט. ראָזענבערג האָט דוד'ן אַלע זאַכען שוין אויסדערצעהלט, זאַכען וועלכע ער האָט געוואוסט, און וועלכע ער האָט נאָר געהערט, און וועלכע ער האָט אַליין אויסגעטראַכט.

ראָזענבערג האָט געזעהן, אַז דוד הערט אויס זיינע זאַכען און שווייגט.

האָט עס איהם פאַרדראָסען.

איינמאָל רופט ער זיך אָפּ:

— דוד, פאר וואָס שווייגט איהר? איך דערצעהל אייך אַלע זאַכען וועגען מיר, מיין ווייב און קינדער און דער גאַנצער וועלט און איהר שווייגט.

— וואָס דען האָט איהר געוואָלט?

— פאַר וואָס דערצעהלט איהר ניט עפּעס וועגען אייך אַליין.

— וועגען מיר אַליין? — האָט דוד געשמייכעלט. — נעהמט אייערע זאַכען, וואָס איהר האָט שוין דערצעהלט וועגען אייך און איבערדערצעהלט זיי מיר נאָך אַ מאָל, וועט עס זיין דאָס, וואָס איך וויים פון מיר אַליין.

— הער?!

איז ראָזענבערג געוואָרען אָפּעדיג.

— אַזאַ מעשה פון דער געשיכטע?!

און ראָזענבערג האָט שוין פון דער מינוט אָן אָנגעהויבען צו געפינען אַזוינע קליינינקע חסרונות אין דוד'ס האַקען.

דאָס ערשטע האָט ער דערזעהן אַ שטשערב אין שאַרף פון דוד'ס האַק. דוד האָט זיך אויסגעלאַכט:

— מאָרגען וועט די האַק שוין צוריק זיין שאַרף.
נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבען איבערצודרעהען דאָס דריידעל:
— ווי וואָלט געווען, אז איך זאָל די בוימער ארונטערלאָזען און איהר זאָלט זיי אָפּרייניגען פון די צווייגען.
דוד האָט א טראַכט געטהאָן און געזאָגט:
— זאָל אייך דער טייפעל צוכאַפּען אין א פינסטערער נאַכט. איהר ווילט אראָפּלאָזען בוימער, וועל איך רייניגען די צווייגען. מיך הארט ניט, אויב איהר וועט עמיצען ברייגנען אהער, אז ער זאָל רייניגען די צווייגען. וועל איך זיצען און קוקען און נעהמען געלד דערפאַר. פאַרשטאַנען?
ראָזענבערג איז געוועזען א לאַנגער און א מאָגערער, און אז ער האָט בעדאַרפט ארונטערלאָזען א בוים, האָט ער זיך אויסגעבויגען ווי א האַלבע רייף און מיט זיין האַק עפּעס אזוי טעמפּ געקלאַפּט אין דעם בוים אריין, אז די האַק איז אַלע מאָל צוריק אָפּגעשפּרונגען און זיך אוועקגעגליטשט און אריינגעפלויגען אין דער ווייכער ערד.
ראָזענבערג האָט געביסען זיינע ליפּען און אז ער האָט שוין געמאַכט עטליכע קארבען אין דעם בוים, האָט ער זיך ערשט ארומגעקוקט, אז ער האָט די קארבען געמאַכט אין א פאַלשער זייט, אז דער בוים קען נאָך פאַלען איבער זיין רוקען אין מיטען האַקען.
דעמאָלט, אז ראָזענבערג האָט זיך אויפגעהויבען און אויסגעגלייכט זיין פּלייצע און א קוק געטהאָן צו דוד'ן, האָט ער דערביי געהאָט עפּעס אזא שמייכעלע און געקוקט גלייך מיט זיינע קליינע אויגעלאַך אין דוד'ס אויגען. דוד האָט ניט געקאָנט אויסהאַלטען און זיך צולאַכט.
— העי?!
איז ראָזענבערג געוואָרען נאָך מעהר אָפּערדיגער.
— איהר לאַכט פון מיר?!

III

קריכענדיגע פלאַנצען

ראָזענבערג האָט מעהר ניט געוואָלט ארבייטען מיט זיין שכן דוד וואָלדען.

ער איז אוועק צו דעם באַלעבאָס [illegible]
זיך געקלאָגט אַז דער יונג וואַלדען מאַכט זיך איבער איהם לוסטיג
און אַז ער אַליין מוז אַרבייטען שווער און וואַלדען זיצט זיך אַ גאַנצען
טאָג אויף אַ קלאָץ און רויכערט. איז אויב ער, דער באַלעבאָס, וויל
צאָהלען געלד אומזיסט אַרט איהם ניט. אָבער ער וויל ניט אַרבייטען
אינאיינעם מיט וואַלדענען.

דער באַלעבאָס האָט ניט געהאַט קיין צייט איהם אינגאַנצען אויס־
צוהערען, האָט ער געהייסען זיין געהילף, וואָס האָט געריטען אויף אַ
פערד, אַז ער זאָל זעהן וואָס מען קען טהאָן פאַר דעם אידען מיט די
מאָדנע, נייע זאַכען.

דעם אַנדערען טאָג האָט שוין ראָזענבערג געהאַקט צווישען
יונגען, פרעמדע, הויכע מיט קליינע, גרויע אויגעלעך און מיט
פלאַקסיגע לאַנגע צופלאָנטערטע האָאר. צווישען די יונגען איז אויך
געווען זשאַק דער פאָלאַק, ראָזענבערג׳ס שכן. ער האָט מיט זיינע
חברים זיך שטיל איבערגעשמועסט, און די יונגען האָבען בעטראַכט
ראָזענבערגען און זיך שטיל איבערגעשמייכעלט.

ראָזענבערג האָט זיך דערפיהלט אונהיימליך, האָט מורא געהאַט
אויפצוהויבען זיינע אויגען, זיך געכאַפּט העלפען איטליכען יונג, דאָ
האָט ער געהויבען די קלעצער און דאָרט אונטערגעשפּאַרט בוימער
מיט זיין ברוסט.

די יונגען האָבען אַלץ זיך איבערגעקוקט און געשמייכעלט.
איינער האָט גענומען ראָזענבערג׳ס האַק און בעטראַכט.
— דו ביזט אַ איד?
— וואָס איז דען? — האָט ראָזענבערג זיך ווי דערשראָקען.
— אָט, אַזוי, מיר ווילען וויסען וואָס דו ביסט, — האָט דער
יונג איהם צוריקגעגעבען די האַק און געוואונקען צו זיינע קאָלעגען.

— ניין, ער מוז זיין אַ פראַנצויז, — האָט איינער איהם אַריינ־
געשפּינען.

— אויב שוין אַזוי, קינדערלעך, האָב איך מורא אַז ער איז אַן
איטאַליענער...

— ניין, — האָט דער ערשטער זיך געהאַלטען אין דאָס זייניגע—
ער איז אַ איד.

— יאָ, וואָס דען בין איך — האָט ראָזענבערג אַזוי ווי זיך גע־

בעטען ביי עמיצען מען זאָל איהם שוין וואָס ניכער קוילענען — אויב ניט קיין איד?

עס איז ראָזענבערגען גאָר קיין מאָל ניט איינגעפאַלען צו לייקענען אַז ער איז אַ איד, נאָר עס האָט איהם דאָס ערשטע מאָל געטראָפען אַז מען זאָל איהם אַזוי צושפּארען צו אַ וואַנד און איהם שטעכען מיט אַזוינע שפּיציגע, קליינע, גרויע אויגעלאַך.

ראָזענבערג האָט דערפיהלט אַז מען מאַכט זיך איבער איהם לוסטיג און עס האָט איהם וועה געטהאָן. ער האָט אָבער געוואוסט אַז מען טאָר דאָס ניט ארויסווייזען, ווייל דעמאָלט וועט זיך אָנהויבען אַ לאַנגע מעשה מיט שטעכווערטלאַך. און מען וועט איהם נאָך אפשר אַ צונאָמען געבען.

פאַר דעם צונאָמען „לאַנגער גאָרגעל“, וואָס חברה אין „שאָפּ“ האָבען איהם אַמאָל גערופען איז ער אַוועק פון שטאָדט. און אויב מען וועט איהם דאָ אויך אַזאַ צונאָמען געבען, וואוהין וועט ער דאַמאָלס זיך קענען קעהרען און ווענדען.

דערפאַר, האָט עס איהם טאַקע וועה געטהאָן און ער האָט עס אין זיך פאַרבעהאַלטען, געשוויגען און זיך געכאַפּט צו אַלערליי אַרבייטען, געוויזען אַז ער איז פלייסיג און איבערגעטריבען זיין פלייסיגקייט.

די דאָזיגע חברה מיט די שפּיציגע אויגעלאַך איז בעשטאַנען פון אַ „גענג“ פון זעקס יונגען. זייער אַרבייט איז געוועזען: אַרונטערצולאָזען גאָר די גראָבע בוימער וועלכע מען האָט מיט דער האַק אַליין ניט געקענט איבערקעהרען. פלעגען זיי אַרבייטען זאַלבעצווייט מיט דער זעג.

דער וואַלד איז געוועזען אַן אַלטער און אַ פערלאָזענער. צווישען די גראָבע בוימער איז געוועזן אָנגעוואָרפען צווייגען און איבערגעפוילטע בוימעלאַך.

און אין די איבערגעקעהרטע בוימעלאַך און אָנגעוואָרפענע צווייגען האָבען זיך געפלאָנטערט לאַנגע, ווילדע און פערדרעהטע טרויבענקוסטען, און לאַנגע, שטעכיגע און גיפטיגע פלאַנצען, וועלכע זיינען געוועזען האַרט ווי דינער, שטעכיגער דראָט.

די ווילדע טרויבען קוסטען און די שטעכיגע, גיפטיגע בראַיער פלאַנצען זיינען אַזוי ווי צוויי קינדער פון איין מאַמען.. זיי קענען

ביידע וואקסען און קריכען אויף טויזענדער מיילען, ווארפען זיך איבער טייכען, בערג און מהאַלען.

זיי קריכען תמיד אינאיינעם, איינגעפלאָכטען איינע אין די אַנדערע. די ווילדע טרויבען האָבען אין זיך דעם כח און די שטאַרקייט פון אויסגעטריקענטע האַלץ און די שטעכיגע גיפטיגע בראַיער־פלאַנץ האָט אין זיך אַזעלכע קליינצינקע האָר מיט וועלכע זי קען זיך ארומכאַפּען ארום אַ שטיין, בוים און ערד. קריכען זיי דערפאַר ביידע צוזאַמען.

די שטעכיגע פלאַנץ איז ארומגעוויקעלט ארום דעם טרייבענקוסט. און אַז מען קריכט אַזוי און מען בעגעגענט אַ בוים אין מיטווען, איז דאָס ערשטע כאַפּט זיך אָן אין בוים דער שטעכיגער קוסט. שטעכט אריין זיינע האָר אין בוים אריין, און הויבט זיך אָן צו בעזעצען אויף דעם בוים. דער טרויבענקוסט איז דאָך אַנגעבונדען אָן זיין חבר, הויבט ער אויך אָן צו קריכען וואָס העכער אויף דעם בוים ארויף.

קריכט מען אַזוי און מען קריכט ביז מען קומט צו דעם שפּיץ בוים.

בייטאָג האָבען זיי זונענשיין און אין אבענד טרינקען זיי טוי.

זיי צוּוואַקסען זיך און נעהמען ארום אַלע צווייגען פון דעם בוים, צושפּרייטען זיך אין דער ברייט און דער הויך פון בוים.

דער שטעכיגער, גיפטיגער פלאַנץ ציהט פון די אָדערען פון בוים זיינע זאַפטען און דער טרויבענקונסט טרינקט זיי און ווערט גרעבער און לענגער.

אָט אַזוי פערפלאָנטערען זיי זיך און לעבען אַ גוטען טאָג ביז עס קומט די האַק און מאַכט אַן עק צו זייערע יאָהרען.

ראָזענבערג האָט זיך אוועקגעלאָזען און אַנגעהויבען אַ ביטערען און משוגענעם קאַמפּף מיט די דאָזיגע קריכענדיגע קינדער פון דעם ווילדען וואַלד.

ראָזענבערג האָט מיט זיינע הוילע הענט געריסען די פערפלאָנטערטע, ווילדע קוסטען און זיך צושטאָכען ביז בלוט. און די יונגען האָבען פון איהם געלאַכט.

צווישען די יונגען איז אויך געווען ראָזענבערג׳ס נאָהענטער שכן פון איבער דעם וועג, דער יונגער פּאָלאַק זשאַק, וואָס מען האָט אויף איהם דערצעהלט אַז ער האָט זיין טאַטען דער׳הרג׳עט און איהם ערגעץ

בעגראָבען אין אַ וואַלד און נאָכדעם געלעבט מיט זיין מוטער ווי מאַן און ווייב. און זי איז איהם נמאס געוואָרען, האָט ער זי פערטריבען ערגעץ אין אַ ווייטער שטאָדט און וואוינט איצט איינער אַליין אין דעם הויז ניט ווייט פון ראָזענבערגען.

דער דאָזיגער פּאָלאַק איז אַלע מאָל צוגעגאַנגען צו ראָזענבערג׳ן, מיט איהם גערעדט אין אַ קרומען אידיש און דערביי אויסגעזונגען און נאָכגעקרימט די אידישע ווערטער.

ער האָט ראָזענבערג׳ן געלערנט ווי אַזוי מען בעדאַרף זיך ניט אָנשטרענגען, נאָר מיט קאָפּ, פריהער געוואָהר ווערען פון וואַנען עס הויבט זיך אָן ציהען דער טרויבענקוסט און דאָרט מיט דער האַק איהם אונטערהאַקען און נאָכדעם איהם אַ נעהם טהאָן אָט אַזוי און שלעפּען אַזוי לאַנג ביז מען שלעפּט איהם אַראָפּ פון פון אַלע צווייגען אויף דער ערד.

ראָזענבערג׳ן האָט עס געקריינקט וואָס דער פּאָלאַק רעדט אידיש אַזוי ווי ער וואָלט איהם אַליין נאָכגעקרימט, אָבער ער האָט געשוויגען און זיך אַליין געביסען זיין אייגענעם צונג. אייניגע מאָל איז ער געווען אַזוי פערביטערט און נערוועז אַז ער האָט פערשאָלטען דעם טאָג וואָס ער איז געבאָרען געוואָרען אַזאַ שוואַכער. זיינע הויכע אין דאַרע ביינער האָבען זיך געבראָכען און געבויגען.

די יונגען זיינען שוין געשטאַנען אין אַ רעדעל און געדרעהט סיגאַרעטען און גערויכערט און עפּעס הויך און גראָב געלאַכט צושיטענדיג זייער געלעכטער איבער דעם וואַלד, ווי מען שיט אוים גרויסע שווערע ניס אין אַ ליידיגער קופּערנער שיסעל.

דערווייל האָט זיך ראָזענבערג אַזוי פערפּלאָנטערט אין די קוסטען און אַרומגעבונדען זיינע הענט און פיס אַז ער האָט שוין ניט געקענט אַרוים.

ער האָט זיך דערמאָנט אַז ער האָט אַ מעסערעל אין זיין קעשענע. מיט דעם מעסערעל האָט ער איבערגעשניטען אַלע קוסטען און אַז ער איז אַרוים האָבען די יונגען מיט די פלאַקסענע לאַנגע האָר און גרויע קליינע אויגעלאַך זיך געשושקעט און געשטיקט זיך מיט אַ קוויטשידיגען געלעכטער.

דער בוים, וועלכען די „גענג“ האָט געדאַרפט אַרונטערלאָזען, איז געווען אַ הויכער און אַ גראָבער. זיין שטאַם אַ גלייכער נאָר די צווייגען האָבען זיך הויך צולאָזען, ווי אַרום אַ פּאַראַסאָל שטעקען,

גראַבע צווייגען וועלכע מען האָט בעדאַרפט פריהער אַרויפקריכען און אָפּהאַקען איידער מען לאָזט אַרונטער דעם בוים, כדי דער דעמב זאָל זיך קענען גוט אוועקלייגען.

ראָזענבערג האָט זעהר געוואָלט אַרויפקריכען און די צווייגען אַרונטערהאַקען. און אַז די יונגען האָבען פֿאַרוואָרפען דעם שטריק איבער אַ צווייג פֿון בוים איז ראָזענבערג אונטערגעשפרונגען און האָט זיך געפרייט ווי אַ קינד ווען מען זעצט איהם אַרויף אויף אַ פערד. מען האָט איהם אַרומגעבונדען מיט דעם שטריק אַרום דער ברוסט און אונטער די אַרעמס, זיך איהם געהייסען אָנצונעהמען מיטביידע הענט אָן שטריק און מען האָט איהם אַרויפגעצויגען ביז צו דעם צווייג אין דער הויך.

ראָזענבערגען האָט שוין אָנגעהויבען באַנג צו טהאָן אויף דער גאַנצער מעשה, אָבער ער האָט זיך געשעמט צו בעטען ביי דער „גענג“ אַז מען זאָל איהם צוריק אַרונטערלאָזען. ער האָט זיך געדרעהט אויף דעם שטריק אַרום און אַרום און עס האָט איהם אָנגעהויבען צו שווינד־לען אין די אויגען, און עס האָט זיין ברוסט צוגעדריקט.

נאָר אַז ער האָט דערזעהען אַז מען האָט איהם אַרויף געצויגען אַזוי נאָהענט נעבען דעם צווייג, איז ער אַביסעל געקומען צו זיך. אָט באַלד און ער וועט זיצען רייטענדיג אויף דעם צווייג און זיך קע־נען מיט איין האַנד אָנהאַלטען אויף אַן אַנדער צווייג. און חוץ דעם האָט ער זיך דערפיהלט ווי אויף אַן אַנדער וועלט — צווייגען און צווייגעלעך.

נאָר פּלוצלונג האָבען די יונגען אויפגעהערט צו ציהען דעם שטריק. ראָזענבערג קוקט אַרונטער און זעהט ווי זיי האָבען דעם שטריק צו־געבונדען אַרום דעם בוים.

די יונגען זיינען זיך באַלד פֿונאַנדערגעגאַנגען און זיך אַרומגעש־שטעלט אין אַ רעדעל און אָנגעהויבען צו שרייען צו ראָזענבערגען אַז דער בוים פאַלט.

ראָזענבערג האָט זיך פון אָנהויב דערשראָקען און זיך גענומען וואַרפען מיט זיינע פיס און אָפּלאָזען זיינע הענט.

דער שטריק האָט איהם אָנגעהויבען צונויפציהען זיין ברוסט און שניידען אונטער זיינע אָרעמס.

ער האָט זיך גענומען וואַרפען און געוואָלט אָנכאַפּען מיט זיינע

הענט דעם צווייג איבער זיין קאָפּ, זיינען זיינע הענט געווען קורץ און ער האָט ניט געקענט דערלאַנגען דעם צווייג.

ער האָט געוואוסט אַז דער בוים וועט ניט פאַלען, ווייל מען האָט איהם נאָך ניט אונטערגעהאַקט. איז ער אַזוי געהאַנגען אַ ווײלע און געשוויגען. געטראַכט אַז די יונגען וועלען זעהן אַז ער שווייגט וועלען זיי זעהן אַז זיי האָבען צו טהאָן מיט אַ יונג וואָס האָט ניט מורא און עס וועט זיי דערעסען.

ער וואַרט און וואַרט און זיין ברוסט ווערט איבערגעשניטען פון דעם פערצווייגענעם שטריק, און אַז ער קוקט אַרונטער בעמערקט ער ווי איינער פון די יונגען נעהמט זיך שוין אונטערהאַקען דעם בוים.

הויבט ראָזענבערג אָן צו שרייען צו די יונגען אַז מען זאָל איהם אַראָפּלאָזען. געגונג שוין פאַר זיי צו מאַכען שפּאַס.

און זיי שטעהען און שיטען דאָס געלעכטער ווי מען וואָלט שיטען שווערע נים אין אַ קופּערנע שיסעל.

און די האַק בייסט שוין פון דעם בוים שטיקער האָלץ און צושיסט זיי אין אַלע זייטען. און עס צוטראָגט זיך דאָס ווידערקול ערגעץ ווייט אין וואַלד אריין און ווי עמיצער וואָלט דאָרט ווייט אין וואַלד ענטפערען דעם טיעפען קלאַנג פון דער האַק.

עס איז פאַר ראָזענבערגען געווען צוויי וועגען: אָדער איבערצו־שניידען דעם שטריק מיט זיין קעשענע מעסעריל און אַרונטערפאַלען און זיך אפשר צוברעכען רוק און לענד, אָדער אָנהויבען צו שרייען אַז מען זאָל זיך צונויפלויפען פון אַלע עקען פון וואַלד.

נו, האָט ראָזענבערג טאַקע אָנגעהויבען צו שרייען.

מען איז זיך אָנגעלאָפען און מען האָט איהם אַרונטערגעלאָזען. ראָזענבערג האָט געכאַפּט זיין האַק און אַוועק אַהיים אַ בלייכער, און ווי אַ משוגענער.

IV

צוריק אין שטאָדט

אַז ראָזענבערג איז אַהיים געקומען אין מיטען טאָג אַזאַ בלייכער, האָט זיין ווייב איהם ניט געפרעגט גאָר ניט, פערקעהרט זי האָט נאָר גערעדט צו איהם פון גאָר אַנדערע און זייטיגע זאַכען, פון וועלכע

זי וואָלט איהר מאַן אַן אַנדערש מאָל גאָר ניט דערצעהלט, זיך געמאַכט מוטה און געזעהן אַז מען זאָל לאַכען און ראָזענבערג זאָל אויך ווערען דערפון אַנגעשטעקט.

ראָזענבערג האָט געטריבען פון זיך דעם הונד, בריקענדיג איהם מיט זיין שטיוועל. דעם אַנדערן האַלב פון טאָג געשלאָפען אין בעט אַן אַנגעטהאָנענער.

צו אָבענד צו איז ער אויפגעשטאַנען, פערדרויכערט זיין פייפ און איז ארויס אין שטאַהל, געוועזען זעהר שטרענג מיט זיינע בהמות און מיט דעם שלעכטען פערד זיינעם זיך אָפגערעכענט.

דער פערד האָט איהם ניט געוואָלט אריינלאָזען צו זיך אין שטאַהל אריין און אַלץ געוואָרפען מיט די הינטערשטע פיס. האָט ראָזענבערג גענומען דעם שטאַהל גאָפּעל און איהם צובראָכען איבער די דאַרע ביינער פון זיין נאַראָוויסטען פערד.

און דער פערד האָט זיך אָוועקגעשטעלט איבער דער ברייט פון זיין קעמערעל און ראָזענבערגען ניט געוואָלט צולאָזען.

ראָזענבערג האָט איהם ניט געגעבען קיין עסען. סיי ווי איז דאָ וויניציג היי און שטרוי, און אָוועקגעבען דאָס לעצטע אַן אומזיסטיגען פרעסער, און נאָך דערצו אַזאַ שלעכטען פערד, האָט ער ניט געוואָלט. ער האָט איהם פריהער מיט עטליכע מינוט געוואָלט געבען עסען און גאָר קיין שלעכטס ניט געמיינט. אָבער אַז דאָס פערד איז שוין אַזוי שלעכט אַז עס וויל איהם גאָר ניט צולאָזען צו זיך.

אַקערען וויל ער זיך ניט אויסלערנען. קריכט אין מיטען דערינען ארויס פון דער ליניע. הויבסט אָן שרייען צו איהם, קעהרט ער זיך אום און הויבט אָן צוריק צו געהן און שפּאַנט ארויס מיט זיינע פיס פון די קייטען און קריכט ארויף אויף דעם שפּיץ פון אַקער און צובלוטיגט זיך די פיס, און דרעהט זיך אוים מיט זיין קאָפּ צו דיר.

און פאָהרסטו מיט איהם אין שטעדטעל אריין, איז דעם ליידיגען וואָגען איהם שווער צו שלעפּען. אַמאָל שפּאַרט זיך איין אין מיטען פון אַ גאַס, בלייבט שטעהן און וויל ניט געהן ווייטער. מען שטעלט זיך ארום פון אַלע זייטען און מען קוקט אויף דעם בייז וואונדער, און דיר רינט דאָס בלוט פון די אויגען. גען פאָהר מיט אַזאַ פערד אין שטעדטיל אריין.

לייגט מען ארויף אַ צוויי־דריי זעקלעך מיט קאַרטאָפליעס און מען פאָהרט ארוים מיט איהם אין שטעדטעל אריין די קאַרטאָפליעס

צו פערקויפען, נארט ער דיך ארום פון דער היים, און אז עס קומט אין מיטען וועג לייגט ער זיך פלוצים אוועק אין די שאפטען, ברעכט זיי איין און דערנאכדעם מוזטו שטעהן אזוי איבער איהם און פון איהם שניידען שטיקער מיט דער בייטש, און ער וועט זיך ניט אויפהויבען סיידען מענשען הויבען איהם ניט אויף.

ראזענבערג בעט ניט איינמאל דעם טויט, אדער אויף זיין שלעכ־טען פערד אדער אויף זיך אליין.

ווייל עס איז שוין אזוי ווייט דערגאנגען דאס דער פערד וויל עפעס אזוינס, וואס ראזענבערג קען איהם ניט געבען.

ראזענבערג קען ניט אפלאזען דאס פערד א פרייען, ווייל ווינטער איז נישטא וואס צו עסען אויף די פעלדער, און זומער קען ער איהם ניט אפלאזען א פרייען ווייל ער וועט אויפעסען און צוטרעטען דעם גארטען און די ברויטען און גראזען.

די אייגענע פעלדער זיינען קליין פאר א פערד, וועט ער נאך געהן אין פרעמדען שאדען.

ווידער דאס פערד צו האלטען אין שטאהל און איהם לאזען שויין אזוי אפרוהען זיינע יאהרען? איז ערשטענס פאר וואס פאר א גוטע זאכען קומט דאס איהם? ער איז דא ניט אויסגעוואקסען ביי ראַ־זענבערגען, האט גאר ווינציג געארבייט, ווייל ראזענבערג האט איהם ערשט מיט א יאהר צוריק געקויפט; און צווייטענס איז ראזענבערג א איד אן ארעמאן, האט קינדערלאך און איז אליין אזוי אויסגעהארע־וועט, און מען שניידט זיך די פינגער ביים אפשניידען א שטיקעל ברויט פאר דעם אייגענעם קינד, ווער זשע קען אויספיהרען אוועק־שטעלען א פערד אין שטאהל און איהם אומזיסט געבען עסען?...

דאס אלעס האט ראזענבערג געטראכט א גאנצע נאכט און ער האט ניט געקענט איינשלאפען און געהערט דאס קלאפען פון זיין פערד אין די ברעטער פון שטאהל.

עטליכע מאל האט ער געוואלט ארונטערגעהן אין מיטען נאכט און געבען דעם שלעכטען פערד זיינעם עפעס עסען, אבער דאס גע־פיהל אז דאס וועט דעם דאזיגען פערד זיין צו־גוטען, ער וועט זיך אויסלערנען צו זיין א בעסערר פערד ווען ער וועט זעהן אז מען גיט איהם ניט קיין עסען, און אויך זיין אייגענער בעליידיגטער געמיט פון דעם וואס עס מיט איהם היינט געטראפען אין וואלד היינגענדיג

אויף דעם שטריק, די אַלע זאַכען וואָס איהם אַלע מאָל אריינגע־וואָרפען אין אַ לייכטען ציטערענדען דראָזש און ער האָט זיך געמאַכט האריץ און ווייטער געלעגען אין זיין בעט, ניט קענענדיג איינשלאָפען.

אין הויז זיינען שוין אַלע געשלאָפען.

עס איז געוועזען אַ שטילער אָווענד אין הויז. דאָס ווייב זיינס האָט זיך געהיט און עפּעס מאָדנע זיך אָפּגעטהאָן די הויז ארבייט, און די קינדערלאַך האָבען זיך געריסען אין בעט אריין, זיינען איינ־געשלאָפען זיצענדיג ארום טיש.

די „צוויי מוידען", אַזוי ווי די מוטער האָט זיי גערופען, האָבען געכאַפּט די הויז ארבייט איינס פון דער אַנדערער און זיך צולאָזען די האָר זייערע און אוועק שלאָפען, קוקענדיג אויף זייער פאָטער פון דער זייט און מורא געהאַט זיך צו בעגעגנען מיט זייער פאָטערס בליק.

ראָזענבערג האָט עס ערשט איצט, ליגענדיג אויף זיין בעט, גוט איבערגעטראַכט און עס האָט זיך איהם געוואָלט אויפשטעהן אין מיטען נאַכט, זיך אָנטהאָן און אוועק ערגעץ און מעהר ניט צוריק קומען, און ניט לאָזען וויסען וואוהין זיין געביין איז אהינגעקומען.

ער האָט אָבער ניט געהאַט דאָס האריץ איבערצולאָזען זיין ווייב מיט די קליינע קינדערלאַך, זיי זיינען דאָך ניט שולדיג גאָר ניט.

ער האָט אָבער בײַ זיך אָפּגעמאַכט אַז ער פאָהרט אין דער גרוי־סער שטאָדט אריין שוין דאָס לעצטע מאָל, וועט זעהן צו מאַכען געלד און נאָכדעם אהיים קומען און אָנהויבען פיהרען זאַכען פון דאָס ניי.

די צוויי מוידען בעדאַרף מען אוועקטרייבען פון דעם הויז.

עס וועט פון זיי שוין דאָ ניט זיין קיין לייט.

וויל ער זיי מיטנעהמען אין דער גרויסער שטאָדט לאָזט די מאַמע ניט מיטנעהמען, האָט מורא אַז עס זאָל פון זייערע הענטלעך, גאָט בעהיט, קיין פינגער ניט ארויסאַפּלען.

נו אַז די מאַמע לאָזט זיי ניט אוועק און האַלט זיי אונטער איהר פאַרטוך, וועט שוין פון זיי ווערען אַ לייט.

ראָזענבערג האָט דאָס אַלעס כמעט גערעדט צו זיך אליין ליגענדיג אויף זיין בעט און ניט קענענדיג איינשלאָפען, און אַלע מאָל איז איהם ארויפגעקומען אויפ'ן געדאַנק ווי אַזוי ער איז געהאַנגען אויף דעם שטריק און ער האָט אוועקגעכאַפּט זיינע געדאַנקען פון זיך אליין און זיך גענויט צו טראַכטען פון עפּעס אַנדערע זאַכען.

אַזוי האָט ער אָנגעהויבען צו טראַכטען פון דוד וואַלדען.

איצט איז דוד וואַלדען ווייט פון איהם ווי דער הימעל איז ווייט פון דער ערד.

אָבער עס קען דאָך זיין אז ער וועט אוועקפאָהרען אין שטאָדט, זיך אָפּזאַמען איבער דעם ווינטער און נאָכדעם קומען צוריק און ווייטער ווערען מיט איהם נאָהענט.

זעהר אַ שווערער בחור צו ווערען מיט איהם נאָהענט.

ער האָט איהם שוין געהאַט פערכאַפּט, דעם דאָזיגען פיש, אָבער ער האָט זיך געטהאָן אַ וואָרף און זיך צוריק ארויסגעגליטשט פון זיינע הענט.

נו, זאָל שוין זיין אזוי. ער פאָהרט אין שטאָדט אריין. עס איז איהם שווער זיך אומצוקעהרען צו דעם שאַף.

עס הויבט זיך אָן מיט זיי אַ ווארפען אויגען, פרעגען זיי זייערע נארישע פראגען.

דער גרויסער שאַף מיט די גרויסע פענסטער, פון וואנען מען פערגעסט זיך אַלע מאָל אפילו ארויסצוקוקען אויף דרויסען. דאָס זיצען אַ גאַנצען טאָג אויף איין אָרט, און דאָס יאָגען מיט די הענט, און דאָס בויגען פון קאָפּ טאָ אהין, טאָ אהער. און נאָכדעם הויבט מען זיך אויף אין אָבענד, זיינען די פיס ווי צוויי קלעצער און מען קען מיט זיי ניט ריהרען.

דאָס איז אַלץ זאכען, וואָס ראָזענבערג וויים שוין זעהר גוט, און ער טהוט אַ ציטער פון אַ קעלט, וואָס לויפט דערפון איבער אין זיינע ביינער.

אָבער וואָס קען ער טהאָן?

אין וואלד אריין קען ער מעהר ניט געהן.

עס מוז דאָך זיין אין ראָזענבערגען עפּעס, וואָס וואו ער קומט דערשמעקט מען עס באַלד און מען הויבט זיך אָן מיט איהם.

וואָס, ווייסט ער אליין ניט!

אָבער וואו ער קומט און וואו ער באגעגענט זיך נאָר מיט נייע מענשען אָדער אין אַ גאַנצען קרייז פון נייע מענשען, איז ער תמיד דער ערשטער צו וועמען מען קלייפּט זיך אָן.

איהם מאַכט מען פאַר דעם נאַר.

אויב איינער וויל ווייזען, אז ער האָט עפּעס אַ קונציגען שטיקעל אָפּצוטהאָן, פּרובט ער עס אויף איהם.

און אַנדערער טראַכט אויף איהם אוים אַזוינע זאַכען, וואָס ער האָט זיי קיינמאָל ניט געטהאָן.

און אויב איינער וויל זיך שאַרפען דאָס צינגעל מיט שטעך ווערט־לאַך פאַלט עס אוים צו ראָזענבערג׳ם קאָפּ.

וואָס וויל מען פון זיין אָרעמען פאַרדרעהטען קאָפּ?

האָבען זיי גרינגערע, לויטערע קעפּ, בעדאַרפען זיי דאָך קענען לייכט זעהען, אַז זיי שטופען צו צו דער וואַנד אַ מענשען, וואָס איז שוין פון לאַנג אָן צוגעשטויסען און צוגעקלאַפּט צו דער וואַנד?

און אויב זיי איז דער קאָפּ אַזוי פערדרעהט ווי ביי איהם, ווייסט ער ניט און ער קען ניט פאַרשטעהן, ווי זיי קענען עס אין זינען האָבען נאָך יענעם צו פאַרדרעהען אַ קאָפּ?...

V

גאָט זאָל העלפען!

אויף מאָרגען איז מען אין ראָזענבערג׳ם הויז אויפגעשטאַנען אויף אַזאַ שטייגער:

מר. ראָזענבערג איז אַרונטער פון בעט, זיך אָנגעטהאָן און אַרוים אין דרויסען, אַריינגעבראַכט אַ הויפען אָנגעהאַקטע האָלץ, זיי אַ וואָרף געטהאָן נעבען אויווען. די מיסעס ראָזענבערג איז אַרויסגעקומען פון שלאָף צימער מיט קליינע פערקלעפּטע אויגעלעך, אָנגעטהאָן אין אַ צוקנייטשטען, גראָבען קליידעל און האָט געריבען איין האַנד אין דער צווייטער, בלאָזענדיג אויף זיי פון מויל אַרוים אַ וואַרימען אָטעם.

— קאַלט, אברהם משה!

— וועק אויף די מוידען, — האָט אברהם משה, וואָס האָט זיך געפּאָרעט ביים אויוועז, אַ דרעה געטהאָן צו איהר זיין אַראָפּגעלאָזטען קאָפּ, זיך בייזערענדיג, — וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאָפען אַזוי שפּעט. זיי וועלען פעט ווערען ווי חזרים, דיינע מוידען.

מרס. ראָזענבערג האָט געעפענט די טירלאַך, וואָס האָבען געפיהרט צום דאַך־שטוב און האָט אַ געשריי געטהאָן:

— חאַשקע, חאַשקעלע!

— איך קום, מאַמע, איך קום!

— ווּעק דאַרטען אסתר׳ן, זאָל זי אויך אויפשטעהן!

מרס. ראָזענבערג האָט די טיר געלאָזען אָפען און איז געבליבען שטעהן אין מיטען שטוב און זיך גענומען רייבען די אויגען:

— די ממזרים מיך ניט געלאָזען שלאָפען... איך וואָלט געוועזען אוועקגעגעבען יענעם דיין גאַנצען פאַרם, ווען מען לאָזט מיך כאָטש אַ שלאָף טהאָן אַט אַזוי געשמאַק, האַ־האַ־האַ־האַח! — האָט זי אויסגעטשרעקט איהרע הענט צום באַלקען, און אַ לאַנגען צוציגענעם געגעץ, און נאָכדעם זיך אַ טרייסעל געטהאָן.

זי האָט עפּעס געוואָלט זאָגען, עפּעס אַזוינס, וואָס זאָל הייסען: אַט אַזוי, אברהם משה, האָסטו איינגעאָרדענט די נעסט פאַר דער מוטער, וואָס ווארעמט דיר אויס קינדערלאַך. נאָר עס האָט זיך דערהערט פון דאַך־טשוב אַ קריגעריי צווישען חאַשקען מיט דער גרויסער מויד, אסתר:

— ווען איך בין געוועזען אין דיינע יאָהרען, האָב איך אליין געטהאָן אַלעם און קיינעם ניט געוועקט פון שלאָף.

— איך וועק דיך, דו גרויסער סלופּ? די מאַמע האָט מיר געהייסען, וועק איך דיך. פון מיינט וועגען מעגסטו שלאָפען ביז מאָרגען.

— רופסט מיך שוין צו־נעמען, איך געה אַרונטער, רייס איך ביי דיר דיינע פלעכטלאַך אַרוים פון קאָפּ!

מרס. ראָזענבערג איז צוגעלאָפען צום אָפענעם טיר און אָנגעשריגען:

— שוין, שוין! אַט געה איך אַרויף, מאַך איך פון אייך ביידען אַ בארג מיט אש!

עס איז שטיל געוואָרען. עס האָבען זיך באַלד דערהערט שווערע טריט איבער׳ן באַלקען. מר. ראָזענבערג האָט שוין געהאַט אונטערגעצונדען די האָלץ אין אויווען און ער האָט זיך אויפגעהויבען, זיך אויסגעגלייכט און אַ ברום געטהאָן:

— עס געהט, ווי נאָר די הויז איינצוואַרפען.

נאָכדעם האָט ער פערויכערט זיין „פּייפ“, אָנגעטהאָן זיין קורצען פוטער׳ל און איז אוועק אין שטאַהל, זאָגענדיג שטילערהייד ביי דער אָפענער דרויסען־טיר:

— שיק זיי אַרוים, דיינע מוידען, אַ העלף טהאָן.

ראָזענבערג איז אריין אין שטאַהל. עס האָט איהם אַ זעץ געטהאָן אין נאָז אַ זויערער געשטאַנק פון שטאַהל. ער האָט אָפּגע־

אַטעמט שווער און איז אַרויף מיט'ן לייטער אויפ'ן בוידעם און אַרונ־
טערגעוואָרפען פון אַלע דריי מינים, וועלכע ער האָט זעהר וויניציג גע־
האַט אויפ'ן ווינטער: היי, קוקורוזע און קאָרענשטרוי.

אַ קוק טהוענדיג צו דעם גרויסען בוידעם, וועלכער איז אין דער
פאָרם פון אַ פיערעקעדיגען קאַסטען, און צו די דריי קליינע קופּקעס
היי, שטרוי און קוקורוז, האָט זיך ביי איהם אָפּגעריסען אַ זיפץ פון
הארצען און ער האָט אַ טראַכט געטהאָן: נאָך אַזאַ גרויסער ווינטער
געהט ערשט און אַזוי וויניציג עסען פאַר די בהמות.

און ווען ער איז אַרונטער פון בוידעם און גענומען איינטהיילען:
דער קוה וואָס מעלקט זיך אַ בינטעל היי, און דער קוה וואָס דאַרף
זיך ערשט קעלבען אַ בינטעל קוקורוז. און ווען ער האָט געטראָגען די
בינטלאַך האָבען די בהמות געשטרעקט זייערע קעפּ פון זייערע לאַנ־
גע העלזער, איז איהם פּלוצים פאַרגעקומען דער שאַפּ אין ניו יאָרק,
ווי די ארבייטער שטרעקען זייערע קעפּ, ווען מען טראָגט דאָס בינטעל
אַרבייט. יעדער וויל עס בעקומען, האָט ער געטראַכט. — „דער מענש
איז ניט גרעסער פון דער בהמה" — און האָט עפּעס אַזוי פיעל רחמנות
געקראָגען אויף דער גאַנצער וועלט, אויף די בהמות און אויף די מענ־
שען, וואָס אַרבייטען דאָרטען אין שטאָדט אין „שאַפּ", און אויף זיך
אַליין האָט ער אויך בעקומען רחמנות. און אַז ער האָט אַלע בהמות
איינגעטהיילט זייערע בינטלאַך, האָט ער זיך אָוועקגעשטעלט קעגען
זיי און בעטראַכט ווי זיי עסען פון זייערע בינטלאַך מיט אַזאַ מין
אַפּעטיט און מיט אויסגעשטרעקטע אויגען, און מיט זייערע לאַנגע
פעררדרעהטע הערנער שלאָגען זיך אָפּ איינע די אַנדערע, אויב אַ שכנה
בהמה וויל כאַפּען אַ ביס פון אַן אַנדערערס בינטעל. און ער האָט
געדרויכערט זיין „פּייפּ" און געטראַכט, אַז גאָט זאָל איהם העלפען
ער זאָל איצט פאָהרען קיין ניו יאָרק דעם לעצטען מאָל. און אַז גאָט
זאָל איהם העלפען, ער זאָל אָנהויבען צו לעבען אַ נייעם לעבען, אָבער
ניט אין שטאָדט, נאָר טאַקע אויף זיין ערד! גאָט זאָל העלפען!

VI

די פּרינצעסין

אסתר איז אַרונטער פון בעט באַלד נאָך דער קלענערער שוועס־
טער חאשקע. די לעצטע האָט גענומען דעם ווייסען עמער, וואָס איז

געהאנגען ביים אויווען אויף דער וואנד, זיך איינגעהילט אין א שאַל און איז אַרויס אין שטאַל. אסתר האָט ניט געקענט אויפהויבען איהרע אויגען, זי האָט אָבער געפיהלט ווי איהר מוטער לעכערט זי דורך מיט איהרע אויגען. דערפאַר האָט זי אויף גיך אָפּגעזוכט עפּעס א טראַנטע, זיך אָנגעהילט און אויך אַרויס אין שטאַל. דאָרטען איז זי געשטאַנען א ווייַלע און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן, ביז מר. ראָ־זענבערג האָט זיך אויף איהר א בייזער געטהאָן:

— קלאָץ, נעהם דעם פערד און פיהר איהם אַרויס צום ברונעם און גיב איהם א טרונק!

די קליינע חאשקע איז שוין געזעסען אויף א קליינעם בייַנקעלע הינטער דער קוה, וועלכע האָט זיך געמאָלקען, מיט דעם ווייסען, בלע־בענעם עמער צווישען איהרע פיס אַריינגעדריקט און איינגעצעגדיג איהרע הענט מיט דער צונג האָט זי א נעהם געטהאָן דער קוה'ס אייטער און אָנגעהויבען צו ציהען.

עס האָט גענומען שפּריצען צוויי דינינקע, ווי ווייסע פעדעמלאַך, שטראָמען מילך און עס האָט אָפּגעקלונגען אין דנאָ פון עמער, ווי מען וואָלט מיט דינינקע שטעקעלאַך דאָרטען געקלאַפּט איינס נאָך אַן אַנדער. פון אָנפאַנג איז עס צוגעגאַנגען זעהר פאַמעלינקע, נאָר עס האָט זיך באַלד פאַרגיכערט.

חאשקע איז געזעסען און געטראַכט, פונקט ווי זי וואָלט איצט אַ זאָק פון א קנויל מיט וואָהל אויסגעשטריקט, אַזוי איז זי געזעסען הינטער דער קוה, געדרעהט מיט די פינגערלאַך און געטראַכט:

„אַז דער טאַטע זאָל מיטנעהמען די גרויסע מויד אין שטאָדט אַריין און אַז ער וועט א היים קומען, וועט ער זי שוין ניט מיטברייַנ־גען. וועט מען דעם טאַטען פרעגען וואו איז אסתר, וועט דער טאַטע שמייכלען און א מאַך טהאָן מיטביידע הענט איבער'ן קאָפּ: אסתר איז שוין א כלה געוואָרען און דער חתן לאָזט זי ניט אָפּ פון זיך..."

דערווייל האָט די גרויסע מויד דיק'ן אַריינגעבראַכט אין שטאַל אַריין. דיק האָט געבויגען זיין קאָפּ צוריק צום אָפענעם טיר און מיט זיין בלאַס ראָזעווען צונג געלעקט זיינע ליפּען. ראָזענבערג איז צו־געלאָפען, א כאַפּ געכאַפּט דעם פערד'ס „האַלטער" פון אסתר'ס הענט און זיך צובייזערט:

— אָנגעטרונקען דעם פערד?!

— טאַטע, אַנגעטרונקען. צוויי עמער מיט וואַסער איהם גע־געבען...

— דו זאָלסט אַזוי לעבען! — האָט ראָזענבערג אַ שפּיי געטהאָן און געקוקט אסתר'ן גלייך אין די אויגען אַריין. יענע האָט ניט גע־קענט אויסהאַלטען איהר טאַטענ'ס שאַרפען קוק און איז ווי בעגאָסען געוואָרען איבער איהר גאַנצען פּנים און אויערען מיט אַ רויטליכער פאַרב און האָט אַרונטער געלאָזען איהרע אויגען:

— איך זאָל אַזוי לעבען, ווי דיק האָט געטרונקען; איך זאָל אַזוי לעבען...

— שווייג, אַ ניט נעהם איך אַ גאָפּעל און שטעך דיר דיינע אויגען אויס!

חאַשקע האָט געשאָלטען איהר שוועסטער אין דער שטיל. זי האָט ניט געקענט פאַרשטעהן, ווי אַ מויד קען דאָס זיין אַזאַ שלעכטע שטיק פלייש. אַרויספיהרען אַ בהמה, זיך זאַמען אַביסעלע, אַז דו זאָלסט מיינען זיגיט איהם דאָרט טרינקען, און די שטומע בהמה צו־ריק אין שטאַהל אַריינבריינגען ניט געטרונקענערהייט, — און ווער מען שוין אַזאַ שטיק פלייש מיטנעהמען אין שטאָדט אַריין?

ראָזענבערג איז אַרויס פון שטאַהל מיט'ן פערד, צוגעגאַנגען צום ברונען, אַ נעהם געטהאָן דעם עמער, איהם בעטראַכט. דער עמער איז געווען טרוקען. האָט ער מיט איהם אַ וואָרף געטהאָן צו דער ערד. ער איז געוואָרען אַן אַנגעצונדענער, געוואָרפען דעם האַלטער פון זיין האַנד און האָט זיך געלאָזען אין שטאַהל אַריין, נאָר באַלד האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און צוריק געקעהרט צום ברונעם. דיק איז געשטאַ־נען ביים ברונעם און אויסגעשטעלט אַ פּאָאַר אויגען צו ראָזענבערגען און געהאַלטען אין איין לעקען מיט דער צונג זיינע ליפּען. ער האָט דאָך ניט געטרונקען אַ גאַנצע נאַכט האָט עס איהם זעהר געדורשט. ראָזענבערג האָט אויפגעהויבען דעם עמער, איהם אַרונטערגעלאָזען אין ברונעם, געטראַכט: אַז עס וואָלט אַזאַ גרויסער בחור געווען, וואָלט מען געקענט נעהמען אַ בייטש און איהם אַרויסטרייבען פון דאַנען, אָבער מיט אַ מויד וואָס קענסטו מאַכען?

דיק האָט זיך צוגעכאַפּט צום קאַלטען וואַסער און געשלונגען מיט זיין גרויסען מויל און עס האָט זיך די וואַסער געקייקעלט, ווי קיי־לעכדיגע רינגען דורך זיין האַלז.

אַריינגעקומען אין שטאַהל מיט'ן פערד איז ראָזענבערג געוועזען

אַן אָנגעבלאָזענער. חאשקע האָט שוין געהאַט אויסגעמאָלקען די קוה און האָט מורא געהאַט טאָמער נעהמט טאַקע דער טאַטע דעם הויי־גאָפּעל און שטעכט דער גרויסער מויד די אויגען אויס. איז זי פאַר־לאָפּען און געגעבען אסתר'ן דעם עמער מיט מילך און הויך, אַזוי אַז אַלע זאָלען הערען, ווי זי ראַטעוועט איהר, געזאָגט:

— נעהם, אסתר, טראָג אריין די מילך אין הויז, — איך וועל שוין דאָ טהאָן דאָס איבעריגע.

אסתר, וועלכע איז געוועזען די גאַנצע צייט אין א פערלעגענהייט און איז געשטאַנען מיט א שטרוי אין מויל און ניט געוואוסט, וואָס זי זאָל טאָן, צו געהן אין הויז, צו נעהען עפּעס אַנדערש טהאָן אבי ניט אָנצוטרעפען זיך מיט'ן טאַטען נאָך אַמאָל, — האָט איצט אָפּ־געאָטעמט, א כאַפּ געטהאָן די מילך און איז אַוועק אין הויז.

נעהענדיג מיט דער שטעזקעלע פון שטאַהל אין הויז אריין, האָט איהר אפילו באַנג געטהאָן, וואָס עס האָט זיך אַזוי אויסגעלאָזען. וואָרום ווען דער פאָטער נעהמט צו איהר טאַקע דעם גאָפּעל און וויל איהר אויך אַן אמת'ען אויסשטעכען די אויגען, וואָלט זי דאָך נאָך געקענט ארויסלויפען פון שטאַהל מיט א געוואַלד און אַנטלויפען ערגעץ צו א שכן און דאָרטען אריין מיט א געוויין אין דעם פרעמדען הויז. וועט מען זי פרעגען:

— וואָס איז געשעהן?!

— מיין טאַטע וויל מיר מיינע אויגען אויסשטעכען!

— ווער און ווינד, ווער און ווינד! וואָס איז דאָס פאַר א טאַטע — האָט געטראַכט אסתר ווי אַזוי די פרוי פון יענעם הויז וואָלט פערברעכען איהרע הענט.

און עס הויבט איהר אָן פערדריסען, ווייל זי דערמאָהנט זיך, אַז זי האָט נעקענט אַנטלויפען צו די ווייַנבוים'ס אין הויז אריין, וועמען איהרע עלטערען האָבען פיינט. דאָרטען, הא, דאָרטען וואָלט שוין די מרס. ווייַנבוים איהר גוט אויסבעהאַלטען. און נאָכדעם וואָלט א היים געקומען זייער מיידעל די „בוך־קיפּערקע". און מען דערצעהלט איהר, אַז אסתר איז אַנטלאָפען פון דער היים, ווייל דער פאָטער האָט איהר מיט א הויי־„פאָרק" געוואָלט אויסשטעכען די אויגען. וואָלט יענע ווערען מיט איהר א פריינדין, זיי געהען שלאָפען אין איין בעט און וואָלטען זיך דערצעהלען פון אַלעס וואָס זיי וויסען, איינע צו דער אַנדערער.

פאר וואס אבער וויינבוים'ס טאכטער איז איצט ביז איצט ניט געווארען קיין פריינדין און ווארט נאר ביז עס זאל קומען א צייט, ווען דער פאטער וועט איהר די אויגען וועלען אויסשטעכען? פער־דריסט איהר נאך מעהר. זאל זי די פרינצעסין כאטש איינמאל נעה־מען און ארונטערקומען צו זיי אין הויז אריין. אדער כאטש שיקען א מעסעדזש, אז זי בעט איהר צו קומען. ניין, עס קומט צו פאהרען א היים און פערברענגט א גאנצען טאג ביים טאטען אין פאלאץ און בעדארף ניט קיינע פריינדינעס, און פאהרט זיך אוועק ברייטלאך, גלייך ווי עס איז קיינער מעהר נישטא אויף דער וועלט, נאר זי אליין, איהר טאטע און מאמע און זייער פאלאץ. עס פערדריסט. אבער נאך מעהרער פערדריסט איהר, פאר וואס זי האט אנגעווארען אזא געלעגענהייט צו די וויינבוים'ס אין הויז אריין.

אסתר איז אריין אין הויז, אוועקגעשטעלט די עמער מילך אויפ'ן דיל. די גאנצע הויז געזינד איז שוין געווען אויף די פיס. און באלה האבען זיך די קליינוואַרג ארומגעשטעלט ארום דעם עמער מיט די מילך און ווער עס האט א פינגער אין דעם אויבערשטען ווייס געל־בליכען שוים פון דער פרישער מילך אריינגעשטעקט און אין מויל־בעל דעם פינגער אפגעלעקט.

מרס. ראזענבערג איז א פערשוויצטע און מיט א רויטען פנים צונעלאפען, יעדען קינד איינגעטהיילט, ועמען א קניפ און וועלכען א בוכץ און א שמיץ. די קינדערלאך זיינען זיך ווי צושראקענע פויגעלאך צולאפען אין בעזונדערע ווינקעלאך; איינס האט זיך גאר ארויפגעקליבען אויפ'ן טיש, זיך געזעצט אין מיט טיש און עס האט זיך אנגעהויבען א כאהר פון וויינען און איינס האט געוואלט איבער־שרייען דעם צווייטען, ביז זיי האבען אויפגעוועקט דאס קליינע קינד, וועלכעס איז געשלאפען אין גרויסען בעט אין שלאפצימער.

די מוטער האט איבערגעלאזען דע מאוווען מיט'ן גרויסען טאפ מיט זודינע וואסער און איז אוועק אין שלאפצימער, וואו דאס קינד איז געלעגען א צודעקטע און געבריקעט מיט די נאקעטע פיסלאך.

— הא, הא, בייבי! — האט די מוטער אנגעהויבען צו ריידען צערטליך און איז באלד איבערגעגאנגען פון צערטליכקייט צו כעס און אנגעהויבען צו שילטען, אזוי אז עס האט געקענט הייסען, אז זי שילט דאס קינד, אדער זי שילט גלאט אין דער וועלט אריין איבער ווילדע וועלדער זאל עס פאלען. דאס קינד האט אויפגעהערט צו וויי־

נען, צועפענט זיינע פערטרעהרטע אויגלאך, אנגעקוקט די מאמען, וועלכע האט צו איהם ווייטער גערעדט צערטליך, און אין א ווייל־ פרום זיך ווייטער צו־וויינט.

— שא־שא־שא! — האט זיך די מוטער אריינגעלעגט אין בעט ביידער זייט פון קינד. דאס קינד איז אנטשוויגען געווארען און אנ־ געהויבען צו דרעהען מיט זיין קעפעלע און צועפענט זיין מיילכעל און מיט זיין צינגעלע האט עס געקנאקט אין זיינע נאקעטע, רויע יאסלעלאך און זיך גערוקט וואס נעהנטער צו דער מוטער'ס קערפער. די מוטער איז געלעגען בעוועגלאז, ווי זי וואלט געשלאפען און זיך ניט געריהרט פון ארט. דא סקינד האט זיך נאך אמאל צואוויינט, קייכענדיג.

— איך ניט א נאר — האט די מוטער גענומען און איהם אריינ־ געשטופט אין מוילכעל א ברוסט און דערביי האט זי געמוזט אונטער־ לייגען איהר האנד אונטער דעם קינד'ס קעפעל, אז עס זאל איהם זיין גרינגער צו לינען — מיך ניט א נאר! איך'ל דיר געבען, אזא מאמע!

דאס קינד האט א ציה געטהאן און אפגעלאזען די ברוסטען, ווי זיך דערשראקען פאר דער מוטער'ס פלאפעריי און ווייטער אנגעהויבען צו קייכען. אויף זיינע בעקעלאך האבען זיך געקייקעלט גראבע טרא־ פענס טרעהרען און פון דעם צועפענטען מוילכעל האט גערונען די ניט ארונטערגעשלונגענע מאמע'ס מילך.

— ממזר, וועסט פרעסען, צו ניט? — האט זיך די מוטער אויף איהם צובייזערט און זיין קעפעלע אונטערגערוקט נעהנטער צו די בריסטען, און צוגעדריקט צו זיך.

חאשקע איז אריין אין הויז, האט פון זיך ארונטערגענומען די ווארעמע קליידער, און איילענדיג ווי זי וואלט די ארבייט געיאגט, אי־ בערגעזויגען די מילך אין צוויי כלים. איינע האט זי אוועקגעשטעלט אין קאמער אויף דער פאליצע און די צווייטע אויפ'ן אויווען צום קאכען, נאכדעם האט זי אפגעזויגען די בולבעס און דאס הייסע וואַ־ סער אין וועלכען די בולבעס האבען זיך געקאכט האט חאשקע בע־ נוצט אויף אויסצואוואשען די מילך עמער. פארטיג געווארען מיט דעם, האט חאשקע אוועקגעשטעלט די בולבעס אויפ'ן טיש. די קינ־ דערלעך האבען אויפגעהערט צו וויינען, זיך אוועקגעזעצט אויף דער

לאנגער באנק ביים טיש און זיך געשטופט איינער מיט דעם צווייטען.

חאשקע האט זיך אנגעבייזערט אויף זיי און איעדען געגעבען א גרויסע בולבע אין האנד אריין. די קינדערלעך האבען געהאלטען די הייסע בולבעס און זיי געווארפען פון האנד צו האנד פאר הייסקייט און אונטערגעוויעגט זייערע קערפערלעך און זיך אנגעהויבען צו פרעהען.

— קינדער, אוואו איז אסתר? — האט חאשקע געפרעגט ביי די קינדערלעך, וועלכע האבען נאך אלץ געוויעגט מיט זייערע האלב נאקעטע קערפערלעך און געווען פערטהאן אין די בולבעס און גאר ניט געענטפערט.

— אסתר, אסתר! — האט חאשקע גענומען רופען. — די פאטייטאס זיינען שוין פארטיג!

אסתר איז געוועזען אויבען אין דאך שטוב. זי האט געהערט ווי די קלענער שוועסטער רופט איהר. עס האט זיך איהר פלוצים געוואלט ארונטערגעהן און א כאפ טהאן חאשקען ביי די האר און זי גוט אויסוואלגערען אויף דעם דיל.

— א גאנצע מאמע געווארען, די קליינע חאשקע! — האט אסתר געטראכט.

אסתר האט ניט געקענט פערגעסען דעם היינטיגען מארגען ווי זי האט אויסגעזעהען ווען זי האט צוגעטראגען דעם עמער מיט דער מילך אין שטאל.

און גלאט אזוי קומט איהר אויסצורייסען די האר פון קאפ, דערפאר וואס די מאמע האט זי מעהר ליעב פון אלע קינדער.

נאר איצט איז ניט געוועזען די צייט.

זי האט א ציטער געטהאן און מורא געהאט צו טראכטען פון דעם וואס עס איז איהר ארויפגעקומען אויף דער מחשבה.

VII

ער וועט קייען די ערד

אז מען האט איבערגעביסען האט זיך ראזענבערג אויפגע הויבען און אנגעהויבען אנצופילען זיין פייף מיט טעטין און געזאגט:

— ווייסט, מיין ווייב, איך פאָהר אין שטאָדט צו דער ארבייט.

— וואָס איז שוין עפּעס נייעס?

— ווייסט גאָר ניט, גאָר ניט?

— פון וואנען זאָל איך וויסען? איך זעה דו קומסט אהיים אין מיטען טאָג, טראכט איך אז די זעג מיהל האָט זיך אָפּגעשטעלט. עס טרעפט עפּעס צוברעכט זיך.

— ניט די זעג מיהל, נאָר מיך האָט מען אָפּגעשטעלט — האָט ראָזענבערג געוואָלט מאכען א וויץ.

— עס האָט זיך מיר שוין אזוי געדאכט, זעהענדיג נעכטען דיין שווארצען פּנים.

— ווייסטו שוין, הייסט עס, יאָ. טו פאר וואס פרעגסטו?

— איך בין דאָך דיין ווייב, מעג איך פרעגען.

— פרעג, פרעג — איז ראָזענבערג ארויס פון הויז און פער־קלאפּט מיט דער טיר. ער האָט גענומען מיט זיך צוויי העק און אוועק אין זיין וואלד.

א גאנצען טאָג געהאקט בוימער און געפּרובט אלערליי סטילען. ער איז געוועזען מיט זיך אליין אין א דונקעלען, געדיכטען אָרט פון זיין וואלד, וואו עס האָבען געוואקסען ווייסע, געפלעקטע בירקען.

בירקען האָט ער אויסגעהאקט, ווייל ערשטענס ברענען זיי גוט, לאָזען זיך גרינג אָפּהאקען און דאָרטען וואו זיי וואקסען אין וואלד זיינען זיי א שאָדענווינקעל.

ער האָט אויך אויסגעהאקט עטליכע דעמבעס, ווייל ער האָט פאַ־מעלעך אויסגעפּרובט די סטילען פון אָפּהאקען א בוים.

איין בוים האָט ער אָפּגעהאקט, איבערלאָזענדיג א גלייכען סטאָמפּ און ביי א צווייטען האָט ער איבערגעלאָזט א סקאָסנעם סטאָמפּ און נאָך אנדערע סטילען, צווישען זיי איינער אז דער סטאָמפּ בלייבט איבער ווי א גאָבעלדאָך.

זיך געמיהט וואס נידריגער צו דער ערד אָפּהאקען דעם בוים אזוי האָט ער געארבייט א גאנצען טאָג.

צונויפגעלעגט קופּקעס אויף עטליכע ערטער, ער האָט שוין גע־וואָלט איבערקומען די ארבייט, אנגרייטען האָלץ אויף דעם גאנצען ווינטער און אוועק אין שטאָדט.

און דערפאר האָט אונטער זיינע הענט געברענט די ארבייט. עס איז געוועזען ווי ער וואָלט זיך אנגענומען מיט טויזענדער ווילדע

כוחות, און זיין האק האט זיך אריינגעביסען אין די קלעצער און בוימער זעהר טיעף.

געהאקט דעם גאנצען טאג. נאכדעם אז ער איז אהיים געקו־מען האט ער פערביסען און פרעמד דעם גאנצען אבענד געשוויגען.

זיין ווייב האט איהם אויסגעמידען, ניט נאך איהר געוואהנהייט.

זי האט מיט איהם ניט געוואלט ריידען ווייל זי האט געוואוסט און מורא געהאט אז זי קען איהם נאך ברייגנען אין כעס און ער זאל עפעס שלעכטס און שווערעס אפטהאן, אזוינס וואס מען וועט שוין ניט קענען קיינמאל צוריקכאפען. האט זי איהם געלאזען לויפען.

עס זיינען געלאפען שעהנע טעג. פון ערגעץ זיך פערשפעטיגט און געקומען זיך געזעגענען מיט די וועלדער און בערג, וועלכע זיינען שוין געשטאנען נאקעטע, ברוין, געלע, און געווארט אויף דעם ווינ־טער.

ביי דער נאכט איז געוועזען פראסטיג און קאלט און א גאנצען טאג שעהן און ווארעם.

און וויט ערגעץ ביים האריזאנט האט א מענש ערד געאקערט. עס האט פון וויטען אויסגעוויזען א קליין קעסטעלע מיט ערד אריינ־געשטעלט צווישען וועלדער און א קינד שפיעלט זיך מיט פערדלעך און מיט א קליינעם אקער אויף דעם קעסטעלע מיט ערד.

ראזענבערג האט דאס דאזיגע קינד מקנא געווען. ווען ער האט פערד אקערט ער איצט, ווייל די זון שיינט...

עס איז דאך עפעס דא אין דעם. מען אקערט אזוי און עס בלייבט נאך א שטיקעל ערד צו פערענדיגען. מען לאזט איבער דעם אקער אין דער ערד שטעקען און מארגען וועט מען עס ענדיגען. קומט מארגען, מען שטעהט אויף, מען רייבט זיך אויס די אויגען, הא, הא, עס געהט א שנעע! דעקט צו די פעראקערטע ערד, וויקעלט איין דעם אקער אין ווייסען, דעקט איהם אויך צו און דער אקער שלאפט זיך אזוי דעם גאנצען ווינטער מיט זיין מעסער אין דער ווארעמער ערד אריינגעשטעקט.

וואו זשע נעהמט מען פערד?

ראזענבערג'ס גאל האט שיער ניט געפלאצט, און ער האט זיך אלע טאג אריינגעכאפט אין זיין וואלד און געהאקט בוימער און זיי צוהאקט אין קורצע קלעצער און זיך געוואלט פערגעסען אין דעם וואס עס טהוט זיך ארום און ארום.

עס האָט אמאָל ארויסגעשוואומען פאר זיינע אויגען זיין שכן דוד, און ער האָט אויסגעשפּיגען און ווייטער געארבייט.

אז איהם האָט זיך אויסגעדאכט אז דוד וואָלט'ען האָט אָנגערייצט די „גיינג" אז זיי זאָלען איהם אויפהייגגען אויף א בוים, איז ראָזענ־בערג'ס פּנים דעמאָלט געווארען פערגאָסען מיט בלוט און באַלד צוריק בלייך געווארען און גרויסע טראָפּענס שווייס האָבען ארויסגע־זעצט אויף זיין שטערען.

„ער קען דאָך איהם מיט זיין האַק אונטערהאַקען די פיס זיינע."

„אָדער אונטערלויפען פון הינטען און אויף איהם פערוואַרפען א שטריק. א קונץ איז אז ווען יענער ווייסט ניט פון גאָר ניט אויף יענעם אָנצופאַלען."

אזוי האָט ראָזענבערג אַלע מאָל ארויפגעבראכט דאָס בילד פון דעם ווי ער האָט געהאנגען אויף דעם שטריק און זיך אליין געפּרע־סען און געביסען. זיין פּנים איז געוואָרען אויסגעמאָגערט, שווארץ, אין די צוויי דריי טעג, און די נאָז לענגער און ארום זיינע אויגען האָט זיין זאָרג קליינינקע רייפען ארויפגעשלאָגען.

ווייטער האָט ער א מאָל צוריקגעדרעהט אַלעס, אז אפשר קען זיין אז ער איז א גרויסער נאָר.

ער האָט שלעכט אָנגעהויבען. האָט ער געוואָלט אז דוד וואָלדען זאָל חתונה האָבען מיט איינער פון זיינע מיידלעך, האָט ער בע־דארפט אפשר צוגעהן צו יענעם אָרט מיט אַן אנדער וועג.

עס קען דאָך זיין אז דער דאָזיגער דוד איז א שטילער, עהרלי־כער בחור.

מענשען האָבען פאר איהם אָפּשיי. מען הערט זיך צו צו דעם וואָס ער זאָגט שוין אמאָל ארוים.

ער קען אויך אַרבייטען.

טהוט ניט אַזעלכע זאַכען וואָס ער ווייסט ניט ווי אזוי צו טהאָן.

פאר וואָס האָט ער איבערגעבראַכען מיט דוד'ן דעם צווייג פון גוטברודערשאפט?

אויב איינע פון זיינע מיידלעך וועט נאָר קענען, בעדארף זי אליין זעהען געוויגען חן אין די אויגען פון דוד'ן, און אויב זי וועט ניט קענען געפינען קיין חן אין זיינע אויגען, פארוואָס זאָל איהר פאָטער זיי אויף מעסערשטעך מיט איהם?

ער האָט ווייטער זיך דערמאָנט אז ער האָט אַן אויסוועג: נעה־

מען זיינע מיידלעך און אין א שעהנעם טאָג זיי אוועקפיהרען אין דער גרויסער שטאָדט און זיי לאָזען אויף גאָט'ס בעראָטה. דאָרטען וועלען זיי שוין געפינען זייערע אייגענע וועגען.

זיין ווייב וויל ניט. זי זאָגט, זי איז זייער מאמע און זי וועט אליין טהאָן מיט זיי וואס זי ווייסט שוין ווי אזוי צו טהאָן.

און זיין ווייב ווארפט איהם אויף אז ער איז אזא נאר וואָס ווייסט אפילו ניט ווי צו קויפען א פערד, נעהמט ער זיך אונטער צו מישען זיך אין אזוינע זאכען, ווי פערזארגען זיינע ערוואקסענע מיידלאך...

אפשר איז זי גערעכט.

ער קען ניט קויפען קיין פערד! דאכט זיך אזא קליינע זאך. ער האָט שוין געקויפט א סך פערד. תמיד ווען ער געהט קויפען א נייעם פערד, ווייסט ער גוט־וואהל, אז א פערד האָט אמאָל פערבאָרגענע קריינק אָדער ווילדע משוגעת'ן, פונדעסטוועגען האָט ער נאָך איין לייטישען פערד ניט געקויפט.

דאָ האָט ער געקויפט א פערד, וועלכער האָט ליעב געהאט זיך אוועקצוקולעגען אין שטאָל און שוין ניט געקענט אויפשטעהן. אן אנדערען האָט ער געקויפט פון וועלכען עס האָט גערונען מאטעריע און אייטער פון דער נאָז. נאָך איינעם האָט ער געקויפט, וועלכער האָט געהאט א טבע אז זיינע פיס האָבען זיך אָנגעבלאָזען אז עס איז נאָר קאָלט געווארען און עס האָט גערעגנט, אָנגעבלאָזען ווי גראָבע דעמבענע קלעצער. ווען עס איז שעהן און ווארעם געוועזען, זיינען זיינע פיס געוועזען ווי די פיס פון א פערד בעדארפען זיין. און כאָטש ער האָט שוין געוואוסט פון די אלע זאכען, האָט מען איהם פונדעסטוועגען ארייגעשטופט א פערד, וועלכער האָט געהינקט אויף ביידע הינטערשטע פיס.

נו, געה זיי א קלוגער, אז א פערד קען הינקען אויף ביידע הינטערשטע פיס און מען זאָל ניט זעהן אז ער איז א קרומער, ווייל א קרומען אויף ביידע פיס איז שווער צו דערקענען.

און דערפאר זיינען ראָזענבערג'ס פעלדער א פולער בית הקברות פון טוידטע פערד.

און אין דיק'ן האָט ראזענבערג בעקומען דעם „אמת'ן פערד“, וואָס וויל זיין עסען אומזיסט. ווילסט איהם געבען עסען, קומט איהם דעמאָלט אָן א משוגעת און דיק לאָזט דיך ניט אריין צו זיך אין

שטאָל אריין, לעגט זיך אוועק אין דער מיט וועג אין שפּאַן און וויל זיך ניט אויפהויבען. בייסט, בריקעט מיט די הינטערשטע פיס און צוברעכט אַלע מאָל די ווענטלעך פון זיין שטאָל. און אז מען שפּאַנט איהם איין אין וואָגען געהט ער אויף צוריקוועגס.

און כאָטש ראָזענבערג האָט גוט געוואוסט ווי שלעכט עס וועט זיין, אז ער וועט איבערלאָזען א גאַנץ הויז געזינד אויף אַזאַ שלעכטען פערד, אוועקפאָהרענדיג אליין אין דער גרויסער שטאָדט, פונדעסטוועגען האָט ער ניט אויפגעהערט צו האַקען בוימער אין וואַלד.

פון די צווייגען האָט ער אָנגעהאַקט קליינע, קורצינקע שפּענדעלעך און זיי אַהיים געבראַכט אַלע אבענד אין א זאַק און זיי אויסגעלעגט אין דער קאַמער ביי דער וואַנד, אז זיין ווייב זאָל האָבען שפּיינדלעך אויף א גאַנצען ווינטער.

און אז ער איז פאַרטיג געוואָרען מיט די קלעצער אין וואַלד האָט ער איינמאָל אין א פריהמאָרגען איינגעשפּאַנט פערד אין וואָגען צו פאָהרען אין וואַלד אריין און צונויפנעהמען די קלעצער אַהיים.

דער מאָגערער, הויכער און לאַנגביינערדיגער דיק מיט זיין שאַרפער איינגעפאַלענער פּלייצע פון וועלכער עס האָבען געהאַנגען זיינע ריפּענביינער און ארומגערינגעלט זיין ליידיגען, פלאַטשיגען בויך, ווי מיט אייזערנע רייפען, — האָט זיך געלאָזען איינשפּאַנען און גערעהט זיין הויכען משונה׳דיגען קאָפּ צום וואָגען ארונטער, אוועקגעלעגט זיינע אויערען און זיי צוריק אויפגעהויבען.

ראָזענבערג האָט איהם אָנגענומען ביים צוים נאָהענט פון זיינע ליפּען, עפּעס א ברום געטהאָן, ווי ער וואָלט זיך שעלטען און אָנגעהויבען צו שלעפּען דיק׳ען באַרג ארונטער אין וואַלד אריין.

דיק האָט א טראַכט געטהאָן, ער זאָל זיך אוועקשטעלען, אָט דאָ ביים הויז, איינגראָבען זיינע פאָדערשטע פיס אין דער ווייכער ערד און ניט געהן.

אָבער ער האָט זיך איבערגערעכענט אז דאָס וועט ער קענען טהאָן אין וואַלד, דערווייל ווייסט ער נאָך אליין ניט צו וואָס זיין באַלעבאָס נעהמט איהם אין וואַלד אריין.

און דערפאַר האָט דיק אָנגעבויגען זיין הויכען קאָפּ, ארויסגעשטעלט זיין בלאָס ראָזעווען לאַנגען צונג אין א זייט פון צווישען זיינע גרויסע ליפּען, און נאָכגעגאַנגען דעם באַלעבאָס.

א אָסיען פליעג האָט זיך אוועקגעשטעלט ביי דיק׳ן אויפ׳ן קריזש

און אָנגעהויבען צו בויערען אַ לעבעל אין זיין דאַרער פעל. האָט דיק מיט זיין קורצען, צופלאָנטערטען עק, וואָס האָט אויסגעזעהען ווי אַן אויסגעדיענטער בעזעם, געוואָלט אראָפּטרייבען די פליעג. האָט ער אָבער מיט זיין עק ניט געקענט דערלאַנגען יענעם אָרט וואו די פליעג איז געשטאַנען. האָט דיק געוואָלט אַ שפרונג טהאָן מיט זיינע אונ־טערשטע פיס, נאָר זיין באַלעבאָס האָט איהם איבערגעשלאָגען מיט אַ געשריי: „האָ, דיק!"

דערווייל איז מען צוגעקומען צו אַ קופּקע מיט קלעצער אין וואַלד. ראָזענבערג האָט געמאַכט מיט דיק'ען אַ קרייז און איהם גענומען שטופען אויף צוריק. דיק האָט קוים געפּלאָנטערט מיט זיינע לאַנגע, דאַרע פיס. עטליכע מאָל זיך אַליין אָנגעטראָטען מיט איין פוס אויף דעם אַנדערען, ביז עס האָט איהם אין האַרץ פערקלעמט.

ראָזענבערג האָט אַ געשריי געטהאָן: „האָ, דיק!" אָפּגעלאָזען דאָס צוימעל און אוועק צו דער קופּקע קלעצער.

דיק האָט אָנגעהויבען צו פערשטעהען, אַז דאָ האָט מען עס איהם אריינגענאַרט אין די שאַפטען. ער האָט באַלד דערהערט אַ שטאַרקען קלאַפּ פון אַ קלאָץ אין דעם דנאָ פון וואָגען, פון וואָס ער האָט זיך דערשראָקען, אָבער באַלד זיך בערוהיגט און אָנגעהויבען צו מאַכען זיינע פּלענער ווי אַזוי פּטור צו ווערען פון דעם וואָגען.

עס האָט ניט גענומען לאַנג און ראָזענבערג איז צוגעקומען, דיק'ען אַ גלעט געטהאָן אויף זיין האַלז.

— גלעט מיך, גלעט מיך — טראַכט זיך דיק און לענט זיינע אויערען אוועק און הויבט זיי צוריק אויף.

דער באַלעבאָס נעהמט אָן דיק'ען ביים צוים נאָהענט פון זיינע ליפּען, טהוט איהם אַ שלעפּ און אַ הויכען ברום: „קום, דיק!" האָט דיק באַלד איינגעגראַבען זיינע פאָדערשטע פיס אין דער ווייכער ערד און זיך ניט געוואָלט ריהרען פון אָרט. ראָזענבערג גיט נאָך אַ העכערען ברום און אַ קלאַפּ מיט זיין פרייער האַנד אין דיק'ס ליפּען אריין. דאָס פערד האָט אַ טרייסעל געטהאָן מיט זיין קאָפּ, איבערגע־דרעהט עטליכע מאָל מיט זיינע אויגען און אויסגעשטרעקט זיינע פיס ווי צוויי לאַנגע קלעצער, — עס געהט ניט פּעטער!

ווערט דער באַלעבאָס פול מיט כעס און לאָזט אָפּ דיק'ס צוים, לויפט אוועק און זוכט אויף אַ לאַנגען, גראָבען צווייג, קומט צוריק גיך און הויבט אָן צו „שניידען" דיק'ן איבער זיין רוקען און איבער זיין האַלז און אין די פיס און איבער די דאַרע ביינער פון דיק'ס בויך.

דאָס פערד האָט פערקלעמט זיינע ציין, געטהאָן אַ שפּרונג אונ־טער מיט זיינע אונטערשטע פיס, אָנגעקלאַפּט אין וואָגען, געמאַכט אַ לאָך אין דעם ווענטעל וואָס פון פאָרענט, איבערגעבראָכען אַ שעפּט און זיך אַוועקגעלעגט אויף דער ערד אין זיין געשפּאַן, בריקענדיג מיט זיינע פיס אין דער לופטען.

ראָזענבערג האָט זיך דערשראָקען און איז געשטאַנען פון ווייטען ווי אַן אויסגעבויגענער דעמב און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן.

טאַקע, וואָס האָט ער געקענט טהאָן? ער האָט אָנגעגרייט קלע־צער אין אַ סך ערטער אין וואַלד. איצט בעדאַרף מען זיי צונויפ־ברייננגען אהיים. וויל דיק ניט. ער בריקעט זיך נאָך און איז נאָך אין כעס.

ראָזענבערג האָט געטהאָן אַ קלאַפּ מיט איין האַנד אין דער אַנ־דערער, אַוועקגעוואָרפען אַלעס און איז אהיים געלאָפען, ברעכענדיג מיט זיינע שטיוועל די קליינע, פערטריקענטע בוימלעך און אָפּשטוי־סענדיג קליינע שטיינדלעך מיט די שפּיצען פון זיינע גרויסע שיך.

ער איז אריין אין הויז, זיך אַוועקגעוואָרפען שווער ווי אַ שטיין אויף דעם עק פון דער לאַנגער באַנק ביים טיש, אונטערגעשפּאַרט זיין מאָגער, בלייך פּנים מיט זיינע דאַרע, לאַנגע הענט, און וואָס האָט ע[illegible] ניט געטראַכט? די געדאַנקען זיינען געלאָפען ווי שטיקער כמאַרע געטריבען פון אַ שטאַרקען ווינד.

מרס. ראָזענבערג האָט איהם מורא געהאַט צו פרעגען, וואָס עס האָט געטראָפען. זי האָט אָבער פערשטאַנען, אַז עפּעס ניט גוטעס האָט פּאַסירט. זי האָט געזאָגט:

— ראָזענבערג, ראָזענבערג.

אזוי ווייך איז איהר שטימע געוועזען, אזוי ווי קאַלטע וואַסער פון אַ קוואַל אין אַ הייסען זומער טאָג.

ראָזענבערג האָט זיך צוגעהערט, ניט געקוקט צו איהר וויל ער האָט זיך פערשעהמט.

— פאַל ביי זיך ניט אראָפּ — האָט זי ווייטער געזאָגט, און איהרע אויגען האָבען אָנגעהויבען צו גלאַנצען מיט אַ פייכטען אָפּ־שיין — דאַנקען גאָט מיר זיינען אַלע געזונד. זיצען מיר אונטער אַ דאַך. העי, זאָרג ניט, ראָזענבערג!

זי האָט איהם צוגעטראָגען אַ הייס גלאָז טהעע. ער האָט זיך גוט אָנגעטרונקען, אָנגעפילט זיין פייפ מיט טיטון און אָנגעצונדען. ארויס־

געלאָזען אַ גרויסען זייל מיט רויך און איז אַרויס פון הויז. עס האָט ניט געדויערט לאַנג און ראָזענבערג איז געקומען פון וואַלד מיט עט־ליכע קלעצער אויף זיינע פּלייצעס.

ער האָט די קלעצער שווער אַ וואָרף געטהאָן צו דער ערד. זיין ווייב האָט אַרויסגעקוקט דורך אַ פענסטער און זיך פערבעהאַלטען ער זאָל זי ניט בעמערקען.

זי האָט זיך גוט אויסגעוויינט, זיצענדיג אין גרויסען אָפּגע־זונדערטען צימער אויף דער וויעגשטול.

דערנאָך, אַז ראָזענבערג איז ווייטער אוועק אין וואַלד אַריין, האָט זי געכאַפּט אויף זיך אַ שאַל און האָט געוואָלט אַריבערלויפען צו די וואַלדענס, דאָרטען אַריין מיט אַ געוואַלד:

— לאָזט ניט פאַלען קיין מענשען!

זי האָט אָבער פּלוצים מורא געקראָגען פאַר איהר מאַן. האָט אויפגעזוכטביידע מיידלעך און זיי אַוועקגעשיקט אין וואַלד אַריין העלפען דעם טאַטען.

די מיידלעך האָבען שפּעטער געבראַכט צושלעפּען דעם לעדי־גען וואָגען מיט פערפּלאָמטע באַקען און צוואָוואָרפענע האָר זיינען זיי אַריין אין הויז, דער מוטער געוויזען ווי דיק ליגט און בריקעט.

די מוטער האָט געזאָגט:

— ער וועט שוין איצט קייען די ערד!

VIII

פּאַריז גרין...

פריה האָט מען זיך געלעגט שלאָפען ביי די ראָזענבערג׳ס.

ראָזענבערג אַליין האָט אָבער ניט געקענט איינשלאָפען, ווייל ער האָט געוואוסט אַז אין דרויסען טריפט אַ קאַלטער, דריבנער רעגענדיל.

איהם האָט זיך געדאַכט אַז איצטער זיינען אַלע לעבעדיגע בע שעפּענישען ערגעץ הינטער אַ דאַך. נאָר איין דיק ליגט דאָרט אויף דער ערד אין וואַלד, און דער רעגענדעל קריכט אין זיינע אַלטעביינער.

ער איז באַלד אויפגעשטאַנען, זיך אָנגעטהאָן, גיך אָנגעצונדען דעם לאַמטערן און איז אַוועק אין וואַלד אַריין.

אין דרויסען איז געווען נאַס און פינסטער, ווי אין אַ גרוב אונטער דער ערד. זיין לאַמטערן האָט געוואָרפען אַ שמאָלען און לאַנגען פּאַס ליכט. ערגעץ פון ווייט האָט זיך געהערט דאָס בילען פון אַ טרויעריגען, בייזען הונד.

אַז ראָזענבערג איז צוגעקומען נעהענטער צו דיק'ן, האָט ער מיט אַ ריינעם הארץ געבעטען גאָט אַז ער זאָל בעווייזען אַ נס און אַראָפּשיקען אַ גוטע מחשבה צו דער דאָזיגער שטומער בעשעפעניש וואָס הייסט דיק. זאָל זיך דער פערד אויפהויבען אויף זיינע פיס און ער וועט איהם אריינפיהרען אין שטאַהל אריין און איהם געבען עסען און איהם איינדעקען מיט ווארעמע טרוקענע שמאַטעס.

דיק, אַז ער האָט דערשפירט אַז עמיצער געהט, האָט ער אויפגעהויבען זיין קאָפּ און אַ קוק געטהאָן צו דעם ליכט פון לאַמטערן.

איין זייט פון דיק'ס פּנים איז געווען אויסגעשמירט מיט בלאָטע און אין זיינעביידע אויגען איז געווען אַ בייזער בליק. ער האָט צוריק אַוועקגעוואָרפען זיין קאָפּ צו דער נאַסער ערד, בעלעקט מיט זיין צונג זיינע ליפּען און געגראָבען מיט זיינע פאָדערשטע פיס אין דער ערד ארום זיך.

ראָזענבערג האָט זיך איינגעבויגען איבער דעם פערד, איהם געגלעט איבער זיין האלז און אין זיין שטערען, איהם אָנגענומען ביים בינטעל האָר וואָס צווישען די אויערען און איהם געשלעפּט אין דער הויך, בעטענדיג זיך: — „קום דיק, זיי שוין ניט קיין עקשן, הויב זיך אויף, קוק ווי דו פערנעצסט דיינע האָר".

דיק האָט געפּרובט זיך אונטערגעבען, האָט אָנגעשטעלט איין פוס, אָבער האָט ניט געקענט ריהרען מיט זיין גאַנצען קערפּער. די גאַנצע הויט האָט אויף איהם געציטערט.

איז ראָזענבערג אַוועק אין שטאַהל אריין און ארויסגעבראַכט אַ בינטעל היי און אַ סך שמאַטעס טרוקענע, איינגעדעקט דיק'ן פון קאָפּ ביז די פיס און איהם דערלאַנגט צו ביסלעך היי וועלכעס דיק האָט געכאַפּט פון זיין האַנד, געקייעט און עס צוריק ארויסגעשפּיגען.

דאָס אויסשפּייען פון די צוקייטע גראָזען איז ראָזענבערגען ניט שטאַרק געפעלען געוואָרען. עס הייסט אַז ער קען שוין ניט עסען אויך. ווער ווייסט פון ווען אָן דיק קען שוין ניט עסען. עס קען זיין אַז דאָס האָט דיק'ן געמאַכט אַזוי דאַר און משוגע...

ראָזענבערג איז אוועק אַהיים. געהענדיג אַזוי אין דער פינסטע־רער קאַלטער נאַכט איז איהם איינגעפאַלען אַ געדאַנק... אין הויז האָט ער געמאַכט פייער אין אויווען, צוגעטשעלט אַ טאָפּ וואַסער. אין אַ קאַמער האָט ער אויפגעזוכט אַ שקאַרמיצעל מיט „פּאַריז גרין", אריינגעשאָטען דאָס פּוידער אין וואַסער. אַז עס האָט זיך די וואַסער גוט אָנגעוואַרעמט האָט ער עס אוועקגעטראָגען אין וואַלד אריין.

דיק איז שוין געלעגען אָפּגעדעקט. פון זיין וואַרפען זיך האָבען זיך די שמאַטעס אַראָפּגערוקט פון איהם. און אַז ער האָט דערשמעקט וואַסער, האָט ער אויפגעהויבען זיין קאָפּ און געטהאָן אַ שטילען ברום.

ראָזענבערג האָט זיך דערשראָקען... זיינע הענד האָבען אָנגעהויבען צו ציטערען. אָבער ער האָט גרויס רחמנות בעקומען אויף דער שטומער בהמה. וואָס וועט זיין אַז ער וועט זיך אַזוי מאַטערען אַ גאַנצע נאַכט און דער קאַלטער, דינער ר'עגען וועט איהם קריכען אין זיינע ביינער. ער וועט אַזוי פּאַמעליכען אויסגעהן פון שוואַכקייט און וועה־טאָג.

„פּאַריז גרין!"...

ראָזענבערג איז צוגעגאַנגען נעהענטער, געהאָלפען דיק'ן אויפ־הויבען זיין קאָפּ, איהם אונטערגערוקט דעם טאָפּ מיט וואַרימער גיפ־טיגער וואַסער. דיק האָט געשלונגען און זיך שיער ניט דערוואָרגען. דיק האָט דערפיהלט דאָס וואַרעמקייט אין אַלע זיינע ביינער און איז אין כעס געוואָרען און געוואָלט בייסען דעם טאָפּ, ער האָט געוואָלט נאָך וואַסער, אָבער עס איז שוין ניט געווען מעהר, האָט ער זיך אויסגעצויגען אויף דער נאַסער ערד, בעלעקט מיט זיין צונג זיינע נאַסע ליפּען.

ראָזענבערג'ן האָט זיך אויסגעוויזען אַז דיק'ס אויגען זיינען שוין פערגלעזערט געוואָרען. און נאָך אַ מינוט וועט ער שוין ניט ליידען, עס וועט איהם שוין ניט אַרען וואָס דער רעגען רינט זיך אַזוי שטיל אין זיינע ביינער אריין. ער וועט שוין זיין ערגעץ ווייט פון יענער זייט וועלט...

האָט ער טאַקע ניט געוואָלט שטעהן און קוקען ווי אַזוי דיק הויכט אוים זיין לעצטען אָטעם, און איז זיך אוועקגעגאַנגען אַהיים.

ער האָט זיך אויף גיך אויסגעטהאָן און אריין אין בעט. ניט געקענט איינשלאָפען, געוואָרפען זיך נאַכאַנאַנד און זיינע געדאַנקען האָ־בען זיך געוועבט.

איין זאך האט ער זיכער געוואוסט, אז קיין פערד וועט ער שוין ניט קויפען אזוי גיך, זיינע קינדער וועלען ווערען בעסער און ער וועט צוזאמען מיט זיי אויך אנהויבען פון דאס ניי.

IX

די קליינע קינדער פון וואלד

דעם אנדערען טאג איז געווען שעהן און ווארים, און די אמעריקאנער האבען געהאט זייער אלטען יום טוב, מיט דעם נאמען „טהיינקס גיווינג". די ערשטע אמעריקאנער, די אור־אור־עלטערען פון די דאזיגע בעוואהנער פון ניו־ענגלאנד, בשעת זיי האבען אפגעארבייט דעם ערשטען זומער און אפגעשניטען זייערע ברויטען פון די פעלדער און אויסגעגראבען די קארטאפעל פון דער ערד און אויפגעבויט שטאהלען פאר זייערע בהמות, איז פלוצים אויסגעפאלען א שנעע און עס איז געווארען ווינטער. זיינען זיך די שכנים דאמאלט צונויפגעקומען אין איין ארט, און געלויבט און געדאנקט גאט, פאר וואס ער האט אפגעווארט מיט דעם שנעע, ביז זיי האבען אלע זייערע ברויטען אריינגענומען אין די שייערס. און פון דעמאלט אן איז יענער טאג געבליבען אלס אזא יום טוב.

ווי שוין געזאגט איז גראד געווען א שעהנער, ווארעמער טאג.

די קליינע קינדער פון וואלד: בעז, ליילאק און וויטשהייזעל, האבען געמיינט אז עס איז שוין דער אנהויב פון פריהלינג. אפילו דער אלטער נאר, דער עפעל־בוים, האט אויך פערגעסען אויף וואס פאר א וועלט ער איז, און האט ארויסגעלאזען פון די ווינטער קנאספען קליינע שפיציגע, גרינע נאדלען.

דורך די וועגען האבען זיך געטראגען אבגעוואשענע פאעטאנדלעך מיט אויסגעפוצטע פערדלאך, און אין די פאעטאנדלעך: מאן און ווייב און קינדער.

מען איז געפאהרען צו גאסט איינער צו דעם אנדערען.

ראזענבערג'ס קינדער זיינען ניט געגאנגען אין שוהל.

פיליפ, דאס עלטערע אינגעל, האט צונויפגענומען זיינע ברידערלעך און שוועסטערלעך און איז מיט זיי אוועק אין וואלד אריין.

ער איז געגאַנגען אויף פריהער, און מיט אַ לאַנגע פּרוטקעלע גע־שמיסען די נאַקעטע בוימער.

די קינדערלעך זיינען אַלע געוועזען מיט באָרפעסע פּיסלאַך. פּי־ליפּ אויך אַ באָרפעסער, אַ קליינער און אַ דאַרער; זיינע שאַרפע פּיסלאַך האָבען זיך געשאָקעלט אין די ברייטע, אויסגעריבענע הויזען, זיין הי־טעל האָט ער פּעררוקט מיט דעם דאַשיק אויף הינטען, און ווי ער האָט געזעהען אַ פויגעלע אויף אַ בוים, האָט ער גיך אַ פּאַטש געטהאָן מיט דעם פּרוטקעלע איבער דעם בוים און דאָס פויגעלע איבערגעשראָקען.

דאָס קלענסע שוועסטערעל האָט געהייסען ראַשעל, און איז אַלט געווען אַ פינף יאָהר. זי האָט זעהר ליעב געהאַט איהר ברודערל פּי־ליפּ פאַר זיין בראַווקייט און האָט איהם מקנא געוועזען, וואָס ער איז העכער פון איהר מיט אַ שפּאַן, און דאָס וואָס אַ פויגעלע האָט מורא פאַר איהם זיצענדיג אַזוי הויך אויף אַ בוים, האָט זי נאָך מעהר מורא געהאַט פאַר פּיליפּ'ן, אַז ער זאָל איהר נישט טהאָן אַ שניט מיט דעם לאַנגען רוט איבער דעם נאַקעטען קעפּעל.

פּיליפּ האָט געפיהרט די קינדער טיעף אין וואַלד אריין.

דאָרט אויף אַ גרויסען, קיילעכדיגען און ליידיגען אָרט ביים קוואַל, איז געשטאַנען אַ בוים מיט ווינטער בארען.

פּיליפּ מיט זיין קאָמאַנדע האָבען שוין לאַנג אָבגעטרייסעלט און אויפגענעסען אַלע ווינטער בארען. אָבער פּיליפּ האָט געוואוסט, אַז אויף אַ בארען בוים טאָר מען זיך ניט פערלאָזען. דאַכט זיך דיר אויס, שוין! נישטאָ שוין מעהר קיין בארען. מען קומט אָבער אַרוים מאָרגען, מען קוקט זיך איין גוט, און מען געפינט נאָך אַ באר ערגעץ צווישען די בלעטער.

און איצט אַז דער בוים האָט שוין פערלוירען אַלע זיינע בלעטער בעדאַרף מען אַ קוק טהאָן צי זיינען געבליעבען ווינטער בארען.

פּיליפּ איז געגאַנגען, געקלאַפּט מיט זיין פּרוטע און געהוקעט, דריידלענדיג אוים זיין קול אין זיגזאַגען: „הו־האַ, האַ־הו, הוי־הו“. דער נאַקעטער און באָרפיסער וואַלד האָט דאָס אַרויסגעכאַפּט פון פּיליפּ'ס מויל, זיך נאָכגעקרימט! פון בוים צו בוים איז דאָס קול געשוואומען און ערגעץ ביי יענער זייט ברעג האָט שוין, אַזוי ווי אַ הירש וואָלט אַנטלאָפען, אימיצער גיך־גיך געמרוקעט.

פּיליפּ מיט זיין קאָמאַנדע זיינען צוגעקומען צו דעם ווילדען בוים, וואָס איז געשטאַנען ביים קוואַל. דער קוואַל האָט איצט אוים־

געוויזען ווי ער האָט נאָר וואָס אויסגעוואַשען זיינע שטיינדליך און האָט זיך גענומען פליסען פון אונטער דעם קליינעם בערגעלע און פון אונטער א גראָבען וואָרצעל פון באַרען בוים, מיט א דינעם שמייכ־לענדיגען פלאָם.

דער ערשטער האָט פיליפ זיך אויסגעשטרעקט אויף דער ערד און זיין מויל אריינגעשטעקט אין קוואַל. זיין קאָמאַנדע האָט עס נאָך געטהאָן.

מען האָט זיך גוט אָנגעטרונקען, ליגענדיג אין א שורה איינס נע־בען דעם אנדערען, ווי א שורה מיט גענז, און אלע מאָל האָבען זיי אויפגעהויבען זייערע קעפּעלעך און עפּעס אויסגעשריען פרעהליכעס און ווייטער זיך איינגעבויגען און זייערע ליפּען אריינגעטונקען אין לויפענדען קוואַל.

נאָכדעם האָט מען זיך אויפגעהויבען.

פיליפ האָט אויפגעהויבען זיין קאָפּ און דערזעהן אז עס זיינען נאָך דאָ עטליכע קליינע באַרעלעך אויף דעם בוים.

דאָס קלענערע שוועסטערעל האָט זיך אוועקגעשטעלט ווייט פון בוים און ארונטערגעלייגט איהרע הענטלעך אויף ביידע זייטען און אָנגעהויבען צו זינגען דאָס ליעדעל וואָס זי האָט זיך נישט לאַנג אויס־געלערענט אין שוהל.

„עפּעל, עפּעל, קום אַרונטער צו מיר", ווי דער עפּעל הייננט זיך אויף דעם בוים און וויל נישט ארונטערקומען. האָט דאָס מיידעל גע־ווענדעט צו דער זון, אז זי זאָל איבערברענען דאָס צווייגעלע און דער עפּעל זאָל אַרונטערפאַלען. איז די זון אזוי ווייט און הויך אז זי קען נישט הערען וואָס דאָס מיידעל וויל. ווענדעט זיך דאָס מיידעל צו דעם פויגעל, אז ער זאָל אָפּבייסען דעם רויטינקען עפּעל. האָט זיך דער פויגעל דערשראָקען פאַר דאָס מיידעלע, א מאַך געטהאָן מיט זיינע פליגעלאַך. טרוף־טרוף און אוועקגעפלויגען, און געשיקט דעם ווינט. בעט דאָס מיידעלע דעם ווינט אז ער זאָל אַרונטערבלאָזען דעם בליי־כען עפּעל מיט דעם רויטינקען פּנים. גיט זיך דער ווינט א דרעה און א שפּרונג און בלאָזט אַריין שטויב אין דער מיידעלע'ס אויגען. צו־וויינט זיך דאָס מיידעלע און עס קומט אָן פיליפּ און נעהמט א לאַנגען צווייג און טהוט מיט איהם א פּאַטש אין בוים און עס פאַלט אַראָב דאָס עפּעלע..."

פיליפּ האָט ארונטערגעקלאַפּט אלע באַרלעך נישט פערטיילט זיין

קליינער שוועסטעריל. מען האָט די באַרלעך אויפגעגעסען. די צייהן זיינען געוואָרען איילעג, האָט מען זיך ווייטער אַוועקגעלייגט אויף דער ערד ביי דעם ברעג פון קוואַל און געטרונקען דאָס קלאָהרע וואסער, אַלע מאָל אויפהויבענדיג די קעפּלאַך און אויסשטרעקענדיג זייערע העלזער, אַזוי ווי גענז.

מיט אַמאָל טהוט פיליפּ אַ געשריי:

— קינדער, אַ בער ליגט אָן דאָרט!

צי האָט ער געוואוסט וואָס דאָרט איז געלעגען, צי ניין, ער איז אָבער אויפגעשפּרונגען און אָנגעהויבען צו לויפען אהיים. זיין קאָמאַנ־דע האָט זיך צושפּרייט און אויך געלאָפען אין דער ברייט פון וואַלד, צווישען די בוימער און נידעריגע בוימלאַך, און געשריען: „מאַמע!“ ביז מען איז אהיים געקומען.

די מוטער איז זיי אַנטקעגען געלאָפען מיט אַ גוואַלד.

ראָזענבערג האָט געלאָזען שטעקען די זעג אין דעם קלאָץ און איז ארויס זעהן וואָס עס האָט געטראָפען.

פיליפּ האָט זיך אַוועקגעשטעלט אויף איין פוס און מיט דעם אַנדערען באָרפעסען פוס געקראַצט די אָפּגעריסענע הויזען, און אויפ־הויבענדיג זיין רעכטע אויסגעשמירטע הענטעל האָט ער אָנגעוויזען אויף דעם וואַלד.

— עס מוז זיין דיקעלע — האָט זיך די מוטער צולאַכט — די־קעלע האָט זיך שוין דאָרטען אַוועקגעלייגט. געה, ראָזענבערג, טהו אַ קוק צי ער האָט שוין פערמאַכט מיט איין אויגעל...

זי האָט נישט בעמערקט ווי ראָזענבערג איז געוואָרען בלאַס...

און נאָכדעם ווי ער איז געקומען צו זיך האָט ער געזאָגט שוין רוהיג:

— דאַנקען גאָט וואָס ער האָט צוגענומען ביי אונז אַזאַ נבלה.

— גאָט וועט זיך אויך פערשמירען זיינע הענט צונעהמענדיג אַזאַ נבלה — האָט מרס. ראָזענבערג זיך געוויצעלט און געשמייכעלט — ער האָט דאָך נישט קיין בעסערע זאַכען.

— דענקסט אַז איך בין מעהר ווערטה פון דער דאָזיגער נבלה, וועט ער מיך אויך באַלד צונעהמען, עס פעהלט שוין ניט קיין סך, — האָט ראָזענבערג געענטפערט זיין ווייב מיט אַ שטאָך־וואָרט.

די קינדערלאַך האָבען נאָר דערהערט אַז דיק איז שוין טויט, זיינען זיי אַלע אַוועק צו דעם קוואַל און זיך אַרומגעשטעלט אַרום דעם טויטען קערפּער פון דיק׳ן.

דיק איז געלעגען מיט אן אויסגעצויגענעם האלז, זיין קאפ פאר־וואָרפען אָן אַ זייט, אויף אַ קופּע ווייכע ערד, וועלכע ער האָט אליין קענטיג אויסגעגראָבען מיט זיינע צייהן. אַרום דעם קאָפּ איז די ערד געווען צוגראָבען אין אַ האלבען קרייז. זיינע פיס האָבען גע־שטאַרצט אין דער לופטען ווי אָנגעבלאָזענע קישקעס, און זיין בויך האָט אויסגעוויזען ווי אַ קליין בערגעלע.

דיק'ס אויג איז געוועזען אריבערגעצויגען מיט אַ ווייסען הייטעל, און זיינע האָר זיינען געווען צושויבערט און זיינען געשטאַנען ווי די האָר פון אַ חזיר.

פּיליפּ האָט געטריבען זיינע ברידערלעך און דאָס קליינע שוועס־טעריל.

— געהט אוועק פון דיק'ן, ער וועט אייך נאָך אַ בריקע טהאָן אין די בייכלאַך.

אליין איז ער ארומגעגאַנגען דאָס טויטע פערד און בעטראַכט פון אלע זייטען, נאָכדעם צוגעגאַנגען צו דעם עק און אַ שלעפּ געטהאָן איינע פון די האָר.

דערזעהן, אַז דיק לאָזט זיך, האָט ער אָנגעהויבען צו שלעפּען צו עטליכע מיט אמאָל, און געזאָגט, איבערגעבענדיג די אָנגעפּליקטע האָר צו איינעם פון זיינע ברידערלאַך:

— ווען דיק האָט געלעבט האָב איך זיינע האָר נישט געשלעפּט.

ער האָט מיר צוגעזאָגט, אַז נאָכדעם ווי ער וועט שטאַרבען וועט ער מיר לאָזען אַ מתנה דעם גאַנצען עק, איצט פּליק איך זיינע האָר, עס וועט זיין אַ גוטער און שווערער באַל פון די דאָזיגע האָר.

— הע, ווען דיק האָט געלעבט האָסטו מורא געהאַט פאַר איהם — האָט דאָס קליינע שוועסטעריל פערדראָסען פאַר וואָס פּיליפּ גיט איהר נישט צוהאַלטען די אויסגעפּליקטע האָר.

פּיליפּ האָט זיך בייז אומגעקוקט און דערוויל ניט בעמערקט אַז זיין פאָטער ראָזענבערג איז אונטערגעקומען און איהם אָנגעכאַפּט בייביידע אויערען, זיי גוט אָנגעדרעהט און אויף איהם אָנגעשריען אַז ער זאָל אויף דער גיך געהן און ברייננגען אַ רידעל מיט אַ שטריק.

עס איז שוין געווען פאַרנאַכט.

שאָטענס האָבען זיך גערוקט פון וואַלד ארויס.

פּיליפּ מיט זיין קאָמאַנדאַ האָבען אָנגעבראָכען ווימש־הייזעל

פרוטקעלאך און זיי ארומגעשטעקט אין די ווייכע צוגראבענע ערד, ארום דיק׳ס קבר.

פיליפ האט גוט געדענקט די זייט וואו דיק׳ס קאפ איז געלעגען פערשאטען, האט ער אין יענער זייט אריין געשטעקט הויכע פרוט־קעלאך כדי מען זאל וויסען אז דארט ליגט דער קאפ פון זייער פערד.

נאכדעם האט ער אנגעהויבען ארומצוגעהן ארום דעם קבר און האט געזונגען מיט א הויכער, ניט פאר זיינע אינגעלשע כחות, באסא־ווער שטימע טרויעריג און הארציג אויסציהענדיג די ווערטער:

— דיק איז געווען א גוטער פערד, א גוטער!

דאס קליינע שוועסטעריל האט דאס ניט געקענט פערליידען, איהר האט זיך געוואלט צואווייגען און זי האט נישט געקענט, האט זי געזאגט צו פיליפ׳ן:

— דיק האט צובראכען פאפא׳ס וואגען, א שלעכטער איז ער גע־ווען. די מאמע איז מיט איהם געפאהרען אין ווילעדזש האט ער זיך אוועקגעלייגט אין מיטען גאס און פערשעהמט די מאמע פאר איטליכענס אויגען. א שלעכטער איז ער געווען.

פיליפ האט נישט געהערט און איז זיך געגאנגען ארום דעם פרי־שען קבר און געזונגען:

— דיק איז געווען א קלוגער פערד, א קלוגער!

די אנדערע צוויי ברידערלעך האבען נאכגעפאלגט פיליפ׳ן און אונ־טערגעזונגען ווארט ביי ווארט.

דאס קליינע שוועסטעריל האט אנגעהויבען צו וויינען:

— דיק האט איבערגעלאזט די מאמע אין וואלד ווען זי האט גע־האט דאס צווילינג און איז אהיים געקומען מיט א צובראכענעם וואַ־גען. א נארישער פערד. איך האב איהם פיינד!

זי האט די אלע ווערטער קוים שארף ארויסגערעדט און זיי צו־צויגען און געכליפעט, גלייך ווי מען וואלט זי אימעצער גוט אנגעשלא־גען.

פיליפ איז געבליבען שטעהן נעבען איהר און געזאגט:

דיק ליעגט מיט זיין קאפ דארט וואו די הויכע פרוטקעלאך שטע־קען אין דער ערד. מען טאר ניט זאגען ביי זיין קבר אז ער איז גע־ווען א שלעכטער, ער קען נאך דערפאר ווערען ארויסגעשפיגען פון דער ערד און מען וועט איהם אריינווארפען אין א הונד אריין. וועט דער הונד דיך בייסען. און אז דער הונד וועט דיך בייסען, וועט

דיק אַנטלויפען פון דעם בויך פון דעם הונד און אַריין אין אַ קאַץ. וועט דיך די קאַץ צודראַפּען... צו וואָס טויג דיר, דו זאָלסט זיך אַנהויבען מיט דיק'ן, אַמעהר לאָז איהם ליגען אין דער ערד, וואָס איז געוועזען איז געוועזען, אָבער איך האָב איהם ליעב געהאַט, ער איז געוועזען אַ קלוגער פערד...

— ניין איך האָב איהם פיינד! — איז דאָס קליינע שוועסטעריל אַוועק פון דיק'ס קבר זיך רייבענדיג מיט ביידע הענט איהרע אויגען און שאָקלענדיג איהר קעפּעל.

X

גוטע שכנים

נאָכדעם ווי ראָזענבערג האָט בעגראָבען זיין פערד דיק האָט ער שוין דערפיהלט, אַז ער איז אין דער היים אַן איבעריגער און אַ פרעמדער.

דערצו האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אַז מען קוקט איהם נאָך און אימיצער אָדער אַלע ארום ווייסען, אַז ער האָט פאַר'סמ'ט זיין פערד.

אַ גאַנצען טאָג האָט ער געטראָגען די קלעצער פון וואַלד. זיי פּאַוואָליע צוזוויגען אין קליינע קלעצלאַך און זיי נאָכדעם צושפּאַלטען אין שייטלאַך האָלץ און זיך אַזוי פאַרגעסען אין דעם פאַר'סמ'טען פערד.

נאָר אַז ער האָט זיך ביינאַכט געלייגט שלאָפען, האָט ער נישט געקענט איינשלאָפען. פאַר זיינע אויגען איז אַלע מאָל אויפגעשטאַנען דאָס בילד, ווי אַזוי זיין פערד דיק האָט געטרונקען דאָס וואַרימע וואַסער מיט'ן גרינעם סם...

אָט אַזוי איז ער ווינציג געשלאָפען און זיך געגרייט צו פאָהרען אין דער גרויסער שטאָדט, זיך געהיט פאַר מענשען און אויסגעמיטען זיין אייגענע ווייב.

אַמאָל איז ער געשטאַנען און געהאַקט האָלץ, אַז מר. ווייגבוים איז אַרויפגעקומען פון וועג.

ראָזענבערג האָט זיך גענומען פלייסיג צו דער אַרבייט, גליך ווי ער וואָלט נאָר נישט בעמערקט, אַז אימיצער קומט אָן פון וועג.

— גוטען אָבענד אייך — האָט מר. ווייגבוים פרעהלאך אויסגע־שריגען.

ראָזענבערג האָט זיך געטהאָן א וואָרף און אויפגעהויבען זיינע אוינען. זיין פּנים איז געוואָרען בלאַס און ער האָט געענטפערט:

— גוט יאָהר, א גאַסט מר. ווייגבוים. — האָט אַוועקגעוואָרפען די האַק און זיך געלאָזט געהן אין הויז אריין מיטרופענדיג דעם גאַסט אין הויז אריין.

ווייגבוים האָט געזאָגט:

— איך בין נישט געקומען טרייבען וויזיטען. עס איז נישטאָ קיין צייט, איך בעדאַרף נאָך זעהן די איבעריגע שכנים.

— וואָס־זשע האָט איהר גוטעס צו דערצעהלען? — האָט ראָ־זענבערג זיך געטהאָן א קראַץ אין קאָפּ בעגלייט מיט א טיעפען זיפץ — ביי מיר הערט זיך זעהר נישט קיין גוטעס.

— חלילה א קינד ביי אייך נישט געזונד? — האָט מר. ווייג־בוים זיך דערשראָקען.

— נאָך ערגער ווי א קינד.

— איז אייער ווייב קראַנק צו בעט, גאָט בעהיט?

— ניין, מיין ווייב איז געזונד, נאָר ביי אונז איז דאָס פערדעל אוועק פון דער וועלט — האָט ראָזענבערג געזאָגט מיט אן אראָפּגע־לאָזטען קאָפּ.

— וואָס איז איהם געוועזן?

— געוועזן איז איהם גאָרנישט, עס האָט איהם געפעהלט א חאָ־לעריע אין זיינעביינער ביי מיר. האָט ער זיך איינגעשפּארט און זיך אוועק געלייגט אין וואַלד און שוין מעהר נישט געוואָלט זיך אויפ־הויבען.

— פאַר וואָס האָט איהר נישט גערופען די שכנים, וואָלט מען אייך געהאָלפען אויפהויבען דאָס פערד.

— וואָס פאַר א שכנים האָב איך דאָ?

— איך בין שוין אן אלטער, אָבער א שכן בין איך. איך וואָלט געהאָלפען, ווען איהר רופט מיך. און פאַר וואָס האָט איהר נישט גע־רופען דוד וואַלדען?

— איך האָב זיך שוין מיט דעם וואַלדענען געגוג אָפּגעבריהט.

— ברוגז?

— ער איז צו קלוג פאַר מיר.

— איהר האָט אַ טעות, מר. ראָזענבערג. דוד וואַלדען איז אַ וואוילער בחור.

— ווי ביי וועמען.

— וואָס האָט ער אייך שלעכטס געטהאָן?

— ער אליין האָט מיר קיין בייז נישט געטהאָן.

— טאָ וואָס־זשע ווילט איהר?

— איך וויל גאָר נישט, מר. וויינבוים.

— אָבער ברוגז זיין איז דאָך נישט שעהן; עס איז נאַריש!

ראָזענבערג האָט מעהר נישט געענטפערט, אָבער ער האָט גע־פיהלט, אַז ער איז דער גערעכטער, און וואָס מעהר ער וועט שווייגען וועט זיין בעסער פאַר איהם.

— נאָ! איך בין דאָך געקומען עפּעס אויפצוטהאָן, — האָט זיך מר. וויינבוים אַ כאַפּ געטהאָן. — איך וויל אייך בעטען, אַז איהר זאָלט קומען צו מיר דעם שבת נאַכט.

— וואָס איז עפּעס נייעס? תנאים?

— ניין, גאָר אַן אַנדער זאַך.

— איך וויים, אַ איד האָט אַ מיידעל, בעדאַרף ער מאַכען תנאים. נאָר אַז ניט איצט, וועט עס זיין אין אַן אַנדער טאָג. אָבער וואָס עפּעס איז פאַר אַ שמחה?

— איך וויל קיינעם ניט דערצעהלען וואָס און ווען. איך פּער־בעט די שכנים צו מיר אין הויז אריין. דער אַלטער וויינבוים בעט בעדאַרף מען קומען. און די וואָס וועלען קומען וועלען שוין וויסען וואָס און וואָס. איך קען אייך נאָר זאָגען, אַז איך האָב אייך אַלעמען צו דערצעהלען אַ שעהנע זאַך.

— אפשר קענט איהר עס מיר שוין דערצעהלען. קומט אריין צו מיר אין הויז אביסעל, ווייל ביז שבת נאַכט ווער ווייסט וואו איך וועל נאָך זיין.

— ראָזענבערג, וואָס רעדט איהר נאַרישקייטען? אַ מענש בע־דאַרף קענען אַריבערטראָגען אַלעס, וואָס עס מאַכט זיך. נו, איז אַ פערד געפאַלען. מען איז דאָך ביי גאָט אין די הענט. אָבער זיך נעמען צום הארצען טאָר מען נישט.

— איך וויל זיך קיין מעשה נישט אָנטהאָן. אָבער איך פאָהר דאָך אוועק אין שטאָדט צו דער ארבייט, קען זיין, אַז שבת נאַכט וועל איך שוין שווימען מיט דער שיף.

— איהר פאָהרט שוין ווייטער אין שטאָדט?
— וואָס דען זאָל איך טהאָן?
— ווען איהר פרעגט ביי מיר, הייס איך אייך ניט פאָהרען.
— וואָס דען זאָל איך טהאָן?
— ווען איהר פרעגט ביי מיך, הייס איך אייך בלייבען דאָ.
— וואָס וועל איך דאָ טהאָן?
— ווען איהר פרעגט ביי מיר, זאָג איך, אז א מענש בעדאַרף זיך קלעפּען צו איין אָרט, אזוי ווי א שטיין קלעפּט זיך צו דער ערד. מיט דער צייט הויבט דער שטיין אָן צו ווערען בעוואַקסען מיט גראָז.
— וואָס זאָל איך טהאָן?

פון דעם טהאָל, וואו ראָזענבערג'ס הויז איז געשטאַנען, האָבען זיך געזעהן אַרום און אַרום בערג און וועלדער, פון ווייטען אויף א בארג האָט אימיצער געאַקערט, און אין דעם שטאָלענעם מעסער פון אַקער האָט זיך די זון אָפּגעשפּיעגעלט. עס איז פון דאָרטען געלאָפען אָן אָפּשיין און אַרום געשפּרונגען איבער די שפּיצען פון די בוימער.

ראָזענבערג האָט בעהאַלטען זיינע אויגען פון אָבשיין און אויך פון וויינבוים'ס אויגען, בעהאַלטען זיין אונרוהיג שפּרינגענדיג גע־מיטה, און אויף אַלץ געענטפערט קורץ און נישט בעשטימט. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז ער קען אַלעס פאַר וויינבוים'ען ניט דער־צעהלען, סיידען ער זאָל זיך פאַר איהם גוט אויסוויינען, נאָך דעם וועלען זיך עפענען פרייע טויערען און ער וועט קענען דערצעהלען, ווי אזוי ער איז פון זיין פריהער קינדהייט אָן געפּלאָגט און פערוואַגעלט געוואָרען.

מר. וויינבוים האָט, ווייזט אויס, ניט געזעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי ראָזענבערג'ען אויף דעם דנאָ פון הארץ. ער האָט נאָר געזעהן, אז ראָזענבערג'ס פּנים איז בלייך און פאַרזאָרגט, האָט ער געזאָגט:

— זאָרגען זאָלט איהר זיך נישט, ראָזענבערג. איך ראטה אייך צו בלייבען דאָ. איהר וועט שוין ווי אַלע לעבעדיגע מענשען עפּעס געפינען וועגען ווי אזוי זיך אַרויסצודרעהען.

— וואָס טויג דאָס ריידען, — איז שוין ראָזענבערג אביסעל אַרויס פון געדולד. — איך מוז פאָהרען אין שטאָדט. ווער קען ווי־סען ווען דער שוך קוועטשט? איך ווייס אז איך מוז פאָהרען אין שטאָדט ארבייטען.

— און ווי אזוי וועט איהר לאָזען אייער ווייב און קינדער?

— אויף די גוטע שכנים...

וויינבוים האָט פערשטאַנען דעם לינקען וואונק פון ראָזענבערג'ס ווערטער און געזאָגט:

— איצט האָבען מיר גוטע שכנים. איך בין שוין דאָ אריבער 30 יאָהר. איך וויים, אַז מיר האָבען גוטע שכנים. און איך זאָג אייך בלייבט דאָ, איך וועל אייך העלפען, ווי ווייט איך וועל קענען, ביז איהר וועט זיך אריבערשטופען דעם ווינטער.

— איך דאַנק אייך פאַר אייער מיה אָנצופילען אַ צולעכערטען זאַק.

— איך זעה דאָך, אַז איהר רייסט זיך אין שטאָדט אריין, — אין פלוצים מר. וויינבוים אריינגעפאַלען ראָזענבערג'ן אין די רייד, — פּאַרט־זשע אין שטאָדט געזונטער הייד און מאַכט געלד, אָבער פאָלגט מיך און ברייננגט דאָס געלד אהיים. זומער לעב וועט קומען, וועל איך אייך העלפען מיט מיינע אָקסען. איהר בעדאַרפט נישט קיין פערד דערוויל. ביז איהר וועט נישט האָבען גענוג היי פאַר דעם פערד.

— איהר ווילט איך זאָל פריהער אריינקלאַפּען דעם צוואָק און נאָכדעם קויפען דעם היינגלייכטער, מר. וויינבוים. אָט האָב איך שוין נישט מיט וואָס צו ברייננגען ברויט און הערינג פון ווילעדזש פאַר מיינע קינדער.

— איך וועל מיטנעהמען, איך געה מאָרגען אין שטעדטעל. איך וועל פאַר אייך ברייננגען ברויט מיט הערינג. אָבער קומט צו אונז שבת נאַכט. עס איז אַזוי גוט פון אייער טובה וועגען, ווי פון מיינ'ט וועגען. אפשר וועט זיין פאַר אייך ארבייט אויף דעם גאַנצען ווינטער, אָט דאָ.

XI

ווייסער שנעע

דער ערשטער שנעע האָט זיך פארשפעטיגט, אָבער זיך אָנגעהויבען צו שיטען ווי דורך אַ גרויסער זיפּ און פארדעקט אַלע וועגען און אַזוי ווי מיט דעם פּולווער פון ווייסען מעהל פערשטויבט די בוימער און די וועלדער.

ווייס בעדעקט און פארטשויבט דעם דאך פון הויז, די קארניזען ארום די פענסטער, די שטאכעטעס פון גאניק און די שפיציגע שטייד נער פון דעם פלויט.

האט מר. וויינבוים זיינע אקסען ארויסגעפיהרט צו דעם וואסער, האבען זיי געשפרונגען מיט פארריסענע עקען און זיך געשפיעלט מיט די שטיקלאך שנעע. און זייערע ברייט ביינינגע קריזשעס זייד נען פערשטויבט געווארען מיט א דינעם הויך פון שנעע.

ראזענבערג'ס שווארצער הונט איז ארום געגאנגען א פרייער ארום דער הויז און פון זיך אלע מאל אפגעטרייסעלט דעם שנעע, און באלד ווייטער געווארען ווייס און געגענעצט מיט זיין לאנגען מויל.

דער הונד האט א קוק געטהאן, אז פון דער הורבע מיט דעם אנגעהאקטען האלץ ווערט א ווייסער בארג, האט ער אנגעהויבען צו בייזערען זיך און זיך געווארפען אויף דעם ווייסען בארג מיט א בילעריי.

ראזענבערג'ס קינדערלאך האבען זיך אלע ווילע ארויסגעכאפט און צוריק אריין אין הויז מיט פארשנעעטע היטלאך און מיט קנוילען שנעע אין די הענט און די קנוילען געפרובט קייקלען אויף דעם הייסען אויוועז.

דורך א פענסטער האט מען גאר נישט געזעהן.

איז מען ארויס און געקוקט אין דרויסען, האט מען ווייטער פון דער נאז גאר נישט געקענט זעהן.

עס איז געווען שטיל און מען האט געהערט די שטילע טריט פון דעם שנעע אויף דעם ערד.

דער וואלד העקער האט זיין האק אונטער דעם ראק פארבאד האלטען.

אין די ווייטע וועלדער איז די זעג־מיהל געבליבען שטעהן און נישט געקענט שניידען די קלעצער.

זיינען די העקער אהיים געגאנגען מיט פערזילבערטע וואנצען און ברעמען און מיט ווייסע פערשנעעטע הילטען.

איינער פון די העקער איז געווען דער פאלאק זשאק, וועלכער האט געוואהנט מיט ראזענבערג'ן אין שכנות איבער'ן וועג.

ער האט געוואלט אויף צוריק־וועגס פון דער זעג־מיהל אריינד געהן צו ראזענבערג'ן, גלאט אזוי אריין געהן. סיי ווי שנעעט, וועט מען זיצען און שמועסען.

האָט ער זיך אָבער דערמאָהנט, אַז ראָזענבערג דאַרף זיין ברוגז אויף איהם, פאַר וואָס ער האָט צוגעלאָזען, אַז מען זאָל איהם אויפ־ציהען מיט דעם שטריק און לאָזען הייננגען.

ער האָט זיך צולאַכט, איז אהיים געקומען אין זיין הויז אריין, וואָס איז בעשטאַנען פון איין גרויסען צימער, מיט אָפּגעריסענע ווענט און אָהן אַ סטעל, די שינדלאַך פון דאַך און די קראַקוועס אויף זיינען געוועזען אָבגעווייסט מיט קאַלך, שנעע׳לאַך האָבען זיך דורכגעשטופּט און אריינגעפלויגען אין צימער ווי ווייסע קליינע פליגעלאַך.

דער פּאַלאַק האָט אונטערגעהייצט דעם אויוועז, זיך אָבגעטרי־קענט זיינע קליידער און אויסגעטהאָן זיינע שטיוועל.

אַ בּאָרפוסער איז ער ארומגעגאַנגען איבער דעם פארשטויבטען הילצערנעם דיל און זיך געקיהלט זיינע צוואָוואַרימטע, רויטע פיס.

דער אויוועז האָט זיך צוברענט און דעם פּאַלאַק׳ס פּנים איז גע־וואָרען רויט און אויסגעברייטערט. ער האָט זיך אומגעדרעהט אַ בּאָרפוסער און האָט אויסגעוויזען ווי אַ וואַלד חיה, וואָס שפּאַנט ארום אויף די הינטערשטע פיס.

ער האָט אָפּגעגעסען זיין מאַהלצייט, געטרונקען אַ סך קאַלטע וואַסער, געקוקט דורך דעם קליינעם פענסטער, געשאָלטען דעם שנעע.

געדרעהט מיט זיינע הענט, ווי מיט גראָבע שטריק אין דער לופ־טען, זיך געצויגען אויף דעם בעטעל, וואָס איז געוועזען צונויפגע־קלאַפּט פון פּראָסטע ברעטער און מיט שטרוי אָנגעבעט.

און געמוזט אָנקומען צו זיין ארבייט, וואָס ער טהוט אַלע אויף דער נאַכט אהיים קומענדיג פון וואַלד.

ער האָט אָנגעהויבען צו זינגען די איינציגע תפילות, וואָס זיין מוטער האָט איהם אויסגעלערנט אויף אויסווייניג.

זיי געזונגען אַ גאַנצען טאָג, טאָ ליגענדיג אין בעט, טאָ שטע־הענדיג ביים פענסטער, מיט זיין שטערן איינגעקוועטשט אין קאַלטען גלאָז.

געוואָרפען שייטען האָלץ אין אויוועז און אַז דער שנעע איז נאָך אַלץ געגאַנגען, האָט ער ווייטער געזונגען, אַלע מאָל איבערבייטענדיג די קאָלירען פון דער שטימע און אויסציהענדיג די ווערטער, ווי ער וואָלט מורא געהאַט, אַז זיי זאָלען זיך נישט אויסלאָזען.

אין אָבענד האָט ער ניט אָנגעצונדען קיין ליכט. דער שנעע האָט אריינגעווייסט דורך די פענסטער און עס האָט אויסגעוויזען אַזוי,

ווי א ווייסע פרוי שטעהט ביים פענסטער אוןווארפט מיט איהרע צולאזענע לאנגע, ווייסע האר, בויגענדיג איהר קאפ טא אהין, טא אהער.

דער פאלאק האט נישט געוואלט אנצינדען קיין ליכט אין הויז, ווייל ער איז געוועזען בייז אויף דעם שנעע, אויף זיין מוטער, וואס האט איהם איבערגעלאזען און אוועק אויפצוזוכען דעם טאטען ערגעץ אין דער ווייטער וועלט.

„פארוואס האט ער אנגעטריבען דעם טאטען זיינעם?"

ווייל ער איז געוועזען א פוילער. די מאמע זיינע האט געהאלטען אין איין קלאגען זיך פאר זשאק'ען, אז ער זאל זעהען עפעס טהאן, כדי דער טאטע זאל אנטלויפען פון דער היים.

האט זשאק איהם געטהאן געבראטענע לייד און איהם פארטריבען פון דער היים.

די מאמע האט אויפגעלעבט, געווארען צוריק יונג, געזונד.

ווערט איהר דא אומעטיג.

זי קען נישט זיין גאנצע טעג אליין אין שטוב. זי קען נישט רוהען און שלאפען. עס דאכט זיך איהר נור, אז דער טאטע ליגט שוין ערגעץ און פוילט אין דער ערד.

נו, ווייל זי פאהרען אין דער וועלט און זעהען צי זי קען איהם נית געפינען. און אויב זי וועט איהם ניט געפינען, וועט זי וויסען, אז ער פוילט שוין ערגעץ אין דער ערד. וועט זי נאכדעם אהיים קומען און אנצינדען א לעמפעל נאך זיין נשמה אונטער דאס הייליגע בילד.

זאמט זי זיך, פארגעסען צו קומען צוריק.

הייסט עס זשאק'ען פארנארט איבערגעלאזען און אליין לעבט מען ערגעץ אויף דער וועלט א גוטען טאג.

זשאק וועט ווארטען א ווינטער און א זומער, און אז די מאמע וועט נישט קומען, וועט ער שוין וויסען וואס צו טהאן.

דערווייל זינגט ער די לידער, וואס די מאמע האט איהם אויסגעלערנט.

ליגט זשאק אין קאלטען הויז איינגעדעקט מיט זיינע גראבע קאלדרעס און איז ברוגז אויף דעם שנעע.

און ער זינגט ווייטער זיינע לידלאך.

בייטאג האט דער שנעע אויפגעהערט צו געהן.

דער הימעל איז געוואָרען לויטער בלוי, און די זון האָט אָנגע־הויבען צו וואַרימען דעם שנעע. פון די דעכער און פענסטער קאַר־ניזען האָט גערונען דער צולאָזענער שנעע און דער גאַנצער ברעג פון דאַך איז געוואָרען ארום געהאַנגען מיט קליינע אייז־ליכטלאַך.

זשאַק איז ארונטערגעשפּרונגען פון זיין שטרויענעם בעט, זיך אָנגעטהאָן, אריינגעבראַכט פרישע וואַסער און זיך גוט אויסגעוואַשען דעם קאָפּ און דאָס פּנים.

נאָכדעם געקעמט זיינע רויטליכע האָר פון זיין קאָפּ און פּנים (זיין פּנים האָט ער שוין לאַנג נישט געגאָלט און די האָר פון זיין קליין, געדיכט בערדעל זיינען געוועזען ווייך און געקרייזעלט).

דעם אויווען האָט ער נישט אונטערגעצונדען, געגעסען ברויט מיט קאַלטען, פאַרפרוינעם וואורשט און פאַרטרונקען מיט קאַלטע וואַסער.

ער איז ארויס אין דרויסען, דאָס ווייסקייט האָט פאַרמאַכט זיי־נע אויגען און ער האָט נישט געקענט קוקען אויף דעם שנעע, וועלכער האָט אָפּגעשפּיגעלט א געלבליכען אָפּשיין פון דער זון.

זשאַק איז געקראָכען אין דעם טיעפען שנעע און געהאַט הנאה פון זיך און עס איז איהם געוועזען ווארים זיין גאַנצער לייב.

באָטש אין דרויסען איז אויך געוועזען ווארים, און דער קיידי־דיד פויגעל האָט נאָך ערגעץ געזונגען, פון דעסטוועגען האָט זיך געפיהלט, אַז איבער דעם וויכען דעק פון שנעע ציהט זיך איבער א דינע, פראָס־טיגע הויט, וועלכע ברעכט זיך, ווי אַן אויסגעטריקענטע פאַפּיר, היג־טער די פיס.

שווארצע קראָהען זיינען געפליגען אהין און אהער, און איבער דעם וועג און שנעע איז געוועזען אויסגעשפּרייט א גלייכע שורה פון קליינע, טיעפע טריט פון א לויפענדען פוקס.

זשאַק איז נאָכגעגאַנגען נאָך דעם סליאַד פון די טריט און גע־זעהן, אַז זיי ציהען זיך ערגעץ ווייט אוועק. האָט ער זיך אויסגע־דרעהט און אריבערגעשפּרונגען דעם שטיינערנעם פּלויט פון זיין שכן ראָזענבערג.

זשאַק האָט ניט פערגונען דאָס ווייסקייט פון דעם שנעע אויף ראָזענבערג׳ס לאָנקע און ער איז מיט זיינע גרויסע פיס געקראָכען און צושאַרט דעם שנעע און געמאַכט א קרומען שטעג איבער דער גאַנצער לענג פון דער לאָנקע.

זשאַק האָט זיך ווי אַריינגעגנב'עט צו די ראָזענבערג'ס אין הויז אַריין.

די קליינוואַרג האָט איהם אַרומגערינגעלט און איהם אָנגעהויבען צו שלעפּען ביים ראָק און פּיליפּ האָט דעם גאַנצען פינגער פון זיין רעכטער האַנד אַריינגעטשעקט אין זיין אויערעל און מיט די איבריגע פינגער געשאָקעלט, ווי אַ שוויין שאָקעלט מיט זיינע אויערען.

זשאַק האָט זיך געדרעהט אין דער מיט שטוב און מיט זיינע גרויסע הענט, ווי מיט הילצערנע לאָפּעטעס, אַלע מאָל אוועקגעשאַרט די קליינע קינדערלאַך פון זיך און זיי זיינען צוריק אויף איהם אָנגעפאַלען.

טריקס, דער הונד, אויף וועמען די שוואַרצע, לאַנגע האָר זיינען געוועזען נאַס און ווי אויסגעקעמט מיט אַ קאַם, איז געשטאַנען הינטער'ן גרויסען טיש און געשטופּט זיין צונג פון לאַנגען שפּיציגען מויל אַרויס און געקוקט אויף דעם, וואָס די קינדערלאַך טהוען מיט זשאַק'ן און עס האָט אויסגעוויזען, אַז דער הונד לאַכט.

ראָזענבערג האָט פריהער ווילד הנאה געהאַט, וואָס זיינע קינדער טהוען מיט זשאַקען. אָבער באַלד האָט ער אָנגעשריגען אויף די קינדערלאַך, ווען ער האָט איבערגעטראַכט, אַז ווי באַלד אַ מענש קומט צו איהם אין הויז אריין איז דאָך איהם גוט קאַלומיטנע אויף זיין האַרצען און ער איז שוין געגנוג אָפּגעקומען מיט דעם אַליין, וואָס ער מוז עפענען די טיר פון דעם מענשען'ס הויז, וועמען ער האָט פיינט.

געהייסען זשאַקען זיצען און אַליין האָט ער זיך ענטשולדיגט, אַז ער מוז געהן אין וואַלד אַריין.

זשאַק האָט געטראַכט, אַז מען וויל איהם דאָ עפּעס פאַרנאַרען. ער איז געקומען צו ראָזענבערגען, איהם געטראָפען אין דער היים. פאַר וואָס זשע געהט ער אוועק אין וואַלד אַריין? וואָס איז יעצט דאָ צו טהאָן אין וואַלד.

און דערפאַר האָט ער געפרעגט ראָזענבערג'ן:

— וואָס, געהסט אַרויס מיט אַ בעזעם אָפּצוקעהרען דעם שנעע פון די ביימער?

— יעס סיר! — האָט ראָזענבערג אַ געשריי געטהאָן און פאַרמאַכט די טיר מיט אַזאַ קלאַפּ, אַז די פענסטער פון הויז האָבען אַ דרינזשע געטהאָן.

זשאַק האָט געפיהלט, אַז ער איז געבליבען איינער אַליין אין

דער גרויסער קיך. באַטשביידע מוידען, אסתר און חאַשקע, זיינען געשטאַנען אין אַ ווינקעל פון קיך איבער אַ גרויסער הילצערנער קייבלינגען וואַש־טאָפּ און געריבען דאָס גרייט אויף גרינצעלטע וואַשאייזענס. די מרס. ראָזענבערג האָט זיך געלאָזט הערען עפּעס מיט אַ ברוגז'דיגען פון מאָל צו מאָל אויסגעשריי, פון אַן אַנדער צימער, און אַז זי איז שטיל געוואָרען, האָט זיך געהערט ווי דאָס קליינע קינדעלע איהרע „ציהט דעם מאַרך פון איהרע ביינער".

זשאַק האָט זיך צוגעשפּאַרט אויף אַ ווינקעל פון הילצערנעם, לאַנגען טיש, געהאַלטען זיין הוט אין זיינע הענט, געצעהלט די צומישטע ווינטער־פליגען, די קינדערלאַך און ניט געוואוסט וואָס ער זאָל טהאָן.

אסתר ראָזענבערג האָט געהאַט מיטלייד מיט זשאַק'ען. זי האָט געכאַפּט אַ קוק צו זיין פּנים, און אַזוי ווי אַ דערוואַקסענע פרוי דורכגעדרינגען זשאַק'ען.

זי האָט איהם געפרעגט:

— זשאַק, ווילסט אפשר העלפען וואַשען?

— איך בין פויל צו וואַשען מיין אייגען גרייט... — האָט זשאַק געשמייכעלט און האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין אָרט, צוגעגאַנגען צו דעם ווינקעל, וואו די צוויי שוועסטער האָבען געוואַשען דאָס גרייט. ער האָט אליין געפיהלט אַזוי ווי ער וואָלט געגאַנגען צו זיין אייגענעם קבר. שווער און אונבעהאָלפען איז ער געגאַנגען, שאַרענדיג מיט זיינע ברייטע, לאַנגע פיס און מיט ביידע הענט האָט ער געדרעהט זיין הוט.

זשאַק האָט זיך אָנגעשפּאַרט אין וואַנד.

אסתר און חאַשקע האָבען צו איהם געקוקט, אַלע מאָל אַן אַנדערע, אויסדרעהענדיג זייערע קעפּ און ניט אויפגעהערט זיך צו שאָקלען איבער דעם וואַשטאָפּ און מיט זייערע האַלב־נאַקעטע הענד אַלע מאָל איינגעטונקען אַ שטיקעל גרייט אין דעם גרויען קאַלעמוטנעם וואַסער מיט דער וויים־גרויער פּינע.

אסתר האָט זשאַקען אַ שפּריץ געטהאָן מיט וואַסער אין פּנים אריין. און עס געמאַכט אַזוי, אַז מען האָט ניט געקענט וויסען ווער עס האָט אַ שפּריץ געטהאָן. זשאַק האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן, אָפּגעווישט דאָס פּנים מיט זיין היטעל און ניט געוואוסט, וועלכע פון די צוויי שוועסטער האָט עס איהם אָפּגעשפּריצט. ער איז געוואָרען אויפגערייצט און האָט זיך דערוויל איינגעצוימט מיט דעם, וואָס ער

האָט מיט זיין היטעל אַ קלאַפּ געטהאָן איבער די פּלייצעס אי אסתר'ן און האשקען.

— פאַר וואָס קומט עס מיר? — האָט האשקע זיך געבייזערט.

— זי האָט עס געטהאָן.

— פאַר וואָס קומט עס מיר? — האָט אסתר זיך אויך געביי־זערט. — זי האָט עס אליין געטהאָן און זאָגט אויף מיר.

ביידע שוועסטער זיינען אנטשוויגען געוואָרען, ווי זיי וואָלטען עפּעס אָנגעהויבען צו פערטראַכטען.

דערווייל האָבען זיך די גרינצעלטע בלעכען איינע אין די אַנ־דערע זיך אָנגעקלאַפּט. ביידע מיידלעך זיינען מיט דעם קאַלעמוט־נעם וואסער פערשפּריצט געוואָרען.

— דו לאַנגער קלאָץ! — האָט האשקע זיך אויסגעריבען איהרע גרויסע אויגען און זיי ניט געקענט עפענען.

— און אַז דו ביזט אַ גראָבער קלאָץ! — האָט אסתר גוט אוועק־געשטעלט איהר גרינצעלטען בלעך אין דעם וואש־טאָב און ווייטער געוואַשען, ניט אָפּווישענדיג איהר נאַס פּנים.

מרס. ראָזענבערג איז אריין מיט נאָך ניט קיין צוגעקנעפּעלטען בוזעם און מיט אַ פערפלאָמט פּנים.

— וואָס איז שוין ווייטער?

— מאמע, זי לאָזט מיך ניט וואַשען! — האָט האשקע די ערש־טע זיך פערקלאָגט, און נאָך אַלץ געריבען מיט די בלאַס־ראָזעווע פינ־גער איהרע אויגען.

— איך לאָז זי ניט וואַשען. זאָל זאָגען זשאַק צו איך טהו איהר עפּעס שלעכטס, — האָט אסתר ניט אויפגעהערט זיך צו שאָקלען גיך, גיך איבער דעם וואש־טאָפּ, וועלכער איז געשטאַנען אויף צוויי ביינקלאַך.

— נאָר אַ שאַנד פאַר אַ מענשען — האָט מרס. ראָזענבערג זיך צולאָזען מיט אַ וויינענדיגע שטימע און אויפגעהויבען איהרע קורצע האַנד און מיט צושפּרייטע פינגער אָפּגעלאָזט אַ פּליאַסק אסתר'ן אי־בער'ן קאָפּ און האשקען ווידער אַן אַנדער פּליאַסק איבער איהר פּנים.

זשאַק האָט געשמייכעלט. מורא געהאַט טאָמער כאַפּט ער אויך אַ פּליאַס פון מרס. ראָזענבערג, האָט דערפאַר געהיט מרס. ראָזענ־בערג'ס בעוועגונגען און געשמייכעלט, דרעהענדיג מיט זיין היטעל,

ווי א שטוב הונד דרעהט מיט זיין עק, ווען די באַלעבאָסטע שלאָגט די קינדער.

— נאָר א שאַנד פאַר א פרעמדען מענשען, — האָט זיך מרס. ראָזענבערג נאָך אַלץ געשפּאַרט אויף דאָס איהריגעם. — געהט מיך ביידע אין... איך וועל זאָגען ראָזענבערג׳ן, אז ער זאָל אייך מיט־נעהמען מיט זיך אין שטאָדט אריין און זאָל אייך דאָרטען ערגעץ איבערלאָזען אין מיטען גאס און אנטלויפען פון אייך...

XII

אַ ביין פון אַ מענשען

שבת צו־נאַכט.

אַלע פענסטער פון דער פיערעקעכיגער גרויסער הויז, אין וועל־כער די וויינבוים׳ס האָבען געוואוינט, זיינען ליכטיג. און וויט אי־בער די פערשנעעטע וועגען האָט דאָס הויז געלויכטען, ווי א גרויסער לאָמטערן.

אַלע ווײַלע איז אן אנדער גאסט אָנגעקומען אין דעם קליינעם הויף, ביים הויז.

מר. וויינבוים איז אַלע מאָל ארויס פון הויז, א געשריי געטהאָן פרעהלאָך „א גוטע וואָך", ניט וויסענדיג דורך דער פינסטערקייט פון דעם מיטמאָנאַטיגען אָבענד, וועמען ער בעגריסט.

נאָר אז דער גאסט האָט געענטפערט, האָט שוין מר. וויינבוים געוואוסט ווער עס איז געקומען נאָך דעם קלאַנג פון יענעמס קול, האָט ער זיך ניט געפוילט און נאָך אמאָל א געשריי געטהאָן: „א גוטע וואָך, ראָזענבערג", אָדער „א גוטע וואָך, וואָלדען".

אין הויז איז געווען ווארעם. מען האָט זיך ארומגעזעצט ארום דעם לאַנגען, שווערען טיש.

צווישען די געסט זיינען געווען ראָזענבערג מיט זיין פרוי, דער אַלטער וואָלדען, דוד וואָלדען און זיין מוטער.

דוד וואָלדען האָט זיך ניט געזעצט ביים טיש, נאָר אין א ווינ־קעל פון דעם גרויסען צימער אויף דער וויעגשטול.

ער האָט בעטראַכט דאָס מעבעל און די ווענט. די פענסטער פון

הויז זיינען איהם נאָך אַ מאָל ניט געפעלען, ווייל זיי זיינען געוועזען פון דעם פּוריטאַנישען סטיל מיט קליינטשיגע שייבעלאַך.

דערפאַר איז איהם דאָס מאָל שטאַרק געפעלען דער גרויסער, שווערער טיש מיט די צוויי לאַנגע ביינק פון ביידע זייטען. די ביינק און דער טיש זיינען געוועזען געמאַכט פון הארטען האָלץ, מיט זייער נאַטירליכען קאָליר, שווער און ברייטלאָך זיינען זיי געשטאַנען און דוד'ן אריינגעבראַכט אין אַ רוהיגער שטימונג: גאַסטפריינדליכקייט!

מר. וויינבוים איז געזעסען אויבען־אָן און מיט אַ שיינענדען פּנים געפיהרט אַ געשפּרעך מיט די געסט. דוד האָט ניט געהערט וואָס זיי ריידען. איהם האָט אָבער געצויגען דער פרעהליכער אָפענער פּנים פון מר. וויינבוים און זיין ברוינער האַלז, וואָס האָט זיך אַזוי רוהיג און שעהן געדרעהט אין דעם צוקנעפּעלטען ווייסען העמד.

חוץ דעם היינגענדען לאָמפּ, וואָס האָט זעהר שעהן בעלויכטען דאָס גרויסע צימער, האָבען צוויי ליכט געברענט אין גלייזערנע, הויכע לייכטער.

דוד האָט געהאַט אַ שוואַכקייט צו ברענענדע ליכט. ער האָט זיך דערפיהלט היימיש און אַזוי ווי אויף אַ שמחה.

אסתר וויינבוים האָט געכאַפּט דוד'ס הוט. איהם אַנגערוקט איבער איהר קאָפּ. איהר ברוינער פּנים האָט געפלאַמט און די שוואַר־צע האָר זיינען געוועזען צוואָוואָרפען און אַראָפּגעהאָנגען איבער איהר פּנים און געקראָכען אין איהרע גרויסע אויגען.

זי איז אַרומגעלאָפען איבער דער שטוב און געבראַכט צום טיש, וואָס זי האָט נאָר געקענט געפונען גוטעס.

די מוטער האָט זי אַלע מאָל אָװעקגערופען אין קיך אריין און באַלד איז אסתר צוריק געקומען מיט פולע הענט.

מר. וויינבוים האָט זיך געבעטען ביי זיינע געסט, אַז זיי זאָלען עסען אָט די אַלע זיסע זאַכען, וואָס זיין ווייב רבקה האָט געשטעלט צום טיש. „דאַנקען גאָט, זי באַקט אַלע וואָך גוטע זאַכען. קומען מענשען, זאָלען זיי עסען געזונטערהייד!

וויינבוים'ס פרוי האָט אריינגעבראַכט אַ גרויסע טאַץ אָנגעשטעלט מיט גרויסע און קליינע גלעזער. אסתר איז אונטערגעלאָפען אין קיך אריין און געבראַכט אַ קריעג מיט עפּעל־קוואַס, אָנגעגאָסען פולע גלע־זער און זיי צושטעלט צו איטליכען גאַסט אַ גלאָז. אַליין האָט זי זיך אָנגעגאָסען אַ קליין גלעזעל קוואַס, אויסגעטרונקען, זיך אַזוי ווי

אין עפעס דערמאָהנט און זיך צולאַכט. באַלד אָנגעגאָסען נאָך אַ גלעזעל, געזאָגט:

— אַז די געסט ווילען ניט טרינקען!" — און צוגעטראָגען דוד'ן דאָס גלעזעל מיט דעם קריסטאַל ווייסען עפּעל קוואַס.

דוד האָט געזאָגט, אַז ער וועט טרינקען מיט איהר צוזאַמען. געזאָגט האָט ער דאָס זעהר שטיל. אסתר'ן איז דאָס שטילע ריידען שטאַרק געפעלען. זי האָט דוד'ן צוגעבראַכט אַ גרויסע גלאָז, אָנגעקלאַפּט איהר גלעזעל אין דוד'ס גלאָז,ביידע ליקווידען האָבען זיך אָנגעריהרט, און דערנאָכדעם האָבען זיי ביידע אויסגעטרונקען.

רבקה וויינבוים האָט זיך אוועקגעזעצט ביים טיש. געפרעגט ביי דער מרס. ראָזענבערג, וואָס איהרע קינדערלאַך טהוען.

— איך דאַנק פאַר נאָכפרעגען — ענטפערט מרס. ראָזענבערג און כאַפּט אַ קוק אין דער זייט צו דוד'ן מיט אסתר'ן — איך האָב היינט געהאַט אַ דערשרעקעניש. מיינער פאָהרט דאָך אין ניו יאָרק אוועק. שיק איך מיין אינגעל, דאָס עלטערע, אַז ער זאָל אַרויפגעהן אויף דעם בוידעם און אַרונטערברענגען דאָס רענצעל. קומט ער אַרונטער צולויפען מיט אַ געוואַלד: מאַמע, עס ברענט! צוערשט ווער איך פאַר שרעק אַזוי ווי אַ שטיין, דערנאָך קום איך צו זיך און לויף אַרויף מיט מיין אינגעל אויף דעם בוידעם. איהר זאָלט מיר געזונד זיין, טאַקע אַ פייער. אַ רויטער שטיק פייער אין דאַך. מאַך איך שוין אַ געוואַלד. קומט אַרויף צולויפען מיין ראָזענבערג. שריי איך: אַ פייער! פרעגט ער: וואו? וויין איך איהם. לויפט ער און ברענגט צוויי עמער מיט וואַסער. איך כאַפּ איין עמער וואַסער און באַטץ אין דאַך אריין. דער רויטער פלעק שטעהט זיך אויף זיין אָרט. מיין ראָזענבערג טהוט אַ שפּיי און הויבט אויף זיינע הענט: וואו איז דער רויך, אַז עס איז אַ פייער? איך קוק זיך ארום. געךעכט, עס איז נישטאָ קיין רויך. איך לויף שוין צו און טאַפּ אָן דעם שינדעל, וועלכער איז געוועזען רויט. קאַלט ווי ביי אַ טויטען דער קאָפּ.

— עס האָט געמוזט זיין פון דער זון. אַ דינער שינדעל, זעהט זיך די זון דורך איהם דורך —בערוהיגט זי רבקה.

— וואָס דען איז דאָס געוועזען? זיכער, דער שינדעל אַ דינער און די זון האָט דורכגעשיינט. אָבער אַן איבערשרעקעניש, אַז איך זאָג אייך נאָר צום בעשרייבען.

ווען מרס. ראָזענבערג האָט דאָס אַלעס דערצעהלט, האָט זי ניט אראָפּגענומען איהרע אויגען פון אסתר'ן מיט דוד'ן.

אסתר האָט געוויזען דוד'ן בילדער. אַלע מאָל איז זי אריין אין קליי־נעם צימער דורך דער אָפענער טיר, וועלכער איז געוועזען מיט פאָהר־האנגען פערצויגען, געבראַכט בילדער, זיך אָנגעבויגען איבער דוד'ס אקסעל, אָנגעריהרט מיט איהרע האָר זיין פּנים.

עס האָט זיך געעפענט די דרויסענדיגע טיר און אין הויז איז אריינגעקומען אַ הויכער, פעסטער איד מיט אַ קליין ארומגעשוירענעם בערדעל.

— גוטען אָבענד, ראָגאָווין, וואָס עפּעס אזוי שפּעט? זיצט.

דער איד האָט זיך פריהער ארומגעקוקט אין אַלע זייטען, ווי ער וואָלט איבערגעצעהלט וויפיעל מענשען עס זיינען דאָ אין הויז, זיך אָוועקגעזעצט און געזאָגט:

— שווער זיך ארויסצורייסען פון הויז. די ארבייטסט פון זון אויפגאַנג ביז שפּעט אין דער נאַכט. מען קען ניט ארויסגעהן צווי־שען מענשען.

— איצט איז דאָך שוין ווינטער — האָט רבקה וויינבוים זיך אריינגעמישט — די ארבייט אין פעלד איז געענדיגט. בעדאַרפט איהר האָבען מעהר צייט. און פאַר וואָס האָט איהר ניט מיטגענומען אייער פרוי. זי איז מיר שולדיג צוויי וויזיטען.

ראָגאָווין האָט אראָבגענומען זיין הוט. זיין קאָפּ איז געגאַנגען אויף האַלב וועג אין פליך אריין. די איבערגעבליבענע האָר האָבען שוין אָנגעהויבען צו ווערען גרוי. זיין פּנים איז געוועזען אַ פאַרמע־טענער, אָהן בלוט. זיין שאַרפע נאָז, זיינע איינגעבויגענע שפּיציגע ברעמען, זיין פערשפּיצט בערדעל האָבען דערצעהלט, אז דער דאָזיגער מענש ארבייט און מיהט זיך ביז זיין לעצטען טראָפּען בלוט און דער־נאָכדעם הויבט ער ווייטער אָן פון דאָס נייע ארבייטען.

— שוין די גאַנצע ארבייט געענדיגט, איז ריכטיג! — האָט ראָגאָווין געשמייכעלט. — ערשט צוגויפגעבראַכט אַ צעהן קארד האָלץ אין הויף אריין. נאָכדעם נעהם איך בויען אַ „באַרען" און דערנאָכדעם וועל איך ווייטער בויען אַ הויז פאַר היהנער.

— איך האָב ליעב אַ מענשען וואָס בויעט און בויעט, — האָט מר. וויינבוים געזאָגט, — דערווייל באַנעצט די ליפּען מיט אַ ביסעל קוואָס...

— וואָס האָט דאָס צו טהאָן מיט אייער פרוי, זי איז מיר שולדיג צוויי וויזיטען — האָט פרוי וויינבוים זיך גע׳עקשנט, — איך וועל עס ניט פארשווייגען!

— מירביידע קענען ניט אוועק געהן פון הויז — האָט זיך ראָנגאָווין פארענטפערט. — און גערעכט איז מיינע. אָט קלאַפּען די פערד אין שטאהל, מוז מען ארויסגעהן א קוק טהאָן. אָדער צושרייען זיך די גענז...

— און וואו איז אייער זוהן, איזידאָר?

— מיין זוהן? איך האָב איהם גערופען. אָבער ער זאָגט, אז ער איז ניט געקומען צו מיר הוליען. ער וויל זיך גוט אויסרוהען.

— א שאָד וואָס ער איז ניט געקומען. פאָרט א געבילדעטער מענש, — האָט מר. וויינבוים באדויערט. — ער וואָלט אונז ארויס־געפיהרט אויף א וועג...

ראָזענבערג האָט א מאך געטהאָן „בא", ארויסגענומען זיין פּיפּ־קע, זי אָנגעפילט מיט טוטין און פארדרייכערט, און געשוויגען. עס האָט אויסגעוויזען אזוי ווי ער לאָזט אין געזעלשאַפט זיין פרוי ריי־דען און אליין שווייגט ער.

וואָס האָט ער געקאָנט טהאָן, זאָל עס אויסזעהען ווי עס וויל זיך. ער האָט זיך גוט אָנגעטרונקען מיט קוואַס, געטראַכט, ווי ער וועט זיך וויגען אויף דער שיף, וואָס וועט איהם ברייננגען קיין ניו יאָרק, און געלאָזען שלאַנגען רויך אין דער לופטען פון זיין איבערגעברענטער פּיפּקע.

מיין זוהן פאָהרט דאך אוועק אין שטאָדט, מר. וויינבוים, — האָט ראָנגאָווין זיך ווי דערמאָהנט, — טאָ וואָס קען ער אונז העלפען.

— אך, גאָט מיין גאָט, — האָט מרס. ראָזענבערג א פליעסק[?] געטהאָן מיט איהרע הענט און פארמאַכט די אויגען. — ווען מיינע קינדערלאך זאָלען טהאָן א וואקס אוים מיט אמאָל, זאָג איך דעמאָלט צו מיינעם: ראָזענבערג, אין שטאָדט אריין!

— לייט האָפען, אז זייערע קינדער וועלען אויסוואַקסען, וועלען זיי אנטלויפען אין שטאָדט. איך ווייס ניט ווי עס אָנצורופען, — האָט ראָנגאָווין גערעדט און מיט איין האַנד האָט ער געדרעהט דאָס ליידיגע גלאָז אויף דעם טיש. — איך ווייס נאָר, אז מיר האָבען קוים דער־לעבט אונזער זוהן, איין־און־איינציגער, זאָל אויסוואַקסען, זיינען מיר אוועק פון שטאָדט.

ראַגאַווינ׳ס ברעמען האָבען זיך מעהר אויסגעשפּיצט און ער האָט ווייטער גערעדט:

— מיין זוהן געהט זיך זיין וועג. געענדיגט „קאָלאָמביע“, איצט וועט ער חתונה האָבען. נאָ, זאָלען מיר בלייבען אליין איינס אויף איינס אין שטאָדט ערגעץ אין א טענעמענט?... דאָ אויף דער פאַרם זיינען מיר, ניט צו פערזינדיגען, שוין ניט אליין. עס איז דאָ ארבייט פון מיינטוועגען און ארבייט פון איהר׳ט וועגען. פערד, קיה, היהנער, גענז, עס איז פרעהלאך, די צייט לויפט ווי מיט א באהן...

מר. וויינבוים האָט זיך אויפגעהויבען און אויסגעשטרעקט זיין רעכטע האנד צו זיין גאַסט ראַגאַווין:

— שלום עליכם! אָט אזוי האָב איך ליעב, אז א מענש רעדט... וויינבוים׳ס אויגען זיינען געוואָרען שאַרף און גלאַנציג און דאָס וואָס ער האָט גערעדט איז געוועזען אזוי ווי א מעשה, וואָס איינער האָט אָנגעהויבען שוין לאַנג, לאַנג צו דערצעהלען:

— אז איך האָב דעם ערשטען טראָט געטהאָן צווישען די דאָזיגע וועלדער, האָב איך באלד פארגעסען אין דער שטאָדט. זיינע די קינדערלאך געוועזען קליין, זיינען זיי נאָכדעם אויפגעוואקסען. איין זוהן איז פון מיר אוועק און איז ערגעץ פערפאַלען געוואָרען אין דער גרויסער וועלט. איז מיר געבליבען דאָס דאָזיגע מיידעל. שוין אזוי ווי איהר זעהט א גרויסע מויד, א שעהנע מויד. איך וויל זי חתונה מאַכען און אויב דער מאַן, וואָס זי וועט נעהמען, וועט בלייבען שטעהן אָט דאָ, זאָל גאָט זיין געבענשט, און מיין גאַנצע ארבייט, וואָס איך האָב ביז אהער דאָ אין מיין ערד ארייננעלעגט, מיין הויז, מיין וויין אין קעלער איז זיינס. אויב אָבער זי וועט נעהמען א מאַן און איהר מאַן וועט זי פון מיין הויז אוועקנעהמען און מיר וועלען בלייבען אליין, זאָג איך אייך, אויב גאָט האָט אזוי געוואָלט, איז דאָ מיין היים געוועזען און דאָ וועל איך אויך שטאַרבען און אויף מיין ערד זאָלען מיך אין מיין קבר ארייינלעגען...

— שא! — האָט זיך רבקה וויינבוים ווי אן אונטערגעשאָסענע אויפגעכאַפּט — רעד ניט אזוי! לאָמיר בעסער ריידען פון פרעהליכערע זאכען.

מר. וויינבוים האָט זיך ניט איינגעהערט צו זיין ווייב און ווייטער גערעדט מיט אויגען פערלאָפענע און מיט א פּנים א פערפלאָמטען:

— איך געדענק אַ מאָל בין איך געגאַנגען אין ניו יאָרק. איך בין דעמאָלט געווען נאָך אַ יונגערמאַן. זעה איך מענשען שטעהען אין אַ ריידעל. געה איך צו אַ קוק טהאָן. מען האָט דאָרט געגראָבען אַ טיעפען גראָבען פאַר אַ פונדאַמענט. אַן ארבייטער האָט געהויבען זיין פּיקע אין דער הויך און זי אַראָבגעלאָזען אויף דער ערד מיט אַזאַ כעס. טראַכט איך: נאַרישער מענש וואָס ביסטו אין כעס. ס'מוז זיין אַ שטיין אין גאָט'ס ערד. אַזוי ווי איך טראַכט אַזוי, האָט זיך דער אַרבייטער באַרעכענט, אַז מען בעדאַרף ניט זיין ברוגז. האָט ער מיט זיין פּיקע פּאַוואָליע אָנגעהויבען צו גראָבען און אַרויסגעהויבען פון דער ערד אַרויס אַ גרויסען ביין. מען שטעהט אין אַ ריידעל, מען קוקט. איטליכער זאָגט אַן אַנדער וויץ. מען לאַכט. איינעם פאַלט איין צו זאָגען, אַז דאָס איז דער ביין פון אַ מענשען'ס קאָפּ... אַלע כאַפּען זיך, אַז עס איז טאַקע אַ שאַרבען פון אַ מענשען... איהר פאַרשטעהט, איז דער מענש טויט, זאָל ער כאָטש האָבען זיין רוהע. ניין, גראָבט מען אַ פונדאַמענט פאַר אַ הויז... איך געדענק עס נאָך איצט און איך זאָג מיר אַלע מאָל, ווען איך דערמאָהן זיך אין יענעם שאַרבען, איך וויל ניט, אַז אויף מיין קבר זאָל אַן אַנדערער מענש שטעלען דעם פונדאַמענט פון זיין הויז!

— וואָס איז דיר עפּעס היינט איינגעפאַלען צו רעדען פון אַזעלכע זאַכען — האָט זיין ווייב זיך געבעטען און געקוקט צו די אַנוועזענדע מיט צושראָקענע בליקען.

ר' אברהם וואַלדען, וועלכער איז דעם גאַנצען אָבענד געזעסען אַ שטומער און אויף זיין פּנים דעם פּאַרוואַקסענעם האָט אַזוי ווי גערוהט אַ וואָלקען, איז איצט ווי אָנגעריהרט געוואָרען פון וויינבוים'ס לעצטע ווערטער און ער האָט פריהער זיך געטהאָן אַ וויעג אויף זיין זיץ אַהין און אַהער און געזאָגט אַזוי, אַז עס האָט געהייסען האַלב ערענסט און האַלב וויץ:

— מר. וויינבוים, איך וועל, הייסט עס, ליגען אין שכנות מיט אַ טויטען פערד... אַזוי הייסט עס...

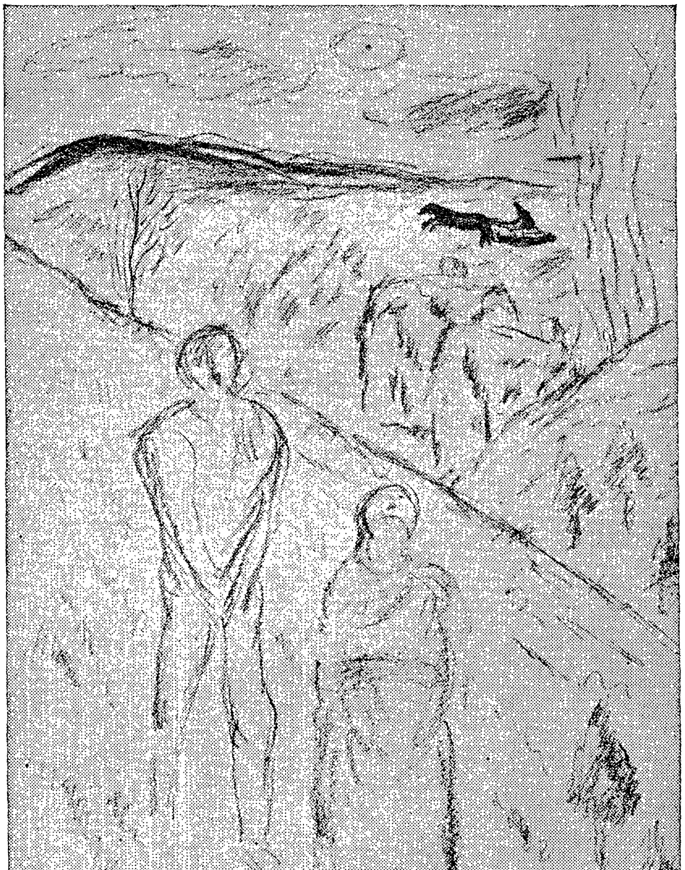

XIII

ווילסט זיין מיין שוועסטער

אסתר האָט זיך ארויסגערעדט, אז זי וואָלט וועלען זיין איצט אין דרויסען. זאָלען זיך די עלטערען שמועסען און פארברייגגען. אין הויז איז אָנגערויכערט און ווארעם. וויל זי געהן אין דרויסען. און זי האָט אזוי ליעב דעם שנעע און אז זי האָט א קליינעם שליטען. און ביי זיי איז דאָ א גרויסער בארג אראָפּ. וויל ער, דוד, ניט ארויס־געהען?

— וואָס זשע שווייגט איהר? — האָט זיך דוד אויפגעהויבען פון זיין וויעגשטול און ארויפגעשארט זיינע צוואָרפּענע האָר — קומט.

זיי זיינען ארוים אין דרויסען.

עס איז געווען א שעהנע נאכט. די לבנה האָט שוין זיך אויפ־געהויבען פון האָריזאָנט און געמאכט ווייס די גאנצע וועלט. ווייס דער שנעע, ווייס דער הימעל און ווייסע וועלדער זיינען צוואָרפען דאָ און דאָרט פון איין האָריזאָנט צום צווייטען.

אסתר האָט זיך איינגעוויקעלט אין איהר ברייטען איינפּאַכען מאַנטעל. זי האָט זיך דערפיהלט אזוי ווי זי וואָלט אויסגעוואַקסען העכער. די קאַלטע, שאַרפע און שטילע לופט פון דער ווייסער נאכט, האָט שטילערהייד געשטראָמט אין איהר האַרץ אריין. דוד האָט זי ארומגענומען מיט איין האנד, ווי מיט א גארטעל, און זיי זיינען בייד־דע צוזאַמען ארונטערגעשפּרונגען פון פיאַזשע אין שנעע אריין און אויך געלאָפען איבער דעם הויף, דעם טיעפען שנעע, ביז צום טויער, וואָס האָט געפיהרט צו די לאָנקעס.

ביים טויער האָבען זיי זיך אָפּגעשטעלט. דוד האָט דעם טויער געעפענט מיט שווערקייט, ווייל ער איז געווען פערשאָטען מיט שנעע און איינגעפרוירען.

— וואָס וועלען מיר טהאָן? — האָט אסתר געפרעגט.

— קומט, וועלען מיר געהןביידע צוזאמען, איך מיט אייך. איך וועל שווייגען און איהר וועט שווייגען. הא, וואס פאר א ווייסע וועלט!

— הע, אזוי געהן וויל איך ניט.

— וועל איך אייך טראָגען אויף מיינע פּלייצעס.

— איהר וועט ניט קענען. דער שנעע איז אזוי טיעף. איך בין א שווערע, וועסט ניט קענען.

— איך וועל יאָ קענען.

— געהט עס!

דוד נעהמט אסתר'ן אָן ביי איהרע הענט, בויגט איין זיין פּליי־צע, אסתר הייננט זיך אָן אויף איהם. ער וויל זיך אויסגלייכען און קען ניט.

— אז דו מאַכסט זיך שווער, וועל איך דיך ניט קאָנען טראָ־גען, אסתר.

— איך בין שווער ווי בליי, איך האָב דאָך דיר געזאָגט אז דו וועסט מיך ניט קאָנען טראָגען. איך קען מעלקען קיה, איך קען אַקערען מיט מיין פּאָ'ס אָקסען, וויל ער מיך טראָגען אויף זיינע פּלייצעס.

דוד איז געבליבען שטעהן א פערלוירענער. דאָס וואס אסתר האָט איהם אָנגעהויבען צו זאגען „דו", און דאָס וואָס ער האָט זי ניט געקענט טראָגען אויף זיינע פּלייצעס, האָט אין איהם דאָס מענליכע צוטומעלט.

ער איז פערלאָפען פון אונטען, אסתר'ן געטהאָן א כאַפּ און זי אויפגעהויבען.

— הע, אזוי וויל איך ניט — האָט אסתר זיך געווארפען און געקלאפּט מיט איהרע שיך אין דוד'ס קניעס.

דוד האָט זי אָפּגעלאָזען און געזאָגט:

— מיר וועלען אזוי געהן איבער די לאַנקעס און שווייגען.

— און נאָכדעם וועלען מיר פערגעהן ערגעץ אין וואלד אריין

— האָט אסתר ווי פער'חלום'ט געצויגען, — וועט פּלוצים אָנקור־מען א בער, וועלען מיר ארויפקריכען אויף אָ הויכען בוים.

— עס איז שוין דאָ נישטאָ קיין בערען, אסתר. זיי זיינען אנט־לאָפען פאר די מענשען.

— וועלען מיר געהען אין יענע וועלדער וואו עס איז נאָך דאָ בערען.

— אָה, זיי זיינען ווייט פון דאַנען.

— וועלען מיר געהען אוועק ווייט פון דאַנען.

— אַזוי ווילסטו אוועקגעהן פון דאַנען, אסתר?

— אויב עס וועט קומען דער מאַן וועמען איך וועל ליעב האָ־בען בעסער ווי מיין טאַטען און מיין מאַמען, וועל איך מיט איהם אוועקגעהן פון דאַנען.

— און אויב ער וועט ניט וועלען?

— וועל איך איהם ניט ליעב האָבען.

— מיר האָבען אָפּגעמאכט, אז מיר זאָלען געהן איבער די לאָנ־קעס און שווייגען.

— אז דו מעגסט רעדען, וויל איך אויך ריידען.

— לאָמיר שווייגען.

זיי זיינען געגאַנגען אין טיעפען ווייסען שנעע. דוד האָט ארומ־גענומען אסתר'ן מיט איין האנד ווי מיט א גאַרטעל.

פלוצים טהוט ער זי א פרעג:

— אסתר, ווילסט ווערען מיין שוועסטער?

— האָסט גאָר ניט קיין שוועסטערל?

— איך בין איינער ביי מיין טאַטע מאַמע.

— אזוי? איך וועל ווערען דיין שוועסטער — האָט זי גע־זאָגט נאָך אביסעל איבערלעגונג — זאָג מיר נאָר, ווי אזוי קען איך ווערען דיין שוועסטער?

— מיר וועלען וואַרטען ביז דער שנעע וועט צולאָזען ווערען. עס וועט זיין א שעהנער, וואַרימער טאָג, וועל איך קומען און זיך אוועקשטעלען ביי א פענסטער פון אייער הויז. איך וועל טהאָן א פייף, וועסטו אַרויסקומען. דעמאָלט וועל איך דיך טהאָן א כאַפּ און מיט דיר אנטלויפען צו אונז אין הויז אריין, מיין מאַמע וועט דיך ליעב האָבען און איך וועל דיך ליעב האָבען אזוי ווי א שוועסטער.

— און דיין טאַטע?

— מיין טאַטע? ער וועט איבער דיר ציטערען אזוי ווי מען היט אָפּ אן איין־און־איינציג מיידעלע. ער שטעהט אויף ווען עס איז נאָך פינסטער אין דרויסען, וועט ער אלע אין דער פריה, ווען ער שטעהט אויף, צוגעהן צו דיין בעט מיט שטילע טריט און זעהן, אז ווינטער זאָלסטו זיין צוגעדעקט, און אויב עס וועט זיין זומער, וועט ער שטילערהייד עפענען דאָס פענסטער אקעגען דיין בעט, אז דאָס קיהלע ווינטעל זאָל בלאָזען צווישען דיינע שעהנע, צואוואר־פענע האָר.

— צו וואס טויג דיר א שוועסטער?

— צוליעב מיין מאמען וויל איך דיך פאר א שוועסטער. זי וועט ווערען אלט, וועט זי מיך ניט קומען רופען פון די פעלדער אהיים; זי וועט ווערען אלט, וועט זי ניט האבען וועמען צו דערצעהלען איהרע מעשות.

— וואס־זשע וועט מיין מאמע טהאן, ווען זי וועט ווערען אלט?

— עס איז דאך ניט ווייט פון אונזער הויז צו אייער הויז, וועט זי קענען קומען אלע מאל א קוק טהאן אויף דיר.

— זאג מיר נאר, דוד — האט זיך פלוצים אסתר א כאפ גע־טהאן, ווי איינער פון א לייכטען שלאף — וועסט טאקע דא אפלע־בען דיין גאנצע וועלט?

— וואס דען מיינסטו?! — איז דוד אזוי ווי ברוגז געווארען

— איך בין דא געקומען אויף אייביג!... איך וועל פון דאנען שוין ניט אוועקגעהן. נאר מיר פעהלט א שוועסטער, הערסט, מיין טאטע־מאמע וועלען אפשר אוועק פון מיר, אבער איך בלייב דא. איך וועל דיך אריינגעהמען אין מיין הויז אריין. מיר וועלען זיך לעבען את אזוי: איך וועל אקערען, זעען און שניידען און דרעשען, און דו וועסט מיך רופען מיט דיינע געזאנגען פון פעלד אהיים. מיר ווע־לען האבען פערד, וואלד און ברויט. פון אלע פרוכטען וועלען מיר איינמארינירען אויף דעם ווינטער. מיר וועלען מאכען וויינען אלער־ליי...

— מיין טאטע האט זיך איינגעליעבט אין זיינע אקסען. איך אבער האב ליעב א פערד, א פערד — האט זיך אסתר ווי געקרימט צום וויינען.

— ניט איין פערד, מיין ליעב, קליין שוועסטערל, — האט דוד געדריקט צו זיך אסתר'ן — פון מיין איין פערד וואס איך האב אצינדערט וועט ווערען צוויי. זי, מיין פערד, טראגט אין איהר בויך א לאשעקעל, און פון דעם לאשעקעל וועט ארויסוואקסען א גרויסער פערד.

— וועסט מיר שיינקען דאס לאשעקעל, דוד?

— עס איז שוין דיינס! און אז עס וועט אויסוואקסען, וועס־טו פאהרען רייטענדיג אויף דיין פערד.

— און אויב איך וועל ניט וועלען זיין דיין שוועסטער, וועסטו אפנעהמען דאס פערד צוריק?

— דאס פערד איז שוין דיינס אויף אייביג — האט דוד אויפ־

געהויבען זיין לינקע האנד און מיט איהר געטהאָן א וואָרף אין דער לופט, ווי מען ווארפט מיט א שווערען האמער — און דו וועסט קיינמאָהל ניט ווערען אויפהערען צו זיין מיין שוועסטער, וועסטו?

— מיר האָבען אָפּגעמאכט, אז מיר זאָלען שווייגען.

— וואו איז דיין שליטעל, אסתר? וועלען מיר אוועק צו דיין בארג. דו וועסט זיצען אין שליטען און איך וועל דיך שלעפּען בארג ארויף...

— געהט עס!

אסתר מיט דוד'ן זיינען אוועק צו יענעם בארג. א ברייטע לאַנקע האָט זיך צושפּרייט בארג אראָב אין א טהאָל אריין. אין טהאָל איז געוועזען א וואלד, ווי א קיילעכדיגער ריהם ארום דער לאַנקע.

אז מען איז געשטאנען אויף דעם בארג האָט מען געקענט אריבערקוקען איבער דעם וואלד וואס אין טהאָל, העט ווייט ביז צום האָריזאָנט.

אסתר האָט זיך אוועקגעזעצט אין שליטען. עס איז געוועזען א לייכט, קליין שליטעלע, געמאכט פאר איין פערד מיט צוויי שאַפּטען און מיט אייזערנע גליטשערס, אזוי דין אויסגעקלאפּט ווי צוויי מעסערס.

דוד האָט אָנגענומעןביידע שאַפּטען און האָט געריהרט פון אָרט. בארג אראָב איז ער געלאָפען, ווייל דאָס שליטעלע האָט איהר געשטופּט. אסתר האָט זיך אזוי געפרעהט און געקלאפּט מיט ביידע פיס אין דנאָ פון שליטעל און געשריען הויך און מונטער אזוי ווי א מחנה גענז, ווען זיי הויבען זיך אויף פון דער ערד און הייבען אָן צו פליהען.

דוד איז אראפּ אין טהאָל און געפיהלט ווי די ערד מיט דעם ווייכען שנעע זיינען שוין ווי פערשווינדען פון אונטער זיינע פיס. ער איז געפלויגען ווי אויף פליגלען און האָט אויך עפּעס מאָדנע געשריגען.

עס האָט זייער פרייד אָפּגעקלונגען אין דעם איינגעדרעמעלטען וואלד, ארומגעשפּרונגען פון איין בוים צום אַנדערען. עס האָבען די שטומע בוימער אויך אָנגעהויבען צו לאַכען מיט אזוי פיעל פרייד, און אלע מאָהל איז פון איין אנדער בוים א קויל מיט שנעע אראָפּגעפאלען און צושאָטען געוואָרען.

ווער האָט זיך געוואָרפען מיט שנעע באָלס?

אסתר האָט אָנגענומען אַ פּולע האַנד מיט שנעע, גיך עס צו־נויפגעדריקט אין אַ קויל און אַ וואַרף געטהאָן אויף דוד'ן.

ווער וואַרפט מיט שנעע באַלס?

דוד האָט זיך גיך איינגעבויגען און אָנגענומען צוויי פּולע הענט מיט שנעע, עס גוט צונויפגעקייקעלט און אַ וואַרף געטהאָן אסתר'ן אין פּנים אריין.

ווער וואַרפט מיט שנעע באַלס?

אסתר האָט זיך אַריבערגעבויגען פון שליטעל און אָנגענומען אַ פּולע האַנד און ניט געמאַכט קיין קויל, נאָר אזוי מיט לויזען שנעע בעשאָטען דוד'ן.

האָט דוד געכאַפּט אַ פּולע האַנד מיט שנעע און איז צוגעלאָפען, ארומגענומען אסתר'ן און מיט דעם שנעע אָנגעריבען איהרע באַקען.

— האָסט געזאָגט אז דו וועסט מיך אַרויפשלעפּען דעם באַרג — האָט אסתר זיך געריסען פון דוד'ס הענט.

— געהט עס!

דוד האָט אָנגענומעןביידע שאַפּטען פון שליטעל און זיך איינגעבויגען און אָנגעהויבען צו שלעפּען באַרג אַרויף. אסתר איז ארויסגעשפּרונגען פון שליטעל און איז מיט אַן איינגעהאַלטענעם אָטעם געבליבען אין טהאָל. און ווען דוד איז שוין געווען אויף דעם שפּיץ פון באַרג האָט אסתר אויסגעשאָסען מיט אַ געלעכטער.

דוד האָט זיך אַרומגעקוקט און דערזעהן אז אסתר איז נישטאָ אין שליטען. אין זיך האָט ער דערפיהלט ווי ער האָט זיך פערשעהמט און דאָס בלוט איז איהם געקומען אין פּנים אריין. ער האָט אוועקגעלעגט די שאַפּטען און ארונטערגעלאָפען צו אסתר'ן אין טהאָל אריין. ער האָט זי געיאָגט פון איין בוים צו דעם אַנדערען ביז ער האָט זי געכאַפּט. ער האָט זי ארומגענומען פעסט מיט ביידע אָרעמס. זי האָט זיך ניט געוועהרט, נאָר ווי אַ שולדיג קינד זיך איבערגעגעבען אין זיינע הענט.

דוד האָט אַליין ניט געוואוסט ווי אזוי עס איז געקומען. ער האָט אסת'ן געטהאָן אַ קוש אויפ'ן נאַקעטען האַלז וואס האָט ארויסגעשטעקט פון דעם צוקנעפּעלטען ראָק.

אסתר האָט זיך אויסגעריסען, פערהילט זיך אין איהר ראָק, און אָנגעהויבען צו אנטלויפען באַרג אַרויף. דוד נאָך איהר. די ווייסע לבנה נאָך זיי.

אסתר איז אריבער דעם שטיינערנעם פּלויט. פון איין לאַנקע צו דער אַנדערער איז זי געלאָפן ווי אַ יונגער הירש און דוד איז איהר נאָכגעלאָפען און זיך געבעטען ביי איהר: — שוועסטער מיינע, לויף ניט אזוי!

אסתר איז צוגעלאָפען צום הויז, געטהאָן אַ פּראַל אויף די טיר און אריין אין הויז. דוד איז נאָך, אויך אַ פּראַל געטהאָן מיט דער טיר.

אין הויז זיינען נאָך אַלע געזעסען ארום דעם גרויסען טיש.

אַלע האָבען זיך אויפגעהויבען פון זייערע ערטער. מען האָט זיך דערשראָקען.

אסתר איז אוועק אין איהר צימער. די מאמע איז איהר נאָכגעלאָפען.

דוד האָט פון זיך אראָפּגעוואָרפען זיין פּעלצעל און דעם הוט און זיך אוועקגעזעצט אויף דעם וויעג שטוהל. אַלע האָבען אויף איהם געקוקט, מען האָט אָבער ביי איהם גאָר ניט געפרעגט.

ער איז געזעסען אַ שטומער און זיך, צום ערשטען מאָל אין זיין לעבען, דערפיהלט אַזוי קליין. און אלעס וואס עס איז געוועזען ביז איצט און דאָס וואס עס וועט נאָך קומען איז גאָרניט, און ער איז-אין גאנצען אַן איבריגער דאָ אין הויז. צו וואס איז ער נאָך איצט אריינגעקומען אין דעם דאָזיגען הויז?

— עט, עס איז גאָר ניט — האָט מר. וויינבוים זיך געבעטען ביי זיינע געסט — לאָמיר זיך צוריק אומקעהרען צו אונזער שמועס.

XIV

מעהליגע בולבעס

— נו, איך בין דעם גאנצען אויפדערנאכט געזעסען און געשוויגען, איהר האָט גערעדט אַלץ ווי אזוי צו מאַכען אונזער וועג בעסער, אָבער פריהער וואָלט איך געוואָלט דערלעבען אז מיר זאָלען אויפבויען אונזער שוהל — האָט זיך ר' אברהם וואלדען ארייגעוואָרפען עפּעס אזוי אונערוואַרטעט אין שמועס אריין — מיר האָבען דאָך ניט קיין אָרט וואו מיר זאָלען גאָט בעטען און זאָגען אַ הייליג וואָרט...

— איז דאָך טאַקע, ווי איך האָב געזאָגט — האָט מר. ווײַנבוים זיך געהיצט — אַז מיר וועלן האָבן אַ גוטען, שעהנעם וועג, וועט מען שוין וועלען געהן אין שוהל אַריין. איז דעמאָלט וועלען מיר זעהען, אויב מען וועט בעדאַרפען אַ שוהל, וועט מען בויען.

— ביי מיר אין הויז איז אייך שלעכט צו דאַוונען? — האָט ראַגאָווין זיך געווענדעט צום אַלטען וואַלדען גלייך אין פּנים אַריין, — דאָס איז אייך איינס. איצט וועט איהר מיך אויך בעדאַרפען פרעגען צי איך וועל דערלאָזען אַז מען זאָל בויען אַ שוהל.

— איהר בעדאַרפט עס אפשר נישט? וואָס איז, איהר זייט ניט חלילה קיין איד? — ברוגז'ט זיך דער אַלטער וואַלדען.

— ניט דאָס, ר' וואַלדען, ניט דאָס — האָט זיך ראַגאָווין אויפ־געשטעלט און אפילו געגאַנגען פון אונטערן טיש און זיך אַוועקגע־שטעלט אין מיט שטוב און גערעדט, צוקלאַפּענדיג מיט ביידע הענט. — איך האָב מיין פאַרם געקויפט מיט די „הייליגקייטען" אַלס אַן אימפּראָוומענט... איצט וועט עס הייסען אַז איהר ווילט ביי מיר צונעהמען די „אימפּראָוומענט" און מיר לאָזען דעם פאַרם... עס איז אויך פערשריבען שוואַרץ אויף ווייס אין די ביכער פון שטאַדט, אַז איך טאָר ניט פערקויפען מיין פאַרם צו אַ אידען אָהן דער דאָ־זיגער אימפּראָוומענט... דאָס הייסט, אַז וויפיעל יאָהרען די פאַרם וועט שטעהן אין אידישע הענט בעדאַרפען אידען פון אַרום און אַרום קומען אַהערצו דאַוונען...

— דאָס מיינט, אַז וויבאַלד מיר וועלען אויפבויען אַ שוהל און וועלען צונעהמען די ספר תורה'ס, וועלען מיר מוזען, להבדל ביי אייך אָבקויפען דעם פאַרם מיט אַלע בהמות אויך — האָט דער אַלטער וואַלדען טרויעריג ווי צו זיך אין דער באָרד אַריין געזאָגט.

— הע, עס האַלט נאָך ניט דערביי — מישט זיך אַריין מר. ווײַנבוים, — דערווייל בעדאַרפען מיר אַלע אַ גוטען און גלייכען וועג. ניט אמת?

און כדי אָנצוהאַלטען די שטימונג האָט מר. ווײַנבוים גערופען זיין רבקה'ן, כמעט זיך ווי צובייזערט אויף איהר, פאַר וואָס זי דער־לאַנגט ניט די קאַרטאָפעל.

רבקה איז אַנגעלאָפען פון אסתר'ס צימער, אַ צוטראָגענע, מיט צושויבערטע האָר און פלאַמענדע באַקען. ווי אַ שולדיגע אַוועק אין קיך און געבראַכט צום טיש אַ גרויסען פּאַלימעסיק מיט בולבעס אין

דער שאָלעכטס. פון די קאַרטאָפעל האָט געזעצט אַ ווייס־גרויע פּאַ־רע און זייער ריח פון ערד און קראָכמאַל האָט זיך אַריינגעצויגען אין דער נאָז און צוגאַנגען אין מויל.

די ראָזענבערגס האָבען זיך פּלוצים אויפגעהויבען פון טיש, אָנ־געטהאָן די מאַנטלען, זיך גוט איינגעוויקעלט און ביידע צוזאַמען אויסגעשריגען „אַ גוטע נאַכט“, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס מען האָט זיי געבעטען אז זיי זאָלען בלייבען און וואס מר. וויינבוים האָט זיי פערשטעלט דעם וועג צו דער טיר, זיינען זיי אַוועקגעגאַנ־גען. אז זייערע טריט האָבען זיך שוין ניט געהערט האָט רבקה וויינ־בוים געזאָגט צו איהר מאַן:

— פאַר וואס זיינען זיי אַוועקגעגאַנגען? נאָר דו בעליידיגסט מענשען, טרייבסט איטליכען פון הויז...

— איך האָב זיי בעליידיגט? זייט איהר אַלע, ליעבע געסט, מיינע עדות, האָב איך זיי מיט עפּעס בעליידיגט? נאַרישע פרוי, מיינע, איך האָב אַזוי פיעל תענוג ווען עס שטעהט אויף מיין טיש אַ שיסעל מיט קאַרטאָפליעס, און מענשען עסען און האָבען הנאה. עס איז דאָך מ י י ן ארבייט, איך האָב דאָך זיי געגראָבען פון דער ערד ארויס...

— הכלל, גענוג! אַוועקגעגאַנגען איז אַוועקגעגאַנגען — האָט רבקה איבערגעשלאָגען מר. וויינבוים'ס מאָנאָלאָג, — רוקט אייך צו נעהנטער, איהר אויך דוד, איך בעט אייך, עסט און פערטרינקט מיט קוואס און זאָל אייך וואויל בעקומען.

דוד וואַלדען האָט זיך צוגערוקט צום טיש, אָנגעגאָסען אַ גלאָז עפּעל קוואס און אויפגעגעסען אַ קאַרטאָפעל.

— וואונדערבארע קאַרטאָפעל! — האָט ער געזאָגט.

— די יענקים פון אַרום און אַרום קומען צו אונז קויפען אויף זריעה. אונזערע בולבעס האָבען אַ שם... — האָט זיך מרס. וויינ־בוים בערימהמט.

ראגאווין האָט אָפּגעשיילט אַ קאַרטאָפעל, זי גוט בעטראַכט און איינגעביסען, נאָך אַמאָל זי בעטראַכט און געזאָגט:

— אייער קאַרטאָפעל איז זעהר אַ גוטע, אַ מעהליגע, זי צושיט זיך אין מויל.

— דאָס איז שוין ניט מיין ארבייט — האָט מר. וויינבוים זיך צושמייכעלט — אונזער ערד איז זעהר גוט פאַר בולבעס. און דאָס

ניט אַלע מיינע לאַנקעס האָבען די דאָזיגע מעלה. עס האָט מיר גע־נומען יאהרען און יאהרען ביז איך האָב אויפגעזוכט דאָס שטיק ערד, פאר בולבעס. אז איך בין צוריק מיט יאָהרען געקומען אהער פון שטאָדט, האָב איך געמיינט אז איך בין אַ קלוגער. ביי מיר איז געוועזען ערד, וואָס הייסט ערד? ערד דאַרף מען צוקערען און בעמיסטיגען און פערזעען, וועט וואקסען. זאָגט גאָט: איך האָב אייך מענשען טאַקע געגעבען די ערד אין אייערע הענד אריין, אָבער איך האָב אייך געגעבען דעם מח צו פערשטעהען, און די הענט צו ארבייטען און די ערד איז פול מיט אזוי פיעל סודות. שטעהט זיך דער מענש מיט זיינע הענט פערלעגט און טראַכט און טראַכט און אַז ער קוקט זיך אַרום האָט ער ערשט ניט געוואוסט וואס ער האָט גע־טהאָן...

ראַגאַווין האָט איבערגעשלאָגען מר. וויינבוים׳ען:

— ענטשולדיגט, איצט ווייסט איהר שוין, הייסט עס, יאָ אייערע ערדען. איז דאָך עמיצער געוועזען פאר אייך וואס האָט אויך גע־וואוסט, פאר וואס זשע האָט איהר ניט געפרעגט ביי אייערע שכנים?

— אָט, אָט, דאָס איז דאָך מיינע רייד — צוהיצט זיך מר. וויינבוים, און הויבט שוין אָן אויסצושרייען העכער זיינע ווערטער, — אַ איד ווי איך, אָדער איין אַנדערער, קומט פון שטאָדט. וואָס בין איך געוועזען אין שטאָדט? ניט וויכטיג צו וויסען. איך קום אַרויס אהערצו און בין אַ קלוגער. שכנים זאָגען מיר: טו אזוי. איך טהו פונקט קאַפויר. איך האָב קיינעם ניט געגלויבט. די גרוי־סע שטאָדט האָט מיך פערפערעמדט און בייז געמאַכט. נעהמט, צום ביישפיעל, אונזער שכן ראָזענבערג׳ן. זיינע ערדען גרענעצען זיך מיט מיינע און איך קען זיי אזוי גוט ווי מיינע אייגענע. איך ווייס אַלע זיינע בוימער און זיין וואַלד. ער אליין פאָהרט זיך אוועק אַלע יאָהר אין ניו יאָרק, ארבייט שווער און שפאָרט געלד, פאר דעם געלד קויפט ער אַ פערדעל אין ניו יאָרק, אַ פערדעל נעבאך וואס האָט שוין ניט קיין פיס קיין גאַנצע, אָדער עס האָט ניט קיין ציין צום קייען. קומט נאָכדעם אהיים און שפאַנט דאָס דאָזיגע פערדעל אין אַקער און שרייט זיך אַרום זיין גאַל, זיינע קולות געהען ביז אין הימעל. קוים, קוים וואס ער „צוקראַצט" די ערד פון אויבענאויף, בלייבט אָהן כחות, ווארפט שוין אין איילעניש אריין אין דער ערד זיינע זריעות און זאָל גאָט אָפּהיטען. איהר ווייסט דאָך, וואָס פאר אַ

ברויטען ער שניידט פון זיינע פעלדער. זיין ערד איז שוין פול מיט קברים פון די אלע פערדלעך וואס ער בעגראָבט. געה איך ניט איינמאָל אריין צו איהם אין הויז און זעץ זיך מיט איהם אוועק: הער אויס, ראָזענבערג, איך בין עלטער פון דיר, פאָלג מיך און לייג אוועק דיינע גענגלאך. ווילסט פאָהרען אין שטאָדט אריין, פאָהר. נאָר ברייננ דיין אָפּגעשפּאָרט געלד מיט זיך. איך וועל שוין צו־אקערען דיינע פעלדער און דיר העלפען פארזעען און פארדעקען. די זעה בעסער, אז דיין שטאַל זאָל זיין א גאַנצער אויף דעם ווינטער, כדי דיינע בהמות זאָלען ניט פערפרוירען ווערען. דיינע בהמות זאָלען געבען מילך, קעז און פּוטער, און דיינע הינער זאָלען לעגען אייער, און זעץ אויף דיינע קוואָקעס און פון די קליינטשעקע היהנדעלעך וועט אויסוואקסען גרויסע. רעד איך אזוי צו איהם און ער ווערט אן אָנגעצונדענער: איהר זייט דאָך אן עהרליכער איד, ווי מעג מען זיך אריינרייסען אין יענעמס וועגען...

— גערעכט! — כאַפּט אונטער רבקה — ווער בעט דיך צו זיין אזוי גוט? יענע זיינען אונז שונאים. שיקען זייערע דאַרע בהמות אין אונזער גאָרטען. בערעדען אונזער אסתר׳ל, דעמאָלט ווען זייערע מיידלעך יאגען זיך ארום מיט וואַלד־העקער — —

מר. וויינבוים האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין זיץ און אָנגעשריען אויף רבקה׳ן:

— דאָס איז שוין גענוג! גענוג!

עס איז געווארען שטיל אין הויז.

וויינבוים האָט זיך אוועקגעזעצט און געזאָגט:

— הייסט עס, אז מיר וועלען זיך א נעהם טהאָן צו דער ארבייט? וואס זאָגט איהר, דוד וואלדען? עס וועט זיין א שעהנער וועג ווי דאָ אויפ׳ן טיש...

XV

קיידי־דיד!

די ראָזענבערג׳ס זיינען געגאַנגען א היים, דאָס איצטיגע מאָל, ניט מיט דעם וואַלד שטעגעל דורך וועלכען עס איז געוואָרען נאָהענטער צו זייער הויז, נאָר אזוי ווי עמיצען אויף צו להכעיס האָבען זיי אויסגעקליבען דעם אלגעמיינעם דאָרפישען וועג.

אלע מאָל האָט מרס. ראָזענבערג זיך אומגעקוקט ארונטער צו ווײַנבוים׳ס גרויסע הויז מיט די ליכטיגע פענסטער און אוועקגעכאַפּט איהרע אויגען.

— וואָס קוקסטו זיך אַזוי ארום? — איז ראָזענבערג געוואָרען ברוגז.

— קוק, ווי ליכטיג ווײַנבוים׳ס הויז איז. דיך הארט עס ניט?

— האָט מרס. ראָזענבערג זיך גערייצט מיט איהר מאַן — מיך פאַרדריסט ניט, וואָס זייער הויז איז אזוי ליכטיג און וואָס זי שטעהט נאָהענט פון וועג, נאָר מיך הארט אָבער, וואָס אונזער הויז איז אזוי בעגראָבען אין א טהאָל.

— דערפאַר האָבען מיר א קוואָל ביים הויז — האָט ראָזענבערג געטרייסט זיין ווייב. — מיר האָבען וואסער א גאַנץ יאָהר.

— וואסער קען מען ברייננגען אין הויז אריין וואו די הויז וועט שטעהען, אָבער אז מען איז בעגראָבען אין א טאָהל זעהט מען דיך טאקע ניט ארוים.

— ביזט א קינד, — זאָגט ראָזענבערג ווייך און שטיל. — וואָס ווייטער מען איז פון דעם וועג איז אַלץ בעסער. איך האָב עס זעהר ליעב צו וואָהנען אין א הויז, וואָס שטעהט ביים וועג... דאָס איז ניט קיין היים, נאָר אזוי ווי א קרעטשמע...

— איך ווייס ניט. איך בין זיי מקנא. אָט וועט מען מאכען א נייעם וועג מיט בוימער פון ביידע זייטען וועג און אז אונזער הויז זאָל שטעהן נעבען וועג וואָלט איך זי אויסגעפּוצט, ווי א בלומען־שטוב אין א גרויסען גאָרטען.

— א ניט מאכט מען שוין א נייעם וועג, — האָט ראָזענבערג געזאָגט. — רעדען איז זעהר גרינג.

— מען וועט מאכען. דער אַלטער ווייבבוים איז אן עקשן און האָט איצט אריינגעכאַפּט צו זיך אין די הענט אריין דעם טאָמעוואַטע בחור, דעם דוד׳ן. געזונד איז עם ווי א דאָמב. וועט מען טאקע מאַכען א נייעם וועג. און דערנאָכדעם וועט ווייבבוים איהם אוועקגעבען זיין „מויד" פאַר א ווייב, — נאָר זי וועט איהם ניט נעהמען! ווערסט זעהען, וועסטו זאָגען, אז איך האָב דיר אזוי געזאָגט. זי וועט דוד׳ן ניט נעהמען.

— מי שוד וואַרי!

פון ביידע זייטען וועג זיינען געשטאַנען די וועלדלאך איינגעטונ־

קען אין ווייסען זילבער פון שנעע און לבנה ליכט. עס איז געווען שטיל און די טריט פון די ראָזענבערג'ס האָבען אָבגעקלונגען אין דער ווייט, און דער קלאַנג האָט זיך געהערט צווישען די בוימער, פון די נאַקעטע, דורכזיכטיגע וועלדלאַך.

אויף דער רעכטער זייט אין דער טיפקייט פון וועלדעל האָט זיך ארויסגעזעהן א הויכער, ווייסער בירקען בוים מיט א ברייטער קרוין פון צווייגען.

— פאַר יענעם ווייסען בוים האָב איך אַלע מאָל אין א פינסטע־רער נאַכט מורא, — האָט מרס. ראָזענבערג אָנגעוויזען מיט דער האַנד.

— ער ווייזט מיר אוים ווי א לאַנגער, ווייסער מענשעל מיט א בינט שטרוי אויף זיין קאָפּ...

ראָזענבערג האָט א לאַך געטהאָן, געהאַלטען זיין פּייפ אין מויל און ארויסגעלאָזען א זייל רויך. אָבער ער האָט ניט געקוקט צו יענעם בוים. ער האָט אויסגעוויזען ערגעץ אין זיך א פערטיעפטער.

עס האָט זיך דערהערט א פליה פון א פויגעל. ביים זייט פון וועג, ערגעץ נאָהענט, אָבער אַזוי פערבעהאַלטען, האָט זיך דערהערט א געזאַנג פון א פויגעל:

— קיידי דיד! קיידי דיד!

מרס. ראָזענבערג האָט א שפּרונג געטהאָן און זיך נאָכגעקרומט דעם פויגעל: קיידידאַדעל, קיידידאַדעל!

— זעה נאָר, ראָזענבערג, דער קיידידאַדעל איז נאָך דאָ, עס וועט נאָך אפנים זיין וואַרים. אבי איך האָב געמיינט, אז עס איז שוין ווינ־טער — האָט זיך מרס. ראָזענבערג געפרייט.

ניט ווייט פון זשאַק'ס הויז האָט עפּעס א שפּרונג געטהאָן איבער דעם שטיינערנעם פּלויט, געקרייצט דעם וועג און זיך אריבערגעוואָר־פען איבער ראָזענבערג'ס פּלויט און פערשווינדען אין וואַלד אריין.

ביי מרס. ראָזענבערג האָט א זעץ געטהאָן דאָס האַרץ. זי האָט געוואוסט, ווער עס האָט דאָרט געשפּרונגען. זי האָט נאָר מורא גע־האַט, אז איהר מאַן זאָל זיך ניט דערוויסען און עס קען איהם איינ־פאַלען נאָך צו לויפען, דעמאָלט איז אָך און וועה צו איהר וועלט!

דערפאַר האָט זי געזאָגט הויך און פרעהלאַך:

— זעהסט, ראָזענבערג, א הירש איז דורכגעפלויגען ווי א פייל אויסען בויגען, א הירש... און שוין נישטאָ איהם!

אז זיי זיינען צוגעקומען צו זייער הויז, וועלכע איז געשטאַנען א

פינסטערע, פארדעקט אין דעם אייגענעם גרויסען שאָטען, וואָס זי האָט פון זיך געוואָרפען אויף דער ערד, האָט זייער הונד אַ שפּרונג געטהאָן מיט זיינע פּאָדערשטע פיס אויף ראָזענבערגען און אָנגעהויבען צו לעקען מיט זיין צונג ראָזענבערג'ס הענט. ראָזענבערג האָט אַ גלעט געטהאָן זיין הונד איבער'ן קאָפּ און איהם אַראָפּגעשטופּט פון זיך.

זיי זיינען אריין אין הויז. מרס. ראָזענבערג האָט אָנגעצונדען דעם לאָמפּ. זי האָט זיך אביסעל אַרומגעדרעהט איבער דעם הויז אָנגעטאָן אין איהר מאַנטעל, האָט אריינגעצויגען דעם ווארימען ריח פון הויז. און ווען איהר מאַן איז אַוועק אין שלאָף צימער, האָט זי שטיל אַראָפּגענומען פון זיך דעם מאַנטעל, אַראָפּגעצויגען איהרע שווערע שיך און ארויפגעלאָפען מיט די טרעפּ, דורך דער אָפענער טהיר, לינקס, צו די אויבערשטע צימערען, וואו די קינדער זיינען געשלאָפען.

זי איז צוגעגאַנגען אויף די שפּיץ פינגער צום בעט וואו די „גרויסע מויד" איז געלעגען, האָט זיך אריבערגעבויגען צו איהר און אַ שמעק געטהאָן.

אסתר ראָזענבערג איז געלעגען מיט איהר פּנים ארויף, איהרע קליינע, רונדע ברוסט האָט זיך געהויבען ארויף און אראָב; עס האָט אויסגעוויזען, אַז זי שלאָפט געשמאַק. די לבנה האָט אריינגעקוקט דורך דאָס דאַך פענסטער אַ קאַלטע און אַ בייזע.

מרס. ראָזענבערג האָט אַ נעהם געטהאָן דאָס מיידעל ביי איהרע צוואָוואָרפענע האָר און זיי אַ שלעפּ געטהאָן. אסתר האָט אַ ציטער געטהאָן, געעפענט איהרע אויגען, וועלכע זיינען איצט געוועזען גרין פון דעם לבנה שיין, וואָס האָט אריינגעקוקט דורך דעם דאַך פענסטער. עס האָט איהר זעהר וועה געטהאָן וואָס די מאַמע האָט געריסען איהרע האָר און זי האָט זיך זעהר געשראָקען, טאָמער שלאָגט די מאַמע.

— האָסט גאָר ניט געהערט ווען איך בין אריינגעקומען?

— איך בין געשלאָפען.

— וואו ביזטו געוועזען?

— איך בין געשלאָפען, מאַמע.

— זאָלסט מיר זאָגען, ווער עס האָט געשפּרונגען איבער די פּלויטען?

— איך וויים ניט, איך בין געשלאָפען.

די מאַמע האָט אַ שטאַרקען שלעפּ געטהאָן אסתר'ן ביי איהרע

האָר, זי אַראָפּגעשלעפּט פון בעט און זי צוריק מיט אַ שטויס אין פּליר־צע אוועקגעוואָרפן אין בעט אריין.

נאָכדעם איז מרס. ראָזענבערג אַרונטער צוריק אין שטוב אריין, אַרייַנגענומען אַ ברויט פון שראַנק, אויפגעזוכט קנאָבעל און זיך אָנ־געגעסן אַ גלאָז מילך, געשניטען גרויסע פּאַיידעס ברויט, אַנגעריבען מיט קנאָבעל און געגעסן מיט אַפּעטיט און אַלע מאָל פּערטרונקען מיט אַ ביסעל מילך.

זי האָט פון צייט צו צייט אַ זיפץ געטהאָן. געטראַכט, אַז איצט וועט זי איהרע מוידען נעהמען אין די הענט אריין.

זיך גוט אָנגעגעסען, מיט ביידע הענט אָנגעריהרט איהרע ברוס־טען: „עס וועט זיין מילך פאַר דעם קליינעם קינד אויף אַ גאַנצע נאַכט". איז אריין אין שלאָף צימער.

אויף איהר בעט איז שוין דאָס קינד געלעגען און געשנאַרכעט אין אַ טיעפען שלאָף און איבער דער בריים פון בעט איז חאַשעלע גע־לעגען צושטרעקט, אַן אַנגעטהאָנענע און איהרע פיס זיינען געהאַנגען אויף דעם דיל.

די מאַמע האָט זיך אַריבערגעבויגען און געוועקט חאַשעלען, דאָס אינגערע מיידעל, מיט אַ געבעט און צערטליכקייט: חאַשע, חאַשקע, האַשקעלע שטעה אויף, קינד, און געה לעג זיך אין דיין בעט.

דאָס מיידעל האָט אַ שפּרונג געטהאָן, ווילד זיך ארומגעקוקט, איה־רע גראָבע באַקען האָבען געפלאַמט, זי האָט זיך אויסגעריבען מיט ביי־דע הענט איהרע אויגען, זיך ווייטער ארומגעקוקט און ארויסגעגאַנגען.

— דאָס קינד געוויינט? — האָט איהר די מוטער נאָכגעשריען?

— ניין, מאַמע, אַזוי ווי דו האָסט עס אוועקגעלעגט, אַזוי שלאָפט עס דעם גאַנצען אָבענד. אסתר איז ארויס און מיך איבערגעלאָזען אַליין, איך וואַרט און זי קומט ניט, כאַפּט מיך אָן אַ שלאָף, האָב איך זיך אוועקגעלעגט...

— שאַ, רייד ניט אַזוי פיעל, חאַשעלע, געה לעג זיך אין דיין בעט — האָט מרס. ראָזענבערג אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד צום מיידעל און אַז זי האָט זיך געוואָלט אַליין אַריינלייגען אין איהר בעט האָט זי דערזעהען, אַז איהר מאַן רויכערט זיין „פּייפּ" אין בעט. האָט זי אָנגעמאַכט אַ געוואַלד:

— ראָזענבערג, ווילסט נאָך מאַכען אַ פייער, נאָך דאָס פעהלט מיר׳

ראָזענבערג האָט אַוועקגעלעגט די פּייפ אויף דעם טישעל, וואָס איז געשטאַנען צווישען די בעטען, זיך גוט אויסגעצויגען אויף זיין בעט און געזאָגט:

— וואָס הערט זיך, האָסט שוין איינגעפּאַקט מיינע זאַכען. מאָרגען אָבענד פאָהר איך מיט דער שיף אין שטאָדט. ער איז געבליבען אַ ווײַלע שטיל און נאָכדעם שטילערהייד ווייטער געזאָגט: און וואָס וועט זיין מיט די קינדער?

— נעם זיי מיט אין שטאָדט אריין.

— גרינג צו זאָגען, נעהם זיי מיט.

— זיי זיינען שוין ניט קיין זויג קינדערלאַך. אין שטאָדט וועט פון זיי ווערען אַ לייט. נאָר זעה, אַז זיי זאָלען שטעהן אין איין צימער ביי אונזערע בעקאַנטע.

— און דערנאָכדעם וועסטו מיר פאַרווײַנען מיינע טעג און יאָהרען.

— ראָזענבערג, עס איז פאַרפאַלען, דו וועסט נעהמען די קינדער אין שטאָדט.

— איך וועל זיי נעהמען — האָט ראָזענבערג זיך געבעטען ביי זיין פרוי, — נאָר איצט לאָז מיך שלאָפען.

עס איז געוואָרען שטיל אין הויז. דורך דעם פענסטער האָט זיך אָנגעזעהען די זילבערנע, ווייסע נאַכט. ראָזענבערג האָט ניט געקענט איינשלאָפען, כאָטש איהם האָט זיך אַזוי געוואָלט ערגעץ פאַרפאַלען ווערען אין אַ טיעפען שלאָף. פאַר זיינע פערמאַכטע אָבער וואַכע אויגען האָט זיך געטראָגען אַ קנויל, אַ פערוויקעלטער פון זיין פערגאַנגענהייט:

— געוועזען אַ געזונטער, הויכער בחור און געאַרבייט אין „שאָפּ", פערדיענט און געשפּאָרט. און ערגעץ אויף אַ באַל זיך פערליעבט אין אַ מיידעל. זיי האָבען ביידע געאַרבייט און געשפּאָרט. חתונה געהאַט און ווייטער ביידע געאַרבייט און געשפּאָרט. עס איז געקומען אַ קינד, האָט זי אויפגעהערט צו אַרבייטען. באַלד איז געקומען נאָך אַ קינד. עס האָט אָנגעהויבען צו ווערען שווער. ער איז געוואָרען שוואַך און זיין גאַנצער וועזען האָט אויסגעוויזען ווי אַ זאַק מיט ביינער. זי איז אויך געוואָרען שוואַך. עס איז נאָך געוועזען אַ פּאָאָר הונדערטער אין באַנק. האָבען זיי אין די אָבענדען געשמועסט. האָט זי געזאָגט: וועה, ווי דו זעהסט שלעכט אויס! האָט ער געענטפערט: דו זעהסט ניט אויס בעסער פון מיר. וואָס וועט זיין דערסוף? צוזאַמען האָט

מען געזוכט וועגן וואו אַרום עס זאָל קומען עפּעס בעסערס. מען האָט באַטראַכט צו מאַכען אַ געשעפט. פלעגט ער טענה׳ען, אַז צו מאַכען אַ געשעפט טויג ער ניט. אַזוי גוט ווידער ווי דער מאַן בעדאַרף טויגען, אַזוי נאָך בעסער בעדאַרף אַ קראָם האָבען די פרוי. הייסט עס שוין, אַז מאַן און ווייב בעדאַרפען זיין פערקויפט און די גאַנצע היים און די קינדער וועלען ווערען הפקר. ווי וואָלט געוועזען, אַז זיי זאָלען אַרויס אין אַ דאָרף קויפען לאַנד און עסען ברויט רוהיג און שטיל. זיין ווייב האָט געהאַט אין איהר בלוט מעהר דאָרף ווי שטאָדט. ער אַליין האָט ניט געוואוסט, וואָס אַ דאָרף איז, אָבער פונדעסטוועגען האָבען זיי אָנגעהויבען צו ריידען געשמאַק. עס וועט זיין, אַ שטוב אַן אייגענע אויך. אַ קוה וועט געבען מילך, פוטער און קעז און די היהנער וועלען לייגען אייער און די דאָזיגע היהן וועלכע וועט ניט לעגען קיין אייער וועט מען פיהרען צום שוחט און עס וועט זיין פלייש. די ערד וועט גיבען ווייצענמייל, קאָרען מייל, פון אַן עפּעל ביז אַ ציבעלע. דאָס ווייב זיינס האָט זיך אָנגעכאַפּט אין דעם פּלאַן מיט הענד און פיס און ער אַליין האָט זיך זעהר פיעל בעטראַכט און עס איז אויסגעקומען, אַז ווי באַלד ער וועט האָבען זיין אייגענע ערד, וועט ער ניט בעדאַרפען געהן מיט קיין אַראָפּגעלאָזטען קאָפּ. ער וועט טהאָן דאָס, וואָס ער וועט וועלען. און וואָס גאָט וועט גיבען וועט זיין גוט. וועט געהן אַ רעגען, וועט זיין גוט, פון רעגען וואַקסען די ברויטען. וועט געהן אַ שנעע, וועט ווערען די וועלט וויים און עס וועט ליכטיג ווערען אין די אויגען. ווינטער איז אין דרויסען קאַלט, וועט אָבער זיין וואַרעם אין הויז און עס וועט זיין צייט צו זיין פויל און צו זיצען אויף דעם וויעגשטול און רויכערען. זומער וועט שיינען די זון און מען וועט אַרבייטען, ווייל די זון וועט שיינען...

XVI

דער פאָטער ווייסט ניט...

נאָכדעם ווי אַלע געסט זיינען שבת צו נאַכט אוועק פון וויינ־בוים׳ס הויז איז מר. וויינבוים אַרויסגעגאַנגען אין שטאַל זעהן וואָס זיינע בהמות טהוען. עפענדיג די טיר פון שטאַל האָט איהם פון דאָרט אינעווענינג געטהאָן אַ בעגעגען אַ וואַרימער ריח. ער האָט זיך

שטאַרק דערפרעהט וואס זיינע בהמות שלאָפען אין אַזא ווארימקייט. עס איז איהם אַזוי גוט און ווארעם געווארען אין אַלע זיינע גליע־דער. ער האָט אויפגעהאַנגען דעם לאַמטערען אויף אַ צוואָק, אָנ־געווארפען צו בינטלעך היי איטליכער בהמה אויף ביינאַכט, איבער־געדעקט דעם „בן יחיד", אַזוי ווי ער פלעג איהם אַליין רופען, דעם פערד זיינעם, מיט אַ ווארימער דעק און איהם אויך ניט פערטהיילט מיט היי, געגלעט איהם איבער זיין האַלז און צו איהם געזאָגט: „מאָר־גען וועלען מירביידע אַוועקפיהרען אסתר'ען אין שטעדטעל אריין."

געהענדיג פון שטאַל אין הויז האָט ער זיך גוט אַרומגעקוקט אין אַלע פיער עקען פון דער וועלט. עס איז געוועזען אַ שעהנע ווייסע וועלט פון דער ערד ביז צום הימעל. דאָס ביינאַכטיגע ליכט פון גאָט האָט אַזוי געשניטען אין די אויגען מיט זיין ווייסקייט. ער־געץ איז ער אַליין, דער בעשעפער פון דער וועלט, אין הימעל געזעס־סען און געטראַכט שטילערהייד, ווי אַזוי מאָרגען אין דער פריה אָנצור־הויבען דעם טאָג ארבייט... דערווייל איז שטיל אויף דער גאַנצער ערד. וואַלד און שנעע, באַרג און טהאָל, טייך און ים, זיינען איצט אין אַ טיעפען דרימעל, און אויב ערגעץ אין אַ הויז וויינט אַ קינד, וועט שוין די מאַמע באַלד זיך אויפכאַפּען און איהם אָנזייגען. אויב ערגעץ אין אַ שטאַל איז דאָ אַ בהמה, וועט שוין דער באַלעבאָס ארוים־געהן צו איהר און איהר געבען אַ בינטעל היי, זאָלען זיי ניט מיינען אַז דער בעשעפער פון דער וועלט האָט אין זיי פערגעסען. ווייל ער ווייסט אַז ער האָט זיך אויף וועמען צו פערלאָזען...

מר. וויינבוים איז אריינגעגאַנגען אין הויז אריין, פערלאָשען דעם לאָמפּ אין שטוב און איז אוועק אין זיין צימער. ער האָט זיך געלעגט אין בעט און איינגעשלאָפען, כאָטש איהם האָט זיך נאָך גע־וואלט ליגען און טראַכטען פון דעם ווי אַזוי זיי וועלען דעם נייעם וועג מאַכען און פערגלייכען. מענשען וועלען פאָהרען און זאָגען, אַז עס איז דער וועג פון טשייפּעל הילל, געבענשט זאָלען זיין די מענ־שען וואס וואָהנען דאָ...

רבקה איז געזעסען אָן אָנגעטהאָנענע, נעבען דעם בעט פון איהר מיידעל, צוגעהאַלטען מיט איהר האַנד אסתר'ס קאָפּ.

— אסתר'ל, וואס איז דיר?

— גאָר ניט, מאַמע.

— וואָס־זשע וויינסטו?

— ווער וויינט?

— איך ניט. דו וויינסט, אסתר.

— וואָס האָסטו זיך אָנגעבונדען אָן מיר? נאָ, זעה מיינע אויגען, זיי זיינען טרוקען.

— האָסט היץ אין קאָפּ.

— לאָז מיך אָנטאַפּען דיין קאָפּ, וועל איך דיר אויך זאָגען אז דו האָסט היץ.

— פאר וואָס־זשע שלאָפסטו ניט?

— איך קען ניט שלאָפען, מאמע, אז דו זיצסט נעבען מיר.

— ניין, וועסט מיר ניט איינריידען, אסתר, איך וועל ניט אוועקגעהן פון דיין בעט ביז דו וועסט ניט איינשלאָפען.

— הע, האָסט מורא איך זאָל ניט אַנטלויפען? טאָ זיץ נעבען מיר און היט מיך.

— איך וויל נאָר וויסען, וואס דו ביסט אזוי אריין אין הויז מיט אזא געלויף. א מאמע בעדארף וויסען.

— איך האָב זיך פאר עפּעס דערשראָקען, איך האָב עס שוין דיר פריהער געזאָגט. דו גלויבסט מיר אָבער ניט. איך האָב זיך פאר עפּעס דערשראָקען...

— ווען די מאמע וואלט צו דיר געזאָגט, אסתר, געה ניט ארויס ביי נאכט שפּאצירען, פאָלגסט דען וואס דיין מאמע זאָגט דיר?

— איך בין ניט געגאנגען אליין, מאמע, און חוץ דעם בין איך ניט קיין וויעג קינד.

— דערצעהל זשע מיר וואָס דו האָסט אזוינס דערזעהן ער־גען אין וואלד, פאר וואָס דו האָסט זיך דערשראָקען.

— איך האָב זיך פאר גאָר ניט דערשראָקען.

— אז איך זאָג האָסט היץ. ערשט פריהער האָסטו מיר גע־זאָגט אז דו האָסט זיך דערשראָקען פאר עפּעס אין דרויסען ביזטו אנטלאָפען אהיים. איצט זאָגסטו אז דו האָסט זיך ניט דערשראָקען.

— איך ווייס אליין ניט וואָס צו זאָגען. לאָז מיך איצט אָפּ. איך וועל דיר אַן אנדערש מאָל אליין דערצעהלען. איצט לאָז מיך אָפּ, איך וויל שלאָפען.

— איך וועל רופען דעם טאטען, עפּעס איז מיט דיר ניט גוטעס געשעהען.

— דער פּאָ וועט דיך אוועקטרייבען פון מיר.

— שווייג־זשע. איך לעג זיך מיט דיר אין בעט. איך וועל שוין איינע אליין ניט קענען שלאָפען היינטיגע נאַכט.

— געהט עס, מאַמע.

די מוטער מורמעלט עפּעס שטילערהייד, בעוועגט זיך אַזוי שטיל אויסטהועגדיג די קליידער און שיך, לעגט זיך אין בעט.

אסתר דערנעהנטערט זיך צו איהר. קינד און מוטער נעהמען זיך אַרום. עס איז שטיל. ערגעץ הערט זיך, ווי עס געהט עמיצער אַרום אין דער נאַכט מיט לאַנגע פוס, שפּאַנט פון איין באַרג צו דעם אַנדערען, שפּאַנט אַריבער טהאָלען און וועלדער און ריהרט קוים, קוים אָן די פערשנעעטע ערד מיט זיינע פיס.

— מאַמע, האָסטו זיך אַמאָל איינגעליעבט, ווען דו ביזט געוועזען אַ מיידעל.

— וואָס איז דיר פּלוצים איינגעפאַלען צו פרעגען?

— איך וויל וויסען צי יאָ.

— יאָ.

— ווי אַזוי?

— ווי אַזוי ווייס איך אַליין ניט. אפשר שוין פערגעסען, נאָר ניין, אסתר, איך האָב פּלוצים אַזוי פון זיך אַנגעהויבען ליעב צו האָבען.

— ועמען?

— וועמען ווייס איך אַליין ניט. נו, זאָל זיין דיין טאַטען. איך האָב איהם געזעהן איינמאָל און זיך פערשעהמט פאַר איהם. בין איך אַנטלאָפען אין אַן אַנדער צימער. איך האָב זיך דורך דער וואַנד איינגעהערט, ווי אַזוי ער האָט דעמאָלט גערעדט. האָב איך אַנגעהויבען צו בענקען נאָך איהם.

— דאָס אַלעס?

— וואָס דען האָסטו געוואָלט?

— איך האָב געמיינט, אַז דו ביזט אַריין און אַרויפגעפאַלען אויף איהם, שעהם זיך ניט, עס איז מיין טאַטע.

— וואָס רעדסטו נאַרישקייטען? אַז נאָכדעם ווי מיר האָבען חתונה געהאַט האָב איך זיך געשעהמט איהם צו קוקען אין די אויגען אַריין.

— אָבער ער האָט דיך אַמאָל אַ קוש געטהאָן?

— איך געדיינק ניט. ניין, מיר דאַכט, אַז ווען איך בין גע־

ווען אַ כּלה איז געקומען צו מיין חתן צו גאַסט, האָט ער מיר געטהאָן דערמאָלט אַ פאַלשען קוש.

— וואס הייסט אַ פאַלשער קוש?

— איך ווייס אליין ניט וואס עס איז דער אמת'ער קוש און וואָס עס איז אַ פאַלשער קוש. נור אז איך האָב דערנאָכדעם אין אַ וואָך ארום, ווען איך בין אהיים געקומען, דערצעהלט מיין פריינ־דינע, האָט זי געזאָגט אז דאָס רופט זיך אַ פאַלשער קוש.

— וואו האָט ער דיך געקושט? — האָט אסתר געפרעגט נאָך דעם, ווי זי איז אביסעל שטיל געלעגען און געטראכט.

— איך האָב זיך פערקעמט ביים שפּיעגעל מיינע האָר, לאנגע האָר האָב איך דערמאָלט געהאַט, קומט ער אריין און איך דערזעה איהם. ווער איך אַ בלאַסע און וויל שוין אנטלויפען. זאָגט ער צו מיר: „וואַרט, אנטלויף ניט, איך האָב דיר אַ סוד צו דערצעהלען". זאָג איך: „אַ סוד? עס איז דאָך קיינער נישטאָ פאַר וועמען זיך צו היטען." ער האָט זיך ארומגעקוקט אין אלע זייטען, האָט ארויפ־געלעגט זיינע הענט אויף מיינע אקסעל און צוגעבויגען זיינע ליפּען צו מיין רעכטען אויער. מיר קלאַפּט אַ צאָהן אין אַ צאָהן. איך הער זיך איין. ער האָט עפּעס אַ שטילען מורמעל געטהאָן און זיינע ליפּען האָבען זיך אָנגעריהרט אין מיין באַק, זעהר לייכט אָנגע־ריהרט.

— איצט ווייס איך שוין, איצט ווייס איך שוין — האָט אסתר זיך פּלוצים דערפרעהט.

— נאָר שאַ, צווישען מיר און דיר זאָל עס בלייבען, אסתר — האָט זיך די מוטער געבעטען.

— אויב דו, מאַמע, וועסט מיר צוזאָגען אז דאָס וואָס איך וועל דיר באַלד דערצעהלען וועט בלייבען צווישען מיר און דיר, וועט דאָס וואָס דו האָסט מיר דערצעהלט אויך בלייבען צווישען מיר און דיר.

— איך ווייס שוין, איך ווייס שוין — האָט די מוטער מעהרער צוגעטוליעט צו זיך אסתר'ן, ארומגענומען זי מיט איהרע נאַקעטע הענט ארום האלז — מעגסט מיר שוין דערצעהלען.

— בלייבט עס צווישען מיר און דיר?

— נעהם מיר שוין ניט ארויס די נשמה.

— ווייסט, מאמע — האָט אסתר געזאָגט, נאָכדעם ווי זי האָט

אביסעל זיך איינגעהערט אין דער שטילער נאַכט — איך האָב איהם ליעב.

— וועמען?

— איך בין זיין שוועסטער און ער איז מיין ברודער.

— ווער איז ער? איך בין דיין מאַמע, מעג איך וויסען.

— ער האָט מיר געשענקט א לאַשעקעל. און אז דער ווינטער וועט אוועקגעהן, עס וועט ווערען ווארעם, וועט ער קומען און א פייף טהאָן פון יענער זייט פענסטער, וועל איך ארויסלויפען פון הויז און אוועקפליהען מיט איהם.

— אז איך זאָל דערלעבען, גאָט דער גוטער — האָט די מוטער צוגעדריקט אסתר׳ס קאָפּ צו איהר ברוסט און איהר געטהאָן א קוש אין די ווייכע האָר.

— איך וועל אָבער אין מיט וועג איהם לאָזען שטעהן און צו־ריק אַנטלויפען צו דיר, אהיים, איך וויל ניט אז דו זאָלסט בלייבען אליין אָהן מיר, א יאָ, מאַמע?

— געה, געה, ביזט א קליין קינד. עס קומט דיין צייט, האָסט איהם ליעב, געה מיט איהם. איך בין אויך אוועקגעגאנגען פון מיין מאַמען.

אסתר האָט געהאַלטען פערמאכט איהרע אויגען און האָט גע־שוויגען. עס האָט זיך איהר אַלעס געמאָהלען וואס די מאַמע האָט דערציעהלט, ערגעץ ווייט, ווייט, אזוי שאַרף און זעהבאַר. זי האָט צועפענט איהרע אויגען, די פינסטערקייט פון צימער איז צוביסלעך אוועקגעשוואומען, דער שנעע און די לבנה האָבען אריינגעקוקט דורכ׳ן פענסטער מיט דעם ווייסען פאַרהענגעל.

— מאַמע, עס הויבט שוין אָן צו טאָגען — האָט זיך אסתר א דערשראָקענע געטהאָן א וואָרף.

— עס איז אזא ווייסע נאַכט, ביז טאָג איז נאָך ווייט — האָט די מוטער זי געגלעט און בערוהיגט, — נו איצט וועלען מיר אזוי גוט א שלאָף טהאָן.

— געהט עס!

זיי האָבען זיך גוט איינגעדעקט. די מוטער איז איינגעשלאָ־פען. אסתר האָט ניט געקענט. זי האָט פערמאכט איהרע אויגען, האָט זיך איהר געמאָהלען דער ווייסער בארג און אין פלאַכען טהאָל א וואַלד, אזוי ווי א קיילעכדיגע שווארצע ראַהם ארום ווייסען בארג.

און ס'האָט זיך איהר אויסגעוויזען אז עמיץ פּייפט פון יענער זייט פענסטער. איז שוין אפשר ווארעם געוואָרען אין דרויסען, און דוד האָט געבראכט דאָס לאָשעקעל? זי איז ברוגז אויף דוד'ן. ער האָט איהר א ביס געטהאָן אין האלז אריין און עס ווערט דאָרט אָנגע־שוואָלען. זי עפענט איהרע אויגען, קוקט זיך ארום, ריהרט אָן מיט דער האנד איהר האלז, וועקט אויף די מוטער.

— וואס איז שוין ווייטער?

— עפּעס ווערט מיר געשוואָלען דער האלז.

— וואו?

די מוטער זוכט ארום מיט איהרע הענט אסתר'ס האלז, שרייט אָן אויף איהר און מוטער און טאָכטער בלייבען שטיל אזוי ווי די נאכט ארום זיי.

XVII

הענער שלאָגען זיך...

דער קומענדער מאָרגען אויף טשייפּעל היל איז געוועזען א בלייכער און אויך איינגעוויקעלט אין נעבלען.

מר. וויינבוים איז אויפגעשטאנען, אזוי ווי אלע טאָג, ווען דער הימעל אין מזרח האָט אָנגעהויבען צו ווערען בלייך, זיך געוואשען און ארוים אין שטאהל צו זיינע בהמות. אריינקומענדיג אין שטאהל אריין האָט ער א געשריי געטהאָן: „גוט מאָרגען". עס איז באלד צווישען זיינע בהמות געוואָרען א גערודער. זיי האָבען זיך אלע אָנגעהויבען אויפצוהויבען פון זייערע אָנגעבעטענע ערטער.

ער האָט בעטראכט אלעמען בעזונדער. געזונד. דאנקען גאָט! זיי איינגעטהיילט צו ביסלאך היי. אוועק צוריק אין הויז אריין, אויס־גערייניגט דעם אייזערנעם אויוועז, איהם אונטערגעצונדען מיט שפּיינד־לאך און נאָכדעם אויפגעוואָרפען עטליכע שייט האָלץ. צוגעשטעלט דאָס טהעע קעסעלע מיט וואסער.

ער איז אריינגעגאנגען אויפוועקען די ווייבער.

אין הויז איז געוואָרען א ביסעל ווארים און ליכטיג. וויינבוים איז ארויסגעגאנגען מיט צוויי ווייסע עמער מעלקען זיינע קיה.

צוריק געהענדיג פון שטאהל מיט דער מילך האָט ער זיך פּער־

קוקט ארום און ארום. פון דעם קוימען פון זיין הויז איז אויפגעקומען א גלייכע זייל מיט רויך און אין אלע זייטען, וואו עס איז נאר ערגעץ געווען א הויז, אויף א בארג צו אין א טהאל, האט זיך געזעהען, ווי עס רייסען זיך צום הימעל גלייכע זיילען רויך.

„עס וועט זיין א שעהנער טאג" — האט מר. וויינבוים א טראכט געטהאן — דער רויך שלענגעלט זיך גלייך פון קוימען צום הימעל.

ער האט איבערגעגאסען די מילך אין קליינע טעפלאך, צוגעדעקט און אוועקגעשטעלט אין דעם מילכיגען צימעריל אויף א פאליצע. דאס ביסעל מילך וואס איז געבליבען פאר דעם הויז האט ער אין א טעפעל אוועקגעשטעלט אויף דעם אויוועז. דאס איז אלעס געווען וואס וויינבוים האט געטהאן אלע אינדערפריה אין הויז.

נאכדעם איז ער צוריק ארויס אין שטאהל. עס האט גענומען א לענגערע צייט ביז ער האט אנגעטרינקען זיינע בהמות, אויסגערייניגט די שטאהל; די אקסען מיט די קיה ארויסגעלאזען אין דרויסען — זאלען זיי זיך אנציהען מיט לופט. דאס פערד אויסגעקעמט און איהם אויך ארויסגעפיהרט אין דרויסען און איהם אנגעטריבען, אז ער זאל זיך אביסעל דורכלויפען אין שנעע.

מר. וויינבוים האט הארציג געלאכט דערפון וויאזוי א פערדישען קאפ קומט אוים זיך צו וואלגערען אין שנעע. אזוי ווי ער האט נאר ארויסגעלאזען דאס פערד פון שטאהל, איז ער באלד אוועק צום ארט וואו דער ברונען איז געשטאנען און זיך אוועקגעלעגט נעבען בערגעל און זיך געוואלט איבערקייקלען בארג ארוף...

אין דרויסען איז געווען אזוי שעהן און־פריש. די זון האט מיט ליכטיגע אויגען ארומגענומען דעם גאנצען קיילכיגען האריזאנט.

מר. וויינבוים האט צועפענט די טהיר פון דעם היהנער־הויז און ווייטער געהאט א פול מויל צו לאכען פון דעם, ווי אזוי זיי האבען אלע מיט אמאל געוואלט ארוים אין דרויסען. עס איז געווארען אזא טומעל, פליגלען האבען געפאטשט און די הענער האבען געקרייט, איין עוף איז געשפרונגען איבער דעם אנדערען און ארויסגעפלויגען אין דרויסען. די דריי ווייסע גענז האבען איבערגעווארט דעם טומעל, געשטאנען אין א ווינקעל פון קאמער מיט זייערע לאנגע העלזער אויסגעטשרעקט און מיט זייערע שנאבלען געשאקעלט. אז אלע היהנער זיינען שוין גע־ווען אין דרויסען, האבען די גענז פון זייער ווינקעל זיך א הויב גע־טהאן און ארויסגעפלויגען אין דרויסען. אריבערגעפלויגען דעם דרא־

טענעם הויכען פלויט און אזוי הויך געשריגען, פאר פרייד זיך אויס־געדרעהט אין א גרויסען ראד און ארונטערגעפלויגען אויף דער פער־שנעטער לאנקע. און אז מר. ווייגבוים האט אנגעשאטען קוקורוזע אין די קארטעס, זיינען די גאנצע געקומען צולויפען מיט אויפגעהויבענע פליגלען און מיט רויטע אויסגעוואקסענע פיס פון שנעע און עפעס אזוי פיעל געגראגערט און געקוקט מיט איין זייט אויגעל אזוי בייז צו מר. ווייגבוימען, און געשלינגען די קוקורוזע מיט אויסגעשטרעקטע העלזער.

מר. ווייגבוים איז נאכדעם אריינגעקומען אין הויז, איינגעוואשען זיינע הענט און זיך אוועקגעזעצט ביים טיש. זיין ווייב רבקה האט אוועקגעשטעלט צום טיש א קריגעל קאווע, ברויט, פוטער און קעז און א שיסעל מיט איינגעמארינירטע בארען.

אסתר איז ארויסגעקומען פון איהר צימער אויף די שפיץ פון איהרע פיס, זיך צוגעשארט שטילערהייד און ארומגענומען איהר פאטער פון אונטען מיט ביידע הענט ארום זיינע אויגען.

— ווער איז דאס מיט אזוינע קאלטע הענט? — האט מר. וויינ־בוים זיך געמאכט, אז ער ווייסט ניט ווער עס האט איהם ארומגענומען.

אסתר האט זיך געשאקעלט אהין און אהער, ווי דער אומרוה פון א זייגער, און געשמייכעלט שטילערהייד און אויך ביי זיך געוואוסט, אז איהר פאטער ווייסט ווער עס האט איהם ארומגענומען זיינע אוי־גען, אבער זי האט איהם ניט געוואלט גיבען אן אנצוהערעניש, אז זי איז עס.

— אפשר דער ווינט? — האט ווייגבוים געפרובט טרעפען.

רבקה איז געשטאנען ביים טיש און בעטראכט אסתר׳ן, זיך ערשט איצט ארומגעזעהען, אז זי האט, קיין בייז אויג, שוין אויסגעוואקסען און איז שעהן. — „ווער וועט אזא שעהן מיידעל ניט אוועקכאפען?“ האט די מוטער געטראכט און געזאגט צו איהר מאן — עס איז ניט דער ווינט.

— הא, עס איז דער שנעע מיט זיינע קאלטע הענט — האט מר. ווייגבוים געזאגט.

אסתר האט זיך שוין ניט געקענט מעהר אויפהאלטען און אויס־געשאסען אין א געלעכטער, צוגעכאפט איהרע הענט און אנטלאפען פון טיש.

— דאס ביזטו געווען, אסתר, אזוי, א טאטען מעג מען אפנארען?

און ווען מען איז שוין אַלע דריי געזעסען ביים טיש און געגעסען האָט זיך אסתר פּלוצים אָנגערופען:

— מעהר פאָהר איך ניט אין שטעדטעל ארבייטען.

— גוט! איך האָב נאָך ביים אָנפאַנג, אַז דו ביזט ארויס פון שול, געזאָגט, אַז איך וויל דיך אין דער היים. דיין מאַמע האָט אָבער געוואָלט דו זאָלסט אָנהויבען צו ארבייטען אין אן „אָפיס"...

די מוטער האָט געוואָלט פרעגען, וואָס פּלוצים עס איז איהר איינגעפאַלען ניט צו פאָהרען מעהר אין שטעדטעל, נאָר זי האָט זיך דערמאָנט אין דער לעצטער נאַכט און שוין ניט געפרעגט.

אַז מען האָט אָבגעגעסען איז מר. וויינבוים דער ערשטער אויפגעשטאַנען פון טיש און געזאָגט:

— נו, דאַנקען גאָט זיך אָנגעגעסען. איצט וואָס טהוט מען. אה. איך וועל אראָפּגעהן צו ראָזענבערגען א ביסעל. ער פאָהרט דאָך אוועק אין ניו יאָרק. וועל איך איהם אונטערפיהרען מיט אונזער פערד צום באהן.

— פאַר וואָס ניט, טאַטע, טאַטע, — האָט רבקה צוגעגעבען חשק.

אסתר האָט זיך אָנגעטאָן א פּאָר גומינע לאַנגע שטיוועל, ארומגעוויקעלט איהר קאָפּ מיט א דונקעל בלויען וואָלענעם שאַל און איז ארויס אין דרויסען.

ערשטענס איז זי אוועק אין וואַלד אריין. די זון האָט געוואָרעמט דעם שנעע און איהם געמאַכט ווייך. אויף דעם בארג, וואו דוד האָט זי נעכטען אויף דער נאַכט געשלעפּט אין שליטעלע, זיינען די שניט פון שליטען אין טיעפען שנעע שוין געוואָרען ברייטער און דאָס גרינע גראָז האָט זיך ארויסגעוויזען.

אסתר איז געגאַנגען א היים נעהמען דאָס שליטעלע. און ווען זי איז צוגעקומען און דעם שליטעל דאָרט ניט געפונען, האָט זי באַלד זיך אומגעקעהרט אהיים. דאָס שליטעלע איז געשטאַנען אונטער דעם אָפּענעם דאַך קעמערעל אויף זיין אָרט.

זי האָט זיך אביסעל פערטראַכט.

דוד וואָלדען איז, ווייזט אויס, נאָך נעכטען ביינאַכט דאָ געוועזען און צוריקגעבראַכט דעם שליטעל אויף זיין אָרט. איהר האָט זיך טאַקע אויסגעוויזען, אַז עמיצער פייפט אונטער דעם פענסטער...

איהר איז געוואָרען אַזוי פרעהלאַך. זי האָט געוואָלט זיך אויפ־

הויבען און אוועקלויפען ביז אָט יענע פעלדער, אויף יענע זייט בערג און טאָהלען.

זי האָט זיך איינגעבויגען, אָנגענומען צוויי פולע הענט מיט שנעע, צונויפגעקייקעלט אין א באָל און א וואָרף געטהאָן אויף די ווייסע גענז. די גענז האָבען זיך דערשראָקען, אָנגעמאַכט א גוואלד און אָנגעהויבען צו יאָגען זיך נאָך דעם שנעע־באָל, איהם געכאַפּט און מיט זייערע רויטע שנאָבלען דעם שנעע־באָל צוביסען אויף שטיקלאך.

אסתר האָט זיי געוואָרפען נאָך א באָל און דאָס מאָל געטראָפען דעם גאָנער, וואָס האָט געהאט א שווארצען טשיפּעקעל מיט האָר אויף זיין ווייסען קאָפּ.

דער גאָנער האָט געטהאָן א צועפען זיינע פליגלען, אונטערגעהויבען זיינע פיסלאך, די צוויי ווייבליך־גענז האָבען איהם נאָכגעטהאָן דאָס זעלבע און די גענז זיינען אַלע דריי אין א שורה אוועק געפלויגען, פריהער נידריג ביי דער ערד, נאָכדעם העכער און העכער.

— אָט אזוי פליהען געגזעלעך! — האָט אסתר אונטערגעזונגען, זיך געבויגען צו דער ערד, אָנקייקלענדיג שנעע־באָלס און געוואָרפען אין דער הויף, נעציעלעוועט אין די פליהענדע גענז — אָט אזוי פליהען געגזעלעך!

די אָקסען, קיה און דאָס פערד זיינען אָנגעקומען און זיך ארומגעשטעלט אין הויף קוקען אויף אסתר'ן. דאָס פערד האָט אַלע מאָל, ווען אסתר האָט אויפגעהויבען איהר האַנד צו וואַרפען דעם שנעע־באָל, געמיינט, אַז זי וויל וואַרפען אויף איהם און ער האָט זיך אַלע מאָל א דערשראָקענער אָבגעקעהרט און א שפרונג געטהאָן און נאָכדעם צוריק געקומען נאָהענטער.

די היהנער האָבען אָנגעהויבען צו קאָקאָדאַקען. אריבערגעשריען איינע די אַנדערע, ארומגעלאָפען פון איין האָהן צום אַנדערען, אַלע מאָל האָט דער ווייסער, קליינער אָבער שטאָלצער האָן מיט דעם הויכען זיבענשפּיצען רויטען קאַם, א שאַר געטהאָן מיט זיינע פיסלאך און צונויפגערופען די היהנער. דער גרויסער, שווערער האָן, מיט דעם לאַנגען, אויסגעקייקלעכדיגען האַלז און מיט זיין גרויסען קאָפּ, וואָס האָט געהאט א קליינעם נידריגען קאַם, האָט געזעהען, אַז דער קליינער, ווייסער „רוח" האָט צונויפגעזאַמען אַלע היהנער ארום זיך און ער, דער שעהנער מיוחס, מיט די צוויי אויסגעבויגענע פעדערען, וואָס האָבען געהאַנגען פון זיין עק און מיט די געקעסטעלטע שווארצע און ווייסע פעדערען,

וואָס האָבען בעדעקט זיין גאַנצען לייב, איז געבליבען איינער אליין. האָט עס איהם פאַרדראָסען און די וועלט איז געוואָרען אַ פינסטערע אין זיינע אויגען. האָט ער אַ שפּרונג געטהאָן מיט די צולאָזענע פליגלען און אריין אין דער מיט פון דעם גרויסען ראָד היהנער און מיט זיין שנאָבעל אַ כאַפּ געטהאָן דעם קליינעם ווייסען האָן ביי זיין גרויסען קאַם און אָפּגעביסען אַ שטיק.

וועט עס דער קליינער, ווייסער האָן אריבערטראָגען? זיינע עלטערענס עלטערען האָבען אַ שם, אַז ביי זיי איז ניט געוועזען אַזאַ זאַך, וואָס האָט געקענט הייסען אַ פּלויט. גרינג און לייכט זיינען זיי און זייער פלייש אַרום די ביינער איז האַרט ווי שטאָל. פון פערשווייגען יענעם איז שוין אָבגערעדט, נאָר זיי האָבען נאָך אַזאַ טבע, אַז איידער יענער הויבט נאָך אָן, פליהען זיי שוין אריין מיט זייער שנאָבעל און פּיקען איהם אויס די אויגען. וואָס פאַר אַ ווערטה האָבען יענעמס אויגען ביי איינעם, וואָס קען לייכט אַ שפּרינג טהאָן?

באַלד האָט אסתר אָבגעלאָזט די דריי גענז און זיך אוועקגעשטעלט קוקען אויף דעם „ראָסטער פייט“.

דער קליינער, ווייסער „לעגהאָרן“ האָן איז געשטאַנען אויף די שפּיצען פון זיינע נעגעל, די פעדערען אַרום זיין קאָפּ זיינען געוועזען אויפגעבלאָזען ווי אַ קיילכיגער, גרויסער פּאַביר. און אַ קעגען איהם איז געשטאַנען דער גרויסער טערקאַטע, „באַרדראַק“ האָן, מיט זיינע גרויסע, גראָבע פיס צושפּרייט און אַלע זיינע פעדערען, פון עק ביז קאָפּ, אויפגעהויבען. זיין האַלז אויסגעצויגען ווי אַ לאַנג שטריקעל, אָנגעצילעוועט מיט קיילכיגע בלעבלאך.

דער גרויסער האָן האָט אַ שפּרונג געטהאָן און זיך געוואָלט אַרויפוואַרפען אויף דעם ווייסען „רוח“. איז אָבער דער ווייסער געפּאַלען אויף אַ פּלאַן און זיך איינגעבויגען ביז צו דער ערד און דורכגעפלויגען צווישען די צושפּרייטע פיס פון זיין פיינד.

זיינען זיי שוין איצט געשטאַנען אויף די פערביטענע ערטער און זיך דורכגעשטאָכען מיט זייערע בייזע אויגלאך. געשטאַנען אַזוי אַ ווייל, אַלע היהנער זיינען זיך צולאָפען. אסתר האָט פון וויטענס געקלאַפּט מיט ביידע הענט, זיי הינטערגעגעבען חשק.

פּלוצים האָט דער קליינער, ווייסער האָן אַ שפּרונג געטהאָן אויף דעם גרויסען האָן, מיט זיינע נעגעל זיך אריינגעגראָבען אין זיין פיינד׳ס פעדערען און מיט איין פּיק האָט ער איהם אויפגעריסען איין אויג און

מיט נאָך אַ פּיק איהם אויסגעביסען דאָס אַנדערע אויג. דער גרויסער האָן איז מיט זיין שונא אויף זיין קריזש אַרומגעלאָפען איבער דעם הויף, מאָדנע קולות אַרויסגעקרעהט און נאָך דעם ווי דער ווייסען האָן איז אַראָפּגעשפּרינגען און זיך אַ טרייסעל געטהאָן זיינע פעדערען, האָט ער אַ קוק געטהאָן צו זיין בלינדען פיינד, און איז זיך אַוועקגעלאָפען אַ פרעהליכער אויפצוזוכען די היהנער.

דער גרויסער האָן איז געבליבען שטעהן אין דער מיט פון הויף, אַריינגעצויגען דעם קאָפּ און געשאָקעלט זיך אויף זיינע לאַנגע פיס. בלוט האָט גערונען אויף דעם שנעע פון זיינע אויגען, נאַז־לעכלאך און מויל. אסתר איז צוגעקומען און איהם אַ לייכטען שטויס געטהאָן מיט איהר שטיוועל. דער האָן האָט זיך ניט גערירט פון אָרט.

זי האָט איהם אָנגענומען מיטביידע הענט און אַריינגעלאָפען אין הויז אריין מיט אַ געוואַלד:

— מאַמע, זעה דער האָן איז בלינד געוואָרען.

די מוטער איז געקומען צולויפען אַקעגען, פערלעגט האַנד אין האַנד און געבראָכען די פינגער:

— וועה און ווינד, אַזאַ שעהנער האָהן געוועזען!

אסתר האָט דעם בלינדען פערבלוטיגטען האָן אַוועקגעשטעלט אויף דעם טיש, מיט אַ טיכעל און וואַסער, איהם געוואַשען דעם קאָפּ און די אויגען. געשטופּט אַ פינגער אין די ליידיגע לעכלאך, און אַז דער האָן האָט זיך ניט געוועהרט האָט זי געזעהען, אַז עס איז אַ פערפאַלענע זאַך. ער איז בלינד. עס האָט זי פאַרקלעמט ביים האַרץ און זי האָט זיך דערפיהלט אַ שולדיגע, ווייל זי האָט דאָך געקענט זיי אָפּצוטרייבען איינעם פון אַנדערען.

מען האָט דעם בלינדען האָן געקוילעט. זיין קאָפּ מיט דעם איינגעווייד האָט אסתר אַרויסגעוואָרפען צו די היהנער און געשטאַנען און זיך גוט איינגעקוקט ווי אַזוי דער ווייסער, קליינער האָן האָט צונויפגערופען אַלע היהנער און האָט געפּיקט צו שטיקלאך און געשלינגען.

האָט דער ווייסער האָן געוואוסט, אַז ער מאַכט אַ מאָהלצייט פון זיינע היהנער פון דעם קאָפּ פון זיין פיינד?

אסתר האָט אָנגעהויבען פיינט צו האָבען דעם קליינעם, ווייסען האָן.

דער פּאַס פון ים. דריטער טייל

ח

טשייפּעל הילל

אויף דעם שטיק לאַנד, וואו וויינבוים׳ס הויז שטעהט, האָט אמאָל געוואָהנט אן ענגלענדער, וואס האָט געהייסען טשייפּעל.

רופט מען עס דערפאר „טשייפּעל היל"".

אין די אַרומיגע שטעדטלעך הייסט אַלעס וואס גרענעצט זיך פון מר. וויינבוים׳ס הויז ביז דעם אָרט וואו די פיער וועגען צושיידען זיך, מיט דעם נאָמען טשייפּעל היל. און אז מען זעהט א אידען פאָהרען מיט א פערד און וואַגען און דער איד האָט נאָך א צופּלאָנטערטע באָרד, און זיין פערד איז ניט אַזאַ גוטער געהער, זאָגט מען באַלד: דאָס פאָהרט א טשייפּעל הילער איד. אויב מען טרייבט אן אויסגעדאַרטע קוה, זאָגט מען: דאָס איז א טשייפּעל הילער קוה. און פאָהרט מען דורך מיט א צוקרימטען וועג און פון ביידע זייטען זיינען די וועלדלעך ווילד פערוואַקסען און פערפלאָנטערט, זאָגט מען: דאָס מוז זיין טשייפּעל היל. פאָהרט מען דורך און מען זעהט א פעלד וואס איז אָנגעוואָרפען מיט שטיינער, זאָגט מען: דאָס איז א טשייפּעל הילער פעלד.

אָט אַזאַ מזל האָט שוין טשייפּעל היל.

נאָר מאַלע וואס פאַר א מזל טשייפּעל היל האָט, איז דאָס דאָזיגע אָרט אָבער אליין מיט זיך שטאָלץ. פון איין זייט האָט זיין לאַנד מר. וויינבוים, און עס געהט אוועק ווייטער אין שכנות מיט ראָזענבערג׳ען. נאָך ראָזענבערג׳ען קומט דער אַלטער וואַלדען, און

נאך וואלדענ׳ען האט זיין לאנד מר. ראגאווין. צווישען אט די אלע
אידען, דורך וועמעס פעלדער עס ציהט דורך דער צוקרימטער טשיי־
פעל היללער וועג, וואהנט אויך זשאק, דער פוילישער אלטער בחור.
פון איין זייט גרענעצט זיך מר. ווייגבוים מיט יענקי לאנד, און פון
דער אנדערער זייט גרענעצט זיך מר. ראגאווין מיט יענקי לענדער
און וועלדער.

די לענדער פון יענעם ארט זיינען פול מיט שטיינער שפיציגע
קליינע און פלאכע און קיילעכדיגע אבער דערפאר פרוכטבארע ערד,
ליימיג און שווער, און די אויבערפלעכע איז א שווארצע, אויסגע־
מישט מיט איבערגעפוילטע ארגאנישע שטאפען. זיי האבען אבער
נאך א גרעסערען חסרון, וואס אלע לאנקעס זיינען בערגיג. די אמא־
ליגע ענגלענדער, אז זיי זיינען אריבערגעקומען אהער האבען זיי ניט
געקענט געפינען קיין פלאכע ערטער, אז זיי זאלען זיין טרוקען גע־
נוג, אז אויף זיי זאל מען קענען אקערען און זעען. האבען זיי אויס־
געקליבען קליינע בערגלאך און פון זיי געמאכט לאנקעס און גערט־
נער. און פון די שטיינער וואס איז געוועזען אין דער צואקער־
טער ערד, האבען זיי געמאכט פלויטען ארום די לאנקעס. שטיינער
קומען אבער ארויף אלע יאהר ווען מען צואקערט די ערד און קיין ביין
פלויטען האט מען ניט בעדארפט, זיינען זיך די שטיינער פערב
יאהר איין און יאהר אויס אין דער ערד.

יענע ענגלענדער זיינען שוין לאנג ערגעץ אין גן עדן אויף
נער וועלט, און איצט וואהנען דא אידען.

אט לאמיר נעהמען דעם אידען ראגאווין.

עס איז שוין א פאר יאהר, אז ער האט געקויפט זיין
אליין איז ער א געזונטער, הויכער איד, מיט פערגרעבטע מאנ
ער האט געקויפט זיין פארם מיט אלעם און מיט דער הייליגער ספר
תורה. ביי איהם הייסט עס אן אימפרואוומענט. עס שטעהט אין
קאנטראקט, אז ווען די אידען פון ארום און וועלען זיך וועלען
צונויפקומען דאווגען, מוז דאס הויז זיין אפען פאר זיי, פערשטענד
ליך, ניט דאס גאנצע הויז, נאר איין צימער. אט אזוי האט עס תע־
ווארענט דער פרומער איד וואס האט דאס לאנד פערקויפט צו
ראגאווין.

ראגאווין איז א פראסטער איד, אבער דעם קאנטראקט האט
ער, ווי א הייליגען געבאט.

אלע שבת, אדער אלע יום טוב קומען זיך צונויף די אידען און מען דאווענט מיט מנין. מאכט זיך א מאָל אין א שבת עס איז ניטאָ קיין מנין, דאווענט מען אזוי איינציגווייז, אָבער זאָל מען כאָטש דאווענען אין דעם צימער וואו דאָס הייליגע ספר תורה שטעהט אין א שאפקעלע. אז איינער פון די אידען וואס וואהנען אין שכנות האָט א יאָהר צייט, לאָזט ער צונויפרופען אלע אידען און מען דאַ־ווענט מיט מנין און ער זאָגט קדוש נאָך זיינע פערשטארבענע... און נאָך דעם דאווענען טהיילט ער אויס לעקעך מיט בראָנפען...

ראָגאָווין קען אליין זעהר ווינציג דאווענען. ער האָט געקענט אביסעל ווען ער איז געוועזען א אינגעל, אָבער וואס עלטער ער ווערט אלץ מעהרער פערגעסט ער. אָבער עס איז פאר איהם גענוג אז ער שטעהט צווישען אידען און האלט אָפען דעם סידור, מישט די בלעט־לעך און הערט זיך איין צו די אונפערשטענדליכע ווערטער וואס אנ־דערע זאָגען... ער בענעהמט אָפט די דאָזיגע ווערטער מיט דעם סארט געזאנג, וואס ווערען ארויסגעבראכט פון דעם דאווענער. ער ווייסט עס גאנץ גוט אז ווען די הייליגע ספר תורה זאָל ניט זיין ביי איהם אין הויז וואָלט ער אפשר שוין לאנג פערגעסען אין די אלע זאכען.

צו דעם אלעמען האָט עס דאָך אזוי פיעל ווערט, אז מענשען קומען צו דיר אין הויז אריין, צי עס שיינט אין דרויסען, צי עס רע־גענט, אין שנעע שטורעם און אין ווינט. עס איז אזוי פרעהליך אויף דעם הארצען....

ראָגאָווין׳ס פרוי איז שוין אָבער גאָר פון אן אנדער מין שטאָף. אן אויסגעדארטע, אין די מיטעלע יאָהרען, אָבער נאָך גאָר יונג אויף איד־ פנים און אין איהרע בעוועגונגען. זי איז אביסעל געבילדעט, ווייסט וואָס עס טהוט זיך אויף דער גאנצער וועלט, ווייל זי לעזט צייטונגען און ביכלעך. פיהרט דאָס הויז אויף דעם שניט פון די יענקישע הייזער. איז מיט די יענקים זעהר נאָהענט. טהוט ניט א טראָט ביז זי וועט א פרעג טהאָן פריהער ביי דער יענקי שכנ׳טע. קאָכט און באקט און גרייט דעם טיש צום עסען אקוראט ווי ביי זיי, האָט תמיד צייט און א גאנצען טאָג געהט זי ארום אן אויסגעפוצטע, און די ארבייט אין הויז ווערט ווי דורך א כשוף אָפגעטהאָן, שטיל און ניט בעמערקבאר. נאָכדעם זיצט זי א גאנצען טאָג און קוקט אין צייטונג. דארף עפעס אזוינס מענשען?

האלט זי דערפאַר אין איין רעדען פאַר וואָס איז עפעס אויסגע־

פאלען אויף איהר מזל אז זי זאל מוזען אוועקגעבען דאס הויז איהר׳ס, און פרעמדע מענשען זאלען קומען און זיך צולעגען אויף טיש און אויף בענק און טהאן וואס זיי ווילען?.... קארג הייזער איז פאראנען אין טשייפעל היל? פאר וואס גיט עמיצער אנדערש ניט אוועק זיין הויז? זי וואלט איהם נאך געגעבען טויזענד דאנק. פאר וואס קומט איהר אז די גאנצע בלאטע זאל מען איהר אריינטראגען, און ווינטער דעם שנעע, און זומער די פליגען.... פאר וואס קומט עס איהר?

זי איז טאקע געוועזען א קלוגע און געלעזען צייטונגען און זיך געפיהרט ווי אן אמת׳ע יענקי. איהר מאן ראגאווין האט פאר איהר געהאט דרך ארץ דערפאר וואס ער האט שוין מיט איהר אפגעלעבט אריבער א פערטעל יאהר הונדערט, דערפאר וואס ער האט עס אזוי איינגעפיהרט אז ער האט תמיד פאר איהר מורא געהאט, אז זי האט עפעס געטהאן צו איהם א וואונק, איז דאס שוין געוועזען אזוי ווי זי האט געוואלט און עס האט זיך תמיד אויסגעלאזען צום גוטען. אבער דאס מאל איז געוועזען דאס איינציגע אין זיין לעבען, וואס ער האט געהאט זיין וועג אויך.

און דערפאר, אז דער זוהן איהרער, איזידאר, איז אראפגעקר־מען אהער, זיך דא אויסצורוהען נאך זיין לאנגען שטודירען, האט זי, די מוטער, פאר איהם אויסגעגאסען איהר ביטער הארץ.

דער דאזיגער איזידאר איז געוועזען מעהרער געראטהען אין זיין מאמען. דעם גוטען קאפ צום לערנען האט ער פון איהר גע׳ירש׳ענט. ווען ניט זיין מוטער וואלט אפשר פון איהם אויסגעוואקסען אזא פראסטער, געזונטער בחור ווי דער טאטע. דערפאר האט די מאמע געהאט צו איהם מעהרער צוטריט, כאטש ער האט דעם טאטענס כבוד זעהר אפגעהיט.

איזידאר איז דערפאר, בשעת די אידען פלעגען זיך צוזאמענ־קומען דאווגען, אויך געוועזען איינער צווישען זיי. געהאט א סידור מיט אן ענגלישער איבערזעצונג, פלעגט זיך בלאזען און אויפמערקזאם אריינקוקען אין זיין סידור און אז מען האט בעדארפט האט ער זיך געקענט אנרופען מיט א וואוילען ווערטעל וועגען עפעס א געבעט פון דעם סידור.

נאך דעם דאווגען אי ער באלד אריבער אויף דער מאמע׳ס צד. שוין געזעהען, אז דער טאטע זאל דערפון ניט וויסען.

איזידאר איז געוועזען א געבוירענער פון ניו יארק, די קינדער

שול, און נאָכדעם די העכערע שול און העט נאָכדעם דער אמעריקאנער אוניווערסיטעט האָבען איהם אזוי אויסגעלערענט און קלוג געמאכט, אז עס איז ניט געוועזען עמיצער אויף דער וועלט וואס האָט איהם געקענט אָפּנארען אָדער אראָפּפיהרען פון גלייכען וועג.

ער האָט געהאט צייט זיך אויסצולערנען צו זיין א קלוגער. וואס האָט איהם געפעהלט? דער טאטע זיינער האָט געפיהרט וואָגענס האָלץ אין שטעדטעל אריין און פערקויפט פוטער, אייער און קארטאָפּעל און געשיקט געלד דעם איינציגען זוהן זיינען אז ער זאָל קאָנען לערנען. און איצט האַלט ער איהם אוים מיט אלע פערגעניגענס ביז ער וועט זיך עפּעס אויסזוכען אַן ארבייט אָדער א שטעלע. איזידאָר האַלט אין איין שרייבען בריעף און עס קומט איהם אָן ענטפערס, אָבער דערווייל האַלט עס נאָך ניט ביי א פרנסה. דער טאטע וואונדערט זיך ניט איינמאָל פאר וואס דאָס איז אזוי, דאכט זיך אזא אָנגעפילטער מענש מיט קלוגשאפט, און קיינער, ווי עס זעהט אוים נאָך זיין פּראָסטען שכל, בעדאַרף איהם ניט.

די מוטער זאָגט אָבער אז עס איז ניט אזוי. ערשט אָט אזא מענשען איז שווער זיך צו דערשלאָגען. ער וויל דאָך ניט פערקויפען קיין בייגעל פאר א סענט. און זי האָפט אז עס וועט קומען די צייט, ווען ער זיין פערזאָרגט אויף זיין גאנץ לעבען.

איזידאָר האָט געגעסען און געטרונקען, געהאָלפען דעם טאטען זיינעם אין אלע זיינע ארבייטען און עס בעטראכט, אז ער טהוט די אלע שווערע פּראָסטע זאכען נאָר פאר דערפאר, ווייל ער בעדאַרף איבונג. ער האָט אלע אבענד לעגענדיג זיך שלאָפען, עקזאמינירט זיינע מוסקולען פון די הענט און פיס און איהם האָט זיך געדאכט, אז זיי, די דאָזיגע מוסקולען וואקסען און ווערען הארט ווי שטיין. דאָס האָט איהם זעהר געפרעהט. ווייל איהם האָט זיך אויסגעוויזען אז שפּעטער, ווען ער וועט ערגעץ אריין אין אַן אָפיס און אָנהויבען זיין קאריערע, וועט ער דעמאָלט ניט האָבען קיין צייט צו „מאכען" מוסקולען.

האָט ער אריינגעכאפּט וואס מעהרער ער האָט איצט געקענט. עס איז איהם אָבער געוועזען עפּעס לאַנגווייליגליך. איהם האָט זיך געדאכט אז עפּעס ווערט אין איהם איינגעשלאָפען.

אמת, ער האָט זיך איבערגעשריבען מיט זיינע פריינד און גע-

האט א פאסטליכע פערבינדונג מיט פרויען אבער ער האט פארט גע־פיהלט אז עפעס ווערט אין איהם אזוי ווי פערטעמפט.

איהם האט זיך שוין אנגעהויבען אויסצואווייזען אז ער ווערט אלט. ער איז קוים אלט געווען פינף־און־צוואנציג יאהר און איהם האט זיך געדאכט, אז זיינע האר הויבען אן צו ווערען גראה און זיין גרעסטע צרה איז געווען מיט זיינע ציין, וואס זיי זיינען, ווי איהם האט זיך אויסגעוויזען, געווארען פערגעלט. פערשטענדליך אז ער האט זיי פיעל געוואשען אבער זיי האבען אנגעהויבען צו פוילען. האט ער געטראכט, אז דאס איז דערפאר, ווייל ער האט ניט מיט וועמען צו ריידען. א מענש, אזוינער ווי ער בעדארף מעהרער רעדען. ווען ער העלפט זיין טאטען עפעס טהאן אין וואלד, אין פעלד אין שטאל, שווייגט מען, ווייל זיין פאטער האט ליעב צו שווייגען. ווידער, אין הויז קומט אוים נאר מיט דער מאמען צו רעדען. נו, זי קען דאך זיך ניט אוועקזעצען ביים טיש און מיט איהם פיהרען א לאנגען געשפרעך, אלע מאל און אלע טאג.

און ניט איינמאהל האט ער זיך אזוי פיינט בעקומען, אז ער האט אנגעהויבען מורא צו האבען צו בלייבען מיט זיך אליין. ער האט אויפגעהערט צו שפאצירען אליין אין די וועלדלעך פון ארום און ארום, ער האט אויפגעהערט צו קוקען אויף הויכע בוימער און דאס בעט אין וועלכער ער איז געשלאפען האט ער אוועקגערוקט פון דעם פענסטער.

ביז ניט לאנג האט ער נאך געשריבען אזוינע לאנגע בריעף צו זיינע פריינד און צו מיידלאך. אין זיינע בריעף האט ער געקענט אזוי שעהן בעשרייבען, אז ער איז געפאהרען אין טיעפען וואלד אריין מיט א גרויסען וואגען און מיט צוויי פערד און געהאקט בוימער, אליין מיט זיינע הענט געהאלטען א האק און געהאקט בוימער און אליין אנגע־לאדען א הויכען וואגען מיט קלעצער און זיך אליין ארויסגעדרעהט. מען בעדארף קענען זיך ארויסדרעהען פון א וואלד, און א היים גע־בראכט דער מאמען א הויפען האלץ אויף דעם ווינטער... אין שטאדט האבען זיינע פריינד געלעזען און עס איז זיי גערונען די סלונע פון זייער מויל. און ווען ער האט געשריבען צו עמיצען א בריעף, האט ער תמיד עפעס געפונען מיט וואס אויסצופילען בויגענס און בויגענס פא־פיר. ער האט אבער קיינמאל ניט געטראכט פון דעם, אז זיינע בריעף זיינען געווען פול מיט ליגענס. און עס איז נמאס געווארען צו שריי־

בען ליגענס. זיינע בריעף זיינען איצט געווען קורצע און אָפּט האָט ער גאָר ניט געשריבען קיין ענטפער.

וואָס האָט זיך איהם געוואָלט האָט ער אליין ניט געוואוסט. אָבער ער האָט געפיהלט, אז זיין גאַנצע סיסטעם איז געקומען צו אַזאַ צו־שטאַנד, אז זי בעדאַרף אַ סטימולאַציאָן...

ער האָט געשמועסט מיט זיין מוטער וועגען דעם ענין, אַזוי פון דער ווייטענס. דאָס האָט געהייסען, אז ער איז אַ בעאָבאַכטער.

די מאַמע זיינע איז געזעסען אויף איהר וויעג שטול ביים פענס־טער, געבלעטערט אַ גרויסען, ברייטען, „וויבערשען" זשורנאַל און אויף איהר פּנים האָט גערוהט אַ האַלבער שמייכעל און אַ האַלבער קלוגער ערענסט.

— ווען אַ מענש רוהט זיך אויס, קען ער נאָכדעם זיך אַ נעהם טהאָן צו זיין ארבייט.

— איך האָב שוין באַלד פערגעסען, מאַמע, ווי מען בעדאַרף רע־דען צו אַ מענשען.

— מיין זוהן, פאַר וואָס באַקענסט זיך ניט מיט די מענשען ארום אונז?

II

איך שענק דיר צוריק דיין רוה...

דער ערשטער שנעע איז צוגאַנגען געוואָרען.

בייטאָג האָט די זון געוואָרעמט די ערד. די ערד האָט אין זיך אריינגעזאַפּט דעם צולאָזענעם שנעע. און ביינאַכט האָבען די קליינע פרעסטלאַך פערצווייגען די ערד מיט אַ דינעם ווייסען הויך.

און אָט אַזוי איז געוואָרען טרוקען די ערד און אָט אַזוי איז אויך געוואָרען טרוקען דער וועג.

אין דוד וואָלדען'ס הויז איז אַן איבערקעהרעניש. דער אַלטער וואָלדען איז געוואָרען שוואַרץ און פערוואָלקענט. אויפגעהערט צו רעדען אין הויז, זיך געבלאָזען און געקרעכצט, אַזוי טרויעריג און טיעף, און זיין ווייב האָט מורא געהאַט, אז עפּעס איז מיט איהם געשעהען. זי האָט איהם אַלע מאָל געפרעגט וואָס ער קרעכצט און ער האָט ניט געענטפערט, נאָר אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד.

ר׳ אברהם וואַלדען איז זעהר ווינציג געשלאָפען. זיך געלעגט שפעט. נאָך דעם ווי זיין ווייב און דוד זיינען שוין געשלאָפען האָט ער ערשט אָנגעהויבען ארומצושפּאַצירען אויף דעם לאַנגען קאָרידאָר, וואָס האָט ארומגערינגעלט דאָס הויז, ביז שפּעט אין דער נאַכט... און דערסטגלייבען איז ער אויפגעשטאַנען ווען עס איז נאָך געוועזען פינס־טער און ארומגעגאַנגען איבער דער גרויסער שטוב ביים שיין פון דאָס איין און איינציגע סטעאַרינאָווע ליכט, און שטילערהייד מיט אַזאַ וויי־בען מאָטיוו געזאָגט איין קאַפּיטעל נאָך דעם אנדערען, אויף אויסווייניג, פון תהילים.

ער האָט ווידער לעצטענס געהאַט אַזאַ מין שטייגער צו ווערען ערנעץ פערפאַלען אויף אַ לאַנגען שפּאַציר פון אין דער פריה ביז אין שטאַרק פינסטערען אָבענד, אויף אַ גאַנצען טאָג ניט קיין געגעסענער...

דוד האָט פון דעם אַלעמען ניט געוואוסט, ווייל ער איז אַ גאַנצען טאָג געוועזען פערנומען אין די וועלדער ביי דער זעג מיהל.

די מוטער האָט געליטען און געשוויגען. זי האָט מיט זיך אליין ניט איין מאָל געשמועסט, אַז דאָס איז אַזוי ווי זי האָט געוואוסט פון אָנהויב אָן, אַז עס וועט אין דער דאָזיגער נייער היים צווישען די וועל־דער קיין גוטעס זיך ניט אויסוואַרעמען.

זי האָט נאָר מורא געהאַט צו זיין די ערשטע, אָנצוהויבען רעדען. זאָל ער דער מאַן איהרער רעדען צום ערשטען.

איינמאָל אין אַ זונטאַג איז געקומען צוגעהן מר. ווייגבוים און צוגענומען דוד׳ן מען זאָל געהן ביידע צוזאַמען אויסקוקען די גאַנצע לענג פון וועג. זיי האָבען מיטגענומען אַ שטריק און אַ האַק.

ר׳ אברהם וואַלדען איז גראַדע געוועזען אין הויז איידער דוד מיט ווייגבוימען זיינען אוועק. ער האָט זיך אומגעדרעהט איבער דער שטוב אהין און אהער און צולעצט, עפּעס אַזוי ווי איינהאַלטענדיג זיין כעס, געזאָגט אַזוי ווי צו זיך אליין:

— איהר האָט טאַקע זיך איינגערעדט צו פערזאָרגען אַ וועג פאַר אונזערע פערד און אָקסען!

— איך מיין עס עפּעס! — האָט מר. ווייגבוים גוטמוטהיג צו־געוואָרפען.

— פאַר וואָס פערזאָרגט איהר פריהער ניט אייך און אונז אליין?

— פאַר דאָס, זאָל גאָט זאָרגען.

— אַזוי? מילא אויף אייך האָב איך ניט צו זאָגען. אָבער מיין

קינד אריינשלעפען אין אייערע וועגען וועל איך ניט דערלאָזען — האָט אברהם וואָלדען זיך אַלץ ארומגעדרעהט איבער דער שטוב און זיך גע־קלאַפּט מיטביידע הענט אין זיין ברוסט — דוד, איך הייס דיר ניט געהען!

— אייערע רייד, אייער הויז און אייער זוהן — האָט מר. וויינ־בוים א בלייכער און א דערשראָקענער זיך אויפגעהויבען און אוועק־געגאנגען צו דער טהיר.

— מר. וויינבוים, מר. וויינבוים, וואָס הערט זיך איין צו מיין טאַטענס רייד, — האָט איהם דוד אָנגעכאַפּט מיט ביידע הענט אונטער זיין רעכטען אָרעם, — איך האָב מיין פאָטער צוגעזאָגט, אז איך בוי פאַר איהם אוים א שול, אזוינע ווי ער וועט וועלען... איך האָב גענוג „טימבער" פון אייגענעם וואַלד. איך מאַך פאַר איהם א שול פון קאַש־טאַנען בוימער, וואָס נאָך וויל ער, מיין פאָטער? דאָס וואָס ער בע־דאַרף זאָל איך פאַר איהם בויען... איך בעדאַרף אָבער א גוטען וועג. מיר אַלע דאַרפען א גלייכען, אויסגעקיילעכטען וועג. די פערד אונ־זערע וועלען בעסער לויפען און שלעפען גרינגער זייער לאַסט... עס וועט אפשר ווערען ליכטיגער אין די אויגען... וואָס מיינט איהר, איך וויל זיך דאָ אוועקזעצען און קוקען אויף מיין פאָטער. איך געה מיט אייך, מר. וויינבוים... וואַרט, אנטלויפט ניט!

ר' אברהם וואָלדען האָט זיך אָפּגעשטעלט אין מיט שטוב, געקוקט מיט אויסגעשטרעקטע אויגען אויף זיין בחור דוד, ניט אָפּגעענטפערט קיין איין וואָרט.

אז דוד מיט מר. וויינבוימען זיינען אוועק, האָט ער צוגערופען זיין ווייב, זי געבעטען, אז זי זאָל זיך אוועקזעצען ביים טיש. ער האָט זיך אויך אוועקגעזעצט, פּאריקט זיין הוט הויך איבער זיין שטערען און צו איהר געזאָגט:

— ווייסט, מיר זיינען שוין ניט קיין דאָהיגע...

זיין ווייב האָט איהם אָנגעקוקט, זיך געוואונדערט, איהר האַרץ האָט שטאַרק געקלאַפּט.

— אזוי ווי איך האָב געזאָגט דעם ערשטען טאָג, אברהם. האָב איך ניט געזאָגט?...

— פאַר וואָס האָב איך ניט געפאָלגט? פאַר וואָס האָב איך ניט געפאָלגט? — האָט ר' אברהם וואָלדען שטילערהייד געקלאַפּט אין טיש מיט זיינע מאָגערע הענט און זיך געשאָקעלט, ווי א איד ביים דאַווענען.

— וואָס וועלען מיר טהאָן מיט די וועלדער און מיט דעם לאַנד אונזערען?

— איהם, דיין זוהן, אוועקשענקען.

— שוין! דו לעבסט נאָך, איך לעב נאָך אויך, אפשר... בעטראַכט וואָס דו וועסט טהאָן — האָט דאָס ווייב זיך צואוויינט — טהיילסט שוין אוועק ירושה.

— מיר בעדאַרפען מעהרער גאָר ניט.

— פון וואַנען וועלען מיר נעהמען צום עסען?

— הער אוים, אויב דו ווילסט געהן מיט מיר, אזוי ווי גאָט האָט מיר איינגעגעבען אין מיין געדאַנק, וועלען מיר ביידע פון דאַנען אנט־לויפען, אזוי ווי מיר שטעהען און געהען. גאָט וועט ניט פערלאָזען.

— דאָס איז אזא משוגעת? — האָט דעם אלטען וואַלדענ'ס פרוי געוואָלט פארשטעהן, — צו די מיינסט טאַקע אויף דער אמת'ן, אז איצט, אז מען איז שוין אזוי ווי איינגעזעסען אויף איין אָרט, מען האָט איינענס א פערד מיט א קוה; לאַנד און וועלדער און מען עסט רוהיג א שטיקעל ברויט, איז איצט א הויב זיך אויף און פּאַק זיך איין?

— איך קען דאָ מעהרער ניט זיין צווישען גאָטלאָזע מענשען.

— ער וויל נאָר, אז איטליכער זאָל זיין אזוי פרום ווי ער איז.

— ניין, איך וויל גאָרניט. איך קען דאָ מעהרער ניט זיין מיט מענשען, וואָס האָבען זיך אריינגעלאָזען אין אָקסען, פערד און וועלדער — האָט זיך ר' אברהם ווי געבעטען ביי עמיצען, אז מען זאָל איהם פערשטעהן.

— איך וויים ניט מעהר, אז אלע וועמען איך האָב געזעהען און פון וועמען איך האָב געהערט זיינען פארגרעבטע אָבער עהרליכע מענ־שען. מיר דאַכט, אז דאָ איז דאָס אָרט וואו מען קען אויסרוהען די אלטע ביינער און שטאַרבען מיט א שעהנער עלטער. נאָר אז דו ווילסט זיך פון דאַנען ארויסציהען... דיינע משוגעת'ן... עס ווערט דיר באלד מיאוס...

— עס זיינען דאָ געוועזען מענשען איידער מיר זיינען אהער גע־קומען, — האָט ר' אברהם גערעדט אזוי ווי ער וואָלט גאָר ניט געוואָלט ענטפערען אויף דעם, וואָס זיין ווייב האָט ביי איהם געפרעגט, — יענע מענשען האָבען געקענט פאָהרען מיט דעם וועג, קענען מיר אויך פאָהרען. וואָס עפּעס א נייעם וועג?... ווען א איד האַלט אָבער די היילינע ספר תורה ביי זיך אין הויז נאָר דערפאַר וויל עס איז אזוי

ווי, צעהן טויזענד מאָל מחילה, אַ מעלקענדיגע קוה... דאָס וועל איך ניט דערלאָזען!

— גאָט פאַרנעמט דאָס געבעט פון זיינע קינדער אומעדום.

— איך ווייס...

— איז דאָך גוט. לאָמיר נעהמען אונזער זוהן, אז ווען ער שטעהט דאָרט אין וואַלד און האַקט בוימער, איז אויב ער טהוט אַ זאָג אַה גאָט, אָדער ער טהוט אַ טראַכט פון גאָט, הערט זיך דען גאָט ניט איין?

— וואָס וועל איך מיט דיר לאַנג רעדען, — איז ר' אברהם ארויס פון געדולד און זיך אויפגעהויבען פון טיש און אָנגעהויבען צו שפּאַנען איבער דער שטוב. — איך האָב געמיינט, אז עס וועט זיין אַנדערש. דו וועסט עס ניט אריינגעהמען אין דיין קליינעם קאָפּ. אַן אָפּגעזונדערט אָרט, וואו איך זאָל קענען אריינקומען ווען איך וועל וועלען זיך אויסגיסען מיין הארץ פאר זיין הייליגען נאָמען. אין אַזאַ וועלט קומט מען אריין אַן אויסגעטהאָנענער פון דער דאָזיגער הינטערשטער וועלט. מען בלייבט שטעהן פאַר איהם אַ נאַקעטער, קליינער מענש און מען גיט זיך איבער אין זיינע הענט... ערשט דעמאָלט קען מען דערצעהלען דעם גאַנצען אמת און גאָט וועט אויסהערען און העלפען... איך כאַפּ זיך אויף ביינאַכט, איז מיר עפּעס ניט גוט אויפ'ן הארצען. איך קען שוין מעהר ניט שלאָפען. שטעה איך אויף פון בעט און וואַש זיך גוט אָפּ, געה אוועק אין שול. די טהיר איז דאָרט אָפען. אין דרויסען איז שטיל און פינסטער, קיינער זעהט מיך ניט, נאָר ער אליין קוקט מיר נאָך. עפען איך אויף די טהיר פון שול, שטעל זיך אוועק אין אַ ווינקעל און שטילערהייד בעטראַכט איך דאָס, וואָס איך האָב געזינדיגט און עס איז געוועזען שלעכטס... טראַכט איך אַזוי וועט מיר גאָט שטילערהייד ענטפערען, אז ער האָט געהערט וואָס איך האָב געטראַכט און ער ניט מיר אריין אַזאַ געדאַנק: „איך שענק דיר צוריק דעם ווייסען טאָג. זעה, אין דער פינסטער שוועבט שוין דאָס בלאָהקייט פון מאָרגען. איך שענק דיר צוריק דיין רוה...“

III

איך בין דאָ געוועזן...

דוד וואַלדען איז אַרומגעגאַנגען מיט מר. ווייִנבוים איבער דער גאַנצער לענג פון טשייפּעל־הילער וועג, מיט דעם שטריק פאַרוואָרפען אויף זיין אַקסעל און מיט אַ האַק אונטער זיין אָרעם.

דאָ און דאָרט האָבען זיי זיך ביידע אָפּגעשטעלט ביי אַ פּאַר־קרומטען אָרט אין וועג, בעטראַכט פון ביידע זייטען די צופּלאָנטערטע וועלדלאַך, וואָס האָבען מיט שפּיצעדיגע ווינקלען זיך אַריינגערוקט אין וועג אריין. דאָ און דאָרט איז געוועזען אַ בערגעל, אָדער אַ גרויסער אומגעלומפּערטער באַרג און אויף אַן אַנדער אָרט איז זיך רוהיג גע־לעגען אַ שטיין, האַלב אין וועג. די זייט פון שטיין איז געוועזען אָפּ־געריבען פון דעם, וואָס ניט איינער האָט מיט זיין וואָגען זיך אָנגע־שלאָגען אין דעם דאָזיגען שטיין.

האָט מר. ווייִנבוים געזאָגט, אַז מען בעדאַרף אויסמעסטען די ברייט פון וועג. און פון ביידע זייטען אַריינקלאַפּען פּלעקער אין דער ערד, וועט מען וויסען אַ מאָס.

אין דרויסען איז געוועזען ניט קאַלט און ניט זעהר וואַרעם, אָבער דערפאַר אַזוי ליכטיג. דער וועג האָט געגלאַנצט פון ווייסקייט קעגען דער זון. עס איז געוועזען פאַרמיטאָג און די זון האָט אַ רוהיגע זיך געבאָדען אין איהרע אייגענע שטראַהלען.

דוד האָט געהאַלטען דעם שטריק פון איין זייט און מר. ווייִנבוים פון דער אַנדער זייט. דער שטריק איז געוועזען פאַרוואָרפען איבער דער ברייט פון וועג.

דוד האָט דערפיהלט, אַז איצט איז די צייט, ווייל זיי ביידע האַל־טען דעם שטריק און וויל מר. ווייִנבוים פּהילט אַזוי פרעהלאַך און מונטער, איז איצט טאַקע אפשר די צייט מיט איהם צו ריידען... זיי זיינען ביידע אויג אויף אויג...

דוד האָט זיך דערפיהלט שטאַרק פאַרשעמט און זיין האַרץ האָט געקלאַפּט ווי מיט האַמערס. איהם איז פּלוצים איינגעפאַלען, אַז זיי טהוען אַן אַרויסגעוואָרפענע אַרבייט.

ער האָט אָפּגעלאָזען דעם שטריק, איז אַריבערגעגאַנגען צו ווייִנ־

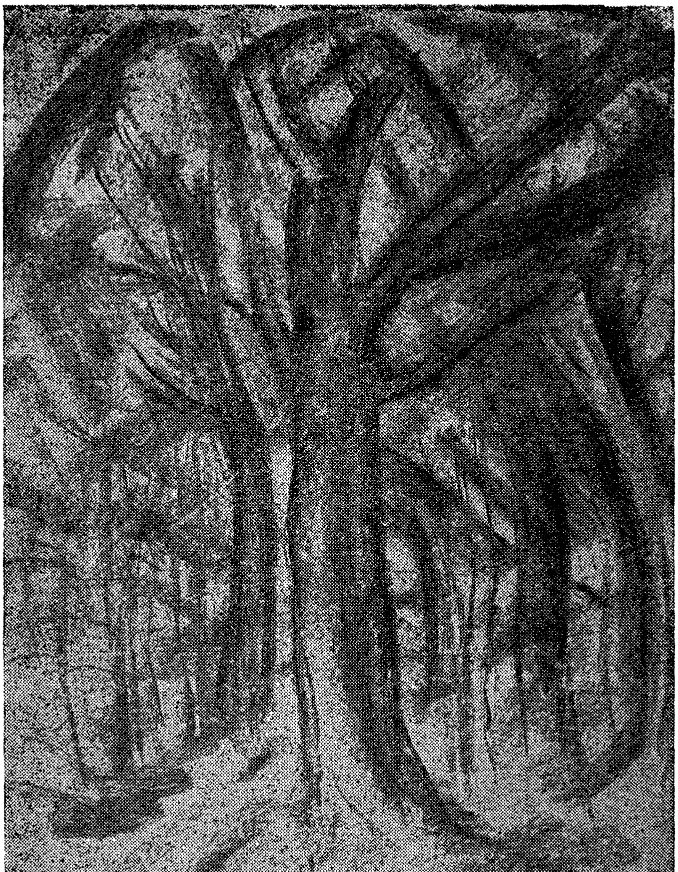

בוימען און אראפגענומען זיין הוט, פערלארען זיינע אויגען ערגעץ אין זיך אריין און געזאגט:

— איהר ווייסט, מר. וויינבוים. מיר טהוען אן ארויסגעווארפענע ארבייט.

— וואס מיינט איהר?

— איך מיין דאס מעסטען אין דער ברייט מיט דעם שטריק. ווי ווערט זיין, אז דער וועג וועט נאכדעם סיי ווי ארויסקומען א קרומער. וואלט ניט בעסער געווען, אז מיר זאלען פריהער אויסגלייכען איין זייט פון וועג. איהר פארטשעהט, פון איין זייט וועלען מיר האבען א גלייכע ליניע און נאך דער דאזיגער ליניע וועלען מיר נאכדעם קענען אויסמעסטען דורך דער ברייט פון וועג די צווייטע זייט אויך א גליי־כע. איהר פארטשעהט?

— א קינד קען פארשטעהן. עס איז דאך א פשוטער שכל.

ווי אזוי — קלאפט זיך מר. וויינבוים מיט איין האנד אין זיין שטע־רען — האט דאס מיר ניט געקענט איינפאלען. איהר זיינט א גרוי־סער מענש, דוד...

— נו, לאזט אפ, איך האב פיינט... עס איז דאך א פשוטע זאך, איז דאס מיר איינגעפאלען, און שפעטער האט עס געקענט אייך איינ־פאלען...

— ניין, איך זאג, אז איהר זיינט א גרויסער מענש. איטליכער מענש, וואס געפינט אויס אזא קלייניגקע זאך אבער א נייע, איז גרויס — האט זיך מר. וויינבוים געעקשנט אויף זיינעם.

דערווייל איז מיט דער וועג אנגעפאהרען ביל גלאזברענער. ער איז זיך געזעסען אין זיין לייכטען פייעטאנדעל, אן אויסגעפוצטער, מיט אן אויסגעטהאנענעם ראק אויף זיינע קניהעם און מיט די ווייסע לאנגע ארבעל פון זיין העמד פארקאטשעט. זיינע נאקעטע גראבע הענט זיינען געווען בעוואקסען מיט רויטליכע געדיכטע האר. ער האט געריכערט א גראבען סיגאר און האט זיך אריבערגעבויגען אויף א זייט, אריבערוועגענדיג מיט זיין געוויכט די שפרוזינעס פון פייעטאנדעל.

דאס פערד איז צוגעקומען ביז צו דעם שטריק, וועלכער איז נאך געלעגען איבער דער ברייט פון וועג און אנגעהויבען צו כארכלען מיט זיינע נאזלעכער און געבויגען מיט די אויערען אראפ און ארויף און געבליבען שטעהן איינגעשפארט מיט די פאדערשטע פיס.

ביל גלאָזבערענער האָט אַ געשריי געטאָן „גוט מאָרגען" צו די צוויי אידען, וועלכע זיינען געשטאַנען אין אַ זייט פון וועג.

— האַ, גוט מאָרגען, ביל!

— פון וואַנען — האָט מר. וויינבוים געפרעגט — פון טשוירטש?

— כע, כע, פון טשוירטש... — האָט ביל זיך צושאָקעלט אויף זיין זיץ — איך בין איין מאָל אין מיין לעבען געוועזען אין טשוירטש. נאָך דעם ווי איך בין נאַר וואָס געבוירען געוואָרען... דאָס אַלעס... וואָס טויג מיר טשוירטש?... גאָט איז דאָ אומעטום ביי אייך אין די וועלדער און ביי מיר אין די וועלדער, ביי אייך אויף די פעלדער און ביי מיר אויף די פעלדער...

— העי, ביל! — האָט מר. וויינבוים איהם געדראָהט מיט אַ פינגער.

— וואָס ווילט איהר עפּעס נייעס איינפיהרען, „בראָדערס"?

— מיר מאַכען איבער דעם דאָזיגען וועג, ביז צו „פיער וועגען"...

— דערפאַר האָט איהר שוין באַצייטענס איבערגעצויגען אַ שטריק איבער דעם וועג — האָט ביל מיט זיין ברייטען מויל גע־לאַכט, — איהר ווילט שוין אַ שטייער פון יעדען פאַרבייפאָהרער!

ביל איז אַראָפּגעשפּרונגען פון פייעטאָנדעל, אַרויסגעכאַפּט אַ קעסטיל מיט סיגאַרען, איינגעטהיילט מר. וויינבוימען און דוד'ן צו סיגאַרען, געשמייכעלט:

— איך בעצאָהל מיין שטייער. נעהמט, „בראָדערס", מעהר ווי צו איינציגע, — נאָכדעם האָט ער צוגעגעבען:

— זעהר שעהן! זעהר שעהן! אַ גלייכען און נייעם וועג. אַזוי האָב איך ליעב. דייוויד, איך העלף אייך מאַכען דעם וועג, ביי גאָלי, איך העלף אייך. וואָס פאַר אַן אַרבייט איהר וועט מיר געבען, וועל איך מיט פרייד אָננעהמען, אפילו טראָגען שטיינער... דייוו, — האָט ביל פרעהליך דוד'ן אַ קלאַפּ געטהאָן אין פּלייצע — איך ליעב אייך. איך האָב ליעב מענשען, וואָס קעהרען איבער די אַלטע וועלט און מאַ־כען פון איהר אַ נייע... איהר וועט נאָך אַלע „בראַשען" פון דער דאָזיגער ווילדערניש אַרויסרייסען און מאַכען ריינע לאָנקעס... טשיי־פּעל היל וועט ווערען אַ ליכטיג גרויס פעלד און עס וועלען זיך שאָקלען איבער דער לייננ און ברייט פון דעם דאָזיגען פעלד גרינע קאָרענ־פעלדער...

— צו ווייט פאַרפאָהרען, ביל — האָט מר. וויינבוים געזאָגט — דערווייל ווילען מיר אויסגלייכען איין זייט פון וועג, אַרומהאַקען די בוימער און בראַשען, אַרויסשלעפּען די גרויסע שטיינער און זייער ערגעץ אַוועקפיהרען. זאָל ווערען ליכטיג אין די אויגען.

— קאָם־אָן! איך וויל אייך שוין העלפען.

— ניין, היינט איז ביי דיר זונטאָג. פאָהר אהיים און רוה זיך אויס — האָט מר. וויינבוים געקוועטשט ביל'ן ביי זיין אָרעם — איך וועל דיך שוין רופען צו דער אַרבייט. ביזט אַ גוד־באָי, ביל!...

ביל האָט געלויכטען פון פרייד, איז אריינגעשפּרינגען צוריק אין פייעטאָנדעל און אַ ציה געטהאָן די לייצעס פון זיין פערד. דאָס פערד האָט אַ כאַרכעל געטהאָן מיט זיינע נאָזלעכער און מיט אָנגעשפּיצטע אויערען אַריבערגעשפּרונגען דעם שטריק.

ביל האָט זיך אַרומגעקוקט, געלאַכט און געשאָקעלט מיט זיין רעכטער האַנד אויף צום ווידערזעהען.

מר. וויינבוים און דוד זיינען געבליבען אויג אויף אויג. דוד האָט צוזאַמענגעלעגט דעם שטריק און אין זיך דערפיהלט אַ מאָדנע אונ־רוהיגקייט. זיינע הענד האָבען געציטערט.

דוד'ן האָט זיך געדאַכט, אַז מר. וויינבוים שטעהט און נעהמט איהם דורך מיט זיינע אויגען. האָט זיך דוד געשעמט אויפצוהויבען זיין בליק צו וויינבוימען. עס האָט ביי איהם געדויערט לאַנג צונויפ־צואוויקלען דעם שטריק, ווייל ער האָט איהם עטליכע מאָל פאַרוויקעלט און צוריק צוואָרפען, ביז צום לעצטען מאָהל, אַז דוד האָט דעם שטריק צונויפגעוויקעלט אין קיילכיגע רעדלאַך און מיט אַ מאָהל זיך אָנגענעמען מיט קוראַזש און אַ בליק געטהאָן צו מר. וויינבוימען.

מר. וויינבוים איז גאָר געשטאַנען און געקוקט אַ פאַרטראַכטער אין אַן אַנדער זייט און דערפאַר זיך אַזש דערשראָקען, ווען דוד האָט צו איהם אַזוי ווי אַ געשריי געטהאָן:

— איך האָב ביי אייך געוואָלט עפּעס בעטען, מר. וויינבוים.

— זאָג וואָס דו ווילסט, מיין קינד... דאַרפסט ביי מיר ניט בעטלען. זאָג נאָר, און איך גיב דיר וואָס דו ווילסט.

דוד'ס פּנים האָט זיך פערפלאַמט. ער האָט אָבער פּלוצים דער־פיהלט אַ שטאַרקייט אין זיינע פּיס, גלייך געקוקט אויף מר. וויינבוימען, זיך בעגעגענט מיט זיינע אויגען, פריהער אַביסעל ווילד, אָבער באַלד ווייכער און מיט אַ קינדיש געבעט.

מר. וויינבוים האָט צוגאָסען אַ לייכטען שמייכעל איבער זיין האָריג פּנים, זיינע אויגען האָבען זיך געטונקען אין טרעהרען. ער האָט אַ ציטער געטהאָן בשעת דוד האָט געזאָגט:

— איך האָב ליעב אייער... מיין אסתר... וויל איך אייך בעטען, אַז איהר זאָלט מיר גיבען אייער האנד...

מר. וויינבוים האָט זיך ברייט צושמייכעלט, אויסגעשטרעקט ביי־דע הענט, אָנגענומען דוד'ן ביי זיינע אקסלען און איהם אַ טרייסעל געטהאָן.

נאָכדעם האָט ער איהם אָפּגעלאָזען און זיך איינגעבויגען און נאָהענט צו דוד'ס אויער אַריינגעמורמעלט:

— געבענשט זאָלט איהרביידע זיין... מיין קינד אסתר... אָבער אַז גאָט וויל, אַז זי זאָל זיין דיינע, זאָלט איהר ביידע זיין געבענשט...

זיי זיינען אַזוי געבליבען שטעהן אַ ווייל. דוד האָט ניט גע־וואוסט וואָס ער זאָל טהאָן. צי זאָל ער אַרויפפאַלען אויף מר. וויינ־בוימען און איהם האַלזען און קושען, צי זאָל ער צופאַלען צו דער ערד און מיט זיינע הענד אַרומנעהמען זי און מיט זיין ברוסט זי אָנוואַ־רימען די דאָזיגע גוטע ערד.

מר. וויינבוים האָט איבערגעריסען דאָס שטילשווייגען, פריהער אויפהויבענדיג זיינע אויגען צום הימעל און צו דער זון:

— נו, דוד, דער טאָג שטעהט ניט. מיר ווען אַביסעל זיך דורכגעהן צו די שכנים און זיי אָנזאָגען, אַז מאָרגען אין דער פריה נעהמען מיר זיך צו דעם וועג.

דוד איז געגאַנגען נעבען מר. וויינבוים, מיט דעם שטריק אויפ־געהאַנגען אויף דעם הענטעל פון דער האַק און אַריבערגעוואָרפען אי־בער דער פּלייצע. זיי זיינען געגאַנגען ביידע פארטראַכטערהייד און ריטמיש געקלאַפּט מיט זייערע טריט אין דעם פארהאַרטעוועטען ווייס־גלאָנציגען וועג.

— איך האָב גאָר פארגעסען ביי אייך צו פרעגען, דוד, וואָס וועט איהר טהאָן מיט אייער אַרבייט ביי דער זעג מיהל?

— ערשטענס, וויל איך ניט, אַז איהר זאָלט מיך איהר'צען. זאָגט מיר דו, ווי מיין טאַטע זאָגט מיר דו, און צווייטענס, האָב איך שוין מיין אַרבייט אין דער זעג מיהל אוועקגעוואָרפען. איך האָב אַר־בייט געגוג אין דער היים.

— אזוי... זעהר גוט. אסתר האָט אוועקגעוואָרפען איהר ארבייט אין שטעדטעל און... נו, זאָל זיין דו, דוד האָסט אוועקגעוואָרפען די ארבייט אין דער זעג מיהל... קינדערלאַך, איהר האָט זיך ערגעץ אין דער שטילביידע אַפּגעערעדט און פאַרפּאַלען, זאָל אייך גאָט בענשען.

דערוויל זיינען זיי ביידע צוגעקומען נאָהענט צו וויינבוים'ס לאָנקעס. עס האָט זיך פון וויטען געזעהען וויינבוים'ס הויז. דוד האָט זיך אזוי ווי עפּעס דערשראָקען, זיין הארץ האָט אָנגעהויבען צו קלאַפּען און ער איז געבליבען שטעהן און געזאָגט:

— איך בעט אייך, אז איהר זאָלט דאָס וואָס מיר האָבען ביידע דאָ גערעדט ניט דערצעהלען קיינעם ניט און ווארטען ביז איין מאָל, ווען איך וועל זיך נעהמען מיט אסתר'ן האנד אין האנד און צו אייך צוקומען, אז איהר זאָלט אונז בענשען...

— א סוד איז א סוד, האָב ניט קיין מורא, דוד, איך קען איהם גוט בעהאַלטען. קום, וועל איך דיר איצט ווייזען מיין אייגענעם וואַלד.

מר. וויינבוים האָט אָנגענומען דוד'ן אונטערען ארעם און מיט איהם זיך פארדרעהט אין א זייטיגער לאָנקע. באַלד זיינען זיי ביידע אריין אין א וועלדעל פון קאַטשאַנען און דעמבעס. די בוימער זיינען געוועזען ווי אויסגעטשעלט אין שורות, אָפּגעטהיילט איינער פון אַנדערען אין גלייכער פּערספּעקטיווע. ריינע שטאַמען און גלייכע מיט רונדע ארומגעוואַקסענע צווייגען אין דער הויך. די דעמבעס מיט צושפּרייטע צווייגען אין דער ברייט צוויינ איבער א צוויינ און די קאַשטאַנען מיט אויסגעטשרעקטע צווייגען ארויף צום הימעל.

דוד האָט אראָפּגענומען זיין הוט און צועפּענט זיין מויל און אויגען און געבליבען שטעהן ווי א קינד אין א וואונדערלאַנד.

מר. וויינבוים האָט איהם א קלאַפּ געטהאָן לייכט אין פּלייצע:

— זעהסט, מיין קינד, דאָס איז מיין ארבייט. איך בין שוין דאָ אויף טשייפּעל היל באַלד דרייסיג יאָהר. איין מאָל אין דריי יאָהר האָב איך דעם גאַנצען ווינטער אויף דעם שטיק וואַלד געארבייט. דו וואונדערסט זיך, הא? דאָס ערשטע מאָל איז געוועזען א שווערער ווינטער פון ארבייט. דאָס גאַנצע שטיק וואַלד איז געוועזען איין שטיק ווילד פּערפּלאָנטערניש, אזוי ווי ביי איינעם וואָס האָט לאַנגע האָר און ער פּערלאָזט זיי און קעמט זיי ניט א לאַנגע צייט. איך האָב מיר מיינע הענד צושטאָכען. איך בין געקראָכען אויף מיינע קניעס און אויסגעוואָרצעלט אַלע בראָיערס און ווילדע בושעס. די בוימער זיינען

נאָך דעמאָלט געוועזען יונגענקע און געוואַקסען וואו זיי האָבען נאָר געוואָלט. האָב איך געזאָגט צו זיי: ניין, קינדערלאַך, ניט אַזוי. איך וויל איהר זאָלט וואַקסען, ווי איך וויל... צו־ביסלאַך האָב איך דעם וואַלד געמאַכט שיטערער, דאָ און דאָרט אויסגעהאַקט אַן איבריג בוימעל. די שטאַמען האָב איך געהאַלטען אין איין אַרומרייניגען מיט דער האַק, אַזוי הויך וואו מיינע הענט האָבען ניט געקענט דערגריי־כען. אַלע דריי יאָהר האָב איך עס געטהאָן. עס געהען אַוועק עטליכע זומערען. צווישען די בוימער וואַקסען אויף יונגענקע, דינינקע בוימעלאַך.

איך געה אַרויס ווינטער מיט דער שאַרפער קאָסע און שנייד זיי אַזוי ווי גראָז און שאַר זיי צונויף אין קופּקעלאַך און פאַרברען זיי. זעהסט, דוד, דאָס איז מיין וואַלד און מיין אַרבייט. שוין דרייסיג יאָהר... די בוימער האָבען צייט... זיי וואַקסען זעהר פּאַמעלעך. אַ פרעמד אויג קען זיך אָפּנאַרען און עס וועט איהם אויסזעהען, אַז דאָס זיינען זעהר יונגע בוימער. אָבער ניט איך. איך ווייס איטליך בוים, ווי מיינע פינגער. דעם האָב איך ניט געלאָזען, אַז ער זאָל בעקומען אַ האָרב און אָן יענעם האָב איך געראַטעוועט פון סוכאָטע. ער האָט שוין באַלד געוואָלט זיך אונטערגעבען און אָנהויבען צו פאַרדאַרט ווערען. ביז איך געקומען און איהם אָנגעהויבען צו געבען זונשיין. הע, הע, אַז מיין בוים האָט נאָר דערפיהלט איין מאָל און צוויי מאָל, אַז די זון וואַרעמט איהם, האָסטו געמעגט זעהען מיט דיינע אייגענע אויגען, ווי ער האָט זיך אָנגענומען מיט מוטה און איינס, צוויי, דריי, איך טהו אַ קוק, מיין בוים וואַקסט! און איין מאָל, עס איז אַוועקגע־גאַנגען דריי יאָהר און איך קום אַרויס און טהו אַ קוק אויף מיין וואַלד, הע, הע, מיינע בוימער קריגען זיך, האָבען זיך צונויפגעטוצעט איינס אין אַנדערען און זיך פערפלאָנטערט צווייג אין צווייג און מען קריגט זיך: דער וויל זעהען די ליכטיגע שיין פון דער זון און יענער שרייט, אַז ער וויל זעהען די ליכטיגע שיין פון דער זון און צו דערצו קומט אָן דער ווינד מיט אַ שטורם און בויגט זיי און פלעכט זייערע צווייגען צונויף און נאָכדעם טהוט ער זיי אַ לאָז אָפּ, אַז זיי זאָלען זיך צוריק אויסגלייכען און פון דעם שטאַרקען פאַרנעם טהוען זיך די בוימער אַ לאָז צוריק און ברעכען זיך אויס די שעהנסטע צווייגען... האָב איך גענומען און אָנגעשאַרפט מיין האַק און אויסגעהאַקט יענע בוימער, וועלכע איך האָב ניט ליעב געהאַט. נאַט אייך, בוימער מיינע, די

ליכטיגע שיין פון דער זון! אָט אַזוי דרייסיג יאָהר. און זאָל עמי־ צער קומען און בעדעקען יעדען בוים מיט גאָלד און צו מיר זאָגען, לאָז מיך אויסהאַקען דיין וואַלד, וועל איך איהם זאָגען, אַז איך וויל ניט. דאָס איז מיין וואַלד! איך בין אַ מענש און דאָס וועט זיין מיין סימן, אַז איך בין דאָ געוועזען אויף דער וועלט. ווער שמועסט איצט, דוד, אַז איך וועל וויסען, אַז נאָך מיין אַוועקגעהען פון דער וועלט וועסטו דעם וואַלד מיינעם איבערנעהמען אין דיינע הענט און אַז וועסט מיר צוזאָגען, אַז איינמאָל אין דריי יאָהר וועסטו אַוועקלייגען אַלע אַרביי־ טען און אַרויסגעהן אין דעם דאָזיגען וואַלד אַריין און זעהען צו די בוימער זיינען אַלע געזונד און שטאַרק, וועל איך טאַקע אַוועקגעהן אויף יענער וועלט גאָר אַן אַנדערער.

דאָס איז אַלעס געוועזען, מיין ליעבער דוד, פון דעם וואָס איך האָב געטהאָן פאַר זיך אַליין. איצט לאָמיר זיך אומקעהרען צו דעם, וואָס אַ מענש בעדאַרף טהאָן פאַר דער וועלט. ווייל דאָס איז ביי מיר אַ סך אַ גרעסערע זאַך, פונדעסטוועגען האָט זיך עס מיר ניט איינגעגעבען. איך רייד איצט וועגען דעם נייעם וועג. שוין לאַנג, אַז מיר ווילט זיך איבערמאַכען דעם וועג ביז צו דעם אָרט, וואו די „פיער וועגען" צושיידען זיך. נאָר עס איז נאָך ניט געוועזען די צייט דערפאַר. איצט גלויב איך מיט מיין גאַנצען האַרצען, אַז די צייט איז געקומען. מיר וועלען אויסגלייכען דעם וועג, אָפּגראָבען די קליינע בערגלאַך און מיט דער ערד אויספילען די קליינע טהאָלען. און דעם גרויסען באַרג, וועלכער שטעהט אונז ווי אַ וואַנד אין דער מיט פון אונזער וועג, וועלען מיר אויך אַביסעל אָפּגראָבען און אַביסעל נידריגער מאַכען. פון ביידע זייטען פון וועג וועלען מיר אויסגראָבען טיעפע ריוועטישקעס, כדי דאָס וואַסער זאָל זיך לויפען זיין וועג און ניט אָנזאַמלען זיך און מאַכען טייכלעך אין דער מיט פון וועג. היינט דער וועג אַליין בעדאַרף ווערען אַביסעל אויסגעקיילעכדיגט. נאָר צום ערשטען וועלען מיר אָנוואַרפען גרויסע שטיינער. עס איז דאָ אַ סך שטיינער ביי אונז, בעדאַרף מען זיי אַוועק גיבען דעם וועג אַ מתנה. אויף די גרויסע שטיינער וועט מען שיטען ערד און אויף דער ווייכער ערד ווייטער קלענערע שטיינדלאַך און פון אויבען ערד און דאָס גוט איינפּרעסען. זאָג איך דיר, אַז עס וועט אַרויסקומען אַ וועג, נאָר ווי אַ שעהנער דיל. מיר וועלען פון ביידע זייטען פון אונ־ זער וועג בעגלייכען די וועלדלאַך און אָפּריינינגען די שטיינער. און

דערנאכדעם וועט זיך איטליכער באלעבאס ערשט ארומצאמען זיינע לאנקעס וועלכע לויפען ביים וועג און מענשען וועלען פאהרען מיט אונזער וועג און עס וועט זיי ליכטיג ווערען אין זייערע אויגען.

IV

אזוי איז געווארען טשייפעל היל.

ווערווייסט, ווי לאנג מר. ווייבנבוים וואלט נאך געווען געשטא־נען און אויסגערעדט זיין הארץ פאר דוד'ן. עס איז געווען דאס ערשטע מאל אין זיין לעבען אלס פאטער פון א מיידעל, אז מען פרעגט ביי איהם, דאס וואס דוד האט ביי איהם געבעטען. האט ער זיך דערפיהלט עפעס אזוי פריי און אפענבאר, אז עס האט זיך איהם גע־וואלט א נעהם טהאן דעם דאזיגען דוד'ן און איהם אריינלעגען צו זיך אין הארץ אריין, אדער ארויסנעהמען זיין אייגען הארץ און דאס אוועקשענקען דוד'ן. דערפאר האט ער אזוי פיעל גערעדט און ער האט נאך א סך געהאט וואס צו דערצעהלען דוד'ן, נאר פלוצים איז אנגעלאפען אסתר.

אסתר, אז זי לויפט, לויפט זי נית, נאר זי שפרינגט, אזוי אויף איין פיס, און מיט דעם אנדערען טאנצט זי אונטער.

אסתר האט זיך אלע מאל אנגעכאפט אין א בוים, זיך ארומ־געדרעהט ארום און ארום און ווייטער געלאפען און ארויסגעלאזען פון איהר מויל לאנגע, פרעהליכע קולות, אזוי ווי צוויי קו־קו פויגלען וואלטען פון ערגעץ פערבארגענע ערטער אין וואלד זיך גערופען איינער דעם אנדערען.

פון דער ווייטענס האט זי געשריגען צום פאטער:

— פאפא, מיר האבען געסט!

נאר אז זי איז צוגעקומען נעהענטער און דערזעהען דוד'ן, איז זי געווארען גאר אן אנדערע. זי האט אנגעהויבען צו געהן פאמעליך. האלב שמייכלענד און מיט א האלב פארשאמטענדיגען פנים איז זי געבליבען שטעהן פון דער ווייטענס, מיט איין האנד אנשפארענדיג זיך אין א שטאם פון א בוים, האט זי אויסגעוויזען אזא קליינע. און עס האט זיך דוד'ן געדאכט, אז זי וויל צוריק אוועקלויפען, נאר דער בוים אין וועלכען זי איז אנגעשפארט, פערהאלט זי.

— געסט? — האָט מר. ווײַנבוים ווי זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף, — ווער איז, טאָכטער, דאָרט פאַר געסט?
אסתר האָט זיך אַ שאָקל געטהאָן און, וואַרפענדיג אַ בליק צו דוד'ן, האָט זי געענטפערט:
— מר. ראַגאָווין און זיין זוהן זיינען דאָ, קום שוין אַ היים, פּאַפּאַ.
דוד האָט געקוקט אויף אסתר'ן און ער האָט געטראַכט:
"עס איז נישטאָ איין מיידעל אסתר, נאָר עטליכע געשטאַלטען אין איינער, וואָס הייסען מיט דעם שעהנעם נאָמען אסתר... אַלע מאָל איז זי אַן אַנדערע און אַלע מאָל שעהנער. דאָס מיידעל פון טשייפּעל היל בייט איהרע קאָלירען אַזוי ווי טשייפּעל היל בייט זיינע קאָלירען. איצט איז אסתר אַ גרינע. איהרע באַקען זיינען בלאַס־גרין און איהרע אויגען, גרויסע און מאַטאָווע, און איהרע שווארצע, געדיכטע ברעמען און וויהעס וואַרפען אַזאַ פּחד און פערציהען דיך אין ווייטע וועלטען. אסתר'ס שווארצע, געדיכטע האָר זיינען איצט געוועזען אַזוי אַרומ־געוואָרפען אַרום איהר קאָפּ, אַזוי ווי אַ טשייפּעל־הילער פערפּלאָנ־טעטער און פערווילדעטער וואַלד. עס איז אין איהר געוועזען דאָס וואַרעמע היימליכקייט פון דעם אויפדערנאַכט אין דעם קאַלטען און ווילדען טשייפּעל־היל און איהרע אויגען האָבען געלויכטען מיט דעם שיין פון דער שעהנער, ליכטיגער זון, וואָס איז איצט געלעגען צו־שפּרייט אויף די אָפענע לאַנקעס. און די פערבעהאַלטענע שאָטענס אין די וועלדער און הינטער די פערפּלאָנטערטע בושעס; דאָס בייג־קעניש פון די אַלע טשייפּעל־הילער קליינע בוימעלאַך און גרויסע בוי־מער, וועלכע זיינען ערגעץ און אומעדום צואוואָרפען, ווער אין טיעפען וואַלד, ווער אין אַ טהאָל צווישען גרויסע שטיינער און ווער ביי דעם לויפענדען שפּרינגענדיגען קוואַל; דאָס גרינע רויט־מאַטאָווע בייג־קעניש פון די אָפּגעפאַלענע בלעטער אויף דער ערד און פון די בלע־טער די טרוקענע, וועלכע זיינען נאָך ניט אַראָפּגעפאַלען פון די בוי־מער. דאָס דאָזיגע בייגקעניש איז געלעגען אויף אסתר'ס פּנים. דער פּייף פון דער ווייטער זעג מיהל אין דער פריה, ווען עס הויבט אָן צו טאָגען, און דאָס זינגעריי פון די ווינטער פויגלאַך, ווען די זון געהט אַרויס און הויבט אָן מיט וואַרעמקייט די נאַקעטע קעפּ פון די בוימער און דאָס אָפּגעריסענע יאָמערען פון דער קוקווייקע אין דער מיט פון דער נאַכט ערגעץ אויף אַ גרויסען שטיין אויף דער לאַנקע,

און דאָס פּלאַטשיגע שאַרפע ווידערקול פון דער האַק, וואָס טראָגט זיך א גאַנצען טאָג פון דעם וואַלד וואָס אין טיעפען טאָהל און דאָס מאָנאָטאָנע, לויפענדיג קול פון דעם טייכעלע, און דער אומגעריכטער משוגענער אויסגעשריי פון א גראָבען בוים, וואָס איז ערגעץ אין א וואַלד פּלוצים אומגעוואָרפען געוואָרען, האָט אסתר אין זיך פון קליי־נערהייד אַריינגענומען. אַז זי רעדט, אָדער אַז זי לאַכט, איז דאָס אסתר פון טשייפּעל היל, וואָס רעדט און לאַכט אַזוי ווי א קינד פון די צוואוואָרפענע בערג און שטיינער און וועלדער. און די צוואוואָר־פענע וועלדער, בערג און שטיינער פון טשייפּעל היל, און פון די וואָס רינגלען אַרום טשייפּעל היל, אָט ליגען זיי זיך אַזוי פערשלאָפען אין זייער איינפאַך פּערווילדעוועטען טויזענד יאָהריגען דרעמעל. און אָט טהוען זיי זיך א כאַפּ אויף און זי הויבען אָן זייער טויזענד יאָה־ריגען שפּיעל. איין באַרג שרייט אַריבער מיט זיין געוואַלד דעם אַנדערען באַרג; אַן אַנדער באַרג שטעלט זיך אויף זיינע הויכע הויכען און שפּרינגט אַריבער דעם אַנדערען קליינעם באַרג, און איין באַרג טהוט א נעהם דעם שווערסטען שטיין פון זיינע סקאַלעס און טהוט מיט איהם א וואַרף אין טהאָל אַריין. דער גרויסער שטיין פאַלט אַזוי פּאַמעלעך באַרג אַראָפּ און צוברעקעלט מיט א גרילצעדיגען שמייכעלע אַלע קלענערע שטיינער, וועלכע ליגען איהם אין וועג און מאַכט פון זיי שטויב. און דערפאַר וואָס דער דאָזיגער גרויסער שטיין האָט מיט א שמייכעלע אַזוי געברעקעלט די קלענערע שטיינער, פאַלט ער דער גרויסער שטיין אַראָפּ אין א טהאָל א טיעפען און בלייבט ליגען דאָרט ווייטיג־אַליין און דערפאַר וואָס דער באַרג איז ווילד משוגע געוואָ־רען און א כאַפּ געטהאָן דעם גרויסען שטיין און איהם אַראָפּגעוואָר־פען אין טהאָל אַריין, קומען צולויפען ווינטען און בלאָזען אַראָפּ דעם שטויב פון דעם קאָפּ פון באַרג. בלייבט דער באַרג א נאַקעטער אָהן שטויב. אָבער ער שטעהט אַזוי נאָך אַליין א הויכער און וואַרט יאָהר איין יאָהר אויס. די ווינטען, זיי זיינען שטיפערס־קינדער און בריינגען צוטראָגען פון אַלע עקען פון אַלע זייערע פליגלען שטויב און אַז ער איז דער העכסטער באַרג, וואָס אויף איהם מוזען זיך אַלע ווינ־טען אַנידערזעצען אָפּרוהען, האָט עפּעס דער באַרג מורא, אַז ער וועט ניט האָבען קיין שטויב פון איטליכען ווינד בלייבט אביסעלע און אַזוי קומען יאָהרען און זיי געהען אַוועק און מיט זיי קומט שטויב און אין שטויב איז פאַרהאַנען קערענדלאַך פון גראָזען. וואַרעמען

זיך אָן די קערענדלאַך און צוואוואַקסען זיך. און דער באַרג ווערט באַדעקט מיט אַ גרינקייט, וואָס בלענקט פון דער ווייטענס. די נאַרישע שטיפער, די ווינטען האָבען ניט קיין אויגען און זעהען ניט, אַז דער הויכער באַרג איז באַדעקט מיט גרינע גראָזען. נאָר זיי בלאָזען און טראָגען זיך איבער דער וועלט און אָפּצורוהען זיך קומען זיי אַלע צו דעם הויכען באַרג און ברייגנען מיט זיך שטויב און אין שטויב איז דאָ קערענדלאַך פון בוימער. בעהאַלטען זיך די קערענדלאַך אין די טיעפע גראָזען און וואַרעמען זיך אויס און עס הויבט אָן שפּראָצען אַ וועלדעל. עס געהען אַוועק יאָהרען און דער הויכער באַרג ווערט באַדעקט מיט אַ וואַלד. נאַ, ערד איז דאָ, גראָז אויך און דערצו אַ געדיכטער וואַלד. קומט צו געהן אַ מענש, וואָס הייסט טשייפּעל און באַזעצט זיך; בויעט אַ הויז, שטאַהלען; שטעלט אריין בהמות אין די שטאַהלען און האַקט בוימער און אַנדערע וואַקסען אויס, שניידט די גראָזען און אַנדערע וואַקסען, אַקערט די ערד און דורך דעם ווינטער ווערט די ערד פון די שנעען און רעגענס איינגעפּרעסט און פאַר־האַרטעוועט. דערנאָכדעם שטאַרבט דער מענש און לאָזט איבער דאָס הויז, שטאַהלען און בהמות צו זיינע קינדער. די קינדער ווערט דאָס פאַרמיאוס'ט און זיי געהען זיך ערגעץ אַוועק מיט די פיער ווינטען, די שטיפער די נאַרישע און לאָזען איבער אויף הפקר דאָס אָרט וואו זייער פאָטער טשייפּעל האָט זיינע כוחות אַנידערגעלעגט. אָדער זיי פאַרקויפען דאָס צו אימיצען. מר. וויינבוים קויפט דאָס הויז און באַזעצט זיך דאָרט. האָט ער אַן אַנדער סטיל אין זיינע הענד, אַנ־דערע קאָלירען אין זיינע פאַרבען. צו דעם פאַרפלאָנטערטען וויל־דערניש פון בושעס און בראַיערס, שטיינער און וועלדער, לעגט ער צו זיין ווייכע האַנד. דאָס ווילדע ווערט ניט שוואַכער, נאָר אַזוי פאַראיידעלט און מיט אַ באַשטימטקייט. עס האָט זיך איטליכער שטיין זיין אָרט געפונען און דער בוש מיט דעם בראַיער האָבען זיך געמוזט אונטערגעבען און אַנטלאָפען אין פאַרוואָרפענע ערטער, וואו זיי קענען ניט אָנקוקען די ליכטיגע שיין פון דער זון און דער וואַלד איז שוין דרייסיג יאָהר אַלט און שטעהט אָט אַ דאָ, וואו וויינבוים וויל, און וועט שטעהן אַזוי אַלע טעג און אַלע יאָהרען וויפיעל די ערד וועט שטעהן.